ANTANAS RUBŠYS

RAKTAS Į NAUJĄJĮ TESTAMENTĄ

ANTROJI DALIS

BENDRIJA: ORGANIZACIJA

IMPRIMI POTEST.

Vincentas Brizgys,
Episcopus tit. Bosanensis
in servitio pro Lituanis
extra Europam.

Chicago, Ill., die 8 maii 1979

KRIKŠČIONIS GYVENIME

KNYGŲ SERIJA Nr. 17

Redakcinė vadovybė: *prel. dr. Vytautas Balčiūnas*, Thompson, CT, JAV. *Dr. Juozas Girnius*, Boston, MA, JAV. *Kun. dr. Juozas Prunskis*, Chicago, IL, JAV. *Kun. dr. Jonas Gutauskas*, Delhi, Ont., Kanada. *Kun. Stasys Yla*, Putnam, CT, JAV. *Prof. dr. Antanas Maceina*, Muenster, Vokietija. *Simas Sužiedėlis*, Brockton, MA, JAV.

A KEY TO THE NEW TESTAMENT

PART TWO

THE CHURCH: AN ORGANIZATION

BY

ANTHONY L. RUBŠYS

Kalbą tikrino *Petras Balčiūnas*
Žemėlapius paruošė *Juozas Andrius*
Meniškai apipavidalino *ses. O. Mikailaitė*
Nuotraukos *Antano Rubšio*
Išleido *Krikščionis Gyvenime*, 1979
Spausdino *N. Pr. Marijos Seserys*
I. C. C., Putnam, CT 06260
Kaina $9.00

TURINYS

Abėcėlinis Šv. Rašto knygų ir jų santrumpų sąrašas:

Abd	— Abdijo pranašystė	— ST
Ag	— Agėjo pranašystė	— ST
Am	— Amoso pranašystė	— ST
Apd	— Apaštalų darbai	— NT
Apr	— Apreiškimas Jonui	— NT
Bar	— Barucho pranašystė	— ST
Dan	— Danieliaus knyga (apokalipsė)	— ST
Ef	— Laiškas efeziečiams	— NT
Est	— Esteros knyga	— ST
Ez	— Ezechielio pranašystė	— ST
Ezd	— Ezdro knyga	— ST
Fil	— Laiškas filipiečiams	— NT
Fm	— Laiškas Filemonui	— NT
Gal	— Laiškas galatams	— NT
Gg	— Giesmių giesmė	— ST
Hab	— Habakuko pranašystė	— ST
Iš	— Išėjimo knyga	— ST
Išm	— Išminties knyga	— ST
Iz	— Izaijo pranašystė	— ST
Įst	— Pakartoto Įstatymo knyga	— ST
Jdt	— Juditos knyga	— ST
Jer	— Jeremijo pranašystė	— ST
Jl	— Joelio pranašystė	— ST
Jn	— Evangelija pagal Joną	— NT
1 Jn	— 1-sis Jono laiškas	— NT
2 Jn	— 2-sis Jono laiškas	— NT
3 Jn	— 3-sis Jono laiškas	— NT
Job	— Jobo knyga	— ST
Jok	— Jokūbo laiškas	— NT
Jon	— Jonos pranašystė	— ST
Joz	— Jozuės knyga	— ST
Jud	— Judo laiškas	— NT

1 Kar	— 1-oji Karalių knyga (pagal Ark. J. Skvirecko vertimą 3-ioji Kar)	— ST
2 Kar	— 2-oji Karalių knyga (pagal Ark. J. Skvirecko vertimą 4-oji Kar)	— ST
Koh	— Koheleto (Ekleziasto) knyga	— ST
Kol	— Laiškas kolosiečiams	— NT
1 Kor	— 1-sis laiškas korintiečiams	— NT
2 Kor	— 2-sis laiškas korintiečiams	— NT
1 Kr	— 1-oji Kronikų knyga	— ST
2 Kr	— 2-oji Kronikų knyga	— ST
Lk	— Evangelija pagal Luką	— NT
1 Mak	— 1-oji Makabiejų knyga	— ST
2 Mak	— 2-oji Makabiejų knyga	— ST
Mal	— Malachijo pranašystė	— ST
Mch	— Michėjo pranašystė	— ST
Mk	— Evangelija pagal Morkų	— NT
Mt	— Evangelija pagal Matą	— NT
Nah	— Nahumo pranašystė	— ST
Neh	— Nehemijo knyga	— ST
Oz	— Ozėjo pranašystė	— ST
Pat	— Patarlių knyga	— ST
Pr	— Pradžios knyga	— ST
Ps	— Psalmių knyga	— ST
1 Pt	— 1-sis Petro laiškas	— NT
2 Pt	— 2-sis Petro laiškas	— NT
Rd	— Raudų knyga	— ST
Rom	— Laiškas romiečiams	— NT
Rut	— Rutos knyga	— ST
1 Sam	— 1-oji Samuelio knyga (pagal Ark. J. Skvirecką 1 Kar)	— ST
2 Sam	— 2-oji Samuelio knyga (pagal Ark. J. Skvirecką 2 Kar)	— ST
Sir	— Siracido (Ekleziastiko) knyga	— ST
Sk	— Skaičiu knyga	— ST
Sof	— Sofonijo pranašystė	— ST
1 Tes	— 1-sis laiškas tesalonikiečiams	— NT
2 Tes	— 2-sis laiškas tesalonikiečiams	— NT
1 Tim	— 1-sis laiškas Timotiejui	— NT
2 Tim	— 2-sis laiškas Timotiejui	— NT

Tit	— Laiškas Titui	— NT
Tob	— Tobijo knyga	— ST
Ts	— Teisėjų knyga	— ST
Zch	— Zacharijo pranašystė	— ST
Žyd	— Laiškas Žydams	— NT

Skaitmenys po santrumpų žymi knygos ar laiško skyrius ir eilutes. Pavyzdžiui, Lk 1,47-55 — **Evangelija pagal Luką**, 1-sis skyrius, nuo 47 iki 55 eilutės; Pr 2,8; 5, 5-6.10.13-15 — **Pradžios knyga**, 2-sis skyrius, 8-oji eilutė; 5-sis skyrius, 5-oji ir 6-oji eilutės, 10-oji eilutė, 13-oji iki 15-osios eilutės; Mt 1,21s25ss — **Evangelija pagal Matą**, 1-sis skyrius, 21-oji ir sekančioji eilutė, 25-oji ir sekančios eilutės; Mk 2,2a — **Evangelija pagal Morkų**, 2-sis skyrius, 2-osios eilutės pirmoji pusė.

Psalmių knygos nuorodose be skliaustelių pateikiamas psalmės numeris pagal lotyniškąją-graikiškąją numeraciją, skliausteliuose gi — pagal hebrajiškąją.

Naudotų santrumpų sąrašas:

a.	amžius
ang.	angliškai
dgs.	daugiskaita
gr.	graikiškai
hb., hbr.	hebraiškai
kt.	kartus
*Mt	autoriaus vertimas
NT	Naujasis Testamentas
plg.	palygink
Q	Quelle — Šaltinis
red.	redaguotas — redaktorius
ST	Senasis Testamentas
vok.	vokiškai
vns.	vienaskaita
žr.	žiūrėk

AUTORIAUS ŽODIS

Rakte į Naująjį Testamentą yra dvi dalys: Bendrija — Sąjūdis ir Bendrija — Organizacija. Ši knyga yra antroji *Rakto* dalis.

Dievo pokalbis su žmogumi laiko ir vietos rėmuose yra išreikštas raštu Naujajame Testamente. Atidžiau jį skaitant, pajuntama kintanti Bendrijos nuotaika ir laikysena. Pirmieji Naujojo Testamento raštai, nagrinėti Bendrija — Sąjūdis dalyje, atspindi jaunutės krikščionijos nuostabą ir entuziazmą. *Dievas žmogų myli!* Joks persekiojimas — *Evangelija pagal Morkų* — ir jokios kliūtys — Tautų Apaštalo Pauliaus *Laiškai* — neužgožia šios nuostabos ir entuziazmo. Bendrija — Sąjūdis gyvena ir skelbia Dievo užmojį Jėzuje Kristuje su nuostaba ir entuziazmu. Vėlesnieji Naujojo Testamento raštai, nagrinėjami šioje — Bendrija—Organizacija knygoje, atspindi susirūpinimą ir pastangas suprasti Dievo užmojį ir veiklą priešiškoje aplinkoje. Jeruzalės ir Šventyklos sunaikinimas 70 metais po Kristaus yra didžioji pervarta ir lūžis. Jis skiria nuostabos bei entuziazmo laikotarpį nuo to, kuriam būdingas rūpestis bei pastangos. Antroji *Rakto* dalis, Bendrija—Organizacija, bando nagrinėti šio laikotarpio istorijos, Naujojo Testamento raštijos ir galvojimo tikėjime apie Dievo užmojį ir veiklą Jėzuje Kristuje sampyną.

Šventraštis yra Dievo pokalbio su žmogumi padarinys. Jis atspindi ir Dievo rūpestį žmogumi ir žmogaus atsaką Dievui. Ir *Raktas į Naująjį Testamentą* yra pokalbio padarinys. Jo pirmoji dalis sukėlė naują pokalbį mūsuose. Jis labai gyvas. Tą liudija įžvalgios recenzijos, patrauklūs seminarai ir gausūs laiškai. Džiugia širdimi dėkoju už dėmesį ir pasisakymus apie bandymą suprasti Dievo pokalbį su žmogumi *Rakte*.

Pokalbyje mūsuose apie *Raktą* išryškėja dvi linijos: noras ginti ir noras suprasti. Pats Šventasis Raštas prašosi būti suprastas. Tą patį pabrėžia ir nūdienė Bendrija. Šventraštis yra įkvėptas — laiko ir vietos rėmuose įsiraštinęs Dievo žodis. Bendrija "visuomet gerbė dieviškąjį Raštą taip, kaip ir Viešpaties Kūną. Ypač liturgijoje ji nesiliauja ėmusi ir dalinusi tikintiesiems gyvenimo duoną nuo Dievo žodžio ir Kristaus Kūno altoriaus" (*Dieviškasis Apreiškimas*, 22). Bendrija rūpinasi, kad laiko ir vietos rėmuose įsiraštinęs Dievo žodis būtų pažintas. Ji prašo visus "uoliai skaityti ir su atsidėjimu studijuoti Šventąjį Raštą" ir tokiu būdu "įsigyti 'kilnaus Viešpaties Jėzaus Kristaus pažinimo' (Fil 3,8)" (*Dieviškasis Apreiškimas*, 25).

Antroji *Rakto į Naująjį Testamentą* dalis, kaip ir pirmoji, yra nuoširdžios ir plačios talkos kūrinys. Ses. Onutė Mikailaitė davė jai visą menišką apipavidalinimą. Be to, jos įžvalgi mintis duoda knygos išraiškai žaismo, o skyrių pavadinimų vinjetės, braižinių ir iliustracijų sugrupavimas padaro knygą itin patrauklia. Lituanistas Petras Balčiūnas ir šią *Rakto* dalį, tikrindamas kalbą, patikslino ir pagražino. Kartografas Juozas Andrius gi ją praturtino savo kruopščiai paruoštais žemėlapiais. Itin naudingas yra lankstomas, trijų spalvų, Palestinos žemėlapis, kuris atspindi Naujojo Testamento laikų Palestinos politinę geografiją. Prel. Vytautas Balčiūnas, "Krikščio-

nio Gyvenime" knygų serijos redaktorius, savo nuoširdžia atida ir entuziazmu padėjo veikalą užbaigti. Nekalto Prasidėjimo Marijos Seserų Putname spaustuvės personalas meistriškai paruošė knygą kelionei į Jūsų rankas. Talkos dalyvių įnašas *Rakto* leidime ryškus kiekviename jo puslapyje. Jiem priklauso gili ir nuoširdi padėka. Likę trūkumai ir spragos priklauso tik autoriui.

A. Rubšys

Manhattan College

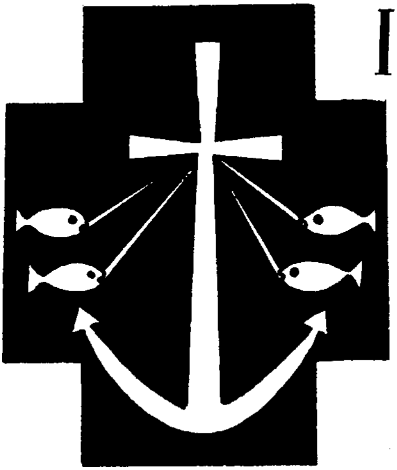
1979 kovo 12

Raktą į Naująjį Testamentą

skiriu kurso draugams, šio veikalo mecenatams:

Vytautui Bitinui
Kornelijui Bučmiui, O.F.M.
Petrui Girčiui
Juozui Grabiui
Antanui Jonušui
Viktorui Krikščiūnevičiui
Augustinui Steigvilai, M.I.C.
Stasiui Žiliui

1949 - 1974

I SKYRIUS

BENDRIJA IŠEINA Į PASAULĮ

...Visa, kas yra danguje ir žemėje,
iš naujo suvienyti Kristuje... (Ef 1,10).

Vėlesnėms krikščionių kartoms pagonijoje Paulius buvo Evangelijos, Gerosios Naujienos, nešėjas iš Palestinos. Iš tikrųjų neįmanoma pervertinti istorinę Pauliaus reikšmę, jam prašnekinus tuometinį pagoniškąjį pasaulį Dievo vardu. Ir Luko pasakojimas *Apaštalų darbuose* apie krikščionybės pradžią pagonių tarpe (Apd 13-28) alsuote alsuoja pagarba Pauliui, Tautų apaštalui. Lukas ne tik sugretina Pauliaus vaidmenį su Petro, Dvylikos vado, apaštaline veikla, bet ir teigia, jog Paulius tapęs Dievo "rinktiniu įrankiu" (plg. Apd 9,15) Kristaus Evangelijai skleisti "lig pat žemės pakraščių" (Apd 1,8). Nenuostabu, kad apie Paulių buvo sukurta nemaža legendų, kuriose jis iškeliamas kaip didvyris Dievo Gerosios Naujienos tarnyboje.

Turime *Pauliaus darbų* knygos likučius. Čia gana patraukliai, pasakoriaus stiliumi, pasinaudojant Luko *Apaštalų darbais*, aprašomi Pauliaus misijų kelionių nuotykiai[1]. Palyginus su Luko santūriu pasakojimu, *Pauliaus darbai* sklidini lakios vaizduotės kūrybos. Knygos pagrindinis siužetas — romantiškas pasakojimas apie Pauliaus santykius su Tekle, kuriame iškeliamos Pauliaus galvosenai būdingos temos: kūno prisikėlimas ir susilaikymas nuo santuokos. Pasakojimas baigiasi dramatišku Pauliaus kankinystės aprašymu: nukirtus jam galvą Romoje, po mirties pasirodo imperatoriui Neronui ir išpranašauja jam Dievo bausmę už nedorumą.

Šis kūrinys palyginti nekaltas. Daugiau vargo buvo su atskalūnų sąjūdžiais, ėmusiais piktnaudoti Pauliaus palikimą. Vadinamieji asketai ir ištvirkėliai, nepaisą jokio moralinio įstatymo, pradėjo teisinti savo gyvenimą ir elgseną Pauliaus skelbiama laisve. Gnostikai, atrodo, bus parašę pačius pirmuosius Pauliaus *Laiškų* aiškinimus, norėdami savo spėliojimus[2] paremti Pauliaus raštais. Mums jau pažįstamas Marcijonas (žr. pirmo tomo pirmąjį skyrių), 139 m. po Kr. tapęs krikščioniu ir po penkerių metų atskilęs nuo krikščionių Bendrijos. Jis atmetė visą Senąjį Testamentą, nes, pasak jo, žydijos žiaurusis, bausmėmis grasinąs Dievas, nesiderina su krikščioniškuoju, gailestingumo ir paguodos teikiančiu Dievu Tėvu. Marcijonas teigė, kad Jėzaus sekėjų Bendrijai priimtini tik tie Raštai, kurie kilę iš Jėzaus skelbiamo gailestingojo Dievo. Jo manymu, vienas Paulius tebuvęs tikras Kristaus moks-

---

[1] E. Hennecke & W. Schneemelcher, *New Testament Apocrypha* (Philadelphia: Westminster, 1965), II, p. 322-390.

[2] Rudolf Schnackenburg, "Early Gnosticism" knygoje, kurią suredagavo H. H. Schultz, *Jesus and His Times* (Philadelphia: Fortress Press, 1971), p. 132-141; H. C. Clark, F. W. Young, K. Froehlich, *Understanding the New Testament* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, [3]1973), p. 232.

lo skelbėjas, o kiti apaštalai tik sudarkę jį savo žydiškuoju raugu. Todėl Marcijonas sudarė savo šventųjų knygų rinkinį, į kurį įtraukė tik vieną evangeliją — Luko, Pauliaus mokinio, parašytą, — ir dešimtį Pauliaus *Laiškų*. Pastoracinius laiškus bei *Laišką žydams* Marcijonas atmetė. Šiam savo rinkiniui jis davė vardą: *Evangelija ir Apaštalas*.[3] Bendrijai teko ne vien sudaryti norminį Naujojo Testamento rinkinį, bet drauge rasti tinkamą atsaką į Marcijono perdėjimus, nesumažinant Pauliaus garbės. *Antrajame Petro laiške* (tai pats vėlyviausias Naujojo Testamento raštas) yra pastaba, kuri rodo krikščionių bandymą Paulių "atstatyti". Šio rašto autorius, atrodo, grumiasi su gnostikais ir taip pat gina krikščionių viltį Antruoju Kristaus Atėjimu (*Parousia*), kurio nudelsimas kelia kai kam abejones. Jis baigia savo laišką šiais žodžiais:

> *Mūsų Viešpaties kantrumą laikykite išgelbėjimu, kaip jums yra parašęs ir mūsų mylimasis brolis Paulius pagal jam duotą išmintį; jis taip kalba apie šituos dalykus visuose laiškuose. Juose esama sunkiai suprantamų dalykų, kuriuos nemokšos ir nesubrendėliai iškraipo, aiškindami, kaip ir kitus Raštus, savo pačių pražūčiai (2 Pt 3,15-16).*

Šis įspėjimas apie Pauliaus raštų piktnaudojimą rodo, koks Paulius buvo svarbus to meto Bendrijai. Jo *Laiškai* jau yra dalis krikščioniškojo Šventraščio. Juos reikia gerbti, "kaip ir kitus Raštus", t.y. Senąjį Testamentą, nes jie yra Bendrijos turtas, kurio semiasi kiekviena priauganti krikščionių karta. *Antrojo Petro laiško* autoriui rūpi paaiškinti, kad apaštalui Pauliui duota išmintis nebėra pakankama: reikia ją papildyti ir paaiškinti, kaip ir "ki-

---

[3] A. Wikenhauser, *New Testament Introduction* (New York: Herder & Herder, 1963), p. 34-35.

tus Raštus" (2 Pt 1,20-21), tačiau ne savavališkai, o su Šventosios Dvasios pagalba. Nesunku suprasti, kad čia kalbama prieš tuos, kurie savo pačių prasimanymus dangsto Pauliaus autoritetu.

Kraštutinių žydų krikščionių tarpe Paulius tapo dar didesniu papiktinimu. Matyt, jo skelbimas, kad Dievas žmogaus nenuteisina apipiaustymu ar Mozės Įstatymo laikymu, jiems liko akibrokštu. Yra išlikęs Klemenso, Petro įpėdinio Romoje, vardu parašytas romanas, kurio tikrasis autorius buvo žydas, tapęs krikščioniu. Romane pasakojama apie Klemenso šeimą, kuri, vargo ir nelaimių išblaškyta, pagaliau apaštalo Petro dėka sugrįžta į namus. Petras yra tikrasis romano didvyris. Jam tenka stipriai susiremti su burtininku Simonu (Apd 8,9-25), kuris jį sekioja po Palestinos ir Sirijos pakrančių miestus. Pagaliau Petras viešame pokalbyje Laodikėjoje jį nugali.

Šio pseudo-Klemenso veikalo yra likę įvairūs nuorašai.[4] Aišku, kad jame buvo panaudoti keli šaltiniai, jų tarpe ir *Petro pamokslai*, kuriuose galima pajusti stiprią įtaką žydžiuojančių krikščionių, užkrėstų gnosticizmu. *Petro pamokslai* atsirado II a. pradžioje.[5] Ir juose Pauliaus mokymas apie laisvę nuo Mozės Įstatymo yra smarkiai puolamas. Vėlesniuose pseudo-Klemenso romano nuorašuose šis puolimas žymiai sušvelnintas: *Petro pamoksluose* Pauliui prikergti neigiami bruožai priskiriami burtininkui Simonui.

Visa tai rodo, kad Pauliaus įtaka po jo mirties nė kiek nesumažėjo, nors jo raštai ir buvo piktnaudojami.

---

[4] Kelių nuorašų vertimas į anglų kalbą yra knygoje *The Ante-Nicene Fathers* (Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, išleidimo datos knygoje nėra), VIII, p. 73 ss.

[5] Angliškas *Kerygmata Petrou* — *Petro pamokslų* tekstas yra E. Hennecke ir W. Schneemelcher knygoje: *New Testament Apocrypha* (Philadelphia: Westminster, 1965), II, p. 111-127.

Pauliaus Evangelijos bei krikščionybės vizija, jo Dievo užmojo ir veiklos Jėzuje Kristuje samprata bei sąmoningas ėjimas iš žydijos į pagonių tarpą, neišvengiamai vedė Bendriją į sankirtį su žydais. Pirmajam amžiui po Kr. besibaigiant, Bendrija susidūrė ir su Romos imperija ir, krikščionybei tampant atskira ir savita religija, daug nuo jos nukentėjo. Šie sankirčiai sukūrė naują nuotaiką Bendrijoje, kėlė naujus klausimus ir, tikėjimui bręstant skirtingomis aplinkybėmis, reikalavo naujų sprendimų.

Bendrijos sankirtis su žydija. Apaštalų amžiui pasibaigus, vadovavimas Bendrijai perėjo į naujas rankas. Apaštalų amžiaus krikščionybė turėjo daug ką bendro su žydija, ne vien tik savo religinį kraitį. Bet ir tuomet sankirčiai su žydais buvo dažni. Vėliau, pagonims atsivertėliams ėmus vadovauti Bendrijai, įtampa tarp žydų ir krikščionių dar paaštrėjo. Žydai krikščionys Palestinoje pajuto augantį žydų priešiškumą. Mat, savo tautiečius krikščionis žydai laikė atskalūnais, jiems lygiai nepriimtinais, kaip ir apsikrikštyjusius pagonis. Jeruzalės krikščionių bendrija buvo varginama anksčiau niekuomet nepatirto persekiojimo, kurį vykdė žydų įstaigos po Pauliaus mirties. Su 70 m. Jeruzalės sunaikinimu susiję įvykiai užantspaudavo būsimųjų krikščionių su žydais santykių kryptį. Žydiškoji krikščionija visiškai atsiskyrė nuo tragiško žydijos likimo, o žydų bendrija iš savo pusės atmetė krikščionybę. Tautinės tragedijos akivaizdoje nemaža žydų priėmė krikščionių tikėjimą, tačiau I a. pabaigoje, kai rabiniškoji žydija[6] vėl sujungė ir atgaivino išblaškytus žydus, atsivėrė bedugnė tarp žydų ir krikščionių. Jau nebebuvo galima priklausyti abiem religinėm bendrijom, pasirinkimas vienos arba kitos buvo galutinas.

---

[6] Fariziejų grupė, išlikusi po žydų tautos tragedijos, iš naujo susibūrė, ir iš jų išsivystė rabiniškoji žydija.

I a. pabaigoje, ir krikščioniški ir rabiniškieji šaltiniai liudija augantį žydų su krikščionimis priešiškumą. To laiko rabiniškoji žydija krikščionis vadina *minim* (atskalūnais) ir rodo didelį baiminimąsi, kad naujasis tikėjimas pakenks žydų religijos savitumui. Šiuo metu atsirado ir pasakojimas apie Jėzų, kad jis buvęs pavainikis — Marijos ir romėnų kareivio sūnus.[7] Tuomet krikščionys savo evangelijose ėmė kaltinti žydų vadus, kad jie esą atsakingi už Jėzaus mirtį. Mato evangelijoje parašyta, kad Jėzaus teisme žydai šaukė: "Jo kraujas tekrinta ant mūsų ir mūsų vaikų" (Mt 27,25). Šie evangelijos žodžiai riša žydų tautos tragišką likimą su tariama kalte dėl Jėzaus mirties. Kadangi jie užrašyti tiktai šioje vienoje evangelijoje, reikia manyti, kad tai yra stiprėjančio žydų ir krikščionių tarpusavio priešiškumo išdava.

Žydų religinių įstaigų grubus elgesys su apsikrikštyjusiais žydais atsispindi ir Naujojo Testamento knygose. Evangelijose išryškinami Jėzaus sankirčiai su fariziejais (Mk 2-3), Jėzaus įspėjimas apie būsimą persekiojimą Morkaus apokalipsėje (Mk 13,5-13) ir pasakojimai apie mokinių siuntimą Karalystės skelbti (Mt 10,17-25; žr. Lk 12,4-12; 21,12-19). Šie ypatingi įspėjimai apie žydų priešiškumą tikriausiai buvo krikščionių pridėti prie bendrų Jėzaus įspėjimų apie persekiojimą, kurį patirs Karalystės skelbėjai. Žydų priešiškumui didėjant, daugėja ir šie įspėjimai. *Evangelijoje pagal Joną* net trimis skirtingais atvejais pabrėžiama, kad kiekvienas, kuris išpažįsta Jėzų esant Kristumi (Mesiju), bus išmestas iš sinagogos (Jn 9,22; 12,42; 16,2). Krikščionių bendrijos Mažojoje Azijoje vietinę sinagogą vadino "Šėtono sinagoga" (Apr 2,9-16; 3,8-9), nes jiems buvo užginta ten įeiti.

---

[7] J. Klausner, *Jesus of Nazareth* (Boston: Beacon Press, 1964), p. 17-54. Joseph Klausner buvo vienas žymiausių žydų istorikų mūsų laikais. Gimė Lietuvoje 1874 m.

Šio priešiškumo apimtis I a. pabaigoje visiškai išryškėja Jono evangelijoj — Jėzaus Kančios pasakojime. Jėzaus teismo metu vis kartojama, kad Pilotas neranda jame kaltės, bet jį pasmerkia mirčiai dėl žydų daromo spaudimo. *Evangelijoje pagal Joną* "žydai" sutapatinami su "netikėliais". Tai rodo, kad bendrija, kuriai ši evangelija buvo rašoma, jau nebežinojo, kad žydai buvo pasidalinę į įvairių pažiūrų grupes: sadukiejus, fariziejus, esenus. "Žydai" apima visą žydiją. Iš kitos pusės, Jono evangelijos autorius rodo didelę pagarbą žydiškoms krikščionybės šaknims. Pokalbyje su samariete Jėzus sako: "Jūs [samariečiai] garbinate, ko nepažįstate, o mes [žydai] garbiname, ką pažįstame, nes išganymas ateina iš žydų" (Jn 4,22). Tačiau kitoje vietoje Jono evangelijoje pats Jėzus kaltina savuosius: "... didesnė nuodėmė tam, kuris mane tau įdavė" (Jn 19,11), t.y. žydams, kurie jį įdavė romėnų valdžiai. Jono evangelijos rašymo metu, sankirčius tarp žydų ir krikščionių liudija dažni paniekinantys žydų klausimai: "Argi jis ne Jėzus, Juozapo sūnus?! Argi mes nepažįstame jo tėvo ir motinos?! Kaip jis gali sakyti: 'Aš esu nužengęs iš dangaus'?" (Jn 6,42). Ir vėl: "Kaip jis gali mums duoti valgyti savo kūną?!" (Jn 6,52); "Argi tu didesnis už mūsų tėvą Abraomą, kuris mirė? Pranašai irgi mirė. Kuo tu dediesi?" (Jn 8,53). Nuo Jono evangelijos prologo, kur sakoma, jog "Pas savuosius atėjo, o savieji jo nepriėmė" (Jn 1,11), ligi knygos pabaigos, lyg siūlas, tęsiasi ta pati tema: žydai — kietasprandžiai ir akli — atsisako priimti Dievo siųstąjį Mesiją, Jėzų.

Šį priešiškumą tarp žydų ir krikščionių pirmojo amžiaus pabaigoje liudija ne vien žydiškoji bei krikščioniškoji to meto raštija, bet ir užuominos bendruose istoriniuose šaltiniuose. *Apaštalų darbuose* Lukas rašo, kad Erodo Agripos I-ojo nukankinimas Jokūbo (ir Jono?)

"patiko žydams". Tačiau neatrodo, kad Erodas Agripa I buvo pirmutinis, kuris persekiojo krikščionis. Kaip ten bebūtų, jis persekiojimą atkakliai vykdė, suimdamas Petrą (Apd 12,3). Petras, stebuklingai išvaduotas iš kalėjimo, pasitraukė iš Jeruzalės (Apd 12,2-19). Jeruzalės krikščionių bendrijai netekus Petro ir Jokūbo (gal net ir Jono), įtampa tarp žydų ir krikščionių lyg ir atslūgo. O Jokūbui, Jėzaus giminaičiui, tapus Jeruzalės bendrijos galva (Apd 12,17; Gal 1,19; 2,9), krikščionių santykiai su žydijos vadais net pasitaisė. Mat, Jokūbas buvo perdėm pagarbus žydų religijai ir jos papročiams, reikalaudamas, kad ir apsikrikštiję pagonys juos gerbtų (Apd 15, 13-21; 21,18-25). Pauliui atvykus į Jeruzalę, Jokūbas nejaukiai pasijuto, nes Paulius buvo žinomas savo nuolaidumu pagonims (Apd 21,20-24).

Bent iki 62 m. po Kr. Jeruzalės krikščionys, dalyvaudami Šventyklos apeigose ir laikydamiesi Įstatymo, uoliai rodė savo prisirišimą prie žydiškų papročių. Net ir Pauliaus sukelta maišatis nepakenkė geriems žydų santykiams su krikščionimis. Atrodo, kad žydai krikščionys neįsivėlė į šiuos ginčus ir nedarė jokių pastangų Paulių ginti. Kai kurie Naujojo Testamento tyrinėtojai net teigia, kad Pauliaus suėmimas ir perdavimas Romos valdžiai dar labiau pagerino žydų santykius su žydais krikščionimis. Jų manymu, žydiškoji krikščionybė buvo begrįžtanti į savo žydiškąjį lopšį, save laikydama žydiškąja atskala.[8]

Du įvykiai išardė šią tarpusavio darną. Vienas jų buvo vyriausio kunigo Ano įsakymu nukankinimas Jeruzalės krikščionių bendrijos vado Jokūbo. Turime du vienas nuo kito nepriklausomus pasakojimus apie Jokūbo

---

[8] Taip teigia S. G. F. Brandon, *The Fall of Jerusalem and the Christian Church: A Study of the Effects of the Jewish Overthrow of A.D. 70 on Christianity* (London: S.P.C.K., ²1957).

mirtį. Juozapas Flavijus, tuometinis žydų istorikas, rašo, kad vyriausias kunigas nuteisė Jokūbą už žydų Įstatymo pažeidimą užmušti akmenimis[9]. Tuo metu Palestinoje nebuvo romėnų prokuratoriaus, nes Festas ką tik buvo miręs, o jo įpėdinis Albinas dar nebuvo spėjęs atvykti. Anas pasinaudojo gera proga vykdyti savo valią. Gal jis iš pavydo nuteisė Jokūbą? Galimas dalykas. Jokūbas buvo visų gerbiamas dėl savo doros laikysenos prieš Dievą ir prieš žmones. Žinant jo ištikimumą Mozės Įstatymui, aišku, kad jam primestas prasižengimas buvo iš piršto išlaužtas. Tačiau Anas pačių žydų palankumo neturėjo ir romėnams buvo įkyrėjęs. Naujasis prokuratorius jį pašalino iš vyriausio kunigo vietos.

Antrasis pasakojimas apie Jokūbo mirtį mus pasiekė dvigubu pavidalu per Euzebijų, kuris savo žinias ėmė iš dviejų Bendrijos Tėvų: Klemenso iš Aleksandrijos (gyvenusio maždaug 200 m. po Kr.) ir Hegesipo, žydo krikščionio (maždaug 180 m. po Kr.).[10] Pasak Euzebijaus, Jokūbas buvo nustumtas nuo Šventyklos šelmens ir pribaigtas lazdos smūgiu į galvą. Šiam kankinio mirties pasakojimui būdingas legendos stilius.

Abu pasakojimai sutaria, kad Jokūbas buvo pasmerktas oficialių veiksnių įsikišimu ir nužudytas, nežiūrint jo populiarumo (o gal kaip tik dėl to) Jeruzalės gyventojų tarpe.

Antrasis lemiamas įvykis, kuris išardė gerus santykius tarp žydų ir žydų krikščionių buvo 66-70 m. žydų sukilimas prieš romėnų valdžią. Pradžioje žydams pasisekė išlaisvinti dalį savo krašto, pasiskelbti nepriklausoma valstybe ir net nukalti savo pinigus. Tačiau menkai ginkluoti sukilėlių būriai neilgai atsilaikė prieš 60.000

---

[9] *Antiquitates*, 20, 9.1.

[10] Euzebijus, *Historia Ecclesiastica*, II. 23, 4-18.

romėnų karių, atsiųstų juos malšinti. 69 m. visa Palestina, išskyrus Jeruzalę ir tolimesnes tvirtoves prie Negyvosios jūros, vėl buvo Romos valdžioje. Vespazijonas, Romos legionų vadas, būtų galėjęs ir paskutinius sukilėlius sunaikinti, bet jo dėmesys buvo nukrypęs į Romą. Imperatoriui Neronui mirus, Vespazijonas planavo pasinaudoti proga ir užimti jo vietą. Kautynės Palestinoje jį mažiau domino negu rungtynės dėl imperatoriaus sosto Romoje. Pajutęs rytų legionų palankumą sau, nuskubėjo į Romą ir, kitiems varžovams pasitraukus, 69 m. tapo imperatoriumi. Jo sūnus Titas perėmė Palestinos legionų vadovavimą ir naujai apgulė Jeruzalės miestą.

Sostinės pasipriešinimas buvo ribotas, nes gynėjai nesutarė. Vieni nepritarė ginkluotam pasipriešinimui, tikėdamiesi, kad Dievas juos išlaisvins sau tinkamu laiku ir būdu. Kovingieji skelbė, kad jau pats laikas jėga išvaryti romėnus iš gimtojo krašto. Nors kovingųjų grupė buvo stipresnė, nesutarimas tęsėsi apgulimo metu. Sukilėliai užmušė Aną, buvusį vyriausiąjį kunigą, kuris nužudė Jokūbą. Tačiau žydai krikščionys vis vien laikėsi taikiosios grupės, vildamiesi Mesijo grįžimu atbaigti Dievo Karalystę.

Apgulimas, pradėtas 70 m. balandžio mėnesį, truko penketą mėnesių. Tūkstančiai mirė badu. Pagaliau miestas pateko į romėnų rankas, buvo visiškai sunaikintas ir jo Šventykla sugriauta.

Jeruzalės krikščionių bendrijos likimas. Spėjama, kad Jeruzalės krikščionys nutarė bėgti iš miesto dar prieš antrąjį apgulimą. Motyvas tikriausiai buvo noras išvengti mirties iš romėnų rankų. Tačiau Euzebijus aiškina, kad Jeruzalės krikščionys, pranašystės raginami,[11] pabėgo į pagoniškąjį Pellos miestą. Šis teigimas kelia daug klausi-

[11] Euzebijus, *Historia Ecclesiastica,* III, 5.3.

mų. Kokia buvo toji pranašystė? Kodėl liepta bėgti į neapkenčiamų pagonių miestą, kurį tik prieš porą metų puolė sukilėliai žydai? Kodėl žydai krikščionys, taip rūpestingai vengę santykių su pagonimis, dabar ryžosi pas juos ieškoti prieglaudos? Nesunku prileisti, kad, mirties pavojui gresiant, religiniai dvejojimai tapo antraeiliais. Pella kaip tik buvo saugiausia vieta žydams, nepritariantiems sukilimui, nes čia jų neužkabins nei romėnai, nei sukilėliai. Likti Jeruzalėje buvo dvigubas pavojus: romėnai galėjo juos palaikyti sukilėliais, o sukilėliai — išdavikais. Taigi sprendimas bėgti į Pellą buvo praktiškas ir gyvenimiškas.

Pasak Euzebijaus, žydai krikščionys išbėgo, norėdami išgelbėti nuo romėnų Jėzaus artimuosius, perėmusius Jeruzalės bendrijos vadovavimą[12]. Jis teigia, kad romėnų imperatoriai, pradedant Vespazijonu, bandė sunaikinti Dovydo giminę, norėdami visam laikui išrauti žydijos Dovydo dinastijos atgaivinimo viltį. Kadangi Jėzus buvo iš "Dovydo giminės" (Rom 1,3-4), tai ir visi jo giminės priklausė karališkajai šeimai. Jiems visiems grėsė mirties pavojus.

Euzebijaus pasakojimas yra legendinis ir mažai teduoda tikrų istorinių žinių. Iš jo tik galima daryti išvadą, kad romėnai nesuprato krikščionių mesijinio tikėjimo, jį sutapatindami su tautine žydijos viltimi. Be to, jis liudija, kad Euzebijaus laikais mažai tebuvo žinoma apie Jeruzalės krikščionių likimą, romėnams sunaikinus miestą ir Šventyklą. Jo minimas pranašo žodis galbūt yra išlikęs sinoptinių evangelijų apokalipsėse, kurios randamos prieš Kančios pasakojimą (Mk 13; Mt 24; Lk 21). Morkaus įterptinis išsireiškimas "skaitytojas teįsidėmi!"

---

[12] *Ten pat.*

(Mk 13,14) atkreipia dėmesį į pranašystę, kuri buvo plačiai žinoma Jeruzalėje sukilimo metu.[13]

Taigi tikslių žinių apie Jeruzalės bėglius nėra. Iš Naujojo Testamento aišku, kad krikščionys Jeruzalės sugriovimą laikė Dievo bausme žydijai už Jėzaus, Mesijo, atmetimą. Šiuo įsitikinimu alsuoja evangelijos. Sinoptikų apokalipsės rodo, kad krikščionių požiūriu Jeruzalės tragedija buvo paskutinis mostas Dievo išganymo plane, kuris prasidėjo Jėzaus gimimu. Tai buvo ženklas, kad Senoji Sandora pasibaigė, o jos vietą užėmė Naujasis Izraelis, Jėzaus sekėjų Bendrija.

Ištikimųjų žydų likučiui baisūs 70-jų m. įvykiai rodė, jog jiems būtina iš naujo susiburti, kad išlaikytų tautos religinį kraitį bei tautinės savimonės žiežirbą. Įvairūs religinių pažiūrų skirtumai nublanko prieš visiško išmirimo pavojų. Šiam žydų atsistatymui vadovavo fariziejai, kurių galvosena vyravo Palestinoje pirmojo amžiaus paskutiniais dešimtmečiais. Rabiniškasis fariziejizmas tapo labai svarbiu veiksniu, išlaikant žydijos savimonę ir tapatybę, bet jis buvo ir priežastis vis didėjančios spragos tarp žydų ir krikščionių.

Imperatoriui Adrijonui valdant, žydai dar sykį bandė nusikratyti Romos jungo, 132-135 m. įliepsnodami naują sukilimą. Sukilėlių partizanų vadas Simonas Bar-Kokhba (Žvaigždės sūnus),[14] arba Bar-Koziba (Melagio sūnus) persekiojo tuos žydus krikščionis, kurie atsisakė sukilimą remti.[15] Romai sukilimą numalšinus, ir žydai, ir krikščio-

---

[13] Kee, Young, Froehlich, *ten pat*, p. 238.

[14] Bendrijos Tėvai jį vadina Simonu Bar-Kokhba — Žvaigždės sūnumi — nes žydai jį laikė Mesiju. Tačiau po sukilimo patys žydai jį ėmė pravardžiuoti Bar-Koziba — Melagio sūnumi, arba Suvedžiotoju. Žr. Yigael Yadin, *Bar-Kokhba* (New York: Random House, 1971), p. 18.

[15] J. A. Fitzmyer, "The Bar-Cochba Period", veikale, kurį redagavo J. L. McKenzie, *The Bible in Current Catholic Thought* (New York: Herder & Herder, 1962), p. 133-168.

nys buvo išvaryti iš Palestinos. Jeruzalės vietoje buvo pastatytas pagoniškas miestas, vardu Aelia Capitolina. Taip žydų ir krikščionių nesutarimai buvo perkelti į įvairias Romos imperijos provincijas. Jie tęsėsi žydų sinagogose ir krikščionių bendrijose.

Savitas žydiškos krikščionybės palikimas visiškai neišnyko. Antro ir ketvirto amžiaus raštai užsimena apie žydų krikščionių grupeles gyvenančias į rytus nuo Jordano upės. Tai galėjo būti pirmojo amžiaus žydų krikščionių likučiai. Viena šių grupelių save vadino ebijonitais (beturčiais arba vargšais). Jeruzalės žydų krikščionių bendrija buvo naudojusi šį vardą (Gal 2,10; Rom 15,26). Vėlesnieji ebijonitai vadovavosi žydišku Įstatymu ir tikėjimo kraičiu. Iš krikščioniškųjų Raštų jie priėmė tik *Evangeliją pagal Matą* ir su ta nevisiškai sutarė, neigdami, kad Jėzus gimė iš mergelės. Matuojant Pauliaus skelbiamos krikščionybės mastu ir atsimenant antro amžiaus Bendrijos Tėvų rūpestį išsaugoti tikrą tikėjimą, ebijonitų krikščioniškumas turėjo atrodyti kaip devintas vanduo nuo kisieliaus.

Apaštalų likimas. Daugumos iš Jėzaus dvylikos apaštalų likimas mums nežinomas. Jokūbo, Viešpaties giminaičio, mirtis jau paminėta. Judas, kurio laišką turime Naujajame Testamente, save vadina "Judas, Jėzaus Kristaus tarnas, Jokūbo brolis" (Jud 1). Evangelijose minimas vienas Jėzaus giminaitis tuo vardu (Mk 6,3; Mt 13, 55), bet apie jį nieko daugiau nežinoma.

Jokūbo ir Jono, Zebediejaus sūnų (Mk 1,19; 3,17; 10,35), likimas mums tėra žinomas tik iš kai kurių užuominų. Jau buvo paminėta, kad Jokūbas, Jono brolis (ne Jokūbas, Jėzaus giminaitis), buvo pirmoji Erodo Agripos I-ojo Jeruzalės krikščionių persekiojimo auka (44 m. po Kr.; Apd 12,2). Apie Joną tėra viena kitai prieštaraujančių žinučių. Morkaus evangelijoje Jėzus įspėja, kad Zebe-

diejaus sūnūs turės gerti taurę, kurią jis pats gers — t.y. mirs dėl Dievo Karalystės (Mk 10,39). Vėlesnėje krikščionių raštijoje teigiama, kad Jonas mirė drauge su savo broliu Jokūbu Erodo Agripos I-ojo persekiojimo metu.[16] Tuo tarpu Ireniejus (maždaug 180-200 m. po Kr.) sako, kad "Jonas, Viešpaties mokinys", buvęs "ištikimu liudininku Apaštalų tikėjimo kraičiui" Efezo bendrijoje "iki Trajano [imperatoriaus] laikų" (t.y. 98-117 m. po Kr.).[17] Tiesa, Ireniejus šio Jono nevadina Zebediejaus sūnumi, bet "Viešpaties mokiniu". Jono evangelija mini "mokinį, kurį Jėzus mylėjo" (Jn 13,23; 19,26; 21,20). Pagal Euzebijų, Ireniejus sutapatino Joną, Viešpaties mokinį, su Jonu, Zebediejaus sūnumi, sekdamas Polikarpu, Smirnos vyskupu, kuris pats buvo Jono mokinys. Todėl Ireniejaus žinios yra labai vertingos.[18]

Apaštalų darbai pasakoja, kad Petras iškeliavo iš Jeruzalės, Erodui Agripai I ėmus persekioti krikščionis. Ta užuomina trumpa ir neaiški: "Paskui [po stebuklingo išvadavimo iš kalėjimo] iškeliavo kur kitur" (Apd 12, 17). Petras vėl pasirodo Jeruzalės Susirinkimo metu (Apd 15). Atrodo, kad Petras pašventė savo gyvenimą misijų kelionėms. Vėlesnis Bendrijos atminties kraitis teigia, kad Petras nukeliavo į Romą, ten tapo pirmuoju bendrijos vyskupu ir ten 64 m., Nerono persekiojimo metu,[19] mirė

---

[16] James L. Price, *Interpreting the New Testament* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1967), p. 517-518.

[17] Euzebijus, *Historia Ecclesiastica*, III, 23, cituoja Ireniejų. Pats Ireniejus apie Joną rašo *Adversus Haereses*, I, 9.3; II, 22.5; III, 3.4; V, 33.3.

[18] Raymond E. Brown, *The Gospel According to John I-XII* (Anchor Bible, 29; Garden City, N.Y.: Doubleday, 1966), p. LXXXV - CIV; C. K. Barrett, *The Gospel According to John* (London: S.P.C.K., 1955), p. 83-92.

[19] Daniel W. O'Connor, *Peter in Rome: The Literary, Liturgical and Archeological Evidence* (New York: Columbia University Press, 1969). Oscar Cullmann, *Peter: Disciple, Apostle, Martyr* (pataisytas leidimas; Philadelphia: Westminster, 1963).

kankinio mirtimi ant kryžiaus. Kadangi Petras nebuvo Romos pilietis, tai galėjo būti nukryžiuotas. Pauliui, kaip Romos piliečiui, ši bausmė nebuvo taikoma — jam buvo nukirsta galva. Petro mirties ir palaidojimo vieta buvo Nerono soduose, anapus Tiberio upės. Čia archeologai rado pagonių kapines, kuriose buvęs paminklas, pastatytas Romos krikščionių bendrijos Petro garbei. Šioje vietoje Konstantino valdymo metu ketvirtame amžiuje buvo pastatyta šv. Petro bazilika. Dabartinė bazilika yra šešiolikto amžiaus renesanso šedevras.

Apie kitus apaštalus bei jų likimą teturime legendas. Pasakojama, kad Tomas nukeliavo į Indiją; Andriejus, Petro brolis, skelbė Kristų šiaurinėje Graikijoje, Skitijoje, ir buvo nukryžiuotas Patras (Peleponeso) mieste.

Visų svarbiausias apaštalų paliktas paminklas — jų, liudytojų, pasišventimas prisikėlusiam Kristui ir jo skelbimo tęsimas Dvasios jėga, kol mažutė Jėzaus sekėjų saujelė tapo Bendrija, galinti nešti Gerąją Naujieną į visus pasaulio kraštus.

Didėjantis krikščionių sankirtis su Romos imperija. Pauliaus ir jo bendradarbių pastangų dėka, Evangelija banguote nubangavo per plačiąją Romos imperiją. Sąjūdžio sėkmė kai kuriose vietose buvo tiesiog nuostabi. Po Pauliaus mirties krikščionių bendrijos vis turėjo skaitytis su žydų priešiškumu, bet jas dar labiau ėmė varginti sankirtis su Romos imperija. Krikščionių susidūrimas su vietos religine bei politine santvarka buvo neišvengiamas, tačiau iš to išsivystė sankirčiai ne todėl, kad krikščionys to norėjo, bet todėl, kad imperijoje plintanti ir stiprėjanti krikščionybė savo galvosena ir elgsena labai išsiskyrė iš kitų religijų, — net žydų!

Krikščionys nebuvo nusistatę prieš valdžią. Fariziejams ir erodininkams bandant kalba sugauti Jėzų, Morkus

duoda tokį Jėzaus atsakymą: "Kas ciesoriaus, atiduokite ciesoriui, o kas Dievo — Dievui" (Mk 12,17). Jėzus savo santūria laikysena buvo artimesnis tiems žydams, kurie atsisakė sukilti prieš Romą. Pagal Jėzų, paklusnumas esamai valdžiai neneigia pirminės Dievo valdžios žmogaus gyvenime.

Ir Paulius buvo panašaus nusiteikimo. Jis ragino Romos krikščionis paklusti valdiškoms įstaigoms, "nes nėra valdžios, kuri nebūtų iš Dievo, ir visokios veikiančios valdžios yra Dievo nustatytos" (Rom 13,1). Šie Pauliaus žodžiai kai kada būdavo aiškinami taip, kad krikščionis turi pasiduoti kiekvienai valdžiai ir niekuomet negali priešintis. Tačiau tai nėra Pauliaus mokymas. Pagal Paulių, Dievo valia ne tik viršija civilinę valdžią, bet pastaroji iš viso yra tik laikinas dalykas, priklausąs "šiam praeinančiam amžiui". Jos uždavinys — sukurti darną visuomenėje pagal Dievo valią. Paulius niekuomet neprieštaravo Romos imperijos reikalavimui, kad jos piliečiai būtų ištikimi. O vis dėlto, ir Jėzus, ir Paulius buvo Romos valdžios pasmerkti mirčiai dėl politinių išskaičiavimų. Romai nerūpėjo jų mokslo turinys, bet jo pasekmės. Vieši susibūrimai ir sąjūdžiai gali pakenkti viešajai tvarkai, todėl Roma ėmė juos tramdyti. Krikščionybė atrodė pavojinga taikai (*pax*), kuri rėmėsi religiniu pakantumu! Taigi pirmuosius krikščionybės kankinius pagimdė ne religinė nepakanta, o politiniai išskaičiavimai.

Iš tikro maža teturime tikslių žinių, kaip plačiai siekė krikščionių sankirčiai su Romos imperija. Pirmieji aiškūs faktai yra iš imperatoriaus Nerono laikų (54-68 m. po Kr.) ir liečia tik Romos krikščionis. 64 m. vasarą Romos miestas buvo padegtas. Gaisras siautė daugiau kaip šešetą dienų, sunaikindamas didesnę miesto dalį. Kaltininkas, atrodo, bus buvęs pats Neronas, kuris norėjo praplėsti savo sodus ir rūmus. Romėnų istorikas Tacitas

rašo, kad, Romos gyventojams ėmus Neroną kaltinti, jis "save teisindamas, kitus padarė atpirkimo ožiais, imdamas bausti įmantriausiomis kančiomis grupę žmonių, nekenčiamų dėl savo pasibiaurėtino gyvenimo būdo, kuriuos miesto gyventojai vadino krikščionimis".[20] Krikščionys buvo suiminėjami ir verčiami prisipažinti, kas esą. "Tada, remiantis jų pačių prisipažinimu, daugelis jų buvo pasmerkti mirčiai, ne tiek už [Romos] padegimą, kiek dėl jų neapykantos žmonijai. Išdaigus žiaurumas lydėjo jų mirties bausmės vykdymą. Aprengti laukinių žvėrių kailiais, jie mirė šunų draskomi. Prikalti prie kryžiaus arba paversti gyvais žibintais, mirė, apšviesdami naktį".[21]

Šis aprašymas duoda daug svarbių žinių. Pirmoje vietoje, aišku, kad jau tuo metu krikščionys buvo Romos valdžiai žinomi kaip savita grupė. Jie nebuvo tapatinami su žydais. Padarydamas krikščionis atpirkimo ožiais, Neronas gudriai pasinaudojo bendra miesto gyventojų neapykanta jiems. Tacitas, rašydamas keturiasdešimt metų vėliau, nors Nerono elgesio ir nepateisina, tačiau sutinka su krikščionims primestu kaltinimu: "dėl jų neapykantos žmonijai" ("propter odium generis humani"). Svetonijus, Tacito bendraamžis, tarp Nerono "gerų ir išmintingų" darbų priskaito ir krikščionių persekiojimą, nes jie "skelbia naujus prietarus, pavojingus visuomenei".[22] Naujojo Testamento knygose ir II a. krikščionių raštijoje Romos priešiškumas krikščionims ryškiai atsispindi.

Sunku suprasti šio nepakantumo priežastis. Bet, viena yra aišku: visas tuometinis imperijos viešasis gyveni-

---

[20] Tacitas, *Annalia*, XV, 40.44. Vertimą į anglų kalbą galima rasti M. Grant knygoje, *Tacitas : The Annals of Imperial Rome* (Baltimore: Penguin, 1956), p. 354. Lietuviškas vertimas: Publijus Kornelijus Tacitas, *Rinktiniai Raštai* (Vilnius: Vaga, 1972). Vertė D. Dilytė ir J. Mažiulienė.

[21] Tacitas, *ten pat.*

[22] Svetonijus, *Vita Neronis*, 16.

mas buvo glaudžiai susijęs su valstybės garbinimu. To garbinimo apeigos buvo kasdienis viešojo gyvenimo reiškinys. Krikščionys savo griežtu monoteistiniu tikėjimu, savo eschatologine aistra ir nuošaliais susirinkimais noromis ar nenoromis išsiskyrė iš kitų, vengdami visiems įprastų papročių. Šis atsiribojimas nuo visuomenės (graikų kalba *amixia* — nesimaišymas arba šalinimasis) krikščionių kaimynams atrodė keistas ir pavojingas. Turėjo būti ypatingai sunku, kai vienas šeimos narys tapdavo krikščioniu, o kiti likdavo pagonys. Įtampa ir sankirčia' buvo neišvengiami. O tokių mišrių šeir ; buvo daug. Apokrifinė krikščionių raštija dažnai pasakoja, kaip šis ar anas apaštalas tapo kankiniu, nes savo skelbimu atvertė kurio nors įtakingo Romos piliečio žmoną. Ši, įtikėjusi Kristų, sekdama griežtu apaštalo ar misininko mokslu, atsisakydavo atlikti santuokos įsipareigojimus. Ta padėtis ir privedė ne vieną Evangelijos skelbėją prie kankinio mirties.

Iš vienos pusės, žydų ir krikščionių padėtis Romos imperijoje buvo panaši. Abi bendrijos, norėdamos išlaikyti savo tapatybę, nesutapo su imperijos visuomenine samprata bei sąranga. Todėl abi susilaukė įtarinėjimų ir paniekinimo. Žydai, tiesa, buvo sau išsikovoję ypatingą Dievo garbinimo apeigų teisę imperijoje. Pradžioje Romos valdininkai krikščionis laikė žydijos atskala ir su jais elgėsi panašiai, kaip su žydais. Jų suėmimas, įkalinimas arba ištrėmimas buvo vykdomi viešos tvarkos sumetimais, o ne dėl religinio nepakantumo. Kai po 66-70 m. sukilimo krikščionys galutinai atsiskyrė nuo žydų, jų teisinės padėties klausimas imperijoje savaime iškilo.

Nerono persekiojimas palietė tik Romos krikščionių bendriją ir ją kone visiškai išnaikino. Imant Tacito žodžius už gryną pinigą, persekiojimas sunaikino "didelį skaičių", tad Romos mieste liko vien tik saujelė krikščio-

nių. Šie, atrodo, buvo iš vargingesnių visuomenės sluoksnių, nes būdavo kankinami gėdingais ir pasityčiojančiais būdais. Tokios bausmės nebūtų buvusios taikomos Romos imperijos piliečiams. Šią išvadą patvirtina Petro ir Pauliaus skirtingos mirties bausmės: Petras, nepilietis, buvo nukryžiuotas, o Paulius, pilietis, galėjo garbingai mirti galvos nukirtimu!

Reikia stebėtis, kad Nerono persekiojimas nepaliko daugiau ir gilesnių pėdsakų tuometinėje krikščionių raštijoje. Iš turimų užuominų sunku apčiuopti persekiojimo apimtį ir įtaką , lesniams krikščionijos santykiams su Romos imperija.

Po Nerono, manoma, kad imperatorius Domicijonas (81-96 m. po Kr.) atnaujino krikščionių persekiojimą.[23] Jis pirmasis iš Romos imperatorių reikalavo savo asmeniui dievams skirto garbinimo, kuris iki tada buvo suteikiamas tik mirusiems valdovams. Jis dar įsakė, kad į jį viešai būtų kreipiamasi "Viešpats ir Dievas" (Dominus et Deus) titulu. Kiekvienas, kuris atsisakė dalyvauti religinėse imperatoriaus garbinimo apeigose, buvo laikomas nusikaltėliu ne tik viešajai tvarkai (crimen laesae maiestatis), bet ir religijai. Krikščionims šie reikalavimai buvo nepriimtini.

Išleidus šiuos nuostatus, 95 m. Domicijonas apkaltino daugelį aukštos kilmės romėnų "bedieviškumu" (ateizmu) ir laikymusi žydų papročių. Konsulas Flavijus Klemensas buvo nubaustas mirtimi, o jo žmona Flavija Domitilla, imperatoriaus dukterėčia, buvo ištremta iš Romos. Ar Flavijus Klemensas ir jo žmona buvo krikščionys ir todėl nukentėjo dėl savo "bedieviškumo", nes atsisakė Domicijoną vadinti dievu? Daugelis mokslininkų mano,

---

[23] Puiki šio klausimo studija padaryta E. Stauffer, *Christ and the Caesars* (Philadelphia: Westminster, 1955), p. 147-191.

kad taip ir buvo. Šią išvadą patvirtina archeologinis radinys. Vienoje iš ankstyviausių krikščionių katakombų Romoje atrasti įrašai sienose, kurie liudija, kad tai buvo Flavijaus Klemenso ir Flavijos Domitillos dovana krikščionims. Taigi jie abu tikriausiai patys buvo krikščionys.

Jono *Apreiškimas* buvo parašytas maždaug tuo metu, kai Domicijonas, apsirgęs "dieviškumo liga" (apoteoze), ėmė persekioti visus, atsisakančius jį pripažinti dievu. Ši knyga yra vienintelis šaltinis žinių apie pirmojo amžiaus pabaigos krikščionių padėtį imperijos provincijose. Ji bent užuominomis parodo, kaip sunku buvo išlikti krikščioniu tuo metu. Iš nekrikščionių šaltinių yra likę pora laiškų iš imperatoriaus Trajano (98-117 m. po Kr.) susirašinėjimo su Plinijum Jaunesniuoju, Mažosios Azijos Ponto-Bitinijos valdytoju. Laiškai rašyti maždaug 110 metais.[24] Plinijus susirėmė su krikščionimis, nes Trajanas buvo uždraudęs slaptus susirinkimus. Mat, Roma ruošėsi kariauti su Partijos karalyste, ir Trajanas bijojo politinio maišto Mažojoje Azijoje. Slapti susibūrimai galėjo tapti maištininkų lopšiais.

Plinijus, nedaug apie krikščionis žinodamas, rašė Trajanui, klausdamas, kaip juos tardyti ir bausti. Drauge pranešė, ką ligi šiol daręs. Pirmiausiai jis apkaltintuosius klausinėdavęs, ar jie tikrai krikščionys. Jiems atsakius teigiamai, jis klausdavęs antrą ir trečią kartą, grasindamas juos bausti mirtimi. Jiems užsispyrusiai atsisakius paneigti, kad esą krikščionys, jis juos nubausdavęs. Tą pačią procedūrą naudojęs ir su tais, kurie kaimynų būdavo apskųsti. Suimtajam paneigus, kad jis krikščionis, Plinijus liepdavęs šauktis valstybinių dievų ir pagarbinti impera-

---

[24] Šiuos laiškus galima rasti J. Stevenson knygoje *A New Eusebius: Documents Illustrative of the Church to A.D. 337* (London: S.P.C.K., 1957), p. 13-16.

toriaus statulą smilkalais ir vynu. Jis taip pat reikalaudavęs, kad jie keiktų Kristų. Ne sykį apskųstieji sakėsi kadaise buvę krikščionys, bet dabar jau nebesą. Tačiau, net ir būdami krikščionys, jie nieko blogo nedarę, tik susirinkę giedodavę giesmes Kristui kaip Dievui (carmen dicere Christo), pasižadėdavę nevogti, neplėšikauti, nesvetimauti, laikytis žodžio ir grąžinti paskolas. Jie dar tarpusavy dalindavęsi kukliu valgiu.

Trajanas pagyrė Plinijaus elgesį ir nurodė, kad krikščionys neturi būti ieškomi, tačiau, jei jie kitų apskundžiami ir įduodami, tuomet reikia juos bausti. Kiekvienas, kuris paneigia esąs krikščionis ir sutinka pagarbinti dievus, turi susilaukti pasigailėjimo. Be to, negalima paisyti anoniminių įskundimų.

Trajano nuosprendis rodo, kad krikščionybė buvo laikoma neteisėta religija, nes "krikščionis kaip toks" (nomen ipsum) turėjo būti baudžiamas. Paprastam romėnų piliečiui, net ir imperatoriui, krikščionių tikėjimas ir elgesys atrodė žmones tvirkiną ir beprotiški prietarai. Plinijus Jaunesnysis, būdamas politeistas ir pakantus įvairioms religijoms, negalėjo suprasti kaip valstybinių dievų pripažinimas ir imperatoriaus pagarbinimas galėtų pažeisti kieno nors religinius įsitikinimus.

Trajano nuosprendis lietė tik Mažąją Aziją. Neaišku, ar krikščionių persekiojimas paplito po visą Romos imperiją. Net ir Trajano valdymo metu tegirdime apie pavienius kankinius. Panašiai ir su jo įpėdiniais. Žinome, kad Ignacas, Antiocho vyskupas, mirė kankiniu Romoje; Simeonas, Kleopo sūnus, Jėzaus pusbrolis, buvo nukankintas Palestinoje. Anksčiausias iš patikimų pranešimų apie krikščionis kankinius mini Smirnos vyskupą Polikarpą, nužudytą 155-156 m. po Kr. Šis pranešimas gyvai pavaizduoja valdžios elgesį su krikščionimis Mažojoje

Azijoje, sekant Plinijaus ir Trajano nurodymais anksčiau minėtuose laiškuose.[25]

Taigi krikščionių Bendrija pirmojo amžiaus pabaigoje ir antrojo pradžioje pasižymėjo dviem bruožais: ji džiaugėsi savo narių padaugėjimu ir kentėjo vis didėjančius persekiojimus. Ji jau buvo padariusi milžinišką šuolį nuo Jėzaus ir Dvylikos laikų ir taip pat nuo Pauliaus grumtynių su žydų krikščionių priekaištais, nešant Evangeliją pagonims. Dabar Bendrijai kilo naujas uždavinys: aptarti save ir savo misiją ryšium su pasauline politika bei kultūra, nes Dievas

> *...dosniai apreiškė mums savo malonę su įvairiopa išmintimi ir sumanumu, paskelbdamas mums savo valios paslaptį, kaip jis panorėjo iš anksto nutarti jame, amžių pilnatvei atėjus,* visa, *kas yra danguje ir žemėje,* iš naujo suvienyti Kristuje, *tartum galvoje (Ef 1,9-10).*

---

[25] R. M. Grant (red.), *The Apostolic Fathers: A New Translation and Commentary* (Camden, N.J.: Nelson, 1967), p. 47-83. Apie persekiojimus bendrai žr. W. H. C. Freud, *Martyrdom and Persecution in the Early Church: A Study of a Conflict from the Maccabees to Donatus* (Oxford: Blackwell, 1965).

II SKYRIUS

BENDRIJA ORGANIZUOJASI

Saugok tau patikėtą palikimą,
vengdamas pasaulio tuščiažodžiavimo
ir tariamojo pažinimo prieštaringų teigimų,
nes kai kurie, jį pamėgę,
nuklydo nuo tikėjimo (1 Tim 6,20-21).

Išoriniai sankirčiai su žydais ir su romėnų valdžia padėjo krikščionių Bendrijai geriau save suprasti ir tą savitumą aptarti. Tačiau šie sankirčiai sukėlė ir vidinę įtampą pačioje Bendrijoje. Ji buvo pavojingesnė, negu pagunda likti žydiška atskala ir negu pavojus visai išnykti Romos persekiojamiems. Iškilo du lemtingi susirėmimai Bendrijoje:

1. dėl klaidingo mokymo ir
2. dėl vidinės santvarkos, sąjūdžiui tampant organizacija.

Ši Bendrijos išgyventa įtampa ir jos savimonės brendimas atsispindi *Laiške efeziečiams*, pastoraciniuose laiškuose,[26] *1, 2 ir 3 Jono laiškuose, Judo laiške* ir *Antrajame Petro laiške.*

---

[26] Pastoraciniai arba ganytojiški laiškai (lot. *pastor* — ganytojas) skirti krikščioniškų bendrijų ganytojams: Timotiejui Efeze ir Titui Kretoje — *1 ir 2 Timotiejui, Laiškas Titui.*

Vėlesnėse Naujojo Testamento knygose kovos prieš klaidingą mokymą ir perėjimas iš sąjūdžio į organizaciją paliko daugiau pėdsakų, negu sankirčiai su žydais ir su romėnų valdžia. Tai nereiškia, kad šie išoriniai sankirčiai nebuvo svarbūs, bet kad Bendrijos vidaus įtampa dėl erezijų[27] dar jautriau palietė jos gyvybinį pulsą. Krikščionių atsiskyrimas nuo žydų Kristaus Evangelijos skelbėjams išėjo į gera. Ypač po tragiškų 70-jų ir 132-jų metų įvykių krikščionys juos aiškino, kad tai buvo ne vien pranašystės išsipildymas, bet drauge Dievo galutinė bausmė Dievo Mesiją atmetusiems. Romos imperijoje krikščionys tebuvo nereikšminga, užguita mažuma. Kiekvienas, tapdamas krikščioniu, tai turėjo daryti labai sąmoningai, nes žinojo, kad jam gali tekti kentėti ir mirti dėl "vardo". Dėl to tie persekiojimai krikščionims buvo naudingi — stiprino jų tikėjimą. Jų dėka Bendrija tapo vieningesnė ir sąmoningesnė, atpažindama Kristaus kančią ir mirtį savo kasdienybėje. O ši savimonė bei samprata Dievo užmojo bei veiklos Jėzuje Kristuje buvo krikščionybės sąjūdžio svarbiausias veiksnys.

Kovos su klaidatikiais pradžioje neturėjo aiškios linijos, nes apaštalų amžiaus Bendrija dar neturėjo tiksliai aptarto tikėjimo kraičio nei sudaryto doros teisyno. Ji tebeieškojo bendruomeninių išraiškos rėmų ir todėl buvo atvira įtakai iš šalies. Žydija jau nebebuvo vienintelė klėtis, kurioje buvo galima rasti reikalingos medžiagos ir pavyzdžių. Bendrijai išėjus į pagoniją, visas Romos imperijos religinis pasaulis tapo nauja klėtimi, iš kurios galėjo gauti sąvokų, idėjų, pavyzdžių. Dievo užmojo ir veiklos

---

[27] Klaidatikystė arba *erezija* (gr. *hairesis*) reiškia partiją arba savitą mokymo liniją (Apd 5,17). Neigiama prasme — atskala, klaida.

Jėzuje Kristuje samprata turėjo būti perkelta iš siaurutės žydiškos aplinkos į platųjį pasaulį, ir todėl reikėjo naujos galvosenos, naujos išraiškos, naujų rėmų jai perdirbti ir pritaikyti. Šis pritaikymo ir perdirbimo uždavinys griūte užgriuvo bręstančią krikščionių Bendriją. Bekovodama su klaidatikiais, Bendrija išmoko atpažinti klaidingą ir teisingą mokymą ir jį išreikšti ateinančioms kartoms.[28] Žinoma, ne visos progos buvo lygiai sėkmingai panaudotos šio laikotarpio autorių. Nenuostabu taip pat, kad ir pats *skelbimas* (*kerygma*) prarado savo misijinį iššūkį ir atsidavė apologetiniams poreikiams. Kartais ir Gerosios Naujienos turinys — Dievo užmojis ir veikla Jėzuje Kristuje — pasidarė antrinis, bandant pastatyti klaidatikius į atitinkamą vietą.

Yra labai daug šaltinių, liečiančių Bendrijos kovas su klaidatikiais, tačiau su jais sunkiau susidoroti, negu su raštais apie krikščionių sankirčius su žydais ir su romėnais. Mat, šie šaltiniai yra taip susimaišę, kad nebeįmanoma atkurti visumos vaizdo — nematyti miško per medžius. Tačiau viena yra aišku: kad gnosticizmas[29] buvo pikčiausias krikščioniško tikėjimo priešas. Jis vertė kovojančius tikinčiuosius tiksliau aptarti tikėjimo tiesas. Nesunku pasekti Bendrijos pastangas išsilaisvinti iš gnosticizmo įtakos, pasinaudojant Bendrijos Tėvų raštais.

Ireniejus savo knygoje *Prieš atskalas (Adversus Haereses)* sako, kad gnosticizmas tai atskala visa to žodžio prasme, ir visų kitų tikėjimui prieštaraujančių mokslų šaknis. Pasak Ireniejaus, Simonas burtininkas buvo "visų atskalų tėvas". Jis yra aprašytas *Apaštalų darbų* knygoje

---

[28] W. Bauer, *Orthodoxy and Heresy in Earliest Christianity* (Philadelphia: Fortress, 1971); H. E. W. Turner, *The Pattern of Christian Truth: A Study in the Relation Between Orthodoxy and Heresy in the Early Church* (London: Mowbray, 1954).

[29] Žr. pirmąjį tomą, p. 46-51.

(8,9-24). Atskala, susibūrusi apie Simoną, sako Ireniejus, tapo gnostikų maro lopšiu. Kažkoks Menanderis buvęs Simono įpėdinis, o su sekančia karta, Satornilui vadovaujant Sirijos Antijochijoje ir Bazilidui Egipto Aleksandrijoje, gnosticizmas paplito po visą Romos imperiją.

Remiantis turimais šaltiniais, nėra abejonės, kad Simonas buvo įtakingesnis asmuo, negu *Apaštalų darbai* jį aprašo. Jo įkurta atskala tebekankino krikščionis Justino laikais, II a. viduryje, ir buvo ypač paplitusi Sirijoje.[30] Iš jos, atrodo, išsivystė ir kitos sinkretistinės gnostikų atskalos. Taigi Ireniejaus nuomonė, kad visos atskalos (gnosticizmo) yra kilusios iš Simono, nėra perdėta. Ši jo pažiūra prileidžia, kad krikščionybė buvo ankstyvesnė už Simono iškraipytą mokymą. Tačiau Simonas pagal *Apaštalų darbus* skelbė savąjį mokslą dar prieš susidomėdamas krikščionybe. Tai reiškia, kad gnosticizmas kaip toks jau buvo žinomas ir vystėsi prieškrikščioniniame ir nekrikščioniniame pasaulyje. Panašų gnosticizmo raidos paveikslą atkuria ir nūdieniai Naujojo Testamento tyrinėtojai. Jų supratimu, tai, kas vadinama "gnosticizmu", iš tikro yra daugelio religinių įtakų bei šaltinių sampyna. Būdamas daugiaveidis, gnosticizmas lengvai prisitaikė prie įvairių religinių pažiūrų. Jis, susidūręs su krikščionybe ir su ja berungtyniaudamas, susidarė savitą religinę sistemą.

Reikia paaiškinti, kodėl Ireniejus laikė gnosticizmą atskala be sau lygios. Jis buvo linkęs visus nukrypimus nuo krikščionybės tiesos apgyvendinti po vienu gnosticizmo stogu. Jam ir nikolaitai (Apr 2,6), ir marcijonitai, ir net ebijonitai buvo gnostikai. Nūdienės istorinės studijos Ireniejaus nuomonę iš dalies pateisina. Marcijonitai ir ebijonitai buvo panašūs į gnostikus tuo, kad didžiavosi spe-

---

[30] Justinas Kankinys, *Apologia*, I. 26,56; II. 15; *Dialogus cum Tryphone*, 120.

cialiu, jiems vieniems teprieinamu, "žinojimu". Jų visatos, žmogaus ir atpirkimo sampratos įmantri išraiška gerokai primena gnostikų mokymą, nors tai juos dar nepadaro tikrais gnostikais. Reikalas iš tikro buvo kur kas sudėtingesnis. Todėl krikščionybės ir gnosticizmo sąveiką ne taip lengva aptarti bei išraizgyti iš įvairių kitų religinių įtakų. Nagrinėjant krikščionių Bendrijos tapimą organizacija Naujojo Testamento raštijos šviesoje, nėra tikslu teigti, kad jos vienintelis ir pagrindinis priešas buvo gnosticizmas, suprastas kaip aiški ir sisteminga religinė galvosena bei bendruomenė. Iš kitos pusės, negalima neigti, kad daugelis to meto klaidatikių buvo gimingi gnostikams. Tenka kiekvieną grupę svarstyti ir vertinti atskirai.

Norint suprasti poapaštalinės Bendrijos tolimesnį vystymąsi iš sąjūdžio į organizaciją, svarbu turėti mintyje to meto krikščionių rašytojų poleminį metodą bei argumentus ir jų krikščionio sampratą. Ir čia negalime tikėtis atrasti vientisas gijas. Šiek tiek padės, jei išryškinsime kelias opias ir ligi šiol karštai svarstomas poapaštalinio amžiaus problemas:

1. tikėjimo kraičio augimą,
2. organizuoto tarnavimo bendruomenei įvedimą,
3. apaštalų įpėdinystės sampratą.

Šio amžiaus pastangos įsisavinti Gerosios Naujienos turinį bei prasmę turi vieną bendrą nuotaiką: kintančią naujosios krikščionių kartos savimonę naujomis aplinkybėmis.

Viena iš pagrindinių priežasčių šiam krikščionių savimonės kitimui buvo reikalas peraiškinti eschatologinę viltį. Pirmieji krikščionys, maždaug ligi 70-jų m., tikėjosi, kad Amžiaus Atbaiga įvyks dar jų gyvenime. Bet mirus Dvylikai ir Pauliui (gal apaštalas Jonas dar buvo gy-

vas?), istorijai riedant pirmyn, aitrusis *tuojau pat* įvyksiančio Viešpaties Atėjimo laukimas ėmė blėsti. Priespaudos ir persekiojimo metu eschatologinės vilties ugnelė vėl sužibėdavo — tai liudija *Apreiškimo* knyga. Tačiau, apskritai, vis stiprėjo nuotaika, kad Viešpaties Atėjimas nudelsiamas, istorija tęsiasi. Bendrija turėjo rimtai skaitytis su Gerosios Naujienos skelbimu gerokai prailgintame laikotarpyje tarp Kristaus Prisikėlimo ir Antrojo Atėjimo (*Parousia*). Augo supratimas, kad Atbaigos Amžiaus Dievo Tauta siunčiama ilgai trunkančiai kelionei. Jai tenka būti pakeleive šiame pasaulyje, tarnaujant Evangelijai, "kol išauš diena" (2 Pt 1,19). Toks yra jos uždavinys, nes ji yra "išrinktoji giminė, karališkoji kunigystė, šventoji tauta, įsigytoji liaudis, pašaukta išgarsinti šlovingus darbus to, kuris pašaukė... iš tamsybių į savo nuostabią šviesą" (1 Pt 2,9).

BENDRIJA: VIENA, ŠVENTA, APAŠTALINĖ

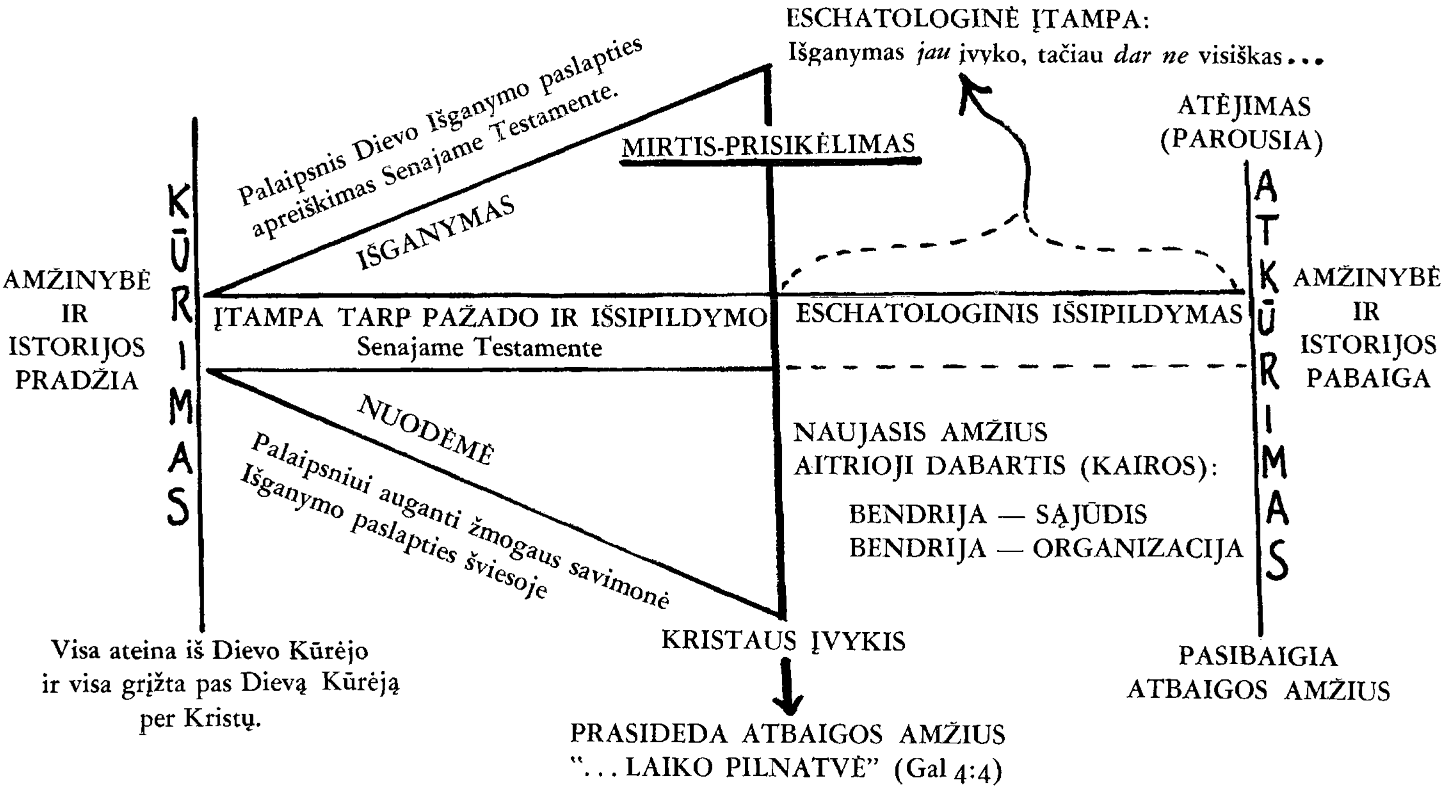
Laiškas efeziečiams,

1 ir *2 Timotiejui, Titui*

Vyraujančios temos poapaštalinio laikotarpio raštijoje mums padeda suprasti to meto Bendrijos nuotaikas ir gyvenimą. Pradžioje Bendrija nesirūpino savo narių *vienybe*, nes tai buvo savaime suprantamas dalykas. Kiekvienas asmuo, tapdamas krikščioniu, tuo pačiu įsijungė ir į Bendriją, kurią Dievas sukūrė Mesijo Jėzaus dėka ir kuri ištikimai laukė jo Atėjimo ir Dievo išganymo plano galutinio atbaigimo. Krikščionys buvo įsitikinę, kad jie yra naujoji Dievo Tauta, nes Šventoji Dvasia yra jų tarpe. Laikui bėgant, tarpusavio vienybės jausmas susilpnėjo.

KŪRINIJA IR ISTORIJA ATPIRKIMO PER KRISTŲ PASLAPTYJE:

Dievas "dosniai apreiškė mums savo malonę..., paskelbdamas mums savo valios paslaptį, kaip jis panorėjo iš anksto nutarti jame, amžių pilnybei atėjus, visa, kas yra danguje ir žemėje, iš naujo suvienyti Kristuje, tartum galvoje"*(Ef 1,8-10).*

Nuo pat pradžios Bendrija jautė skirtumus bei iš jų kylančias įtampas, kurias *Apaštalų darbų* knyga ir Pauliaus *Laiškai* mums nuolat primena. Tačiau tai nemažino vienybės Kristuje, nes Dvasia veikė ir vertė krikščionis rasti priemonių tą vienybę išreikšti ir palaikyti. Poapaštaliniame laikotarpyje, bręstančiai Bendrijai pereinant iš sąjūdžio į organizaciją, Dvasios dovanos nebebuvo taip našios kaip kadaise. Be to, daug Dvasia apdovanotojų šovėsi kalbėti Kristaus vardu, ir tai įnešė sąmyšio. Bendrijai teko ištirti visa ir, kas gera, palaikyti. Bendrijos *vienybė įvairume* turėjo būti aptarta iš naujo, atpažįstant, iš kur ji plaukia, ir nurodant, kas jai kenkia.

Antroji vyraujanti šio laikotarpio tema buvo *šventumas*. Ankstyvieji krikščionys save vadindavo "šventaisiais". Ir Paulius juos taip vadino savo *Laiškuose* (Rom 1,7; 1 Kor 1,2; 2 Kor 1,1; [Ef 1,1]; Fil 1,1; Kol 1,2). Šis titulas žėrėjo tikėjimo savimone: Dievas surinko sau Tautą, ją pašventino ir paskyrė jai uždavinį būti šventom mielėm pasaulyje. Ji save laikė pranašų minimu ištikimu "likučiu", vildamasi, kad nuodėmė, Dievo duoto naujojo gyvenimo per Kristų dėka, liausis joje viešpatavus, nes čia yra Dievo Karalystė. Kaip ir su tarpusavio vienybe, ilgainiui pirminės šventumo sampratos išlaikymas darėsi vis keblesnis. Tiesą pasakius, nebuvo tokio meto, kada Bendrija būtų buvusi visiškai be nuodėmės, nors pradžioje tuojau pat ateisiančio Amžiaus Atbaigos viltis palengvino spręsti nuodėmės problemą. Vieši nusidėjėliai būdavo išskiriami iš šventųjų bendrijos (1 Kor 5,1-13). Poapaštaliniame laikotarpyje šis sprendimas pasirodė nepakankamas, nes nuodėmė, matyt, buvo nuolatinė tikrovė ne tik už Bendrijos ribų, bet ir pačioje Bendrijoje. Taigi, atpažinusi, kad ji yra pakeleivė sunkioje ir ilgoje kelionėje, Bendrija turėjo rasti naujus būdus išspręsti nuodėmės problemą. Ji turėjo iš naujo aptarti, kur yra jos šventumas ir taip

pat sudaryti doros dėsnius savo nariams, kad jiems būtų aišku, kas šventa ir kas ne.

Tretysis Bendrijos rūpestis buvo *apaštališkumas*. Pirminė Bendrija buvo apaštalinė, nes jai vadovavo apaštalai, kurie tęsė Viešpaties Jėzaus veiklą. Kol jie buvo gyvi, buvo lengva į juos kreiptis visais Bendrijos reikalais. Apaštalų kartai retėjant, Bendrijos apaštališkumas nebebuvo toks aiškus. Gnostikams ėmus didžiuotis, kad jie turi slaptus apaštalų pamokymus, kilo klausimas: kur galima rasti ir patikrinti tikrąjį apaštalinį tikėjimo kraitį? Bendrijai teko sudaryti normas, kuriomis vadovaujantis būtų galima atskirti tikrąjį apaštalų tikėjimo kraitį nuo klaidingojo mokymo. Šiame kontekste gimė nauja tikėjimo kraičio samprata ir laidas: *organizuotas tarnavimas Bendrijai.* Tame pačiame fone gimė ir pseudoniminė[31] (slapyvardžiu rašyta) pirminės Bendrijos raštija.

Nūdieniai Naujojo Testamento tyrinėtojai priėjo išvadą, kad daugelis Naujojo Testamento knygų buvo parašytos, autoriams prisidengus slapyvardžiais. Mums tai atrodo lyg apgavystė, nes esame pratę surišti kiekvieną literatūrinį kūrinį su jo autoriumi, kurio teisės yra apsaugomos įstatymais. Senovėje taip nebuvo. Rašymas slapyvardžiu buvo daromas dėl įvairių priežasčių.[32] Tertulijonas, aprašydamas apokrifinę knygą — *Pauliaus darbus*, sako, kad ji parašyta vieno kunigo, gyvenusio Mažojoje Azijoje, kuris norėjo "padidinti Apaštalo gerą vardą, jį praturtindamas savuoju".[33] Tai gana vykusiai išreiškia, kodėl būdavo rašoma apaštalų vardu. Turime, pavyzdžiui, išgalvotą korespondenciją apaštalo Pauliaus su korintie-

---

[31] *Pseudoniminis* — graikų kalboje reiškia parašytas netikru vardu.

[32] Šiuo klausimu yra rašęs B. M. Metzger, "Literary Forgeries and Canonical Pseudoepigrapha," *Journal of Biblical Literatūre XCI* (1972), p. 3-24.

[33] Tertulijonas, *De Baptismate*, 17.

čiais, vadinamąjį trečiąjį *Laišką korintiečiams*; taip pat yra Pauliaus slapyvardžiu rašytas *Laiškas laodikiečiams*; yra ir jo susirašinėjimas su romėnų filosofu Seneka, abiem vienas kitu susižavėjus.[34] Lieka neužginčijamas faktas, kad Paulius savo laiškais nesiliovė turėjęs milžinišką įtaką poapaštalinio amžiaus raštijai. Bevardžiai autoriai, rašydami Pauliaus vardu, nenorėjo savo skaitytojų apgaudinėti, bet rašė, norėdami apsaugoti apaštalo kraitį anais neramiais, maišaties pilnais, laikais. Jiems rūpėjo *tikrasis* apaštalų tikėjimo kraitis! Todėl jie ir pasinaudodavo literatūriniu slapyvardžiu, tikėdamiesi, kad jų žodis bus svaresnis. Jie buvo įsitikinę, kad rašą tokioje pat dvasioje, kaip pats apaštalas būtų rašęs, jų vietoje būdamas. Mat, naujoms aplinkybėms iškilus, Bendrija kaip tik ieškojo aiškesnių pamokymų bei doros taisyklių, negu buvo galima rasti jau esamuose laiškuose. Niekuomet nebuvo sąmoningai skatinama rašyti slapyvardžiais, bet, priimdama slapyvardžiu rašytus raštus, patikslinančius ar papildančius apaštalų tikėjimo kraitį, ir juos įtraukdama į kanoną, Bendrija patvirtino šių raštų apaštalinę kilmę.[35]

---

[34] Šių laiškų vertimus galima rasti M. R. James knygoje, *The Apocryphal New Testament* (pataisytas leidimas; Oxford: Clarendon, 1960), p. 288 ss. ir 479 ss.

[35] Nagrinėjant šventraštinio autoriaus sampratą, reikia pripažinti, kad rašymas slapyvardžiu senovėje buvo labiau priimamas negu dabar. Atrodo, kad dieviškasis įkvėpimas nevengė slapyvardžiais rašytų raštų. Juk Mozė negalėjo savo mirties aprašyti *Pakartoto Įstatymo* knygoje; Dovydas nesukūrė visų jam priskiriamų psalmių; Saliamonas neparašė *Ekleziastiko* ir *Išminties* knygų! Atsižvelgiant į įvairius rašymo būdus, reikia skirti penkis šventraštinio autoriaus tipus: 1. autorius, kuris pats savo ranka rašo (pvz. Lukas); 2. autorius, kuris diktuoja savo mintis sekretoriui (Pauliaus laiškai tikriausiai buvo taip parašyti, žr. Rom 16,22; Gal 6,11); 3. autorius, kuris davė pagrindinę medžiagą, bet kitas ją surašė (pvz. *Jokūbo laiškas*, parašytas tobula graikų kalba, tikriausiai ne Galilėjos žvejo, bet išreiškia jo mokymą); 4. autorius, pats nieko nerašęs, bet davęs įkvėpimą savo mokiniams, kurie rašė vadovaudamiesi jo pamokymų dvasia (*Evangelija pagal Matą? 2 Petro laiškas?*); 5. autorius, davęs veikalui tam tikrą kryptį ir for-

Naujajame Testamente, Pauliaus *Laiškų* rinkinyje, daugelis tyrinėtojų šiuos laiškus laiko slapyvardžiu[36] rašytais: *Laišką efeziečiams* ir tris pastoracinius laiškus — *1 ir 2 Timotiejui, Laišką Titui.* Panašiai galvojama ir apie vadinamus "katalikiškus", arba visuotinius, laiškus: *Jokūbo laišką, 1 ir 2 Petro laiškus, 1, 2 ir 3 Jono laiškus* ir *Judo laišką. Laiškas efeziečiams* yra vienas stipriausių poapaštalinės Bendrijos savimonės bei misijos istorijoje sampratos pareiškimų. Laiško autorius tapatinamas su Pauliumi (Ef 1,1). Jame išryškinama Pauliui būdinga galvosena apie Dievo užmojį ir veiklą Jėzuje Kristuje. Čia kalbama apie nuteisinimą tikėjimu, Kristaus vaidmenį Bendrijoje ir Dvasios veikimą. Tačiau kruopštus laiško stiliaus bei turinio nagrinėjimas rodo, kad jis tikriausiai buvo parašytas po Pauliaus mirties.[37] Jame naudojami išsireiškimai turi skirtingus prasmės niuansus nuo tų, kurie randami tikrai Pauliui priklausančiuose laiškuose. Pavyzdžiui, *Laiške efeziečiams* yra išsireiškimai "šventieji apaštalai" (Ef 3,5) arba "apaštalų ir pranašų pamatas" (Ef 2,20). Vargu, ar pats Paulius būtų taip kalbėjęs![38] Tame laiške prileidžiama, kad sankirtis su žydais jau praeities dalykas. Taigi tikras ženklas, kad laiškas yra vėlyvesnis. Tuo tarpu Pauliaus *Laiškuose* aišku, kad jam ir jo įkurtoms bendrijoms tai kasdienis įvykis. Taigi *Laišką efeziečiams* reikia skirti kuriam nors Pauliaus mokiniui,

---

mą, nes jis sukurtas, sekant jo išraiškos būdą (Mozė — įstatymo davėjas — Pentateucho "autorius"; Dovydas — psalmistas — Psalmių knygos "autorius"; Saliamonas — išminčius — išminties raštijos "autorius"). Žr. Raymond Brown, *JBC* 67:86.

[36] Markus Barth, *Ephesians 1-3* ir *Ephesians 4-6* (*Anchor Bible* 34, 34a; Garden City, N.Y.: Doubleday & Co., Inc., 1974), p. 36-41; Joseph A. Grassi, "The Letter to the Ephesians", *JBC* 56: 1-41.

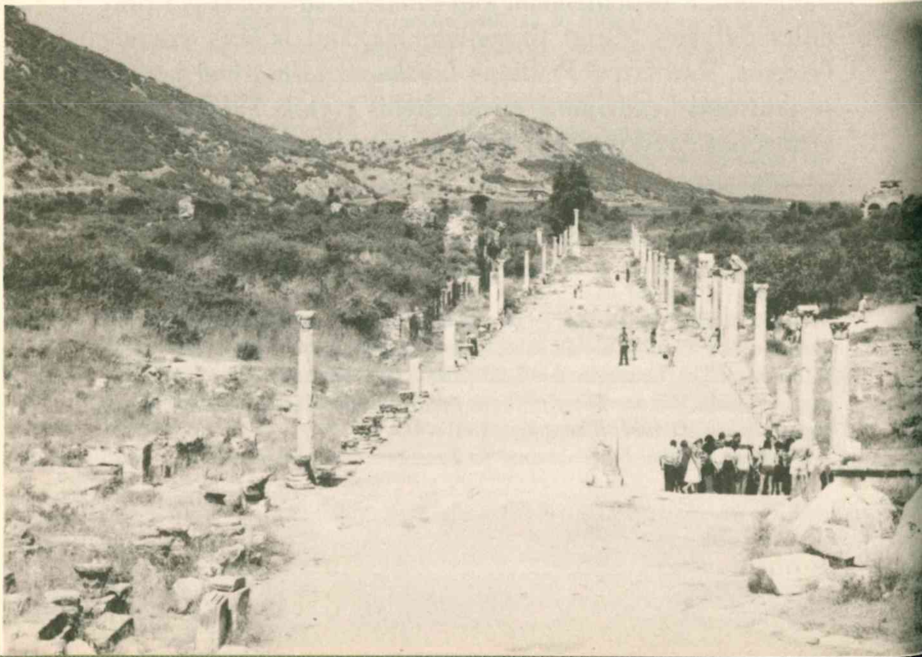
[37] C. L. Mitton, *The Epistle to the Ephesians: Its Authorship, Origin and Purpose* (Oxford: Clarendon, 1951).

[38] H. C. Kee, F. W. Young, K. Froehlich, *ten pat*, p. 254.

Efezo miesto praeitis siekia tretįjį prieškristinį tūkstantmetį. Apie XI a. pr. Kr. jis tapo graikų kolonija.

Kelias į buvusį Efezo uostą.
Dešiniame šone matyti Marijos bazilikos griuvėsiai, kur vyko visuotinis susirinkimas 431 m.

Antkapis — helenistinės kultūros liekana.

Krikščioniškoji pergalė Laiške efeziečiams: (Ef 2,4-5). "Bet Dievas, apstus gailestingumo, savo didžia meile... mus, mirusius nusikaltimais, prikėlė gyventi su Kristumi"

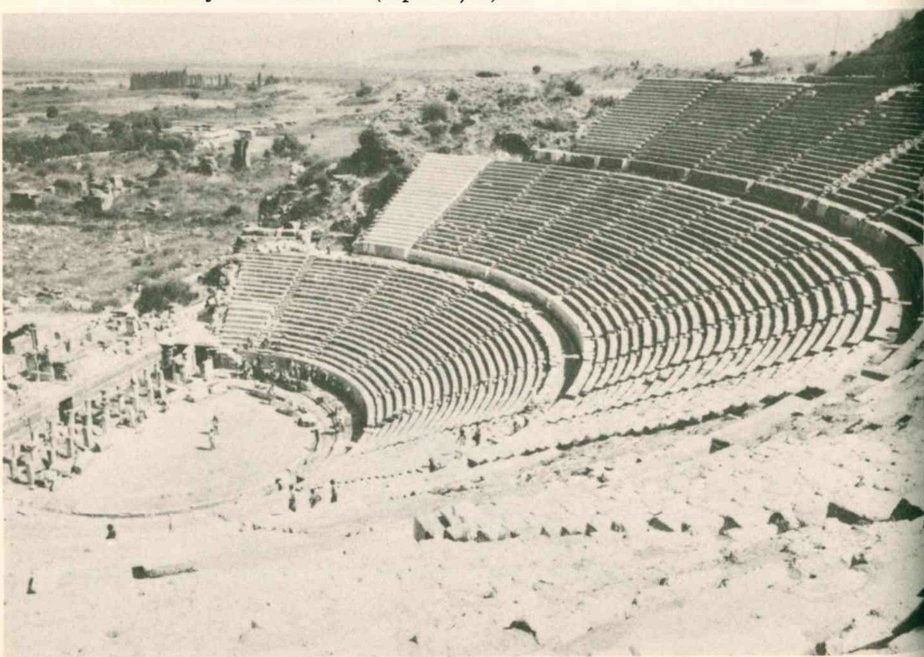
Deivės Nikės (Pergalės) statula iš helenistinio laikotarpio.

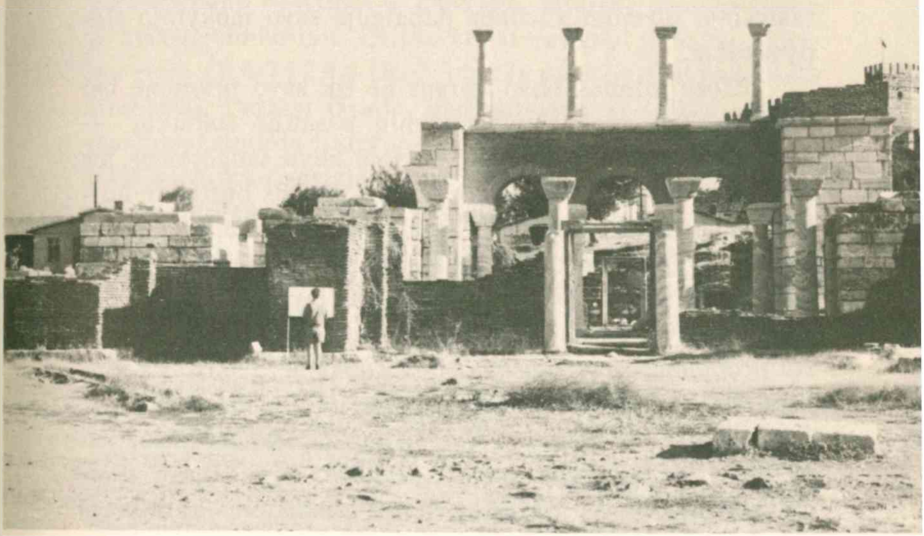

Artemidės šventyklos griuvėsiai.

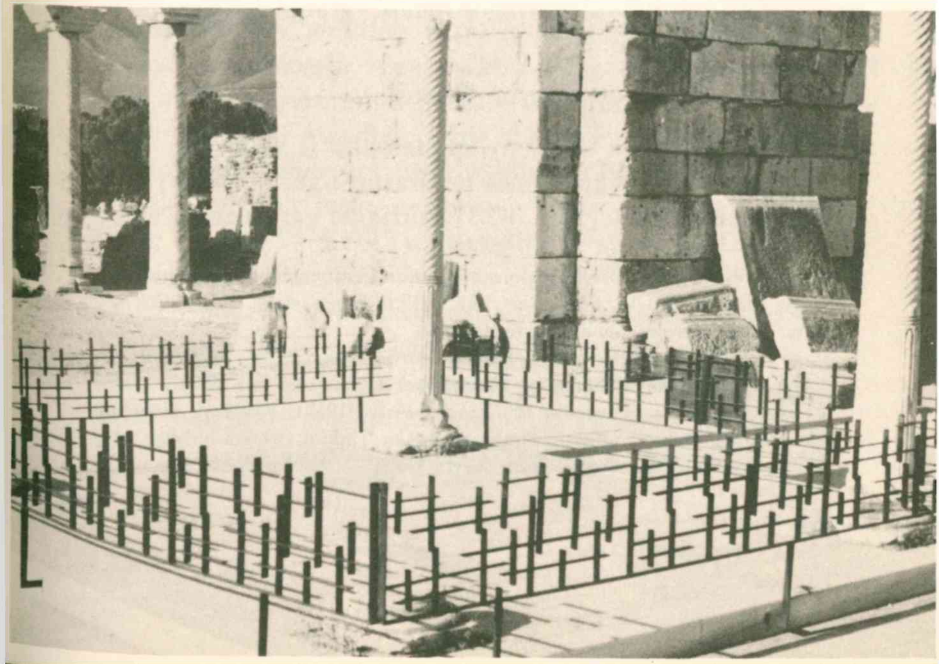
Efezo teatras, kur Paulius susirėmė su sidabrakaliais, Artemidės statulėlių dirbėjais. "... Pažinę jį [Paulių] esant žydą, visi vienu balsu ėmė spiegti: 'Didi efeziečių Artemidė!' " (Apd 19,34).

Apaštalo Jono vardu bazilikos griuvėsiai Efeze.

Jono kapas bazilikoje.

rašiusiam pirmojo amžiaus pabaigoje savo mokytojo slapyvardžiu.

Efezo miestas buvo garsus ne tik savo pramone bei prekyba, bet ypač vienu septynių pasaulio stebuklų — deivės Artemidės šventykla, kurioje buvo saugojamas jos atvaizdas. Mieste buvo labai paplitę įvairūs burtai ir burtų knygos. Paulius lankėsi Efeze savo antroje misijų kelionėje, o trečiosios metu ten praleido pustrečius metus. *Apaštalų darbų* knyga aprašo dramatiškus įvykius, kurių dėka Paulius buvo išvytas iš Efezo (Apd 18,23-20,4). Čia ir vėl problema. Mat, *Laiškas efeziečiams* nėra skirtas Efezo bendrijai, ir jo autorius sakosi Efeze nėra buvęs (Ef 1,15; 3,2-3; 4,21). O Paulius, kaip *Apaštalų darbai* rašo, ten praleido bemaž trejus metus! *Laiškas efeziečiams* greičiausiai bus buvęs Mažosios Azijos bendrijoms aplinkraštis, kuriame aiškinama Bendrijos prigimtis ir sąranga. Aplinkraštį galėjo įvairios bendrijos persirašinėti, kaip sau skirtą.[39] Laiške, atrodo, pasinaudota Pauliaus *Laišku kolosiečiams*. Spėjama, kad autorius jį turėjo po ranka ir naudojosi kaip pavyzdžiu[40].

Dvi nuostabiai turtingos temos vyrauja *Laiško efeziečiams* teologijoje:

1. Kūrinijos vienybė Kristuje ir

2. Bendrija — vienybės simbolis ir veiksnys.

Abi šios temos pradedamos neįprastai ilgu, panašiu į giesmę, palaiminimu (Ef 1,3-23), kuriame garbinama žmoni-

---

[39] Geriausi Naujojo Testamento rankraščiai neturi žodžių "gyvenantiems Efeze" (Ef 1,1). Čia galėjo būti palikta laisva vieta, kur, aplinkraštį gavę, įdėjo savosios bendrijos vardą.

[40] E. J. Goodspeed siūlo įdomią teoriją apie *Laiško efeziečiams* autorių knygoje *The Meaning of Ephesians: A Study of the Origin of the Epistle* (Chicago: University of Chicago Press, 1933). Pagal jį, Onezimas (žr. Fm 10) sudarė pirmąjį Pauliaus *Laiškų* rinkinį, paskui pridėjo savo paties, bet Pauliaus slapyvardžiu, rašytą įvadą — *Laišką efeziečiams*.

jos išganymo paslaptis ir Bendrija. Išraiška alsuote alsuoja krikšto simboliais. Laiške yra ir daugiau panašių į giesmę vietų (2,4-7; 2,14-16; 5,14). Ir jose yra ryškūs krikšto simboliai. Peršasi išvada, kad autorius, šį laišką rašydamas, pasinaudojo liturgine, su krikštu susijusia, medžiaga. Krikštu asmuo susivienija su Kristumi ir yra paženklinamas pažadėtąja Šventąja Dvasia (Ef 1,13), todėl nuodėmė ir mirtis nebeturi galios krikščionio gyvenime (Ef 2, 1-5). Krikščionio asmeninę vienybę su Kristumi autorius tuojau pat išplečia į visatos vienybės iškilmingą paskelbimą: "visa, kas yra danguje ir žemėje, iš naujo suvienyti Kristuje" (Ef 1,10). Šios vienybės šaltinis yra kosminis, arba visatos, Kristus — tai laiško autoriui būdinga samprata. Dievo amžinajame plane Kristus savo Prisikėlimu apvaldė visatą ir visa, kas joje yra — ir gera ir pikta. Nuo dabar visata jam priklauso amžinai (Ef 1,20-22). Dievas jam davė savo sostą "ir visa palenkė jam po kojų" (Ef 1,22). Pakrikštytąjį, priklausantį Kristui, Dievas "prikėlė gyventi su Kristumi" ir "pasodino danguje su Jėzumi Kristumi" (Ef 2,4-6). Būdinga ir įsimintina, kad pergalė čia jau nelaikoma ateities įvykiu. Apokaliptinė drama išreiškė galutinę pergalę baigminiu įvykiu. Būsimoji eschatologija nėra ryški *Laiške efeziečiams*. Čia kalbama, kad visuotinė pergalė *jau dabar* yra laimėta, amžių pilnatvė *jau dabar* yra atėjusi ir visatos vienybė Kristuje *jau dabar* yra įvykdyta. Lieka tik šią paslaptį, šį Dievo planą Kristuje, nežinomą "ankstyvesnėms žmonių vaikų kartoms" (Ef 3,5), paskelbti ir apreikšti Dievo išrinktiesiems. Panašiai kaip ir *Laiške kolosiečiams*, čia galima pajusti tam tikrą artimumą gnostikų išraiškai. Krikščionio *žinojimas*, kad jis jau dabar yra išganytas, jį verste verčia garbinti *Kristaus paslaptį*. Tačiau reikia skirti gnostikų *paslapties žinojimą*, paremtą įmantriais, žmogiškais spėliojimais, nuo krikščionių *paslapties žino-*

jimo, kuris turi šaknis Dievo užmojyje ir darbe Jėzuje Kristuje.

Laiškas efeziečiams skiriasi nuo *Laiško kolosiečiams* Bendrijai duodamu vaidmeniu. Jame Bendrija yra regimas simbolis Dievo sukurtos kosminės vienybės Kristuje. Jos nariai supranta, kad Kristaus pergalės dėka buvusi pertvara žmonijoje yra sugriauta, nes Kristus "įkūrė taiką ir viename kūne kryžiumi abejus [žydus ir pagonis] sutaikino su Dievu, pats savyje sugriaudamas priešiškumą" (Ef 2,13-19). Tokiu būdu krikščionys, nesvarbu, ar jie anksčiau būtų buvę žydai ar pagonys, dabar sudaro vieną, naują Dievo Tautą, kuri turi savitus vienybės ženklus: vieną ir tą patį Viešpatį, vieną ir tą patį tikėjimą, vieną ir tą patį krikštą (Ef 4,5). *Laiško efeziečiams* autoriui Bendrija yra daugiau negu regimas vienybės simbolis. Pasinaudodamas Pauliaus galvos ir kūno, žmonos ir vyro įvaizdžiais, jis ją aprašo kaip gyvybe alsuojančia kosminio Kristaus tąsa. Kristus yra dieviškoji Galva, o Bendrija yra jo Kūnas (Ef 1,22), pasilikdama paslaptingoje vienybėje su Kristumi (Ef 5,22-23). Pati Bendrija yra istorinė tikrovė, kuri atlieka jai pavestą tarnystę, "kad dabar per Bendriją taptų žinoma kunigaikštystėms ir valdžioms danguje daugeriopa Dievo išmintis" (Ef 3,10). Tai nuostabiai drąsi Bendrijos samprata — ji vis auga ir bręsta į "subrendimą ir Kristaus pilnatvės amžiaus saiką" (Ef 4,13) ir taip pat bręsta savo užduočiai istorijoje — skelbti esminę vienybę Kristuje, sunkumų ir susiskaldymų kupinoje aplinkoje.

To meto Bendrijai sunkumų tikrai netrūko. Laiško autorius mato jos narių silpnumą ir nesubrendimą: "...siūbuojami ir nešiojami bet kokio mokymo vėjelio, žmonių apgaulės, jų gudrumo, vedančio į klystkelius" (Ef 4,14). Todėl jis juos karštai ragina: "Tegul niekas

neapgauna jūsų tuščiais plepalais... Nebūkite jų bendrai! Juk kadaise jūs buvote tamsa, o dabar esate šviesa Viešpatyje" (Ef 5, 6-8). Šiuose svyravimuose autoriui švyturys yra Bendrijos *apaštališkumas*: ji yra pastatyta ant "apaštalų ir pranašų pamato" (Ef 2,20). Paulius autoriui yra nepakeičiamas apaštališko apreiškimo liudininkas (Ef 3,1-13). Bendrijos sąrangoje *apaštalai* paminėti pirmi, paskui seka pranašai, evangelistai, ganytojai ir mokytojai (Ef 4,11). Pats sąrašas rodo, kad jau esama nustatytos tarnavimo hierarchijos.

Laiško efeziečiams pabaiga yra ilga (Ef 4,17-6,20). Vėl primenami naujo gyvenimo Kristuje reikalavimai ir dar yra gana smulkių nurodymų šeimyniniams santykiams — žmonų ir vyrų (Ef 5,22-33), vaikų ir tėvų (Ef 6,1-4), vergų ir šeimininkų (Ef 6,5-9). Pamokymai užbaigiami raginimu apsiginkluoti "visais Dievo ginklais" kovai su nuodėme ir pagunda (Ef 6,10-20). Visuotinės pergalės Kristuje tikrovė lieka nuolatinėje įtampoje su gyvenimo raida. Ne tik krikščionis, bet ir pati Bendrija turi judančios kryžkelės savimonę. Pagal *Laiško efeziečiams* autorių, dabartinis gyvenimas, nors ir persunktas įtampa, *jau yra* pašventintas Dievo užmoju ir veikla Kristuje. Įtampa — *jau* atpirkti, bet *dar ne* danguje — nuolat ryški. Todėl krikščionis *dabar* turi apsispręsti už Dievo kuriamą ateitį.

Trys pastoraciniai laiškai, — *1 ir 2 Timotiejui, Titui,* — dvelkia kovos nuotaika prieš klaidingus mokslus. Atrodo, kad jie buvo kaip tik tam tikslui parašyti. Jų autorius, rašąs Pauliaus slapyvardžiu, tikriausiai buvo vienas iš Tito kartos Bendrijos vadų (Tit 1,5). *Pirmajame Laiške Timotiejui,* ryškiau negu kituose dviejuose pastoraciniuose laiškuose, atsispindi tuometinės Bendrijos santvarka. *Antrasis Laiškas Timotiejui* yra neva Apaštalo Pauliaus testamentas (2 Tim 4,6-8). *Laiško Titui* turinį sudaro asmeniški pamokymai Titui. Nors pastoraciniuose

laiškuose galima rasti daugelį asmeniškų užuominų bei gabalėlių iš tikrųjų Pauliaus laiškų, jie priklauso poapaštaliniam laikotarpiui, nes nustatinėja bendrijoms elgesio taisykles pavojuose, kurie iškilo jau po apaštalų mirties. Šie pavojai piešiami apokaliptinėmis spalvomis:

> *Ateis toks laikas, kai žmonės nebepakęs sveiko mokslo, bet, pasidavę savo įgeidžiams, susivadins sau mokytojų krūvą, kad tie dūzgentų ausyse; jie nukreips ausis nuo tiesos, o atvers pasakoms (2 Tim 4, 3-4).*

Iš laiškų aišku, kad autorius kalba apie pavojus Bendrijai, ateinančius ne iš lauko, bet iš vidaus. "Žmonės", apie kuriuos jis rašo, yra krikščionys, o "tiesa", arba "sveikas mokslas" — tai krikščionybės tikėjimo kraitis (1 Tim 1,10; 6,3; 2 Tim 1,13; Tit 1,9; 2,1). Gyventi pagal "sveiką mokslą" autoriui reiškia įsiminti tris pirminės krikščionybės bruožus: *vienybę, šventumą, apaštališkumą.*

"SAUGOK TAU PATIKĖTĄ PALIKIMĄ..."
(1 Tim 6,20)

Kas buvo tie atskalūnai, apie kuriuos kalbama pastoraciniuose laiškuose? Įspėjimai prieš juos žada smulkiai juos apibūdinti ir išaiškinti, kokius "įgeidžius" jie patenkina ir kokias "pasakas" skelbia. Duodami net atskalos skelbėjų vardai — Himenėjas ir Aleksandras (1 Tim 1,20); Figelas ir Hermogenas (2 Tim 1,15); Himenėjas ir Filetas (2 Tim 2,17). Tačiau šie vardai mums dabar mažai ką tepasako.

1 Tim 6,20 laikomas raktiniu tekstu apie atskalas:

O Timotiejau, saugok tau patikėtą palikimą, vengda-

mas pasaulio tuščiažodžiavimo ir tariamojo pažinimo prieštaringų teigimų, nes kai kurie, jį pamėgę, nuklydo nuo tikėjimo.

Skaitant tekstą graikų kalba, galima kur kas lengviau suvokti, apie kokį mokslą čia kalba. Mat, graikiškai "pažinimas" yra *gnosis*, o "tariamasis pažinimas" yra vardas, kuriuo Ireniejus paženklino gnostikų sąjūdį. Todėl galimas dalykas, kad "klaidingas mokslas", prieš kurį duodami įspėjimai pastoraciniuose laiškuose, yra viena iš gnosticizmo apraiškų. Kai kurie Naujojo Testamento tyrinėtojai įžiūri dar tikslesnį atskalos aptarimą. Graikų kalba "prieštaringi teigimai" yra *antitheses*. Marcijonas pavadino savo knygą šiuo vardu. Jis, palyginimo dėlei, sugretino Senojo Testamento tekstus su krikščioniškąja Evangelija (t.y. Luko evangelija, kurią vienintelę jis tepripažino). *Antitheses* veikale Marcijonas išdėstė savo dualistinę teologiją. Kai kurių Naujojo Testamento tyrinėtojų nuomone, pirmasis *Laiškas Timotiejui* buvo oficialus Bendrijos įspėjimas saugotis šios pavojingos Marcijono knygos. Rašyta Pauliaus slapyvardžiu, nes norėta pasinaudoti Bendrijos pripažintu jo autoritetu, pasisakyti prieš marcijonitų tikėjimo kraičio piktnaudojimą.[41] Ši teorija padaro pastoracinius laiškus perdėm vėlyvus, nes Marcijono *Antitheses* pasirodė tik apie 140 m. po Kr. Sėkmingesnis kelias į pastoracinių laiškų kilmės bei datos aptarimą yra sugretinti jų turinį bei stilių su apaštališkųjų Tėvų raštais, ypač dėl tuometinės Bendrijos santvarkos ir polemikos prieš atskalūnus. Ignaco Antiochiečio

---

[41] Pastoracinių laiškų kilmę panašiai aiškina F. D. Gealy savo įvade, žr. *The Interpreter's Bible* (Nashville: Abingdon, 1955), XI, p. 358 ss. Priešingai galvoja, laikydamas Paulių pastoracinių laiškų autoriumi, A. Wikenhauser, *New Testament Introduction* (New York: Herder & Herder, 1963), p. 445-452.

laiškai, rašyti maždaug 110 m. po Kr., čia gerai pasitarnauja.[42]

Pastoracinių laiškų poleminis metodas apsunkina atskalūnų atpažinimą. Pauliaus *Laiškuose* įvairios užuominos padeda suprasti, koks buvo priešininkų mokymas. O pastoraciniuose laiškuose patariama su atskalūnais nesileisti į ginčus. Raginama vengti bet kokio sąlyčio su jais (1 Tim 6,20; 2 Tim 2,16; 3,5). Susidaro įspūdis, kad su atskalūnais, kaip su nelabuoju, pavojinga eiti riešutauti. Iš kitos pusės, su jais gana lengvai susidorojama, skaitant juos tokiais menkaverčiais, kad ir jų vardų paminėti neverta — "kai kurie" arba "kai kurie žmonės" (1 Tim 4,1; 5,15; 6,10; 1,3.19) naudojama jiems apibūdinti. Klaidingų mokslų skelbėjai ne tik griauna krikščionių tikėjimą, bet stačiai "apverčia aukštyn kojomis ištisas šeimynas" (Tit 1,11), "jų kalbos, tarsi vėžio votis, vis plis" (2 Tim 2,17). Autorius su nerimu pramato, kad reikalas neis geryn ir kad "visi, kurie trokšta maldingai gyventi Kristuje Jėzuje, bus persekiojami. Pikti žmonės, suvedžiotojai eis *dar* blogyn, klaidindami ir klysdami" (2 Tim 3, 12-13).

Šioms atskaloms apibūdinti naudojamas "vėžio voties" įvaizdis (t.y. gangrena). Atskala laikoma lėta liga, nesveikais tauškalais, ir statoma priešpriešiais sveiką tikėjimo kraitį. Užtat autorius ragina nutraukti santykius su atskalūnų liga užkrėstais Bendrijos nariais — mano taip išsaugoti tikėjimą nuo panašaus užkrėtimo. Čia pastebime įdomų dalyką: tikro tikėjimo apgynimas pakeičiamas klaidatikių pasmerkimu:

> *Taip mokyk, taip ragink! Jei kas nors moko kitaip ir nesutinka su sveikais mūsų Viešpaties Jėzaus Kris-*

---

[42] J. L. Price, *ten pat.*

taus žodžiais bei maldingumo mokslu, tas yra... (1 Tim 6,3-4).

Ir toliau klaidatikis apkaltinamas įvairiomis ydomis, jis yra "pasipūtėlis, nieko neišmano, serga nuo ginčų ir nuo svaidymosi žodžiais, iš kurių gimsta pavydas, nesutarimas, piktžodžiavimas, blogi įtarinėjimai ir kivirčai tarp sugedusio proto žmonių, praradusių tiesos nuovoką ir manančių, jog maldingumas esąs pasipelnymo šaltinis" (1 Tim 6,4-6). Panašus apkaltinimas yra ir 2 Tim 3,2-9 bei 1 Tim 1,9-11. Autorius, smerkdamas klaidatikius, neįrodinėja jų mokymo klaidų, bet taiko jiems ydų sąrašus, paimtus iš Pauliaus *Laiškų* (Gal 5,19-21; Rom 13,13). Naujojo Testamento tyrinėtojai aiškina, kad šie "ydų sąrašai" yra kilę iš helenistų žydų.[43] Šis atpažinimas yra labai svarbus, nes parodo, kad pasinaudojama jau sudarytu klaidų pasmerkimo žodynu. Pastoraciniuose laiškuose šis žodynas perkeliamas į Bendrijos kovos ginklų sandėlį.

Šiuose laiškuose atskala sutapatinama su nedoru gyvenimu. Atskalūnas ne tik nusikalsta tiesai, bet ir jo elgesys yra peiktinas. Panašus apibūdinimas taikomas ir nekrikščionims. Toks nusiteikimas suprantamas, prisimenant, kad krikščionys tada išgyveno kaimynų neapykantą, buvo kaltinami esą "bedieviai" (ateistai) ir nedorėliai.

Atskalūnai apkaltinami gana apčiuopiamais nusižengimais dorai: maldingumu kaip pasipelnymo šaltiniu (1 Tim 6,5) ir mokymu "kas nedera, dėl gėdingo pelno" (Tit 1,11). Prisimename, kaip *Apaštalų darbai* aprašė Simoną burtininką (Apd 8), bandžiusį tapti krikščioniu

---

[43] S. Wibbing, *Die Tugend- und Lasterkataloge im Neuen Testament.* Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft, XXV (Berlin: Töpelmann, 1959).

dėl pinigo. Atrodo, buvo pagrindo tikėti, kad gnostikų mokytojai pasipelnydavo iš savo mokymo. Tačiau šis kaltinimas galėjo būti taikomas kiekvienam keliaujančiam misionieriui. Net Paulius jo neišvengė (1 Tes 2,5; 1 Kor 9,6-18). Pastoraciniai laiškai taip pat mini pastoviai apmokamus bendrijos tarnus. "Gerai vadovaujantys vyresnieji tebūna laikomi nusipelnusiais dvigubos pagarbos [gr. *timė*], ypač tie, kurie triūsia, skelbdami žodį ir mokydami. Juk Raštas sako: 'Neužrišk kuliančiam jaučiui nasrų', ir: 'Darbininkas vertas savo užmokesčio'" (1 Tim 5,17-18). Žodis "pagarba" (*timė*) graikų kalba reiškia ir "atlyginimą". Taigi autorius čia pataria savo pareigas atliekantiems kunigams duoti didesnį atlyginimą. Be abejo, apmokama kunigija buvo kai kada įtariama gobšumu. Poapaštalinio amžiaus raštai ne sykį pabrėžia, kad Evangelijos skelbėjai neturėtų būti godūs (1 Tim 3,3) ir neturėtų ganyti jiems patikėtos Dievo kaimenės iš prievartos, "bet su noru, kaip Dievui patinka, ne dėl biauraus pelno, bet gera valia" (1 Pt 5,2). Pastoracinių laiškų bendrijose gobšumo pavojus nebuvo mažesnis negu klaidatikių tarpe. Jo išvengti negana pasiteisinti "gryna sąžine" (1 Tim 1,5.19; 3,9; 2 Tim 1,3), kitus, t.y. atskalūnus, apkaltinant jos neturėjimu (1 Tim 4,2; Tit 1,15). Atskalūnai tikriausiai nemažiau buvo įsitikinę esą tikroji Kristaus Bendrija, negu pastoracinių laiškų autorius.

Kaip pagaliau patikrinti tikėjimo tiesumą ir kaip pasverti sąžinės tyrumą? Pastoraciniai laiškai yra svarbiausias poapaštalinio amžiaus Bendrijos savimonės išraiškos liudininkas. Ji atrado du būdus tikėjimo tiesumui patikrinti ir sąžinės tyrumui pasverti:

1. išvystydama naują tikėjimo kraičio sampratą ir
2. sudarydama pastovią tarnybinę santvarką — hierarchiją.

Norint išvengti piktnaudojimo bei suklastojimo, Pauliaus gana laisva tikėjimo kraičio samprata poapaštaliniame amžiuje gerokai susiaurinama. Pauliaus *paradosis* — veiksmingas ir gyvenimiškas tikėjimo perdavimas tampa *parathekė*, tikėjimo tiesų rūpestingas saugojimas (lot. — *depositum fidei*; žr. *palikimas* 1 Tim 6,20; 2 Tim 1,12-14; taip pat 1 Tim 1,18-19; 2 Tim 2,2). Tikėjimo kraitis tampa nejudomu palikimu, lobynu, aruodu, užrakinta klėtimi. Jis turi būti saugiai užlaikomas. Autorius tebenaudoja Pauliaus mėgstamą žodį "Evangelija" (1 Tim 1,11; 2 Tim 1,8.10; 2,8), bet jis yra labiau linkęs tikėjimo kraitį vadinti "mokslu" (*didaskalia*). Šį žodį pastoraciniuose laiškuose jis panaudoja net penkiolika kartų.[44] Būdvardis "sveikas" skiria tikrąjį tikėjimo kraitį nuo atskalūniškojo (2 Tim 4,3-4; Tit 1,9; 2,1) ir "sveikus žodžius" nuo klaidinančių (1 Tim 6,3; 2 Tim 1,13; Tit 2,8).

Pastoracinių laiškų autorius taip pat naujai aiškina apaštalo Pauliaus ryšį su tikėjimo kraičio perdavimu. Paulius dabar nebelaikomas viena grandimi tarp daugelio kitų, Evangeliją gavusių ir perdavusių (1 Tim 1,11), bet jis yra grandinės pradžia. (1 Tim 1,11-16; 6,13-14; 2 Tim 1,13; 2,8; 3,14; Tit 1,3). Todėl jo žodžiai turi būti rūpestingai saugojami ir išlaikomi sekančioms kartoms. *Tikėjimo kraitis* yra tapęs krikščioniško *mokslo palikimu*, laiduojamu Apaštalo autoritetu. Pastoraciniuose laiškuose tikėjimo kraitis sutapatinamas ir su tikėjimu. Pauliui tikėjimas buvo žmogaus atsakas Dievo išganingam veiksmui per Jėzų Kristų: pasitikėjimas Dievo žodžiu ir atsidavimas Dievo išganingam veikimui. Taip suprasto tikėjimo negalima nei pamatuoti, nei suklastoti. Tačiau dabar tikėjimą galima patikrinti ir atskirti "sveiką mokslą" nuo

---

[44] A. Schmoller, *Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament* (Stuttgart: Württenberg Bibelanstalt, 1960), žr. žodį *didaskalia*.

tiesos žodžio iškraipymų (2 Tim 2,15). Tai nereiškia, kad tikėjimas yra visiškai praradęs savo ankstyvesnę prasmę — jis ir dabar reiškia pasitikėjimą Dievu ir atsidavimą jam, jis ir dabar yra krikščioniško gyvenimo širdis. Bet jis turi ir tam tikrą turinį, įsišaknijusį apaštališkajame palikime. Šio turinio reikia griežtai laikytis (1 Tim 5,8; Tit 1,13). Jis turi būti rūpestingai saugomas (2 Tim 4,7), nes gali būti paneigtas (1 Tim 5,8), nuo jo nuklystant (1 Tim 6,21) arba atkrintant (1 Tim 4,1). Tikėjimą paneigu- nuo jo nuklydus arba atkritus, tampama klaidatikiu, atskilėliu nuo tikrosios Kristaus Bendrijos.

Tikėjimo turinys nėra sistemingai dėstomas pastoraciniuose laiškuose. Dažniausiai jį galima apčiuopti autoriaus prielaidose. Tikėjimo pareiškimų galima rasti ir autoriaus naudojamose liturginių apeigų nuotrupose ir tikėjimo išpažinimo formulių ištraukose (1 Tim 1,15.17; 3,16; 6,13-16; 2 Tim 1,9-10; 2,11-13; Tit 2,11-14). Pavyzdžiui, 1 Tim 6,13-16 yra cituojama tikėjimo formulės dalis, kurioje galima pajusti, kad kova su atskala jau yra tapusi tikėjimo išpažinimo bruožu. 1 Tim 2,4-5 ir panašūs tikėjimo pareiškimai pastoraciniuose laiškuose, be abejo, buvo sukurti, pasipriešinant klaidingam mokymui. Todėl pabrėžiama, kad Dievas trokšta *visus* žmones išganyti, — ne vien "žinojimu" apdovanotus gnostikus. Tėra tik *vienas* Dievas ir *vienas* Dievo ir žmonių Tarpininkas, Jėzus Kristus, o ne aibė dievų ir tarpininkų. Jėzus Kristus yra *žmogus*, ne kokia bekūnė dievybės apraiška. Vėlesnėje Bendrijos istorijoje tikėjimo turinys bus dar tiksliau išreikštas Nikėjos tikėjimo išpažinimu, kuriame ypač pabrėžiamos tos tiesos, kurioms Arijaus klaidingas mokslas prieštarauja (325 m. po Kr.).

Pastoracinių laiškų autoriaus sąvokos turi stiprias šaknis Pauliaus Evangelijos sampratoje ir nusistovėjusiame tikėjimo kraityje. Nors jis ir pareiškė, kad nieko nau-

jo nepridėti, bet dažnai "sveiką mokslą" aprašo žodžiais, paimtais iš helenistinės ir žydiškos religinės aplinkos. Jis nedvejodamas vadina tikėjimą Dievo garbinimu (gr. *theosebeia*; *eusebeia*), arba religija, liet. k. "pamaldumu" — žr. 1 Tim 2,10; 4,7-8. Jis Viešpačiui Jėzui suteikia helenistinėse religijose naudojamus titulus (Tit 2,13; 2 Tim 1, 10; Tit 1,4; 3,6) ir jo atėjimą į žmonių tarpą vadina *epiphaneia* — pasirodymu (2 Tim 1,10; Tit 2,11; 3,4), žodžiu, kuris buvo naudojamas kurio nors dievo ar dieviškojo imperatoriaus pasirodymui išreikšti. Tai rodo, kad tuometinė Bendrija, pajutusi, kad ji yra judanti kryžkelė ir istorijoje, ir Dievo išganymo plane, ne tik kovojo su jai priešiška aplinka, bet drauge nesidrovėjo pasinaudoti jos kultūriniais turtais, ieškodama tikėjimo tiesoms naujos išraiškos.[45]

[45] H. Conzelmann, *Die Pastoralbriefe*. Handbuch zum Neuen Testament (Tübingen: Mohr, ³1955), XIII.

METMENYS LAIŠKO EFEZIEČIAMS

ĮŽANGINĖ DALIS (1,1-2):

Kreipimasis ir pasveikinimas (1,1-2)

I. IŠGANYMO PASLAPTIS IR BENDRIJA (1,3-3,21):

Išganymo paslaptis (1,3-14)
Kristus Naujosios žmonijos — Bendrijos Galva (1,15-23)
Išganymo dovana Kristuje (2,1-10)
Žydų ir pagonių sandermė Kristuje (2,11-22)
Paulius — Kristaus paslapties tarnas (3,1-13)
Apaštalo malda ir doksologija (3,14-21)

II. KRIKŠČIONIŠKASIS GYVENIMAS (4,1-6,20):

Bendri pamokymai (4,1-5,20):

Vienybė ir augimas Kristaus Kūne (4,1-16)
Gyvenimas Dvasioje: Naujasis žmogus (4,17-32)
Dievo sekimas (5,1-20)

Pamokymai krikščioniškai šeimai (5,21-6,9):

Vyro meilė žmonai ir Kristaus meilė Bendrijai (5,21-33)
Pamokymas vaikams (6,1-4)
Pamokymas vergams ir šeimininkams (6,5-9)

Ginklai dvasinei kovai (6,10-20)

PABAIGA (6,21-24):

Linkėjimai ir palaiminimas (6,21-24)

III SKYRIUS

BENDRIJOS HIERARCHINĖ SANTVARKA

Noriu, kad žinotum, kaip reikia elgtis Dievo namuose, kurie yra gyvojo Dievo Bendrija, tiesos šulas ir atrama (1 Tim 3,15).

Pastoraciniai laiškai rodo, kad tikrojo tikėjimo išsaugojimas ir perdavimas yra pavestas Bendrijos vadovybei. O ši vadovybė, atsidavusi pastoviai tarnybai Bendrijoje ir pasiskirsčiusi pareigomis, jau turi ryškią hierarchinę santvarką—vyskupai, "vyresnieji" (kunigai), diakonai. Pastoraciniai laiškai yra vieninteliai Naujojo Testamento raštai, kuriuose pastovios tarnybos klausimas yra dėmesio centre. Būdinga, kad pastovios tarnybos hierarchinė santvarka, ne tik liudija Bendrijos gyvenimo susiorganizavimą, bet yra glaudžiai susijusi su kovomis prieš klaidatikius. Atskalūnų sūkuriuose Bendrija pajėgia būti "tiesos šulas ir atrama" (1 Tim 3,15) savo pastovios hierarchinės tarnybos dėka.

Bendrijos hierarchinės santvarkos vystymasis poapaštaliniame amžiuje tebėra pilnas klaustukų. Mums prieinamuose istoriniuose šaltiniuose apie šią santvarką užsimenama, bet ji nėra tiksliai aprašoma. Todėl įvairios

tarnybinės pareigos ir jų pavadinimai lieka neaiškūs. Tikriausiai ir istorinė jų raida buvo gana paini. Bendrija juk sąmoningai neplanavo tapti organizacija su kruopščiai sudaryta santvarka. Tačiau istorijos kelias yra Dievo kelias. Ir pavieniams krikščionims, ir pačiai krikščionijai teko graibstytis tamsoje, ieškant apčiuopiamų būdų žmogaus su Dievu sutaikinimo tarnystei įgyvendinti.

Iš pastoracinių laiškų galima daryti šias apie Bendrijos hierarchinės santvarkos vystymosi išvadas:

1. jau pereinama iš padrikos tarnybos į pastovią tarnybinę santvarką, kur vienas vyskupas yra vietinės bendrijos galva (monarchinis episkopatas);
2. sankirčiai su atskalomis pagreitino šį perėjimą, ir pastovi hierarchinė santvarka tapo priemone išsaugoti tikrojo tikėjimo lobyną. Įvairios tarnybinės pareigos buvo įteisintos ir patvirtintos *šventimais*, kuriuos gavusieji įsijungė į Bendrijos išganomą veiklą, ypač sakramentų teikimą;
3. šio perėjimo raida nebuvo vienoda skirtingose vietovėse.

Pastoraciniuose laiškuose negalima rasti pastovios hierarchinės tarnybos teologijos. Autorius pasitenkina esminiais metmenimis, pasinaudodamas apaštalo Pauliaus pavyzdžiu. Jam Paulius yra modelis pastovios tarnybos Bendrijai. Savo atsivertimu Paulius yra Dievo malonės ženklas nusidėjėliams, ir tai tampa jo tarnybos pagrindu. Kadaise buvęs nuožmus Bendrijos priešas, — "pirmasis tarp nusidėjėlių" (1 Tim 1,15), — atsivertęs tapo liudytoju Dievo jėgos žmogui pakeisti. Dievo gailestingumas, o ne Pauliaus nuopelnas, jį "sustiprino ir palaikė tinkamu užimti tarnystę" (1 Tim 1,12). Kas yra ši "tarnystė" (*diakonia*)? Tai tarnystė Evangelijai, kuri veda į kančią, nes "paskirtasis šauklys ir apaštalas" (1 Tim 2,7) turi

Kristaus pavyzdžiu visa pakęsti dėl išrinktųjų (2 Tim 1, 11-12; 2,10). Pauliaus gyvenimas rodo krikščionims, kad ir jie, tarnaudami Evangelijai, neišvengs sunkumų ir persekiojimų (2 Tim 3,10-12). Kadangi šio uždavinio imasi ne savo ryžtu, o Dievo pašaukimu, Viešpats yra drauge, saugodamas brangųjį tikėjimo kraitį, patikėtą apaštalo skelbimui (2 Tim 4,17). Pauliaus gyvenimo santrauka, duodama 2 Tim 4,7, primena kiekvienam Evangelijos tarnui jo tarnystės galutinį tikslą: "Iškovojau gerą kovą, baigiau bėgimą, išsaugojau tikėjimą". Šiame drąsiame pareiškime galima atpažinti pagarbos ženklą, kurį apaštalui Pauliui teikia vėlesnė krikščionių karta. Ji tiki, kad Paulius yra apvainikuotas "teisumo vainiku" (2 Tim 4,8), ir pateisina jo elgesį prieš atsivertimą: esą jis tokiu buvęs "dėl neišmanymo" (1 Tim 1,13).

Dviejose vietose pastoraciniuose laiškuose Paulius, Evangelijos tarnas, apibūdinamas žodžiais "šauklys, apaštalas, mokytojas" (1 Tim 2,7; 2 Tim 1,11). Įsidėmėtina, kad titulas "apaštalas" statomas antroje vietoje. Autoriui Paulius pirmoje eilėje yra šauklys (*keryx*). Graikiškas žodis *keryx* primena *kerygmą* — skelbimą. Kadangi pastoracinių laiškų rašymo metu *kerygma* buvo tapusi nejudomu tikėjimo lobynu, Pauliui duodami titulai — šauklys, apaštalas, mokytojas suprastini šios sampratos fone. Taigi Pauliaus tarnyba yra ne tik skelbimas (*kerygma*), bet drauge ir tikėjimo kraičio suvedimas į vieningą visumą. Taip apaštalui Pauliui būdingas skelbimas tampa modeliu visai krikščioniškai tarnybai.

Pauliaus modelis yra pastovios krikščioniškos tarnybos sampratos pagrindas. Timotiejus ir Titas, perėmę šią tarnybą poapaštaliniame laikotarpyje, buvo reikalingi sektino pavyzdžio. Abu priklausė jaunesniajai kartai (1 Tim 4,12; 5,11; 2 Tim 2,22; Tit 2,6-8), todėl yra mokomi kaip atlikti jiems uždėtas ganytojavimo pareigas hier-

archinėje schemoje. Duodami nurodymai, kaip vadovauti savo bendrijų nariams su pagarba, lyg šeima rūpinantis (1 Tim 5,1-16). Ši tarnyba jiems uždeda didelę atsakomybę, todėl jų elgesys turi būti pavyzdingai krikščioniškas. Jie turi atsisakyti "jaunystės aistrų" (2 Tim 2,22) ir pasišvęsti teisumui, tikėjimui, meilei ir ramybei, tapdami "indu garbingiems reikalams" (2 Tim 2,20). Žodžiu ir darbu jie turi tapti širdies tyrumo pavyzdžiais savo bendrijoms (Tit 2,7-8). Aišku, jų tobulumas dar nėra atbaigtas, nes jie tebėra pakeliui, tačiau sveiko mokslo ir sveiko proto laikymasis čia yra labai svarbūs. Jų visiškam tarnybiniam subrendimui reikia ne tiek savęs mankštinimo askezės (1 Tim 4,8), kiek nuoširdaus triūso, kruopštaus atsidėjimo, savitvardos ir tvirto ryžto viską pakęsti.

Kokias konkrečias pareigas uždeda ši tarnyba Bendrijai? Pirmoje eilėje stovi skelbimas (2 Tim 4,1-2). Timotiejaus tarnyba vadinama "evangelisto darbu" (2Tim4,5). Kadangi skelbimas (*kerygma*) šiuo atveju yra suprantamas kaip mokslas, skelbėjas tampa mokytoju. Jis turi savo bendrijai perduoti teisingą mokslą ir doros dėsnius. Todėl jam tenka "įsakyti kai kuriems", kad jie liautųsi dėstę klaidingus mokslus ir "neužsiiminėtų pasakomis" (1 Tim 1,3-4; Tit 1,5-16). Sveiko mokslo išsaugojimas reikalauja, kad vadovavimo tarnybą einantysis jaustų visos Bendrijos gyvenimo pulsą.

Timotiejui tenka rūpintis ir administraciniais savos bendrijos reikalais. Jam duodamas ilgas pamokymas apie našles ir jų globą (1 Tim 5,3-16) rodo, kad Bendrija jau turėjo organizuotą labdarą. Ji rūpinosi našlėmis, neturinčiomis šeimos. Vietinės bendrijos vadovo pareiga buvo sudaryti teisingą "našlių sąrašą" (1 Tim 5,9), kad be reikalo neapsunkintų bendrijos narių, šelpiant moteris, kurios dar gali ištekėti arba kurios nevertos pašalpos, nes netvarkingai gyvena.

Vietinės bendrijos vadovas taip pat turi rūpintis drausmės reikalais. Pagrįstus skundus pristato "vyresniajam"[46] (1 Tim 5,19), stengdamasis būti bešališkas. Jam gali tekti pabarti nusidėjėlius ir įspėti klystančius. Su atskalūnu, tačiau, patariama atsargiai elgtis, kaip su pavojingu bendrijai priešu: "Atskalūno, vieną kitą kartą jį įspėjęs, saugokis, žinodamas, kad jis nukrypėlis ir nusidėjėlis, savo paties nuosprendžiu pasmerktas" (Tit 3,10-11; taip pat žr. 1 Tim 5,20). Ir pagaliau, tarnybos pareigas einančiam dera vadovauti bendrijos Dievo garbinimo apeigoms. Jis turi viešai skaityti Raštus ir raginti bei mokyti bendrijos narius (1 Tim 4,13).

Iš pastoracinių laiškų sužinome, kad poapaštalinė Bendrija jau turėjo viešus *šventimus*. Šventimai įpareigoja saugoti tikėjimo lobyną (*paratheką*, arba *depositum fidei*) ir duoda tai pareigai atlikti reikalingą dvasinę jėgą. Žydijoje buvo paprotys pašventinti bendrijos tarnybą "rankų uždėjimu". Kadaise Mozė šiuo simboliniu veiksmu perdavė tarnybos pareigas Jozuei (Sk 27,21-23). Šiuo pavyzdžiu sekė žydija ir krikščioniškoji Bendrija. Kaip Toros mokinys savo mokytojo "rankų uždėjimu" tapdavo rabinu, taip *Apaštalų darbai* liudija, kad apaštalai pašventino septynis vyrus Jeruzalės bendrijos tarnybai malda ir rankų uždėjimu (Apd 6,1-6).[47] *Apaštalų darbuose* rankų uždėjimas siejamas su Šventosios Dvasios suteikimu (Apd 8, 14-24; 19,5-6). Taigi ir šventimai tarnybai šiuo simboliniu gestu šventinamajam teikė reikalingos dvasinės jėgos

---

[46] Graikų kalba *presbyteros* reiškia vyresnio amžiaus žmogų. Krikščionys šį žodį naudojo kunigams ir vyskupams. Pradžioje, ypač Pauliaus veiklos metu, nebuvo aiškaus skirtumo tarp kunigų ir vyskupų. Žodis *episkopos* išreiškė *ne šventimų* laipsnį, o bendrijai vadovavimo ir priežiūros pareigas. Tačiau ir tuomet buvo vyskupų, kaip mes juos suprantam, kurie vadovavo kitiems presbiteriams, t.y. "vyresniesiems" (žr. Tit 1,5).

[47] Paulius ir Barnabas Antiochijos bendrijoj buvo įgalioti skelbti Evangeliją panašiu "rankų uždėjimu" (Apd 13,3).

ir palaiminimo atlikti uždedamas pareigas (Apd 9,12.17; žr. 28,8!).

Pastoraciniuose laiškuose "rankų uždėjimas" yra jau įsigalėjusi ir pripažinta šventimų teikimo apeiga (1 Tim 4,14; 5,22; 2 Tim 1,6). Drauge su pareiga tarnauti, minima ir Dvasios dovana: "aš tau primenu reikalą atgaivinti Dievo malonės dovaną, esančią tavyje iš mano rankų uždėjimo" (2 Tim 1,6). Šventinamas asmuo paskiriamas pastoviai pareigai Bendrijoje, ir pati tarnyba lieka dovana — charizma. Timotiejui taip pat primenama, kad jis šią dovaną gavęs Bendrijos tarpininkavimo dėka: "Nepamiršk tavyje esančios malonės dovanos, kuri tau buvo suteikta *pranašo ištarme* kartu su vyresniųjų rankų uždėjimu" (1 Tim 4,14; 1,18). Užuomina apie "pranašo ištarmę" čia labai būdinga. Tik Dvasia laiduoja tarnybos galią. Bendrijos kovos su klaidatikiais ją privertė tą Dvasios teikiamą tarnavimo dovaną įjungti į pastovią tarnybą, tuo užtikrinant *tikrosios* Dvasios veikimą. Glaudus ryšys tarnybos su Dvasios dovana ir Dvasios su tikėjimo kraičiu yra labai būdingas poapaštalinei Bendrijai. Pastoracinių laiškų autoriui šis ryšys yra svarbesnis negu klausimas, kas pašventina tarnybai ir suteikia Dvasios dovaną. Pagal 1 Tim 4,14 atrodo, kad šventina "vyresnieji" (presbiteriai), o pagal 2 Tim 1,6 galbūt pats Apaštalas. Bet tai tik tariamas prieštaravimas, nes turime atsiminti, kad autorius perkelia savo meto reiškinius į apaštalo Pauliaus laikus. Jam "vyresniųjų rankų uždėjimas" yra apaštalų galios įteisinimas bei išorinis apaštalų įpėdinystės užtikrinimas tikėjimo kraičiui saugoti.

PAKELIUI Į HIERARCHINĘ SANTVARKĄ

Poapaštalinėje Bendrijoje randame pastovios tarnybos pareigas su įvairiais pavadinimais. Tiesa, čia jau

neberandame Pauliaus laikų laisvos įvairovės, kada kiekvienas krikščionis, Dvasios indas, turėjo savo uždavinį. Paulius galėjo draugėn surikiuoti apaštalus, pranašus, mokytojus, turinčius gydymo dovaną, stebukladarius... (Rom 12,6-8; 1 Kor 12,4-30). O pastoraciniai laiškai kalba apie tarnybos pareigas su techniškais titulais: vyskupas, diakonas (ir diakonė?), presbiteris (vyresnysis). Net našlės, atrodo, sudaro tam tikrą savitą uždavinį atliekančią grupę.

Žodis "vyskupas" kyla iš graikų kalbos žodžio *episkopos*, kuris pirmoj eilėj reiškia prižiūrėtoją. Šiuo titulu buvo vadinami administracijos pareigūnai tiek civiliniame, tiek religiniame helenistinio pasaulio gyvenime. Žodis *episkopos* Septuagintoje reiškia prižiūrėtojas (Ts 9,28; Sk 31,14). Kumrano atskalos bendrija turėjo savo renkamą *mebaqqer* — prižiūrėtoją. Aramajų kalbos žodis *mebaqqer* buvo verčiamas į graikų kalbą *episkopos* žodžiu. Sunku apspręsti, iš kur krikščionių Bendrija ėmė šios pareigos pavyzdį, pritaikydama jį savo reikalams. Tačiau yra gana aišku, kad vyskupas valdė vietinę bendriją, nors galėjo būti daugiau kaip vienas vyskupas vienoje vietovėje. Paulius mini vyskupo titulą pirmąsyk savo *Laiške filipiečiams* (Fil 1,1). Čia yra panaši vyskupo pareigų samprata.

Paulius kartu rikiuoja "vyskupus ir diakonus" (Fil 1,1), dvi skirtingas pareigas Bendrijos tarnybinėje santvarkoje. Graikų kalbos žodis *diakonos* reiškia tarnas. Paulius dažnai jį naudoja plačia prasme — kiekvienas skelbėjas *tarnauja* Dievo žodžiui. Kiekvienas krikščionis, kuris *tarnauja* broliui, sekdamas Kristaus pavyzdį, vadinamas diakonu. Tačiau *Laiške filipiečiams* Paulius šiuo žodžiu išreiškia savitą tarnybą Bendrijoje. *Apaštalų darbų* knygoje (Apd 6) septynių vyrų paskyrimas *tarnauti* reiškiamas veiksmažodžiu *diakonein* — t.y. rūpintis medžia-

giniais bendrijos reikalais.[48] Vyskupo ir diakono rikiavimas drauge dažnai pasitaiko Bendrijos hierarchinės santvarkos aprašymuose. Tai reiškia, kad diakonas yra priklausomas nuo vyskupo ir jam padeda atlikti jo pareigas. Kadangi Paulius vadina Epafrą ir Tichiką savo diakonais (Kol 1,7; 4,7), tai rodo, kad jie yra jo bendradarbiai arba padėjėjai. Koks tiksliai buvo hierarchinio pavaldumo santykis tarp vyskupo ir diakono filipų bendrijoje, lieka neišaiškinta.

Vyresnieji (gr. *presbyteroi*) pirmoj eilėj buvo vyresnio amžiaus žmonės bet kokioje bendrijoje. Žydų bendrijose vyresnieji atlikdavo administracijos pareigas. Lukas kalba apie vyresniuosius krikščionių bendrijose: Jeruzalėje (Apd 15,2.4.22-29; 21,18), Antiochijoje (Apd 11,30), Efeze (Apd 20,17). Ne sykį sunku išnarplioti, kur Naujojo Testamento raštija kalba apie krikščionių bendrijų vyresnio amžiaus žmones, kur apie užimančius vyresniųjų pareigas. Ten, kur "vyresnieji" yra aiškiai viena iš hierarchinės santvarkos pareigų, kyla naujas klausimas: koks buvo ryšys tarp vyresniųjų (presbiterių) ir vyskupų? Ar vyresnysis yra tolygus vyskupui? Ar jis gali būti sutapatinamas su mūsiškiu kunigu?

Po Pauliaus mirties vyskupų pareigos praplatėjo, nesiribojo vien administravimu. *Mokymo* knygoje (*Didache*) provincijos bendrijos drąsinamos išsirinkti vyskupus ir diakonus vietoje tų, kurie Dvasios dovanų pranašumu (charizmatikai) buvo tapę bendrijų vadovais. Tie charizmatikai pasižymėjo nepastovumu, nes mėgdavo keliauti iš vietos į vietą. *Mokymo* knyga ypač ragina Dievo garbinimo pamaldose pakeisti charizmatikus pastoviais vysku-

---

[48] Pavyzdžiui, vargšų šelpimu. Bet diakonams taip pat priklausė patarnavimas liturginėms apeigoms.

pais ar diakonais (*Didache* 15,1s). Vyresniųjų (presbiterių) *Mokymo* knyga visai nemini. Šiuo atžvilgiu Naujojo Testamento raštai įvairuoja. *Jokūbo laiškas* (5,14), *1 Petro laiškas* (5,1.5) ir *Apreiškimo* knyga mini *tik* vyresniuosius. O Lukas *Apaštalų darbų* knygoje mini vyskupus ir vyresniuosius (Apd 20,17.28; 11,30; 14,23; 15,2.4.6. 22-23; 16,4; 21,18). Ir pastoraciniai laiškai abejus mini. Nešventraštiniai poapaštalinio amžiaus autoriai taip pat mini vyskupus ir vyresniuosius: 1 Klemensas, Ignacas, Polikarpas, Hermas.[49] Paviršutiniškai sprendžiant, Lukui "vyskupai" ir "vyresnieji" tą patį reiškia. Tačiau kitoje vietoje jis teigia, kad Paulius paskyrė vyresniuosius Mažosios Azijos bendrijoms (Apd 14,23). Pats Paulius savo *Laiškuose* jų niekuomet nemini. Istoriko akimis žiūrint, reiktų daryti išvadą, kad vyresnieji (presbiteriai, arba kunigai) išaugo nepriklausomai nuo administracinių Bendrijos hierarchinės santvarkos pareigų, kurias ėjo vyskupai su savo padėjėjais, diakonais.[50]

Ignaco, Antiochijos vyskupo, laiškai (maždaug 110 m. po Kr.) mini aiškią, trijų laipsnių hierarchinę Bendrijos tarnybos santvarką: vyskupus, vyresniuosius (presbiterius) ir diakonus. Ši santvarka yra pastovi vietinių bendrijų tarnybos santvarka (*Laiškas magneziečiams* 2; 6,1; *Laiškas traliečiams* 3,1; 7,2; *Laiškas efeziečiams* 2,2;

---

[49] Pavyzdžiui, *1 Klemenso* 44,5; 47,6; 57,1; Polikarpo *Laiške filipiečiams* 6,1; 11,1; Hermo *Visio* II, 4,2s; III, 1,8.

[50] Žr. R. J. Dillon, J. A. Fitzmyer, "Acts of the Apostles", *JBC* 45; 95-96; J. T. Forestell, "The Letters to the Thessalonians", *JBC* 48:28; G. A. Denzer, ""The Pastoral Letters", *JBC* 57:9.20.25-26.29.51; J. A. Fitzmyer, "The First Letter of Peter", *JBC* 58:25. Taip pat J. B. Lightfoot straipsnį, "The Christian Ministry" knygoje *Saint Paul's Epistle to the Philippians* (pataisytas leidimas; London: Macmillan, 1890), p. 181-259; B. J. Streeter, *The Primitive Church* (New York: Macmillan, 1929); H. von Campenhausen, *Ecclesiastical Authority and Spiritual Power in the Church of the First Three Centuries* (Stanford: Stanford University Press, 1969).

Laiško filadelfiečiams įžanga).[51] Diakonai yra aiškiai vyskupų ir vyresniųjų valdžioje (*Magneziečiams* 2); jie tarnauja visiems (*Traliečiams* 2,3). Trys iš jų yra Ignaco kelionės palydovai į Romą, kur jis mirs kankinio mirtimi. Pagal Ignaco laiškus, vyresniųjų vaidmuo nėra griežtai apspręstas. Būdami vyskupo tarybos (*synedrium*) nariai (*Filadelfiečiams* 8,1), jie darbuojasi drauge su vyskupu, susiburdami apie jį, kaip apaštalai apie Kristų (*Traliečiams* 2,1s.). Jie veikia glaudžioje vienybėje su vyskupu, kaip arfos stygos darnioje melodijoje (*Efeziečiams* 4, 1). Aišku, kad jie nesireiškia nepriklausomai, nes tikras bendrijos vadovas yra vyskupas. Būdamas apaštalų kraičio saugotojas ir bendrijos vienybės širdis, apie kurią krikščionys būriuojasi, švęsdami eucharistinę paslaptį, vyskupas yra Dievo duota atrama prieš visokias atskalas. Savo laiškuose Ignacas kreipiasi vardais į kitus Mažosios Azijos vyskupus: Damą Magnezijoje, Polibijų Tralijoje, Polikarpą Smirnoje, Onezimą Efeze. Ignacas žino, kad yra vyskupas ir Filadelfijoje, bet jo vardu nemini. Nemini nė vyskupų Romoje ir Filipuose.

Neįmanoma atsekti monarchinio episkopato raidos kelio. Vyskupas Polikarpas, rašydamas laišką filipiečiams, save pristato kaip presbiteriumo (kunigijos) Smirnoje narį. Peršasi išvada, kad iš presbiterių tarybos, vienas būdavo vadovas, paženklintas vyskupo titulu.

Palyginus su Ignaco laiškais, pastoracinių laiškų hierarchinės santvarkos samprata lieka gerokai miglota. Labai mažai tesakoma apie vyskupų, diakonų, vyresniųjų ir našlių pareigas bei tarpusavio santykius. Aprašoma vyskupo charakteristika (1 Tim 3,1-7), diakonų (ir diako-

---

[51] Ignaco laiškai, kaip ir Pauliaus, mums žinomi bendrijų, kurioms jie buvo siųsti, vardais, pvz. laiškas Magnezijos bendrijai vadinamas *Laišku magneziečiams*. Iki mūsų laikų išlikę Ignaco laiškai su jo paties įvadu yra dalis ankstyvosios Bendrijos apaštališkųjų Tėvų raštų.

nių? 1 Tim 3,8-13), vyresniųjų drauge su vyskupu (Tit 1,5-9). Užsimenama, kad vyskupo pareigas einantysis turėtų būti aplamai doras žmogus: turėti gerą vardą, būti tik vieną kartą vedęs, nekivirčius, geras savo namų šeimininkas, negodus. Įspėjama naujatikio neskirti vyskupu (1 Tim 3,6) ir žiūrėti, kad skiriamasis turėtų gerą vardą ne tik savųjų, bet ir svetimųjų tarpe (1 Tim 3,7). Iš 1 Tim 3,1 galima daryti išvadą, kad vyskupo pareiga Bendrijos tarnybinėje santvarkoje jau yra įsigyvenusi: "Toks yra tikras žodis: jei kas siekia vyskupauti, težino, kad svarbaus darbo siekia."[52] Vyskupo vaidmuo, sprendžiant iš to, kaip Timotiejus ir Titas jį įgyvendina, yra visų pirmiausia kovoti prieš atskalas (Tit 1,9). Vyskupo santykis su presbiteriumu lieka neaiškus. Kai kada vyskupas ir presbiteriai (vyresnieji) sutapatinami (Tit 1,5.7), nors vyskupas visuomet minimas vienaskaitoje (t. y. Timotiejus arba Titas). Vyresnieji laikomi ypatingais pastoviais pareigūnais (1 Tim 5,17-18), kurie skelbia Žodį ir moko. Bet atrodo, kad jie visvien teturi tik pagalbinį vaidmenį. Padėtis pastoracinių laiškų bendrijose tikriausiai bus buvusi panaši į padėtį Smirnoje, kur vyskupas buvo vienas iš presbiteriumo narių.

Visi tarnybinės hierarchijos nariai — vyskupai, presbiteriai, diakonai — vietinėje bendrijoje turėjo didžiulę atsakomybę. Nėra duomenų, kad jie būtų buvę gilūs mąstytojai, tačiau turime paties Naujojo Testamento liudijimą, kad jie išliko ištikimi Kristui ir apaštalų tikėjimo kraičiui. Tai buvo vadovai, kurie sukūrė patvarią Bendrijos organizaciją, sąjūdžio entuziazmui blėstant. Jie nesiliovė tvirtinti, kad Bendrijos mokslas ir krikščioniškasis kelias yra prasmingi pasaulyje, kuris nebeatrodė skubąs į pabaigą.

---

[52] Autoriaus vertimas.

METMENYS PASTORACINIŲ, ARBA GANYTOJIŠKŲ, LAIŠKŲ

PIRMASIS LAIŠKAS TIMOTIEJUI

ĮŽANGINĖ DALIS (1,1-2):
    Kreipimasis ir pasveikinimas (1,1-2)

I. APIE KLAIDINGUS MOKYTOJUS (1,3-20):
    Prašymas Timotiejui pasilikti Efeze (1,3-7)
    Tikrasis Įstatymo vaidmuo (1,8-11)
    Apaštalo pašaukimas (1,12-17)
    Timotiejaus atsakomybė (1,8-20)

II. VADOVAVIMAS BENDRIJAI (2,1-3,13):
    Liturginės pamaldos (2,1-8)
    Moterys liturginėse pamaldose (2,9-15)
    Bendrijos pareigūnai (3,1-13):
        Vyskupas (3,1-7)
        Diakonai (3,8-13)

III. POLEMINĖ DALIS (3,14-4,16)
    Bendrija ir tikėjimo paslaptis (3,14-16)
    Klaidų skleidėjai (4,1-5)
    Pamokymai Timotiejui (4,6-16)

IV. GANYTOJIŠKOJI DALIS (5,1-6,2):
    Bendrijiniai reikalai (5,1-2)
    Našlės (5,3-16)
    Vyresnieji — kunigai (5,17-25)
    Vergai (6,1-2)

V. POLEMIKA IR PAMOKYMAS (6,3-19):
    Klaidintojai (6,3-10)
    Baigiamieji pamokymai Timotiejui (6,11-16)
    Turtingas krikščionis (6,17-19)

PABAIGA (6,20-21):
    Priminimas ir atsisveikinimas (6,20-21)

ANTRASIS LAIŠKAS TIMOTIEJUI

ĮŽANGINĖ DALIS (1,1-5):
    Kreipimasis ir pasveikinimas (1,1-2)
    Padėka (1,3-5)

I. PARAGINIMAI (1,6-1,13):
Timotiejui branginti gautąsias malones (1,6-14)
Ištikimybė ir atkritimas (1,15-18)
Timotiejaus atsidavimas savo tarnybai (2,1-7)
Apaštalo kentėjimų prasmė (2,8-13)

II. POLEMINĖ DALIS (2,14-3,9):
Klaidintojai (2,14-26)
Atbaigos Amžiaus pavojai (3,1-9)

III. PARAGINIMAI TIMOTIEJUI (3,10-4,5)

PABAIGA (4,6-22):
Paulius prieš mirtį (4,6-8)
Paskutiniai patarimai (4,9-18)
Sveikinimai ir palaiminimas (4,19-22)

LAIŠKAS TITUI

ĮŽANGINĖ DALIS (1,1-4):
Kreipimasis ir pasveikinimas (1,1-4)

I. VYRESNIŲJŲ PASKYRIMAS (1,5-9):
Vyresnieji — kunigai (1,5-6)
Vyskupas (1,7-9)

II. KLAIDINTOJAI (1,10-16):
Kova su klaidomis (1,10-12)
Sveikas tikėjimas (1,13-16)

III. KRIKŠČIONIŲ PAREIGOS (2,1-10):
Senimas (2,1-5)
Jaunimas (2,6-10)

IV. ATPIRKIMO DOVANOS (2,11-15):
Palaimintoji viltis (2,11-15)

V. TIKINČIŲJŲ PRIEDERMĖS (3,1-7):
Ryžtas gerumui (3,1-2)
Dievo gerumas ir krikščionio viltis (3,3-7)

VI. NURODYMAI TITUI (3,8-14):
Kas vengtina (3,8-11)
Prašymas atvykti (3,12-14)

PABAIGA (3,15):
Pasveikinimas ir geradieniai (3,15)

IV SKYRIUS

BENDRIJA KOVOS LAUKE

Mūsų bendravimas yra su Tėvu
ir su jo Sūnumi Jėzumi Kristumi (1 Jn 1,3).

"DABAR PASIRODĖ DAUG ANTIKRISTŲ..."

(1 Jn 2,18)

1, 2, 3 Jono laiškai

Jono laiškai įskaitomi į katalikiškųjų, arba bendrųjų laiškų, sąrašą. Jie skiria visą dėmesį kovai su atskalūnais. Tačiau juose susiduriame su visiškai skirtinga galvosena bei kitais kovos būdais, negu pastoraciniuose laiškuose, kuriuos ką tik nagrinėjome.

Visi trys *Jono laiškai* skiriasi forma. *3 Jn* yra tikras asmeniškas laiškas, o *2 Jn* adresuotas "išrinktajai poniai ir jos vaikams, kuriuos aš myliu tiesoje". Kyla klausimas, į ką čia kreipiamasi: į krikščionę moterį ir jos šeimą?... Bet kodėl ji nevadinama vardu? Atrodo, kad šis kreipinys greičiau bus simboliškas pavadinimas kurios nors krikščionių bendrijos arba net visuotinės Bendrijos. *1 Jn* yra panašesnis į pamokslą, negu į laišką.

Nors visų trijų laiškų forma yra skirtinga, jie yra giminingos tematikos, nes visi kalba prieš atskalūnus. Sunku suprasti prieš kurį klaidingą mokymą juose įspėjama. Stilius yra sklidinas neaiškių užuominų, o mintis dažnai apgaubta mistine kalba. Tai yra būdinga Jonui skiriamai raštijai. Nors ir negalima tiksliai pasakyti, kuri atskala davė progos šių laiškų įspėjimams, tačiau nesunku atpažinti kai kuriuos jos bruožus. Yra gana aišku, kad minimi klaidatikiai yra buvę Bendrijos nariai: "Jie yra išėję iš mūsų tarpo, tačiau nebuvo mūsiškiai. Jeigu jie būtų buvę mūsiškiai, jie būtų likę mūsų tarpe. Bet turėjo paaiškėti, jog ne visi yra mūsiškiai" (1 Jn 2,19). Panašiai kaip ir pastoraciniuose laiškuose, čia kalbama apie klaidatikystės pavojų, kuris gimsta pačioje Bendrijoje. Klaidatikių buvimas Bendrijoje aiškinamas kaip apgavystės atidengimas: sukurdami savo atskalą, jie parodė savo tikrąjį veidą. Jie yra "netikri pranašai" (1 Jn 4,1) ir "antikristai" (1 Jn 2,18). Toks klaidatikių pavadinimas turi savo šaknis žydiškoje apokaliptikoje. Apokaliptinė Kumrano raštija, pavyzdžiui, kalba apie Belial (pragaro jėgų suasmeninimą), kuris pasirodys Atbaigos Amžiuje. Galingos antimesijinės pabaisos (Antikristo) laukimas gana anksti tapo krikščioniškosios eschatologijos dalimi (2 Kor 6,14-18; 2 Tes 2,3-4; Mk 13,14; *Apreiškimo* knygos "žvėris" 13,11-18). Sprendžiant iš *Apreiškimo* knygos užuominų, krikščionys pasidavė pagundai šį antimesijinį veiksnį surišti su savo laiko įvykiais, juos aiškinant kaip įžangą į Atbaigos Amžių. Todėl *Jono laiškuose* ir sakoma, kad "[Antikristas] jau dabar yra pasaulyje" (1 Jn 4,3) ir "atėjo valanda paskutinė" (1 Jn 2,18). Tuo tarpu Antikristo padauginimas "antikristais" ir jų tapatinimas su atskalūnais kelia nusistebėjimą. Mūsų autoriui atskalos problema turi apokaliptinės Pabaigos įtampą ir nuotaiką. Pasak jo, pavojingoji Antikristo pri-

gimtis slypi ir jo atėjime po priedanga, todėl jis nėra lengvai atpažįstamas. *Laiškų* tikslas kaip tik yra nuplėšti tą jo priedangą ir parodyti tikrus jo bruožus.

Pirmasis ir pats svarbiausias atskalos bruožas yra klaidinga kristologija (Kristaus supratimas): ji neigia Jėzų "esant Mesiją [Kristų]" (1 Jn 2,22). Iš karto atrodo, kad autorius turi mintyje žydus, kurie paneigė Jėzų esant Dievo siųstuoju Mesiju. Tačiau ilgainiui paaiškėja, kad atskala neigia "Jėzų Kristų *kūne atėjus*" (1 Jn 4,2; 2 Jn 7). Tai gerokai primena atskalūnus, apie kuriuos Ignacas Antiochietis kalba savo *Laiškuose*. Jis stipriai smerkia visus, kurie nepripažįsta Jėzaus Kristaus "buvimo kūne" (*Smirniečiams*, 5,2 s.). Mat, šie klaidatikiai mokė, kad Dievo Sūnus tik *tariamai* tapo žmogumi, jo įsikūnijimas nebuvo tikras. Jis negimė Betliejuje ir neaugo Nazarete, tik dėjosi gyvenąs žmogaus gyvenimu. Ignaco karštas troškimas mirti kankiniu jį padarė ypač jautrų mokymui, kad Jėzus *iš tikro* nekentėjo ir nemirė ant kryžiaus, tik dėjosi tai darąs. Prieš šį klaidamokslį (t.y. docetizmą — gr. *dokein*, atrodyti, dėtis), Ignacas stato jo priešpriešą — krikščioniškąją *kerygmą*, kuri pabrėžia visų Jėzaus gyvenimo įvykių tikrovę. Iš tuometinės krikščioniškos raštijos prieš atskalas sužinome, kad kai kurie gnostikai mokė Jėzų Kristų buvus tik "bekūne šmėkla".[53] Panašiai kaip Ignacas, *Jono laiškų* autorius pasinaudoja kerygmatiniu tikėjimo kraičiu išpažinti, kad Jėzus tikrai ir visiškai išgyveno žmogiškąjį trapumą, tuo pasipriešindamas klaidatikiams. Dažnai naudojamas žodis "išpažįsta" (1 Jn 1,9; 2,23; 4,2-6; 4,15; 2 Jn 7) rodo, kad autorius savo įspėjimus grindžia tikėjimo išpažinimo formule. Tikėjimo išpažinimo širdis — Kristaus mirtis už mus.

---

[53] Pseudo-Justinas, *De Resurrectione*, 2; Ireniejus, *Adversus Haereses*, I. 24,2; Hipolitas, *Refutatio*, VII. 31.

Pvz.: "Jis yra permaldavimas už mūsų nuodėmes, ir ne tik už mūsų, bet ir už viso pasaulio" (1 Jn 2,2)" — yra pasipriešinimas docetistinei kristologijai.

Klaidatikiai išdidžiai gyrėsi gavę Dvasią, esą sudvasinti, ir todėl drįso skelbtis esą be nuodėmės (1 Jn 1,8. 10). Nors *Jono laiškuose* nepaminėta, kokius padarinius ši jų savimonė turėjo praktiškame gyvenime, bet iš kitų šaltinių sužinome, jog gnostikų pasigyrimas, kad "neturime nuodėmės", juos vedė ne tik į kraštutinę savitvardą, bet drauge ir į kraštutinį pasileidimą, nepaisant jokio įstatymo ir doros. "Karaliui, — jie teigia, — nėra reikalo laikytis įstatymų".[54] *Jono laiškų* autorius nepuola atskalūnų dėl lytinio pasileidimo, bet jis daugelį kartų jiems primena brolių meilės trūkumą. Atrodo, kad gnostikų didelio savimi pasitikėjimo padarinys buvo smerkimas ir niekinimas nesudvasėjusių krikščionių. Brolių meilės trūkumas mūsų autoriui yra pačios krikščionybės širdies paneigimas: "Jei kas sakytų: 'Aš myliu Dievą', o savo brolio nekęstų, — tasai melagis. Kas nemyli savo brolio, kurį mato, negali mylėti Dievo, kurio nemato" (1 Jn 4,20). Bendrija visuomet kreivai žiūrėjo į tuos krikščionis, kurie dėl savo tariamo gilesnio "žinojimo" atsisakinėdavo bendrauti su kitais krikščionimis. Mylėti artimą, o ne save patį, buvo Dievo įsakymas. Tiesa, artimo meilė neįmanoma savęs nemylint,— meilė artimui turi būti lygiai rūpestinga, paslaugi ir akyla, kaip ir meilė sau pačiam. Reikia pripažinti, kad "brolio" (ir sesers) samprata *Jono laiškuose* ribojasi siaurais savos Bendrijos rėmais. Taigi priešinimasis atskalūnams galėjo pačią krikščionių Bendriją padaryti "atskala" nuo žmonijos. Gana nuostabu, kad, nežiūrint šio siaurumo, visgi laiškų autorius neužmiršta Kristaus aukos ir jo Evangelijos visuotinumo (1 Jn 2,2.29).

---

[54] Klemensas Aleksandrietis, *Miscellania*, III. 30.

Jono laiškų autorius, priešingai pastoracinių laiškų autoriui, negrindžia savo mokymo nei tikėjimo lobyne randamomis normomis, nei hierarchine tarnybos santvarka. Jis remiasi Šventąja Dievo Dvasia. Jis ir savo skaitytojams nuolat primena, kad jie taip pat yra gavę "patepimą" ir dėl to "nereikia, kad jus kas nors mokytų, bet pats jo Patepimas moko jus visko, ir jis yra tiesa, o ne melas" (1 Jn 2,20.27). Net ir daugiaprasmis liudijimas laiško pradžioje (1 Jn 1,1-4), kuriuo autorius pasisako rašąs apaštalo Jono slapyvardžiu, gali būti suprantamas kaip tikrosios Dvasios dovana krikščionims. Jo naudojama daugiskaita "girdėjome", "regėjome", "patyrėme ir mūsų rankos lietė" yra kažkas daugiau negu užuomina apie Jėzaus dvylika apaštalų. Ji apima visus krikščionis, kurie Dvasios dovanos dėka jau turi amžinąjį gyvenimą. Dvasios vienybėje su Viešpačiu jie visi liudija "ką matėme ir girdėjome" (1 Jn 1,3), "kas buvo nuo pradžios" (1 Jn 1,1; žr. Jn 1,1), liudija "apie gyvenimo Žodį" (1 Jn 1,1).

Jono laiškų autorius save vadina presbiteriu (vyresniuoju — 2 Jn 1; 3 Jn 1). Šiame titule Naujojo Testamento tyrinėtojai įžiūri daugiau dvasinę galią, negu administracines pareigas. Tai labai ryšku *3 Jn*: presbiteris yra glaudžiame ryšyje su bendrija, kurioje gyvena Gajus, laiško adresatas (3 Jn 1). Kai kurie broliai, galbūt keliaują Evangelijos skelbėjai (3 Jn 7), neseniai svečiavosi toje bendrijoje, ir Gajus yra giriamas už paslaugų svetingumą jiems (3 Jn 5-8). Kadangi misininkai vėl yra pakeliui į Gajaus bendriją, laiško autorius prašo Gajų juos priimti "kaip Dievui patinka" (3 Jn 6). Rašantysis presbiteris taip pat ta proga nusiskundžia dėl Diotrefio, kuris nepripažįsta nei jo, nei tų, kurie ateina jo vardu (3 Jn 9). Diotrefis atsisako priimti keliaujančius evangelistus ir kitiems neleidžia jų priimti. Yra nuomonių, kad *3 Jn*, kaip ir *1* bei *2 Jn*, čia užsimena apie atskalą. Tačiau, patikri-

nus tekstą, reikia pripažinti, kad Diotrefis nėra laikomas atskalūnu, tik jam prikišama, kad jis nori visur pirmauti (3 Jn 9). Dėl to jis ir yra nutraukęs ryšius su vyresniuoju, kuris, iš savo pusės, stengiasi padėtį atitaisyti (3 Jn 10. 13). Sprendžiant iš laiško turinio, čia nekalbama apie atskalą, o apie valingą vietinės bendrijos vadovą, kuris nori apsaugoti savo kaimenę nuo nenuoramų, — keliaujančių "charizmatikų".

Diotrefis, be abejo, suklydo, šitaip "priimdamas" vyresniojo pasiuntinius. Tačiau jo pasipriešinimas parodo, kad Jono mokyklos dvasia kai kam labai priminė gnosticizmą. Uolusis tikėjimo lobyno saugotojas todėl ir vijo laukan įtartinus skelbėjus.[54a] Vėliau, nagrinėdami Jono evangeliją, matysime, kaip joje naudojamas lyg gnostiškas žodynas ir įvaizdžiai, perduodant Jėzaus ir jo darbo kraitį. Tas pat tinka ir *1 Jn.* Dualistinės galvosenos žodynas perdėm ryškus šioje raštijoje: šviesa-tamsa, tiesa-melas, Dievas-piktasis, meilė-neapykanta, gyvenimas-mirtis. "Pasaulis" laikomas ne tik praeinančiu (1 Jn 2,15-17), bet piktojo pavergtu (1 Jn 5,19). Šiai galvosenai būdingas įsakmus pabrėžimas: "kas yra gimęs iš Dievo, nedaro nuodėmės, nes jame laikosi Dievo sėkla. Jis negali nusidėti, nes yra gimęs iš Dievo" (1 Jn 3,4-10). Taip pat būdingas yra "jūs *žinote*" (1 Jn 3,5) išsireiškimas, taikomas krikščionims. Nuodėmės sampratoje kaip tik išryškėja Jono mokyklos savitas pobūdis. Autorius teigia du dalykus, kurie atrodo vienas kitam priešingi: krikščionis *negali nusidėti* (1 Jn 3,4-10) ir *klysta tie*, kurie sako, "jog *neturime nuodėmės*" (1 Jn 1,8). Įtampa tarp gautos naujojo gyvenimo dovanos ir pareigos ją įgyvendinti kasdienybėje neleidžia krikščioniui susigyventi su nuodėmės pa-

---

[54a] E. Käsemann, "Ketzer und Zeuge", *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, 48 (Tübingen: Mohr, 1951), p. 292-311.

radoksu (1 Jn 2,1-2). Kasdienėje maldoje prašydamas atleidimo, krikščionis supranta, ką reiškia būti laisvam nuo nuodėmės.

Jono laiškų autorius nėra gnostikas. Jis — modernus, Dievo įkvėptas rašytojas, prašnekinąs savo meto Bendriją jai suprantama kalba. Jo naudojama išraiška tikėjimo kraitį perteikti mums parodo, kaip sunku buvo išvesti tiesią liniją tarp krikščioniškos tiesos ir klaidatikystės. Bendrijai teko veržtis į vis aiškesnį bei patrauklesnį *kerygmos* apipavidalinimą ir tuo pačiu kurti pastovių, pasišventusių jos skelbėjų bei saugotojų kadrus. *Jono laiškų* iššūkis atpažinti dvasias mus atveria naujai jėgai, — Šventajai Dvasiai, — kuri nesiduoda piktnaudojama, bet suteikia Kristaus išmonę ir jo gyvenimą.

"BUVO TAUTOJE IR NETIKRŲ PRANAŠŲ, KAIP IR JŪSŲ TARPE BUS NETIKRŲ MOKYTOJŲ" (2 Pt 2,1).

Judo ir *2 Petro laiškai*

Matome, kad ne vienas Naujojo Testamento raštų buvo parašyti tikintiesiems įspėti ir apsaugoti nuo atskalūnų. Klaidingo mokymo pavojus Bendrijai buvo rimtas ir grasus, nes lietė ne tik jai patikėtą tikro tikėjimo turtą, bet ir jos pačios savimonę. Pasiduodama atskalūnų įtakai, Bendrija galėjo netekti savo tapatybės ir paskęsti įvairiausių religinių galvosenų sūkuryje.

Judo ir 2 Petro laiškai liudija, kaip rimtai buvo žiūrima į atskalūnų pavojų. Kuriuo metu Bendrijai gresė šis pavojus? Norint į šį klausimą atsakyti, reikia pirma nustatyti, kada *Judo laiškas* ir *2 Petro laiškas* buvo parašyti. Pasak *Judo laiško*, apaštalų gadynė jau yra praeityje (Jud 17), tikėjimo kraitis jau nusistovėjęs ir rūpestingai saugomas (Jud 3). Laiškas kupinas įspėjimų prieš gnosticizmą.

Visi šie reiškiniai rodo, kad *Judo laiškas* yra gana vėlyvas.[55] *2 Petro laiškas* perduoda apaštalo Petro liudijimą ir, galima sakyti, jo testamentą (2 Pt 1,12-15). Nesunku suprasti, kad *2 Pt* autorius rašo apaštalui Petrui jau mirus, pasinaudodamas jo slapyvardžiu.[56] Naujojo Testamento tyrinėtojų tarpe vis labiau ima vyrauti nuomonė, kad šis laiškas buvo paskutinė krikščionijos kanoniškų Raštų knyga. Tam yra tvirtas pagrindas. *2 Pt* autorius pažįsta gana išsamų Naujojo Testamento knygų kanoną: jis cituoja sinoptines evangelijas (2 Pt 1,16-18; 3,10); gina *Pauliaus laiškus* (2 Pt 3,16); žino *1 Petro laišką* (2 Pt 3,1). *2 Pt* daug medžiagos skolinasi iš *Judo laiško* (plg. 2 Pt 2,1-18 su Jud 4-13; 2 Pt 3,1-3 su Jud 17-18). *2 Pt* autoriui apaštalinė karta jau yra labai tolimoje praeityje, nes ir *Judo laiško* autoriui apaštalų amžius seniai praėjęs (Jud 17). Be to, *2 Pt* pažįsta gana įsibėgėjusį sankirtį su atskalūnais. Taigi abu laiškai priklauso jau gerokai pažengusiam poapaštaliniam laikotarpiui: pirmo amžiaus pabaigoje ir antro pradžioje.

Atskala, prieš kurią abu laiškai išeina kovon, yra aiškiai gnostikų atskala. Susiduriame su nauju gnostikų galvosenos bruožu: jie "niekina Viešpatystę, piktžodžiauja šlovingiesiems" (Jud 8). Vadinasi, gnostikai nepripažįsta angelų, kurie, pasak *Judo laiško* autoriaus, turi svarbų vaidmenį visatoje. Arkangelas Mykolas net paties velnio pasmerkti nedrįso, o štai gnostikai drįsta angelus niekinti! Tačiau daugumas įspėjimų yra nukreipti prieš klaidatikius apskritai: "[klaidatikiai] maišosi jūsų [ištikimųjų] meilės pokyliuose, nesidrovėdami savo pur-

---

[55] Dėl Judo laiško datos Naujojo Testamento tyrinėtojai nesutaria: spėjama, kad jis buvo parašytas tarp 90-150 m. po Kr. Žr. T. W. Leahy, "The Epistle of Jude", *JBC* 60:4.

[56] 2 Pt tikriausiai buvo parašytas maždaug tuo pačiu metu kaip Jud. Žr. T. W. Leahy, "The Second Epistle of Peter", *JBC*, 65:4.

vo, ir tunka. Jie — lyg bevandeniai debesys, vaikomi vėjų, tarytum bevaisiai medžiai rudenį, du kartus mirę ir išrauti. Jie lyg šėlstančios jūros bangos, kurios spiaudo savo begėdystę, lyg žvaigždės klajoklės, kurioms per amžius skirta juodžiausia tamsybė" (Jud 11-13; žr. 2 Pet 2, 12-17). Atskalūnai apkaltinami pasileidimu (Jud 7; 2 Pt 2,14) ir gobšumu (Jud 11; 2 Pt 2,3.14). Atrodo, neperdedama, nes tikrovė kėlė nerimą: klaidatikiai nebuvo iš Bendrijos išskiriami. *Judo laiško* autoriui širdį skauda, kad jie nesidrovi dalyvauti krikščionių šventoje puotoje (Jud 12; 2 Pt 2,13). Jis tačiau neįsakinėja jų pašalinti. Priešingai, viliasi, kad gal pasitaisys: "vienus, kurie abejoja, mėginkite įtikinti; kitus gelbėkite, traukdami iš ugnies, vėl kitų pasigailėkite su baime, bodėdamiesi net jų kūnu suteršto drabužio" (Jud 23). Ši keista autoriaus laikysena gali būti pateisinama tuo, kad klaidatikiai sudarė daugumą toje bendrijoje, kuriai jis rašo. Joje tebuvo likusi maža saujelė ištikimų krikščionių!

Abu autoriai pasirodo kone bejėgiai padėtį atitaisyti. Tiesa, jie primena, kad tikrasis krikščioniškas kraitis nėra pasikeitęs. Dėl to jie ragina išsaugotus išrinktuosius kovoti už "tikėjimą, vieną kartą visiems laikams duotą šventiesiems" (Jud 3). Jie visą reikalą vertina apokaliptinėje šviesoje, teigdami, kad atskalūnai, įėję į Bendriją vogčiomis, *seniai* yra pasmerkti (Jud 4). Jų tikro savo veido parodymas išpildo senąją pranašystę. Čia *Judo laiško* autorius pamini apokrifinę Enocho knygą (Jud 14-16) ir "mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus apaštalų" žodžius (Jud 17). Krikščioniui reikia ištverti — išlaikyti tikėjimą, melstis, ir kantriai laukti, nes atskalūnai tuojau bus nubausti (Jud 20-21). Šis ir bus abiejų laiškų autorių esminis patarimas, ką daryti pavojingos padėties atveju. Atskalūnai įvaizdinami Senojo Testamento pavyzdžiais, patvirtinančiais, kad nedorėliai bus sunaikinti: netikin-

čioji karta dykumoje (Jud 5); puolusieji angelai *Pradžios* knygoje (6-me skyr., Jud 6); ištvirkę Sodomos ir Gomoros miestai (Jud 7); nusidėjėliai — Kainas, Balaamas ir Korė (Jud 11). *2 Petro laiško* autorius pakartoja tuos pačius pavyzdžius (2 Pt 2,4-9). Jam taip pat aišku, kad atskalūnų galas čia pat, jie išlaikomi "teismo dienai ir bausmei" (2 Pt 2,9), arba pagal pirminę krikščionių eschatologiją — iki "Viešpaties Jėzaus Kristaus atėjimo" (2 Pt 1,16).

Šios apokaliptinės gijos abiejuose laiškuose nėra lengvai išaiškinamos. "Šaipūnai", kupini pajuokos, klausia: "Kur jo pažadėtas atėjimas?" (2 Pt 3,3-7). Jie prikaišioja, kad net apaštalų karta nesulaukė Kristaus Atėjimo (*Parousia*). Kaip tuomet nieko neįvyko, neįvyks ir dabar. Visa pasiliks kaip buvę nuo pasaulio sutvėrimo (2 Pt 3,4). Autoriui tas priekaištas atrodo labai rimtas, nes ir jam pačiam Kristaus Atėjimo nudelsimas yra didelė problema. Atsakydamas į šaipūnų priekaištus, jis neigia, kad visata liko nepakitusi nuo kūrimo dienos: tvano metu pasaulis buvo sunaikintas vandeniu, taip ir "dabartiniai dangus ir žemė" bus sunaikinti, tik šį kartą ugnimi (2 Pt 3,5-7). Kada sunaikinimas įvyks, niekas nežino. Dievo kalendorius yra skirtingas nuo žmogaus kalendoriaus — "viena diena pas Viešpatį yra kaip tūkstantis metų, ir tūkstantis metų—kaip viena diena" (2 Pt 3,8). Taip, Viešpats, mums atrodo, delsia. Jo nevykdymas mums geidžiamo pažado turi krikščionis versti garbinti jo kantrumą su nusidėjėliais, duodant jiems progos atsiversti (2 Pt 3,9-10). Šis ir kiti argumentai keliami Kristaus Atėjimo "nudelsimui" išaiškinti. Ne visi jie lygiai įtikiną. Tačiau visi veda prie tos pačios išvados: atskalūnų teismas artėja, nors tiksliai nežinoma, kada jis bus.

2 Petro laišką galima būtų pavadinti "pirminės

krikščionių eschatologijos gynimu".[57] Bet reikia pastebėti didelį skirtumą tarp apaštalų amžiaus Bendrijos eschatologijos, kuri alsuote alsavo Viešpaties *Atėjimo* laukimu, kad jo valdžia sužėrėtų visatoje, ir *2 Petro laiško* eschatologijos, kuri alsuoja *Teismo* laukimu, kuriuo pagaliau bedieviai bus nubausti ir ištikimieji išaukštinti. Laukdamas "naujo dangaus ir naujos žemės, kuriuose gyvena teisumas" (2 Pt 3,13), autorius išreiškia savo ilgesį to laiko, kada krikščionys galų gale bus laisvi nuo persekiotojų. Būdami kryžių krašto vaikai, galime suprasti ir užjausti *2 Pt* bendriją. Iš kitos pusės žiūrint, darosi aišku, kad, juo labiau Bendrija leidžia dabarties priespaudai ir vargams užvaldyti jos tikėjimą ir viltį, juo jai sunkiau išlaikyti savo tikrą savimonę ir tapatybę. Pats *2 Pt* autorius atsiranda ant savo krikščionybės sampratos briaunos. Aprašydamas ištikimo krikščionio gyvenimo tikslą, jis siūlo bėgti iš pasaulio, kad būti galima tapti dieviškosios prigimties dalininkais (2 Pt 1,4).

Poapaštalinė Bendrija nešioja ne tik randus sankirčių su išoriniais persekiotojais, bet ir žaizdas kovų su vidiniais susiskaldymais. Ši įtampa gresė jai sunaikinimu arba pasinėrimu į helenistinio sinkretizmo srovę. Bet skaudi patirtis ir reikalas apsiprasti su istorijos tąsa Bendriją vedė į gilesnę savimonę ir platesnę sampratą, kaip Kristui tarnauti pasaulyje. Buvo jaučiamas būtinas reikalas nustatyti tikėjimo kraičio nekintamą turinį ir jį išreikšti visiems suprantamu būdu, tuo apsiginant nuo atskalų. Reikalas gintis sudarė naują pavojų Kristaus Evangeliją atskirti tvora nuo kasdienio gyvenimo arba nustumti ją į šalį, sutelkiant visą dėmesį į klaidatikius. Iškilo ir kitas būti-

[57] E. Käsemann, "An Apologia for Primitive Christian Eschatology" knygoje *Essays on New Testament Themes* Studies in Biblical Theology, nr. 41 (London: S.C.M. Press, 1964), p. 169-195.

nas reikalas: kurti pastovią hierarchinę tarnybą, nes paskiro vyresniojo dvasinis įkvėpimas pasirodė nepakankamas vesti kovai su klaidatikiais. Bet ir hierarchinė tarnyba nevisuomet buvo geriausia priemonė gelbėtis nuo atskalūnų įtakos Bendrijai, nes vadovai dar nebuvo priaugę tai kovai. Bendrija turėjo rizikuoti, nes Geroji Naujiena buvo nešama kiekvienai kartai. Jai reikėjo bręsti kovos lauke, sutvirtėti, palikti vaikystę ir suaugti.

PIRMASIS JONO LAIŠKAS

ĮŽANGA (1,1-4)

I. GYVENIMAS ŠVIESOJE (1,5-2,29):
- Raginimas (1,5-2,17):
  - Vaikščioti Šviesoje (1,5-7)
  - Nutraukti ryšius su nuodėme (1,8-2,3)
  - Vykdyti įsakymus (2,3-11)
  - Nemylėti nuodėmingo pasaulio (2,12-17)
- Kristologija: Kristus ir Antikristai (2,18-29)

II. DIEVO VAIKŲ GYVENIMAS (3,1-4,6):
- Raginimas (3,1-24):
  - Gyventi Dievo vaikų gyvenimu (3,1-3)
  - Neturėti nieko bendro su nuodėme (3,4-10a)
  - Meilės įsakymo svarba (3,10b-24)
- Kristologija: Kristus ir Tiesos Dvasia (4,1-6)

III. MEILĖ IR TIKĖJIMAS (4,7-5,12):
- Iš kur meilė? (4,7-21)
- Iš kur tikėjimas? (5,1-12)

IV. PAPILDYMAS (5,13-21):
- Malda už nusidėjėlius (5,13-17)
- Laiško santrauka (5,18-21)

ANTRASIS JONO LAIŠKAS

ĮŽANGINĖ DALIS (1-3):
Sveikinimas (1-3)

I. MEILĖS ĮSAKYMAS (4-6)

II. KLAIDINTOJAI (7-11)

PABAIGA (12-13):
Viltis greitai pasimatyti (12)
Sveikinimas (13)

TREČIASIS JONO LAIŠKAS

ĮŽANGINĖ DALIS (1-2):
Sveikinimas (1-2)

I. PAGYRIMAS GAJUI (3-8)

II. APIE DIOTREFĮ IR DEMETRIJŲ (9-12)

PABAIGA (13-15):
Viltis greitai pasimatyti (13-14)
Sveikinimas (15)

ANTRASIS PETRO LAIŠKAS

ĮŽANGINĖ DALIS (1,1-2):
Kreipimasis ir sveikinimas (1,1-2)

I. PARAGINIMAS Į ŠVENTUMĄ (1,3-21):
Dievo dovanos praeityje (1,3-4)
Pats paraginimas (1,5-11)
Laiško priežastys (1,12-15)
Akstinas tikėti (1,16-21):
Apaštalas liudija Atsimainymą (1,16-18)
Pranašų žodis Raštuose (1,19-21)

II. KLAIDŲ SKELBĖJŲ PASMERKIMAS (2,1-22):
Bus klaidintojų (2,1-3)
Praeities pamokos: Dievas baudžia nedorėlius, o pasigaili maldingųjų (2,4-9)
Klaidintojai apibūdinami (2,10-22)

III. ATĖJIMO (PAROUSIA) NUDELSIMAS (3,1-16):
Prisimenama ankstesni pamokymai (3,1-2)
Šaipūnų užmetimai ir pajuoka (3,3-4)
Atsakymai į šaipūnų pajuoką (3,5-10):
Palyginimas su Tvanu (3,5-7)
Žmogaus kalendorius Dievo nesaisto (3,8-10)
Išvados kasdienai (3,11-15a)
Pauliaus laiškai (3,15b-16)

PABAIGA (3,17-18):

Baigminis įspėjimas (3,17)
Paraginimas ir dokslogija (3,18)

JUDO LAIŠKAS

ĮŽANGINĖ DALIS (1-4):

Kreipimasis (1)
Sveikinimas (2)
Laiško priežastys (3-4)

I. KLAIDŲ SKLEIDĖJAI (5-16):
Dievas nubaudė nedorėlius praeityje (5-7)
Nedori klaidintojų darbai (8-16)

II. PARAGINIMAI TIKINTIESIEMS (17-23):
Apaštalai įspėjo apie šaipūnus (17-19)
Meilės pareigos (20-23)

PABAIGA (24-25):
Doksologija (24-25)

V SKYRIUS

BENDRÍJOS MALDA IR DORA

Lyg naujagimiai trokškite dvasinio, neatmiešto pieno, kad nuo jo augtumėte išganymui. Jūs gi esate patyrę, koks meilus yra Viešpats (1 Pet 2,2-3).

Poapaštalinio laikotarpio išoriniai veiksniai ir vidaus įtampos vertė Bendriją bręsti. Tačiau būtų labai klaidinga Bendrijos brendimo veiksnius riboti vien tik išoriniais sankirčiais ir vidine įtampa. Evangelijos — Gerosios Naujienos — širdis nuo pat Pirmųjų Sekminių buvo gajus iššūkis, kviečiąs žmogų atgimti ir gyventi nauju gyvenimu. Pirmosios krikščionių kartos eschatologinė nuotaika aitrino šio iššūkio įsakmumą. Apaštalas Paulius nesiliovė savosioms bendrijoms priminti, kad Dievo garbinimas ir doras elgesys yra svarbiausia žmogaus atliepimo Evangelijos iššūkiui išraiška: rinktis krūvon Dievo garbinti ir būti jo gerumo Kristuje atspindžiu. Pauliaus *Laiškai* buvo skirti viešam skaitymui. Jų padedamas, Paulius pritaikė Evangelijos iššūkį (*kerygmą*) kasdienos elgsenai.

Bendrijai tampant organizacija, pradėjo dingti spontaniškumas iš Dievo garbinimo apeigų ir doros mokymo. Atsirado taisyklės apeigoms tvarkyti. Be to, pastovi tarnybinė santvarka darė įsakmesnę įtaką pamaldų tvarkai. Daugėjo ir doros taisyklės, kurios ilgainiui tapo doros teisynu. Tačiau Bendrijos maldoje ir doroje dar buvo daug naujumo, nes su naujatikių įsijungimu, į krikščionių bendriją įsiliedavo vis šviežias kraujas. Trys Naujojo Testamento laiškai — *1 Petro, Jokūbo* ir *Žydams* — atspindi Bendrijos maldą ir doros poreikius.

DIEVO GARBINIMAS: GYVENIMO ŠIRDIS

1 Petro ir *Jokūbo laiškai*

Religinis atsivertimas aplamai atsivertėlį vedė į naują Dievo garbinimo išgyvenimą. Krikščionis naujatikis tapdavo nariu Bendrijos, kurios eschatologinė savimonė reiškėsi visai savitu Dievo garbinimu. Mat, krikščionys garbino Dievą, švęsdami Dievo užmojį ir veiklą Jėzuje Kristuje, kuris buvo prikeltas iš numirusių. Ne tik šventės, bet ir švenčių pamaldos buvo įsišaknijusios šiame įvykyje. Tai liudija ir perdirbimas krikščionijos savaitės sąrangos.

Jonas *Apreiškimo* knygoje sakosi turėjęs pirmąją dvasios pagavą "Viešpaties dieną" (Apr 1,10), — t.y. sekmadienį, švenčiant Prisikėlimo dieną. Jau Pauliaus laikais, krikščionys rinkdavosi pamaldoms "pirmąją savaitės dieną" (1 Kor 16,2). *Viešpaties diena* minima ir *Mokyme* (*Didache* 14,1), Ignaco Antiochiečio (*Magneziečiams* 9,1) ir kituose pirminės Bendrijos raštuose. Pirmoji savaitės diena buvo diena po subatos. Justinas, kankinys, pirmajai savaitės dienai duoda ir pagoniškąjį vardą: "saulės diena"[58]. Pagoniškasis vardas yra išlikęs ang-

[58] Justinas, *Apologia* I, 67. Jo krikščionių Dievo garbinimo apeigų aprašymas yra II a. pagrindinis šaltinis. Žr. taip pat F. A. Reagen, *Dies*

liškai kalbančiųjų pasaulyje — *Sun*day ir vokiečių kalboje — *Sonn*tag. Taigi *Viešpaties diena* arba pirmoji savaitės diena — lietuviškai *sekmadienis* (septintoji) — buvo Kristaus Prisikėlimo diena. Nenuostabu, kad ji tapo svarbiausia diena krikščionių savaitės sąrangoje. Krikščionys, kur tik jie bebūtų buvę, rinkdavosi švęsti Dievo užmojo ir veiklos Jėzuje Kristuje. Sekmadienis, arba *Viešpaties diena*, kaip Prisikėlimo savaitinis minėjimas, buvo švenčiamas Bendrijoje anksčiau, negu metinės Velykos.

Turimi duomenys rodo, kad sekmadieninės Dievo garbinimo pamaldos buvo panašios, kaip ir Apaštalų laikais: skaitymai iš Raštų, skelbimas (*kerygma*), mokymas (*didache*, t.y. pamokslas) ir giesmių bei psalmių giedojimas.[59] Apaštalų laikais Dievo garbinimo apeigos vykdavo pagal sinagogų pamaldų modelį.[60]

Senasis Testamentas buvo pastovi pamaldų dalis. Šis viešas Raštų skaitymas daugeliui buvo vienintelė proga susipažinti su Senuoju Testamentu. Skaitymas buvo ilgas. Justinas randa reikalo pabrėžti, kad Raštų skaitymas truko "kiek tik leido laikas". Nežinia, kaip Senasis Testamentas buvo dalinamas. Sinagogų pamaldose, jau nuo III a. po Kristaus, Mozės Įstatymo ir Pranašų skaitymas buvo taip išdėstomas, kad jie būtų perskaitomi per vienerius metus. Be to, čia raštų skaitymai buvo pritaikomi religinei švenčių nuotaikai. Turimi duomenys yra tik iš III a. po Kristaus. Tačiau daug Šventraščio tyrinėtojų teigia,

---

Dominica and Dies Solis: The Beginnings of the Lord's Day in Christian Antiquity (Washington, D.C.: Catholic University Press, 1961); W. Rordorf, *Sunday* (Philadelphia: Westminster, 1968).

[59] R. Le Déaut, *Liturgie Juive et Nouveau Testament* (Rome: Institut Biblique Pontifical, 1965); G. Delling, *Worship in the New Testament* (Philadelphia: Westminster, 1962).

[60] C. W. Dugmore, *The Influence of the Synagogue Upon the Divine Office* (Oxford: Oxford University Press, 1944); W. O. E. Oesterley, *The Jewish Background of the Christian Liturgy* (Oxford: Clarendon, 1925).

kad šis paprotys turėjo šaknis gilioje žydų praeityje. Atrodo, kad krikščionys, sekdami sinagogos pamaldų pavyzdžiu, Raštus dalino ir pritaikė savo šventėms.

Krikščionių sekmadienio pamaldose su Senuoju Testamentu buvo skaitomi ir kiti raštai. *Apreiškime Jonui* (*Apokalipsėje*) parašyta, kad jis būtų skaitomas Mažosios Azijos bendrijose, *1 Klemenso laiške* — Korinte, Hermo *Ganytojuje* — Romoje. Teigiama, kad ir evangelijų — Morkaus, Mato, Jono — stilius bei sąranga rodo, kad jos buvo parašytos liturginiam skaitymui. Tačiau yra tikra, kad evangelijos *buvo skaitomos* bendrijinių pamaldų metu. Be abejo, viena evangelija galėjo būti labiau mėgiama vienoje bendrijoje, o kita buvo kitai bendrijai arčiau prie širdies. Justino užuomina apie "Apaštalų prisiminimų" skaitymą krikščionių pamaldose turbūt ir turi mintyje skaitymus iš evangelijų.

Senojo Testamento ir Raštų skaitymą sekė skelbimas (*kerygma*), mokymas (*didache*) ir raginimas (*paraklesis*). Ir čia daug kas iš žydijos paveldėta. Justinas primena, kad po skaitymo, pamaldų vadovas pamokslu skaitymą išaiškindavo ir pritaikydavo susirinkusios bendrijos poreikiams. *Malda* buvo svarbi pamaldų dalis. Pauliaus bendrijoms buvo įprasta spontaniška ir padrika malda. Tai buvo ypač ryšku tarp krikščionių pranašų. Tačiau sinagogos ir krikščionių žydų įtaka ėmė pirmauti paruošta ir visiems bendra malda. *1 Tim* ragina, kad per liturgines pamaldas susirinkusieji atlikinėtų "maldavimus, maldas, pamaldas ir dėkojimus už visus žmones, už karalius ir visus valdovus, kad galėtume tyliai ramiai gyventi visokeriopai maldingą ir gerbtiną gyvenimą" (2,1-2). Taigi galima justi, kad Bendrija turėjo liturginėms pamaldoms įprastą ir kartojamų maldų rinkinį — maldyną[61].

---

[61]Pavyzdį galime rasti *1 Klemenso laiške* 59-61. Ši malda buvo naudojama Romos bendrijos liturginėse pamaldose. Svarbesnieji maldos bruo-

Viešpaties malda ("Tėve mūsų") buvo itin svarbi. Evangelijose — Mato (6,9-13) ir Luko (11,2-4) — "Tėve mūsų" perduodama kaip malda, kuria Jėzus mokė savo mokinius melstis. Be abejo, dėl to ji ir buvo plačiai naudojama pirminės Bendrijos pamaldose. *Mokymas* (*Didache*) ragina kalbėti Viešpaties maldą: "Šitaip melskis triskart dienoje" (8,3). Taigi ne tik liturginėse pamaldose, bet ir pavieniui.

Pamaldų dalį sudarė giesmės ir psalmės. Paulius keletą kartų užsimena apie giesmes savo bendrijų liturginėse pamaldose (1 Kor 14,26; Kol 3,16). Psalmes krikščionys ėmė iš Senojo Testamento, o giesmes patys kūrė. Ir Naujojo Testamento autoriai naudojosi psalmėmis ir krikščioniškomis giesmėmis. Dažnai jas lengva atpažinti, nes savo ritmine sąranga jos atkreipia į save dėmesį. *Evangelijoje pagal Luką* yra trys giesmės: Marijos *Magnificat* — "Mano siela šlovina Viešpatį..." (1,46-55), Zacharijo *Benedictus* — "Šlovė Viešpačiui" (1,68-79) ir Simeono *Nunc Dimittis* — "Dabar gali leisti..." (2,29-32). Yra giesmių ir *Apreiškime Jonui*, arba *Apokalipsėje* (4, 8b.11; 11,17-18; 12,10-12; 15,3-4; 19,1-8), bei giesmių skiaučių laiškuose (1 Tim 3,16; Ef 5,14 ir t.t.). Giesme alsuoja *Evangelijos pagal Joną* prologas (1,1-18) ir Pauliaus kristologija (Fil 2,5-11).

Pamaldose buvo ir trumpų pareiškimų Dievo šlovei, arba doksologijų. Pauliaus *Laiškuose* yra jų viena kita (Rom 9,5; 11,36; 16,25-27). Vėlesnieji Naujojo Testamento raštai yra turtingesni pareiškimų Dievo šlovei ir palaiminimų. Tačiau nėra lengva atpažinti jų tikslų liturginį vaidmenį. Daugumas, atrodo, turi bendravimo valgio metu (*koinonia*) foną. Poapaštalinėje Bendrijoje *bendravimo pietūs* darėsi krikščioniškųjų pamaldų širdimi.

žai: užtarimas, malda už taiką ir visuomeninę darną bei gerovę, malda už valdžią, baigminė doksologija.

Bendravimo pietums pavadinti naudotasi turtingu žodynu. *Mokymas* (*Didache*) juos vadina "duonos laužymu". Šis pavadinimas turi šaknis Jeruzalės krikščionių bendrijoje (Apd 2,42; 20,7). Ignacas Antiochietis savo laiškuose ir *Judo laiškas* juos vadina *agapė* — graikų žodžiu, kuris reiškia *meilę* — *meilės pokyliu* (Jud 12). Poapaštaliniame laikotarpyje bendravimo pietums prigijo naujas vardas: *Eucharistija*. Eucharistija graikų kalba reiškia *Padėką*, arba *Dėkojimą*. Naujasis vardas įsitvirtino dėl dviejų priežasčių:

1. bendravimo pietų pamaldose vyravo padėkos nuotaika;
2. bendravimo pietų pamaldos siekė pagarbinti Dievą ir švęsti išganymą per Jėzų Kristų *Padėkos Auka*.

Bet pirminė bendravimo pietų prasmė, rišanti juos su "duonos laužymu" Paskutinės Vakarienės metu, liko ir čia pagrindu.

Turimi duomenys nėra pakankami įrodyti, kad Eucharistija buvo švenčiama *atskirai* nuo bendravimo pietų. *Mokymas* (*Didache*) ir Ignaco *Laiškai* rodo, kad bendravimo pietūs dar nebuvo visiškai išnykę II a. pradžioje. Panašų įspūdį gauname ir iš Plinijaus Jaunesniojo laiškų Trajanui. Pirmą tikrą ženklą, kad Eucharistija jau buvo atskirta nuo bendravimo pietų, randame Justino raštuose.[62] Jis rašo *tik apie* Eucharistiją. Apie bendravimo pietus jau nebeužsimena.

Jau I a. pabaigoje buvo išsivysčiusios liturginės Eucharistijos pamaldų apeigos. *Mokymas* (*Didache*) reikalauja, kad krikščionys rinktųsi kartu *Viešpaties dieną* (t.y. sekmadienį) laužyti duonos ir švęsti Eucharistiją, "išpažinus savo nuodėmes" (14). Taigi susiduriame su *išpa-*

---

[62] *Apologia* I, 65 ir 67. Justinas, kankinys, gyveno tarp 100?-?165.

žintimi jau šiame ankstyvame Bendrijos amžiuje. Aukojant taurę, *Mokymas* (*Didache*) liepia kalbėti sekančią maldą:

> *Dėkojame Tau, mūsų Tėve, už šventąjį Dovydo vynmedį, Tavo Sūnų, kurį mums davei pažinti per Jėzų, Tavo Sūnų. Tau garbė per amžius (9,1-2)*

O aukojant duoną:

> *Dėkojame Tau, mūsų Tėve, už šviesą ir pažinimą, duotą mums per Jėzų, Tavo Sūnų. Tau šlovė per amžius. Kaip ši laužoma duona yra buvusi išbarstyta ant kalvų atšlaičių, bet buvo surinkta krūvon ir yra tapusi viena, taip tebūnie Tavo Bendrija surinkta iš pasaulio pakraščių į Tavo karalystę, nes Tau šlovė ir galybė Jėzuje Kristuje per amžius (9,3-4)*

Čia pat įsakmiai įspėjama, kad tik pakrikštytiems Bendrijos nariams gali būti leidžiama valgyti Duoną ir gerti Vyną (*Didache* 9,5).[63]

Sunku pasakyti, kaip plačiai šios maldos buvo naudojamos. *Mokymas* (*Didache*) prideda: "Pakęsk pranašus, leisdamas jiems dėkoti, kaip jiems patinka" (10,7). Taigi dar tebepripažįstama pranašo teisė pamaldų metu išsireikšti savita ir spontaniška malda. Galbūt, *Mokymo* (*Didache*) autorius liepia kalbėti nustatytas maldas, nes nėra pranašo po ranka.

Tikslus Eucharistijos pamaldų apipavidalinimas buvo paspartintas dėl Bendrijos kovos su klaidatikiais. Ignacas dažnai reikalauja, kad Eucharistija būtų švenčiama, tik vyskupui, "vyresniesiems" (presbiteriams) ir diakonams susirinkus. Matyt, jis turi mintyje bendrijas, kurio-

---

[63] Panašiai ir Justinas, *Apologia* I. 66,1. H. Lietzmann, *Mass and Lord's Supper: A Study in the History of Liturgy* (Leiden: Brill, 1955), 4-as sąsiuvinys, p. 193.

se Eucharistija buvo švenčiama šalia Bendrijos. Galbūt buvo tokių, kurie atsisakinėjo liturginėse Eucharistijos pamaldose dalyvauti. Ignacas čia matė didelį pavojų. Kadangi liturginės Eucharistijos pamaldos nebebuvo visiems Dievo garbinimo širdis, Bendrijos vienybė buvo ardoma. Užtat jis ir teigė, kad tėra tik *viena* Eucharistija, būtent ta, kurioje dalyvauja visa Bendrija ir yra švenčiama kartu su jos pripažintais vadovais. Ignacas kreipė krikščionių dėmesį ir į *komuniją* su Viešpaties Kūnu ir Krauju. Per komuniją su Eucharistija krikščionis suranda išganymą, nes Prisikėlusiojo gyvenimu nugalima mirtis. Eucharistinė Duona ir Vynas, būdami tapatūs su Kristaus Kūnu ir Krauju, turi nuostabią jėgą. Ignacas ją vadina "nemirtingumo vaistu" ir "mirties priešnuodžiu" (*Efeziečiams* 20,2), kad išryškintų naujojo gyvenimo, patiriamo liturginėse Eucharistijos pamaldose, tikrovę.

Ignaco *Laiškuose* vyskupas turi kunigo — pašventintojo — vaidmenį Eucharistijos pamaldose. Ir vyskupas tik savo *kunigiškumu* laiduoja veiksmingą eucharistinio valgio dalinimą. Ignacas šį kunigystės vaidmenį išreiškia lygtimi: "su vyskupu" būti *yra* būti "altoriaus karalystėje" (*Efeziečiams* 7,2). Su vyskupu, atliekančiu kunigo vaidmenį prie altoriaus, Dievo užmojis ir veikla per Kristų gavo naujus bruožus Bendrijoje.

Su Eucharistijos pamaldų išsivystymu poapaštaliniame laikotarpyje lenktyniavo *krikšto* apeigų išsivystymas. Krikštu buvo švenčiama Kristaus pergalė. Net pavienio asmens atėjimas krikštu į naująjį, Dievo duotą, gyvenimą turėjo nepaprastos svarbos krikščionims iš pagonijos. Tai liudija krikštui duoti vardai: "atgimimas" (1 Pt 1,3.23; Jn 3,3), "apšvietimas" (Žyd 6,4; Ef 5,14), "užantspaudavimas" (Ef 1,13-14).[64] Krikštui duoti var-

---

[64] "Paženklinti" graikiškai yra tolygu "užantspauduoti" Žr. Ef 4,30.

dai yra spalvingi ir išraiškūs. Krikštu ateinama į gyvenimą, kuris paliečia visą žmogaus būtį: atleidžia praeities nuodėmes, įgalina dorai elgtis dabartyje ir suteikia Dvasios dovaną, kuri "užantspaudoja" — paženklina — krikščionį amžinajam gyvenimui Naujajame Amžiuje. Krikšto apeigas galima tik iš dalies atpažinti.[65] *Apaštalų darbai*, kartu su *Laišku efeziečiams*, su krikštu riša Žodžio (Evangelijos, arba Gerosios Naujienos) išgirdimą, įtikėjimą ir pačias krikšto apeigas (Apd 2,38.41; 8,12; 9,17-18; 10,34-43.47-48; 16,31.33; Ef 1,13-14). Šeimos galvai krikštijantis, kiti suaugę šeimos nariai sekė jo pavyzdžiu. Vaikai nėra minimi.[66] Pagal Luką, pirmosios krikšto apeigos buvo spontaniškos (Apd 2,41; 8,36-38). Tačiau ir Lukas pažįsta apeigines krikšto formules (Apd 16,30-33; 8,37, žr. išnašą).

Mokymas (*Didache*) pabrėžia, kad krikšto apeigos būtų tiksliai atliekamos:

> *Kalbant apie krikštą, krikštyk šitaip: paruošus visa tai [pagal nurodymus, kurie duodami pirmuose šešiuose skyriuose], panardink vardan Tėvo, ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios tekančiame vandenyje. Bet jeigu tekančio vandens nėra, panardink stovinčiame vandenyje. Nesant šalto, panardink šiltame. Bet jeigu nėra nei vieno, nei kito, pilk vandenį tris kartus ant galvos vardan Tėvo, ir Sūnaus, ir Šventosios Dva-*

---

[65] Turime Justino aprašymą iš II a. vidurio. Jis labai įdomus ir vertingas. Žr. *Apologia* I, 61ss. Anglišką vertimą galima rasti Cyril C. Richardson raštuose (red.), *Early Christian Fathers* (The Library of Christian Classics I; Philadelphia: Westminster, 1953), p. 282 ss.

[66] Ar vaikai buvo krikštijami kartu su suaugusiais? "Taip" teigia J. Jeremias, *Infant Baptism in the First Four Centuries* (The Library of History and Doctrine; Philadelphia: Westminster, 1960); "Ne", tvirtina K. Aland, *Did the Early Church Baptize Infants?* (Philadelphia: Westminster, 1963).

sios. Prieš krikštą krikštytojas ir krikštijamasis tegul pasninkauja. Taip pat ir kiti, kurie gali. Įsakyk, kad tas, kuris bus krikštijamas pasninkautų vieną ar porą dienų prieš tai (7).

Kaip matome, prieš iškilmingas krikšto apeigas buvo ruošiamasi pasninku. Pasiruošime buvo vietos ir nustatytam pamokymui. Frazė "paruošus visa tai" turi mintyje pirmuosius šešis *Mokymo* (*Didache*) knygos skyrius. Čia elgsena "gyvenimo kely" palyginama su elgsena "mirties kely". Manoma, kad šis "Dviejų kelių katekizmas" buvo dalis pasiruošimo krikštui toje bendrijoje, kur *Mokymo* knyga (*Didachė*) buvo sukurta.[67] Kada Bendrija pradėjo ruošti naujatikius krikštui, nėra aišku. Tačiau Naujojo Testamento tyrinėtojai pačiame Naujajame Testamente atpažįsta nemaža mokymo (didachė) medžiagos, kuri rišama su pasiruošimu krikštui. Ji vadinama katecheze. Krikštas poapaštaliniame laikotarpyje buvo tapęs viena svarbiausių progų įsiminti Dievo užmojo ir veiklos Jėzuje Kristuje prasmę bei pasiruošti doram gyvenimui ateityje, kurios greita pabaiga nenumatoma.

√ 1 PETRO LAIŠKAS: BENDRIJOS MALDA

Tarp Naujojo Testamento knygų *1 Petro laiškas* yra svarbiausias poapaštalinio laikotarpio langas į liturgines krikšto apeigas ir jų prasmę. Jame, be krikšto šventimo, yra ir katechezė bei Bendrijos mokymas apie dorą. Dievo garbinimas ir doras elgesys kasdienoje nebuvo du atskiri poreikiai poapaštalinei krikščionių kartai. Atsidėjimas vienam ar kitam maitino vienas kitą krikščionio gyvenime.

1 Petro laiškas perduoda krikščionio iš pagonijos patirtį. Tapti krikščioniu arba būti pakrikštytam reiškė

[67] Skirtingai apie šį katekizmą galvoja J. P. Audet knygoje *La Didaché: Instructions des apôtres* (Paris: Gabalda, 1958), p. 122 ss.

būti blogai suprastam, tapti įtartinam kaimynams ir save siūlyti persekiojimui. Padėtis, kurioje yra *1 Petro laiško* prašnekinami krikščionys, mums jau pažįstama iš Plinijaus Jaunesniojo ir Trajano korespondencijos. Autorius kalba apie "Babiloną" (1 Pt 5,13). Šiuo slaptažodžiu krikščionys vadino Romą (Apr 14,8; 18,2). Be to, mini ir Morkų, kuris kartu su Petru buvo Romoje (1 Pt 5,13). Manoma, kad *1 Petro laiškas* ir buvo parašytas Romoje. Laišku kreipiamasi į Mažosios Azijos krikščionis (1 Pt 1,1). Penketos provincijų sąrašas, — Pontas, Galatija, Kapadokija, Azija ir Bitinija, — kaip tik apėmė Plinijaus Jaunesniojo valdomas sritis. Užuominos apie "ankstyvesnius laikus" verčia skaitytojuose atpažinti krikščionis iš pagonijos (1 Pt 1,14.18.21; 2,9-12; 3,6; 4,2-6). Krikščionių kaimynai, sako autorius, purtosi dėl jų šalinimosi nuo kasdienos užsiėmimų ir pramogų. Pats autorius jas laiko ydomis (1 Pt 4,2-5). Naujasis tikėjimas ardo net šeimas. Krikščionės žmonos, ragina autorius, turi laimėti savo vyrus tikėjimui ne žodžiu, šukuosena, aukso gražmenimis ar ištaigingais drabužiais, bet patraukliu ir doru elgesiu (1 Pt 3,1-6). Krikščionys yra šmeižiami kaip "piktadariai" (1 Pt 2,12; 4,14-19). Krikščionio nekaltumui įrodyti tėra vienas būdas: doras elgesys. Tačiau "Jei jus niekina dėl Jėzaus vardo, — jūs palaiminti, nes garbės ir Dievo Dvasia ilsisi ant jūsų" (1 Pt 4,14). Reikia turėti gryną sąžinę ir būti pasiruošusiam kentėti dėl teisumo.

Žodis "kentėti" yra dažnas *1 Petro laiške*. Kentėti ne vien nuo kaimynų dėl jų priešiškumo,[68] bet "nukentėti kaip krikščioniui" dėl "vardo" (1 Pt 4,16) persekiojimo,

---

[68] Taip teigia W. C. Unnik straipsnyje "Christianity According to First Peter", *Expository Times* 68 (London, 1956), p. 79-83; taip pat "Peter, First Letter of" knygoje *The Interpreter's Dictionary of the Bible* (Nashville: Abingdon Press, 1962), III, p. 762.

apie kurį kalba Plinijaus Jaunesniojo ir Trajano laiškai.[69] Patariama nekristi valdžios įstaigoms į akis: "Verčiau šventai sergėkite savo širdyse Viešpatį Kristų" (1 Pt 3, 15). Tačiau pašauktas pasiaiškinti, arba įskųstas, krikščionis neturi išsigąsti nei sutrikti, bet gryna sąžine išpažinti jame gyvenančią viltį (1 Pt 3,13-17). Autoriui itin svarbus geras krikščionių elgesys. Mat, krikščionys tuo metu buvo kaltinami žmogžudyste, vagyste, piktadaryste, įskundinėjimu (1 Pt 4,15). Beje, vėlesni Bendrijos Tėvai turės ginti krikščionis prieš dar šlykštesnius jiems metamus kaltinimus.[70] Neteisingų kaltinimų slegiamas, naujatikis galėjo lengvai netekti drąsos ir tapti atkritėliu. Užtat laiško autorius ir rašo: "Būkite blaivūs, budėkite! Jūsų priešas velnias, kaip riaumojantis liūtas, slankioja aplinkui, tykodamas ką praryti. Pasipriešinkite jam tvirtu tikėjimu, žinodami, kad tokius pačius kentėjimus tenka iškęsti jūsų broliams [ir seserims] plačiajame pasaulyje" (1 Pt 5,8-9).

Keletoje *1 Petro laiško* vietų, dabarties pavojai įrėmuojami į platesnį akiratį. Kančia, nuolat lydinti Kristaus mokinį, yra reikalinga, nes tikėjimas kaip auksas ištiriamas ugnimi (1 Pt 1,7); kančia yra ženklas Teismo, kuris prasideda "nuo Dievo namų" ir palies krikščionis visame pasaulyje (1 Pt 4,17; 5,10). Autoriui apokaliptinis akiratis nėra svetimas. Tačiau jis dar nedaro apokalipsei įprastos baigminės išvados. *Apreiškimo Jonui* (*Apokalipsės*) autorius, kaip matysime, teigs, kad jo karta yra baigminės kovos liudininkas. Anot jo, pragariškos jėgos, Romos imperijos priedanga, kovoja prieš Dievą ir jo Tautą. O *1 Petro laiško* autorius įspėja persekiotojus, kad jie bus baudžiami Teisme (1 Pt 4,17-18). Tačiau krikščio-

---

69 F. W. Beare, *The First Letter of Peter* (Oxford: Blackwell, ²1958).
70 Origenas, *Contra Celsum* VI. 27,60.

nis jis ragina pripažinti imperatorių ir jo atstovus kaip tvarkos saugotojus (1 Pt 2,13-14.17). Krikščionis, nors ir panardintas Atbaigos Amžiaus tyrime ir varge, su pasitikėjimu pasiveda Teisėjui, laukdamas džiaugsmo garbėje. Ši lojali ir nuosaiki laikysena apibūdina II a. Bendriją. Malda už imperatorių priklausė krikščionių pamaldoms.[71] Buvo stengiamasi gyventi darnoje su imperijos įstaigomis.

1 Petro laiškas turi šaknis krikšto apeigose. Autorius kreipiasi į krikštą priėmusius naujatikius (1 Pt 1,12-25; 2,2; 4,3-4). Laiške gausi krikštui artima galvosena ir tematika bei žodynas (pvz.: 1 Pt 1,23; 2,2; 3,21 ir t.t.). Būdinga Perėjimo (arba Ekzodo) tipologija (1 Pt 1,1-2; 2,9-10) ir užuomina apie Nojų su tvanu (1 Pt 3,20). Šie duomenys rodo, kad *1 Petro laiškas* buvo Bendrijos apeigynu krikšto reikalams.[72]

1 PETRO LAIŠKAS: BENDRIJOS DORA

1 Pt 1,3-4,11 turi daug ką bendro su krikšto apeigomis. Naujatikiams iš pagonijos atgimimas krikštu buvo dorinis perversmas. Anot autoriaus, "Gana, kad praėjusį laiką buvote pasidavę pagonių valiai, gyvendami begėdystėmis, geiduliais, girtavimu, pokyliavimu, išgėrimais ir neleistinomis stabmeldystėmis" (1 Pt 4,3). Išsilaisvinimui iš praeities letenos, reikėjo doros vadovėlio. Paruošimas doram elgesiui ateityje buvo svarbi Žodžio (arba Evangelijos) dalis, su kuria jau buvo susipažįstama dar

---

[71] *1 Klemenso laiškas* 61; Polikarpas, *Laiškas filipiečiams* 12,3; Justinas, *Apologia* I. 17,3; Tertulijonas, *Apologia* 30.

[72] H. Windisch, "Die katholischen Briefe" veikale *Handbuch zum Neuen Testament* (Tübingen: Mohr 1951), XV, p. 156-160; F. L. Cross, *1 Peter: A Paschal Liturgy* (London: Mowbray, 1954). Cross teigia, kad 1 Pt buvo Velykų vigilijos metu teikiamo krikšto apeigynas. Į tai kritiškai žiūri C. F. D. Moule, *New Testament Studies* (Cambridge: Cambridge University Press, 1956-1957), III, p. 1-11.

prieš krikštą (1 Pt 1,12.22-25; 2,6-8; 3,1). Bendrija doros vadovėlio su elgsenos taisyklėmis neišlaužė iš piršto. Jame galima atpažinti bent penkių šaltinių sampyną. Bendrija įsisavino Šventraščio ir žmonijos turtą, norėdama padėti naujatikiui būti krikščioniu jo kasdienoje. Doros vadovėlio šaltiniais reikia pripažinti:

1. Senąjį Testamentą, kurį ir krikščionys, sekdami Jėzaus pavyzdžiu, priėmė kaip savo Šventraštį.

2. Kai kurių apokaliptinių (arba eschatologinių) žydijos atskalų doros reikalavimus, su šaknimis Senajame Testamente—pavyzdžiui Kumrano bendrijos dorinį kraitį.

3. Paties Jėzaus mokslą. Pradžioje jis buvo perduodamas gyvu žodžiu (kaip *kerygma*, arba skelbimas, ir kaip *didache*, arba mokymas). Vėliau jis buvo įamžintas raštu keturiose evangelijose. Aišku, kad Jėzus nedavė doros vadovėlio.

4. Naujatikių į žydų tikėjimą paruošimo helenistinėse sinagogose poreikius. Helenistinė žydija turėjo šaknis ne tik žydijos tikėjimo kraityje, bet ir helenistinės filosofijos žmogaus sampratoje.

5. Helenistinę dorą — etiką, kurią skelbė stoikai ir kitų filosofinių krypčių mąstytojai.

Bendrijos katechezėje, doros vadovėlis turėjo savo inkarą Evangelijoje — Gerojoje Naujienoje. Užtat, nežiūrint nei vietos skirtumų, nei šaltinių gausos, doros vadovėlis buvo vieno ir bendro tikėjimo išraiška. Tuo Bendrija išlaikė vientisumą spalvingame Romos imperijos pasaulyje. *1 Petro laiškas* įgalina mus apčiuopiamai atpažinti šio doros vadovėlio turinį ir žodyną. Jame turime naujatikių paruošimo krikštui ir gyvenimo krikštu pavyzdį.

1 Pt autorius doros vadovėlį pradeda, aptardamas tikėjimo turinį, šaltinį ir tikslą. Tikėjimas jam yra doro elgesio širdis (1 Pt 1,3-12). Krikštu atgimstama, nes per-

einama į visiškai naują gyvenimą. To gyvenimo šaltinis yra pats Dievas, Jėzaus Kristaus Tėvas, — Tėvas Viešpaties, kuriam krikščionis *atsiduoda* krikštu. Gyvenimo turinys yra *gyvoji viltis*. Viltis yra dovana, duota Jėzaus Kristaus Prisikėlimu iš mirties ir apreiškimu, kad kiekvienas žmogus gali būti išganytas. Taigi tikėjimas duoda vilčiai ir kryptį, ir sparnus (1 Pt 1,6). Krikščionis nevengs nei nuosprendžio, kuris gali jį vesti į bandymą ir vargą. Gyvenimo tikslas nėra gerovės ieškojimas, bet buvimas ištikimu Dievui (1 Pt 1,6-7). *1 Pt* autorius savo doros vadovėlį remia įsitikinimu, kad naujasis gyvenimas nėra seikėjamas vien tuo, ką krikščionis daro, bet labiau tuo, ką jis tiki ir kuo jis viliasi.

Krikščionio tikėjimui ir vilčiai skiriamas dėmesys nepanaikina jo atsakingumo už elgesį. Reikia kasdien apsispręsti dorai elgtis (1 Pt 1,13). Nedera pasiduoti gyvenimo prieš atsivertimą aistroms (1 Pt 1,14). Tai rodo pagrindinis *1 Pt* doros iššūkis: "Būkite šventi, nes aš esu šventas" (1 Pt 1,16; plg.: Kun 11,44; 19,2; 20,7). Kitaip sakant, krikščionis turi būti tuo kasdienoje, kuo jis tapo krikštu. Dievas visus nešališkai teisia pagal jų darbus (1 Pt 1,17). Per Jėzų Kristų, jis ir atpirko juos iš protėvių paveldėtos stabmeldystės vergijos (1 Pt 1,18). Krikštu pradedama tikėjimo ir vilties kelionė, kurią apreiškė Dievo šventumas. Gyventi be tikėjimo ir vilties tėra kelionė į akligatvį, arba gyventi tik tikrovės lopeliu.

Kas padaro šį Dievo šventumo apreikštą kelią veiksmingą? Dievo meilė, apreikšta žmogui per Jėzų Kristų, kuris yra Dievas žmogaus varge. Krikščionis, atliepdamas Dievo meilę Jėzuje Kristuje, atgimsta naujoje meilės Bendrijoje. Gyvenimas tikėjimu ir viltimi Bendrijoje gimė ir yra palaikomas šio veiksmingo meilės žodžio jėga Evangelijoje — Gerojoje Naujienoje. Kiti gi tikėjimo ir vilties ramsčiai yra tik "tartum žolynas", — "Žolynas su-

džiūsta, ir žiedas nubyra; tik Viešpaties žodžiai išlieka per amžius" (1 Pt 1,23-25).

1 Pt autoriaus mintis rišli. Pagal jį naujasis gyvenimas remiasi tikėjimu (1 Pt 1,3-12). Tikėjimas veda į šventumą (1 Pt 1,13-21). Jo išvada neišvengiama: tikėjimas ir per jį gaunamas gyvenimas yra Bendrijos pagrindas (1 Pt 1,22-25). Bendrija yra "išrinktoji giminė, karališkoji kunigystė, šventoji tauta, įsigytoji liaudis" (1 Pt 2,9). Visi šie titulai yra garbės vardai, kuriais Senasis Testamentas aprašo Izraelio, Dievo įrankio, vaidmenį Dievo užmojyje ir veikloje — žmonijos išganyme. Pirmieji krikščionys buvo įsitikinę, kad Izraelio tauta, atmesdama Jėzaus buvimą Kristumi (arba Mesiju), prarado savo įrankio vaidmenį išganymo plane. O Dievas, Jėzaus mirtimi ir Prisikėlimu, *susirinko* sau Tautą visiškai nauju būdu. Šiai naujajai Tautai Dievas išpildė savo pažadus, duotus senajam Izraeliui, Šventosios Dvasios atsiuntimu. Taigi tie, kurie kadaise buvo "ne Tauta", — paniekintieji pagonys, — dabar yra "Dievo Tauta" — Naujasis Izraelis (1 Pt 2,9-10). Bendrija, tapdama šventąja Dievo Tauta, perėmė ir Izraelio vaidmenį istorijoje. Dabar ji yra Bendrija pasaulyje — tremtyje: "ateiviai ir svečiai" (1 Pt 2,11). Kol krikščionys gyvena pasaulyje, jų doros vadovėlis yra Dievo šventumo valia, apreikšta Jėzuje Kristuje. Bendrija, būdama pakeliui į išganymo pilnatvę, tegali tik apsipažinti su laikinu pasauliu. Politiniai, socialiniai ir ekonominiai veiksniai, kartu su jų tarnaujamais poreikiais, priklauso laikinai ir *praskubančiai* tikrovei. Dievo šventumo valia yra pastovumas judėjime. Ji išgyvenama nuolat judančioje istorinio vyksmo kryžkelėje. Atrodo, kad dėl šios savimonės Bendrija nesimetė kurti socialinės ar politinės santvarkos pasaulyje. Ji priėmė socialinę ir politinę santvarką tokią, kokia ji kur buvo. Tačiau tai dar nereiškė, kad Bendrija pritarė esa-

mai socialinei ar politinei santvarkai. Pati pirmutinė Bendrijos misija buvo liudyti Dievo teisumą ir gerumą pasaulyje.

Kai kada Bendrijos misija Dievo šventumą liudyti vertė ją šalintis nuo pasaulio elgsenos. Dvi sritys buvo jai ypač opios: dievų — stabų — garbinimas ir lytinis pasileidimas. Daugelyje kitų poreikių Bendrija apsiprato, paklusdama imperijos įstaigoms ir net socialinei santvarkai su vergija.

1 Pt 2,1-4,11 yra pamokymų rinkinys: būti nuoširdžiai paprastiems (1 Pt 2,1-3); garbinti Dievą, dalyvaujant Jėzaus Kristaus kunigystėje (1 Pt 2,4-5); pavyzdingai elgtis pagonių tarpe (1 Pt 2,11); paklusti valdžios įstaigoms dėl Viešpaties (1 Pt 2,13); vergai raginami paklusti net įnoringiems šeimininkams (1 Pt 2,18); o žmonos savo doru ir patraukliu elgesiu laimėti savo vyrus tikėjimui (1 Pt 3,1-6), vyrai — supratingai gyventi su žmonomis (1 Pt 3,7) ir visi — būti pasiruošusiems Viešpaties Atėjimui (1 Pt 4,7). Pamokymai įmanomi, nes Tėvas "iš savo didžio gailestingumo Jėzaus Kristaus prisikėlimu iš numirusių yra atgimdęs mus gyvai vilčiai" (1 Pt 1,3).[73] Susiduriame su Bendrijos doros vadovėlio metmenimis. Naujasis gyvenimas, gaunamas krikštu, apsprendžia krikščionio elgseną pasaulyje.[74] Matyt, kad tuometiniai katekistai naudojo tuos pačius doros vadovėlio metmenis, pamokymus pritaikydami vietos sąlygoms.

---

[73] Panašią turinio sąrangą randame ir kituose Naujojo Testamento laiškuose, ypač laiškuose *Kolosiečiams, Romiečiams, 1 tesalonikiečiams, Efeziečiams* ir Pastoraciniuose. Pvz.: Kol 3,8-4,6 moko numarinti savyje ydas, garbinti Dievą Kristuje, paklusti; Ef 4,22-6,8 turi tą patį turinį ir seką. Ir čia primenama, kad krikščionis yra naujoje Kūrinijoje — žr. Kol 3,10-11; Ef 4,24. D. Daube, *The New Testament and Rabbinic Judaism* (London: Athlone, 1956), p. 90-105.

[74] P. Carrington, *The Primitive Christian Catechism* (Cambridge: Cambridge University Press, 1940).

Meilės įstatymas pagal *1 Pt* autorių yra krikščionių Bendrijos gyvenimo širdis. Ne miglota bei sentimentali, arba nieko nekainuojanti, bet meilė Kristui kaip Viešpačiui (1 Pt 1,8). Vadinasi, mylėti Kristų reiškia mylėti tai, ką jis mylėjo, — krikščionys turi mylėti vienas kitą. Kadangi meilė rūpinasi brolio ir sesers gerove, todėl nėra vietos kenksmingam žodžiui ar veiksmui (1 Pt 2,1). Gyvenant meilėje dėl kitų, augama išganymui. Kadangi Bendrijoje buvo patirta, "koks meilus yra Viešpats" (1 Pt 2,3), joje gali ir meilė augti.

KRIKŠČIONIS NEKRIKŠČIONIŠKAME PASAULYJE

1 Pt autoriui atgimimas per krikštą yra doro gyvenimo pagrindas. Bendrija yra vieta, kurioje šis gyvenimas auklėjamas. Kokie yra krikščionių ryšiai su pagonimis, tarp kurių jie gyvena? Čia pamokymai tampa katekizmu apie valdžios įstaigas, vergiją, moterystę ir šeimą. Pareigų apybrėža ir pamokymų turinys, kurį randame *1 Petro laiške* ir kituose Naujojo Testamento laiškuose (pvz.: Kol 3,18-22; 1 Tim 2,8-10; 6,1-2; Tit 2,1-10), turi šaknis helenistiniuose doros vadovėliuose.[75] Helenistiniai doros vadovėliai yra vadinami *Haustafeln* — pareigų artimui sąrašai. Juose nusakomos pareigos namiškiams ir asmenims šalia namų slenksčio. Pareigų artimui sąrašai bus pasiekę Bendriją helenistinės žydų sinagogos keliu. Helenistinė sinagoga buvo helenistinės filosofijos įtaigoje.

1. *Krikščionis ir imperijos įstaigos.* "Būkite paklusnūs kiekvienai žmonių valdžiai dėl Viešpaties: tiek karaliui, kaip vyriausiajam, tiek valdytojams, kaip jo pasiųstiems piktadarių bausti, gerųjų išaukštinti. Elkitės kaip

---

[75] E. G. Selwyn, *The First Epistle of St. Peter* (New York: St. Martin's Press, 1958), p. 194 ss.

laisvi, ne kaip tie, kurie laisve pridengia blogį, bet kaip Dievo tarnai" (1 Pt 2,13-17). Jau keletą kartų susidūrėme su *1Pt* bendrijomis ir jų santykiais su Romos įstaigomis. Krikščionys, kuriems *1 Pt* autorius rašo, buvo nuo valdžios įstaigų daug nukentėję. Autorius, aptardamas krikščionių santykius su valdžia, primena jiems pareigą gerbti įstatymus ir pareigūnus. Ši pareiga nėra grindžiama politiniais įsitikinimais. Krikščionys raginami gerbti vietos ir laiko aplinkybes, nes "tokia yra Dievo valia, kad gerais darbais nutildytumėte neprotingų žmonių nesąmones" (1 Pt 2,15). Krikščionis yra tarnas. Dievo tarnas, o ne imperatoriaus. Užtat autorius ir gali raginti: "*bijokite*[76] Dievo, gerbkite karalių" (1 Pt 2,17).

2. *Krikščionis ir vergija.* Tuo pačiu dėsniu *1 Pt* krikščionių bendrijos vadovavosi, apspręsdamos ir santykius šeimininkų su vergais. Vergija buvo aštri problema, nes daug vergų tapo krikščionimis.[77] *1 Petro laiškas* neužsimena apie šeimininkų — savininkų — pareigas su savo vergais.[78] Atrodo, kad pamokymai skiriami vergams. Jau Paulius buvo aptaręs vergų santykius su šeimininkais Bendrijoje. Pagal jį nėra "nei vergo, nei laisvojo" (Gal 3,28) krikščionių bendrijose. Tačiau ši laisvė buvo Dievo dovana žmonėms. Romos imperija turėjo savo įstatymus tiek laisviesiems piliečiams, tiek vergams. Krikščionys, būdami Romos imperijos piliečiai, pagal įstatymus

---

[76] "*Bijoti*" religine prasme Šventraštyje reiškia *pažinti* ir *pripažinti* gyvenime Dievą Kūrėju ir Atpirkėju — būties šaltiniu ir tikslu. *Dievo baimė* nėra pagaugai kūne, bet būtinis išgyvenimas. Žmogus save *supranta* kaip kūrinį ir pakeliui į nušvitimą. Puikų įvaizdį galima rasti ant A.A. Kan. Mykolo Vaitkaus antkapio Seserų kapinėse, Putnam, Connecticut, su įrašu: "Nušvitusi dulkė".

[77] J. A. Fitzmyer, "The First Epistle of Peter", *JBC* 58:15; žr. taip pat 51:43; 54:6; 55:29; 57:30; 58:15; 79:11. 90-93.163.

[78] Žr. Ef 6,5-9; Kol 3,22-4,1. Čia minimi ir "šeimininkai" — vergų savininkai.

galėjo turėti vergų kaip savo nuosavybę. Vergai galėjo būti ne tik pagonių, bet ir krikščionių šeimininkų nuosavybė. Paulius net laišką rašė broliui krikščioniui, vardu Filemonui, užtardamas jo grįžtantį bėglį vergą Onezimą. Laiške įsakmiai pataria bėglio vergo nebausti, nes jis "brolis man, o juo labiau tau, ir kaip žmogus, ir kaip krikščionis" (Fm 16). *1 Pt* autorius rašo: "Šeimynykščiai [vergai], su visa baime būkite klusnūs šeimininkams, ne tik geriems bei švelniems, bet ir įnoringiems" (1 Pt 2,18). Vergija jam buvo tik laikina padėtis, kaip ir pati Romos imperija. Imperijos galvosena apie vergus ir jų santykius su šeimininkais buvo perdėm skirtinga. Pagal įstatymus vergas buvo savininko turtas. Jis neturėjo jokių pilietinių teisių. Savininkas galėjo su juo elgtis pagal savo norą ir užgaidas. *1 Pt* autorius vergui primena būti *geru vergu.*[79] Jo elgesio pagrindas yra pats Kristus: "Šmeižiamas jis neatsikirtinėjo, kentėdamas negrasino, bet visa pavedė teisingajam Teisėjui" (1 Pt 2,23).

Krikščionija prisitaikė prie vietos ir laiko aplinkybių. Tačiau ir prisitaikydama ji savitai suprato doros poreikius. Net ir vergas, atlikdamas savo pareigas šeimininkui, nesiremia pirmoje vietoje įstatymu, bet Kristaus dvasia. Nenuostabu, kad daug vergų savininkų buvo atvesti į Bendriją per savo vergus, kurie buvo tapę krikščionimis. Čia išryškėja ir Evangelijos atnešta žmonijos istorijon revoliucija. Ji prasidėjo ne iš visuomenės, bet iš pavienio. Asmens dorinis perversmas vedė į visuomenės dorinį perversmą.

Ši pirmųjų krikščionių vergijos samprata vėlesniais laikais buvo imta naudoti vergijai pateisinti. Tai tiko ir Europai, ir Amerikai. Tačiau tai tėra tik Bendrijos savi-

---

[79] Žr. taip pat Kol 3,22-25; Ef 6,5-8; 1 Tim 6,1-2; Tit 2,9-10; *Didaché* 4,11.

monės karikatūra. Vergija Bendrijai niekuomet nebuvo iš Dievo. Vergija atėjo ir ateina iš žmonių. Krikščionija nebandė vergijos pateisinti nei filosofija, nei sociologija, nes visuomeninė santvarka jai buvo tik laikina.[80]

3. *Krikščionis ir šeimos reikalai.* Apie vyro ir žmonos santykius rašoma 1 Pt 3,1-7. Pamokymas, kad krikščionė žmona būtų "klusni savo vyrui" nebuvo savita krikščionims (žr. Ef 5,22-24; 1 Tim 2,9-15; 1 *Klemenso* 1,3; *Polikarpo* 4,2). Žydų ir pagonių mokytojų vaizduojama gera žmona buvo ištikima ir klusni. Krikščionys geros žmonos idealą suprato savitai. Atrodo, kad *1 Pt* pamokyme kreipiamasi į krikščiones žmonas, kurių vyrai tebėra pagonys. Pagal helenistą filosofą Plutarchą, gera žmona turi priimti savo vyro religiją. O krikščionei žmonai atsisakyti savo tikėjimo buvo Dievo paniekinimas. Taigi jos padėtis mišrioje moterystėje buvo sunki. Ir žinodamas tai, autorius moko, kad ji savo pagonio vyro nepaliktų. Švelnia ir taikinga dvasia, kuri yra brangi Dievo akyse, ji turi stengtis jam būti gera žmona. Krikščionė žmona, atgimusi naujam gyvenimui, buvo raginama duoti naują prasmę pačiai *moterystei.* Daryti gera ne dėl to, kad taip priimta, bet dėl to, kad tai brangu Dievui!

Ir pamokymas vyrams pabrėžia, kaip jiems tinka elgtis su žmonomis (1 Pt 3,7). Vyras turi suprasti savo žmoną ir gyventi su ja pagal jos naujo tikėjimo reikalavimus, nes žmona drauge su savo vyru paveldės gyvenimo malonę (1 Pt 3,7). Taigi nors vyras turi svarbų vaidmenį šeimoje, jis turi sąmoningai būti žmonos tikėjimo ir vil-

---

[80] Atbaigos Amžiaus eschatologinė įtampa turi du tarpsnius: *Bendrijos — Sąjūdžio* metu Kristaus Atėjimas buvo laukiamas *tuoj pat,* o *Bendrijos — Organizacijos* metu — Kristaus Atėjimas laukiamas *jau ir dar ne* įtampoje. Pirmu atveju dabartinė santvarka tik *trumpa,* o antru — tik *laikina.*

ties bendras. Amžinajame gyvenime vyrai ir moterys bus lygūs, todėl ir šiame pasaulyje žmona nebelaikytina vien tik vaikų gimdytoja ir namų saugotoja. Vyrui ir žmonai kartu gyventi krikščioniškai reiškia dalintis ta pačia Dievo kuriamos ateities viltimi.

1 PETRO LAIŠKO DORA IR JĖZUS

Pamokymai dorai gyventi pasaulyje baigiasi autoriaus prašymu: "visi būkite vieningi, užjaučiantys kitus, mylintys brolius, gailestingi, nuolankūs" (1 Pt 3,8). Nuolankumas primena atsilyginti palaiminimu už keiksmą ir pikta (1 Pt 3,9). Ginti tikėjimą ne įžūlumu, bet švelnumu (1 Pt 3,13-15). Savo geru elgesiu krikščionys sugėdins tuos, kurie juos šmeižia. Nuolankumo kelias yra paties Jėzaus Kristaus, kuris pats buvo šmeižiamas prieš Poncijų Pilotą ir kentėjo ant kryžiaus (1 Pt 3,17-4,1).

Mokydamas dorai elgtis, *1 Pt* autorius remiasi tikėjimo kraičiu apie Jėzų. Jis jau rašė krikščionims vergams: "Menka garbė, jei jus plaka už nusikaltimus. Bet kai esate kantrūs, *darydami gera ir kentėdami*, tuomet jums nuopelnas Dievo akyse. Juk jūs tam pašaukti; ir *Kristus kentėjo už jus*, palikdamas jums pavyzdį, kad eitumėte jo pėdomis" (1 Pt 2,20-23). Dabar, antrukart, jis pabrėžia, kad "verčiau kentėti už gerus darbus, nes ir Kristus . . . numirė . . . teisusis už neteisiuosius" (1 Pt 3,17-18).

Vienas nukrypimas nuo pamokymo dorai elgtis į kerygmatinį (priklausantį *kerygmai*, arba *skelbimui*) pareiškimą apie Kristaus Prisikėlimą ir nužengimą į pragarus yra itin mįslingas. Kristus, sako autorius, "skelb[ė] kalėjime esančioms sieloms" — neklusniems Nojaus amžininkams, žuvusiems Tvano vandenyse (1 Pt 3,20). Šis kerygmatinis pareiškimas yra pamokymo dorai elgtis kontekste. Užtat galima jį suprasti kaip padrąsinimą nesidrovėti išpažinti tikėjimą netikinčiųjų tarpe, lygiai kaip

Kristus nevengė skelbti išganymo neklusniesiems.[81] Tačiau staigus perėjimas nuo minties apie Tvano "vandenį" prie minties apie krikšto "vandenį" (1 Pt 3,21) ir Kristaus Prisikėlimą rodo, kad autorius turėjo galvoje daugiau, negu paskatinti dorai elgtis. Pritaikydamas doros mokymui kerygmatinę (*kerygmai*, arba *skelbimui*, priklausančią) medžiagą, jis parodo, kad dora turi šaknis tikėjimo Jėzumi Kristumi išpažinime. Taigi šiame nukrypime ir turime ne vien pavyzdį dorai elgsenai, bet ir tikėjimo išpažinimą.[82]

Tikėjimo išpažinimas krikšto fone neturėtų stebinti. Matėme, kad ir pasiruošimas krikštui sudarė progą susipažinti su tikėjimo turiniu ir įsisavinti doros reikalavimus. Vėlesni duomenys rodo, kad krikšto šventimas buvo viena iš svarbiausių progų kalbėti tikėjimo išpažinimą. Ireniejus knygoje *Prieš Atskalas (Adversus Haereses* I. 9,4) mini "tikėjimo nuostatus", kurie gaunami krikšto proga. Dabartinė krikščionija naudoja du Apaštalų Tikėjimo išpažinimus: Apaštalų ir Nikėjos Susirinkimo (325 m. po Kr.) tikėjimo išpažinimai. Abu pradžią ėmė iš krikšto apeigų.

Pirmieji tikėjimo išpažinimai buvo trumpučiai. Juose dažnai minimas Dievas Tėvas. Krikšto šventime naudojami išpažinimai pabrėžia Evangelijos esmę — Jėzaus Kristaus asmenį ir išganymą. Šių trumpučių išpažinimų užuominas užtinkame daugelyje Naujojo Testamento vietų.[83] Jų fonas — krikšto šventimas. Ankstyvesnieji Trejy-

---

[81] B. Reicke, *The Disobedient Spirits and Christian Baptism* (Acta Seminarii Neotestamentici Upsaliensis; Copenhagen: Munksgaard, 1946), XIII.

[82] Apie tikėjimo išpažinimą arba išpažinimus bei jų kilmę ir veiksnių sampyną jų kūrime žr. O. Cullmann knygą *The Earliest Christian Confessions* (London: Lutterworth, 1949).

[83] Pvz.: Apd 8,37 išnašoje; Mt 28,19; 1 Pt 1,2.

bės išpažinimo pėdsakai irgi yra užtinkami krikšto kontekste.

Kerygmatinė (*kerygmai*, arba *skelbimui*, priklausanti) medžiaga *1 Petro laiške* yra gausi. Ji raiški ir atspindi I a. Bendrijos pastangas galvoti tikėjimu apie Kristų. Joje yra panašumo į Pauliaus kristologiją. Kristus "buvo numatytas dar prieš pasaulio sutvėrimą ir apreikštas laikų pabaigoje" (plg.: 1 Pt 1,20 su Fil 2,6; 1 Kor 8,6; 1 Tim 3,16); jis "vieną kartą numirė už nuodėmes" (1 Pt 3,18; žr. 1,18-19; 2,24-25); jo "prisikėlimas iš numirusių" (1 Pt 1,3) yra jėga "mirčiai nuodėmei ir gyvenimui teisume" (1 Pt 2,24; plg.: Rom 6,1-11). Kristus "sėdi Dievo dešinėje", visa jam pajungta: "angelai ir galybės, ir valdžios" (1 Pt 3,22; plg.: Fil 2,11; 1 Kor 15, 24-28). Nesunku atpažinti šiame kristologiniame tikėjimo išpažinime plėtojimąsi. Atpirkimas buvo įprasta išreikšti Kristaus krauju, žaizdomis ir avinėlio be kliaudos ir dėmės auka (1 Pt 1,19). Dabar gi atpirkimas ant kryžiaus pradedamas ženklinti ir "medžiu" (1 Pt 2,24).[84] Paulius kryžių "medžiu" vadino, tik cituodamas *Pakartoto įstatymo* knygą (21,23; žr. Gal 3,13). Kryžių "medžiu" vadinti imta poapaštaliniame laikotarpyje (Apd 5,30; 10, 39; *Barnabo laiškas* 5,13; *Polikarpo laiškas* 8,1). Sampratos plėtotė jaučiama ir Prisikėlimo išreiškime. Jėzaus Prisikėlimas tebejungiamas su "Dvasia", panašiai kaip Pauliaus *Laiškuose* (plg.: 1 Pt 3,18 su Rom 1,4), tačiau jis jau pradedamas skirti nuo Dangun žengimo (1 Pt 3,22). Evangelistų tarpe tik Lukas težino panašią Jėzaus Išaukštinimo sampratą (Lk 24,15-53; Apd 1,2.9-11). Be to, Kristaus Dangun žengimas seka jo nužengimą "žemyn" (1 Pt 3,19).[85] Panaši seka ryški tik vėlesnėje Nau-

---

84 Graikiškas *ksylon*, t.y. *medis*, lietuviškai verčiamas "kryžiumi".

85 Čia turima mintyje *ne* pragaras, bet vieta, kur gyveno Senojo Testamento teisieji žmonės po mirties. Žydai tikėjo, kad mirtis yra gyveni-

jojo Testamento raštijoje (pvz.: Ef 4,9; Apr 1,18).

Būdinga ir dėmesio stoka Raštų išsipildymui. Tas bruožas buvo esminis pirminės *kerygmos* (arba *skelbimo*) apybrėžai (pvz.: 1 Kor 15,3-4). Ir *1 Pt* tikėjimo išpažinimo bruožai turi Senojo Testamento foną. *Mesijiniai* tekstai — Iz 53 arba Ps 109 (110) — lengvai atpažįstami (1 Pt 2,24-25; 3,22). Samprata, kad Kristus, žydų atmestas, tapo "brangiu kertiniu akmeniu", remiasi Raštais (Ps 117/118/,22; plg. su 1 Pt 2,6-8). Tačiau krikščionims iš pagonijos įrodymai iš Raštų turėjo mažiau svarbos, negu *kerygmos* (*skelbimo*) pritaikymas gyvenimui. Šis praktiškas poreikis nesunaikino Senojo Testamento svarbos. Anaiptol! Senasis Testamentas buvo taip įsisavintas, kad paprastam krikščioniui jis atrodė visuomet buvęs krikščioniška knyga. Pagal *1 Petro laišką* "[Jėzaus] išganymo ieškojo ir jį tyrinėjo pranašai" — jie jau žinojo apie "jums [krikščionims] skirtąją malonę" (1 Pt 1, 10-12). Vėliau matysime, kaip Senojo Testamento sukrikščioninimą atspindės *Jokūbo laiškas*, teigdamas jo "doros esmę" ir šalia palikdamas apeiginius nuostatus.

Evangelijos skelbimas (*kerygma*) ir doros mokymas *1 Petro laiške* yra augte suaugę. Autorius nesiremia vienu ar kitu Jėzaus darbu ar žodžiu. Visa Gerosios Naujienos sąranga — Jėzaus Kančia ir Išaukštinimas — yra autoriaus priemonė. Čia jis randa esminį paradoksą: Dievas pasirenka nuolankiuosius, o ne išpuikėlius (1 Pt 5,5). Krikštu naujatikis buvo *panardintas*[86] šiame paradokse. Su Kristumi krikščionis "numirė nuodėmėms, [kad] gyven[tų] teisumui" (1 Pt 2,24). Primenama, kad šis pa-

---

mas silpniausia forma. Mirusieji gyveno pragaruose arba *Šeol*. Žr. J. M. Robinson "Descent into Hades", *Interpreter's Dictionary of the Bible* (Nashville: Abingdon, 1962), I, p. 826-828.

[86] Graikų kalba *baptidzo* reiškia "*panardinti*". Plg. Rom 6,1-11: "pakrikštyti Kristuje Jėzuje"=panardinti į jo mirtį ir Prisikėlimą.

radoksas taptų kasdiene tikrove. Tapdamas "pakeleivių" Bendrijos nariu, krikščionis dar nepasiekė pilnatvės, bet turi būti panardintas kovos, pagundos ir kančios kelyje. Krikštas *1 Pt* autoriui nėra vien tik įvykis arba apeigos, kuriomis užantspaudojamas tikėjimas, bet ir visa tikėjimo ir vilties kelionė per gyvenimą. Laiške pakartojama taikli jos apybrėža: "nusižeminkite po galinga Dievo ranka, kad jis išaukštintų jus, metui atėjus" (1 Pt 5,6; žr. 4,13; 5,1.10). Šis "metui atėjus", skuba pridėti autorius, jau nebėra toli, nes "Visų dalykų galas arti" (1 Pt 4,7). Liūdėti tereikės tik truputį (1 Pt 1,6), nes tik trumpas viešnagės metas (1 Pt 1,17) beskiria nuo baigminės garbės Kristuje (1 Pt 4,17; 5,10). Ši baigmė suprantama Teismu. Tai apokaliptinis tikėjimo kraičio bruožas. Tačiau Teismas krikščionio nebaugina, nes jis žino, kad kančia veda į džiaugsmą kartu su Kristumi.

Baigminis Dievo teisumo per Teismą apreiškimas yra vienas ryškiausių *1 Petro laiško* bruožų. Krikščionys, kurdami šį doros vadovėlį, žvelgė ne tik atgal į Jėzų Kristų, kurį jie pažino per tikėjimo kraitį. Jie žiūrėjo ir į ateitį — į Jėzaus Kristaus Atėjimą Amžiaus Pabaigoje. Todėl visa krikščionio dabartis yra apsprendžiama *sub specie aeternitatis* — amžinos ateities šviesa.

Kai kada pirmųjų krikščionių doros dėsniai buvo ir yra laikomi tik *interim*, arba laikina, dora. Ši samprata nėra teisinga. Tarsi, pirmieji krikščionys būtų paneigę savo buvojimą šiame pasaulyje ir metęsi tik į ateinantį pasaulį. Tiesa, kad jie giliai tikėjo, jog šio pasaulio pavidalas yra tik praeinąs. Ir save jie laikė tik pakeleiviais ir tremtiniais pasaulyje. Tačiau jie lygiai giliai tikėjo, kad šiame *laikinume* jie turėjo liudyti Evangeliją — Dievo užmojį ir veiklą Jėzuje Kristuje. Todėl jie gyveno sparnuota viltimi savo geru elgesiu vesti žmones į Dievą. Jų doros vadovėlis turėjo gilias šaknis Evangelijoje.

Skaitant *Jokūbo laišką*, tuojau pat krinta dėmesin, kad ir pavieniai krikščionys, ir jų grupės pasigesdavo tikslesnių gairių, kaip kasdien gyventi Evangelija — Dievo užmoju ir veikla Jėzuje Kristuje. Tas laiškas kaip tik ir stengiasi apčiuopiamiau pasisakyti apie krikščionybės esmę. Laiško dėmesys nukreipiamas į vienui vieną temą:

1. krikščioniu *vadintis* bei krikščioniškai *galvoti* neužtenka;
2. reikia krikščioniu *būti* ir krikščioniškai *elgtis* kasdienos gyvenime.

Atrodo, kad laiško autorius nori atkreipti dėmesį į labai opią krikščionijos vietą, būtent, į pagundą pasitenkinti Evangelijos — Dievo užmojo ir veiklos Jėzuje Kristuje — teorija. Ši pagunda ne tik iškeliama viešumon, bet ir pasmerkiama:

> *Kas iš to, mano broliai, jei kas sakosi turįs tikėjimą, bet neturi tikėjimo darbų? Ar gali jį išgelbėti tikėjimas? Jei brolis ar sesuo neturi drabužių ir stokoja kasdienio maisto, ir kas nors jūsų jiems tartų: "Eikite ramybėje, sušilkite, pasisotinkite", o neduotų, kas reikalinga jų kūnui, — kas iš tų žodžių? Taip pat ir tikėjimas: jei neturi darbų, jis savyje miręs (Jok 2,14-17).*

Aiškėja, kad autoriui nėra tiek svarbu patikslinti teorinį doros lobyną, kiek pritaikyti naująjį gyvenimą Kristuje kasdieniams reikalavimams.

Nuodėmė ir liga. Bendrija priėmė *Jokūbo laišką* į savo norminių Raštų kanoną, arba sąrašą. Laiško autoriuje Bendrija turi pirminės krikščionijos atstovą, kuris vis primena nuolat *būti* krikščioniu ir *elgtis*, kaip krikščio-

niui pridera. Kaip jau matėme, krikščionis susidorojo su nuodėme per krikštą. Krikštu jis gavo ne tik praeities nuodėmių atleidimą, bet ir naują gyvenimą. Naujasis gyvenimas žėrėte žėrėjo tikėjimu ir viltimi, kad Šventosios Dvasios jėga krikščionis eis Dievo teisumo keliu. Tiesa, kad jam teks turėti vargo su nuodėme, bet į sunkesnę nuodėmę jis jau nebepuls! Taip buvo galima galvoti. Bet kasdiena visai kitaip bylojo: krikščionis ne tik turėjo vargo su nuodėme, bet ir nusidėjo! *Nuodėmė* vargino kiekvieną krikščionį. Kaip ją suprasti? Ką su ja daryti? Kaip suprasti nuodėmę, su ja neapsiprantant?

Jokūbo laiško laikysena nuodėmės atžvilgiu nėra nei paini, nei įmantri. Anot jo, "Juk mes visi dažnai nusižengiame" (Jok 3,2). Nuodėmės jis nenagrinėja ir neskaldo. Ji yra jam veiksmas — blogas darbas. Kartkarčiais jis užsimena ir apie geismą, kuris gimdo nuodėmę, ir užbaigtą nuodėmę, kuri gimdo mirtį (Jok 1,13-15; 5, 15-16). "Nuodėmių" ryšys su "liga" yra aidas iš tikėjimo kraičio apie Jėzaus gydymo stebuklus:

> *Kas nors jūsuose serga? Tepasikviečia Bendrijos kunigus, ir jie tesimeldžia už jį, patepdami aliejumi Viešpaties vardu. Tikėjimo malda išgelbės ligonį, ir Viešpats jį pakels, o jeigu jis būtų nusikaltęs, jam bus atleista. Tad išpažinkite vieni kitiems nuodėmes ir melskitės vieni už kitus, kad atgautumėte sveikatą (Jok 5,14-16).*

Su nuodėme krikščionis neturi apsiprasti. Reikia ją gydyti atgaila, kasdieniu *grįžimu* į naująjį gyvenimą ir "*darbais*", kurie uždengs daugybę nuodėmių "Viešpaties Atėjime" (Jok 5,7.19-20). Viešpaties Atėjimas — Teismo mintis — yra labai svarbus *Jokūbo laiško* doros sampratoje.

Laiškas ar rašinys. Svarbu turėti mintyje, kad *Jokūbo laiško* doros samprata yra tik dalis Naujojo Testamento iššūkio *būti* krikščioniu ir *elgtis*, kaip krikščioniui pridera. Be to, sunku pasakyti, ar turime reikalo su laišku, ar su pamokslu. Pradžia, tiesa, yra laiško forma (Jok 1, 1), bet pabaiga neturi laiškams įprasto atsisveikinimo (Jok 5,19-20). Laiškas baigiasi perdėm staiga. Dažnas kreipinys "*broliai*" ir tekėte tekąs iškalbos žaismas, atrodo, daro jį pamokslu. Tačiau ir vėl bėda! Paprastai geras pamokslas teturi tik vieną vedamąją mintį. *Jokūbo laiškas* yra minčių *pynė* apie dorą. Kai kurie svarbesni doros poreikiai pasirodo keletą kartų: išmėginimas ir pagunda (Jok 1,2-4; 1,12-15), ištvermė (Jok 1,2-8; 5,10-11), turtuolis ir vargšas (Jok 1,9-11; 2,5-7; 5,1-6). Kiti doros poreikiai pasirodo užuominose: melskis su pasitikėjimu (Jok 1,5-8; 4,3; 5,16), būk greitas klausytis, bet lėtas kalbėti (Jok 1,19),[87] būk žodžio vykdytojas, o ne vien klausytojas (Jok 1,22-25), tikėk ir vykdyk tikėjimą darbais (Jok 2,14-26).

Padrika sąranga ir meistriškas iškalbos žaismas daro *Jokūbo laišką* rašiniu, skirtu viešam skaitymui daugelyje bendrijų. Panašūs rašiniai, arba traktatai, nebuvo krikščionims naujiena. Šiokiame fone laiško formos pėdsakai ir pastangos pamokslu prašnekinti klausytojus yra lengvai suprantami.

Autorius. Kas galėjo parašyti tą iškilų rašinį? *Jokūbo laiško* priskyrimas *apaštalui* Jokūbui yra vėlyvos kilmės.[88] Rašinyje minimas "Jokūbas" (Jok 1,1). Tačiau tas "Jokūbas" nėra tapatinamas su apaštalu Jokūbu. Be to, galvosena ir šaunus graikiškas rašinio stilius "Jokū-

---

87 Žr. taip pat sakinius apie liežuvį ir nepažaboto liežuvio blogybę: Jok 1,26; 3,2-12; 4,11-12.

88 Žr. A. Wikenhauser, *Ten Pat*, p. 474-475. Taip pat T. W. Leahy "The Epistle of James, *JBC* 59:2-3.

bo" tapatinimą su apaštalu Jokūbu, aramajiškai kalbančiu žydu iš Galilėjos, daro neįtikimą.

Jok 3,1a, atrodo, duoda mums šiokį tokį raktelį į tą autoriaus mįslę. Čia skaitome: "nesistenkite daugelis būti mokytojais". Toliau jis tęsia: "Žinokite, kad mūsų [t.y. mokytojų] laukia griežtesnis teismas" (Jok 3,1b). Autorius, atrodo, buvo mokytojas ir laikė save vienu iš mokytojų. Paulius, rikiuodamas dvasios dovanas — charizmas — Bendrijoje, mini "mokytojus": "...Dievas kai kuriuos paskyrė Bendrijoje, pirmiausia apaštalais, antra — pranašais, *trečia — mokytojais*..." (1 Kor 12,28). Mokytojo pareigos kilmė sietina su žydų "rabinu".[89]

Popaulinė Bendrija nesiliovė rikiavusi Dvasia apdovanotus mokytojus (žr. Ef 4,11). Lukas *Apaštalų darbuose* vadovaujančius Antiochijos bendrijos asmenis aprašo kaip "pranašus ir mokytojus" (Apd 13,1). Net ir *Mokymo* knyga (*Didache* 15,1) liudija, kad kaimuose "pranašo ir mokytojo pareigos dar vis laikomos aukštoje pagarboje". Matyt, kad abu veikliai reiškėsi Dievo garbinimo pamaldose, užimdami pagarbias vietas ir abu buvo vietinės bendrijos lėšomis išlaikomi. Jie bus buvę keliaują pranašai ir mokytojai, daug kuo panašūs į keliaujančius filosofus.

Ši padėtis turėjo vieną opą. Mat, nebuvo lengva atskirti pelus nuo grūdų — atskirti tikrai Dvasios apdovanotą asmenį nuo apsimetėlio. *Mokymo* knyga (*Didache*) pataria, kaip šią opą gydyti. Pranašas ar mokytojas, kuris užsibūna ilgiau negu tris dienas, prašo atlyginimo už pranašavimą, ar mokytojavimą, yra apsimetėlis, o ne Dvasios dovana paženklintas asmuo. *Mokymas* dažnai bu-

---

[89] Rabinas — hebrajų kalboje "Rabbi" reiškia "mano mokytojas". Rabinas tapo žodžiu mokymo pareigai paženklinti ir kreipiniu į mokytoją — "Mano mokytojau!"

vo paruošimas krikštui — tikėjimo turiniui ir doros reikalavimams įsisavinti. *Mokymo* knygos (*Didache*) XI skyrius kalba apie "Dviejų kelių katekizmą" su taisyklėmis geram elgesiui. Kitas mokytojas, *Barnabo laiško* autorius,[90] rodo panašų susirūpinimą doru elgesiu. Jis ir krikščionybę aptaria kaip "naująjį mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus įstatymą, kuris nėra prievartos jungas" (*Barnabo laiškas* 2,6). *Barnabo laiškas* buvo adresuotas bendrijai, kurioje jo autorius buvo kadaise buvęs mokytoju (1,3-5). *Jokūbo laiško* autorius savo galvosena yra artimas *Barnabo laiškui.* Todėl galima palyginti jį su *Barnabo laiško* autoriumi.

Mokytojo "Jokūbo" mokslas. Jokūbo laiškas yra namie ir žydiškoje, ir graikiškoje doros sampratoje. Jo būta atviro tiesai. Beveik kiekvienas jo pamokymų, paraginimų ir įvaizdžių turi atitikmenį arba žydiškoje, arba helenistinėje raštijoje, arba net abejose.[91] Helenistinė žydijos raštija ir kraitis galėjo būti Jokūbo laiško autoriui formos ir turinio pavyzdys.[92] Jo šaltiniai yra Šventraštis (ypač Psalmės), poetai, filosofai, retorikos mokytojai ir liaudies išmintis. Jis mėgsta naudotis palyginimu: turtuolis išnyksta, kaip lauko gėlė (Jok 1,10), liežuvis, lyg maža ugnelė, padega didžiausią girią (Jok 3,5). Nesvetimi jam ir įprastiniai filosofų įvaizdžiai: veidrodis (Jok 1, 23-25), būties ratas, arba "gyvenimo eiga" (Jok 3,6), žmogaus jėga žvėrims prijaukinti (Jok 3,7). Nesidrovi jis pasisavinti net ir teologinių sąvokų: Dievas "šviesybių Tėvas, kuriame nėra jokių atmainų ir nė šešėlio kitėjimo" (Jok 1,17). Tačiau *Jokūbo laiško* autorius turi gilias šak-

---

[90] Žr. J. C. Turro & R. E. Brown, "Canonicity" *JBC* 67:83.

[91] Pavyzdžių gausu M. Dibelijaus *Der Jakobusbrief* (Göttingen, 1921) knygoje. Šis veikalas buvo naujai išleistas 1956 metais.

[92] Senojo Testamento apokrifai, Filonas Aleksandrietis iš Egipto.

nis Senajame Testamente. Jau pačiu pasveikinimu "dvylikai giminių, gyvenančių tarp kitatikių" (Jok 1,1) pabrėžiamas autoriaus žydiškumas. Šis požiūris pakartotinai paskatino Naujojo Testamento tyrinėtojus *Jokūbo laišką* laikyti žydišku rašiniu, kurį krikščionis mokytojas pritaikė savo bendrijos dorai. Vienas iš laiško kilmės aiškinimų kaip tik ir remiasi šiuo mįslingu pradžios sveikinimu: "Jokūbas, Dievo ir Viešpaties Jėzaus Kristaus tarnas, siunčia sveikinimus dvylikai giminių, gyvenančių tarp kitatikių" (Jok 1,1).[93] Teigiama, kad pradinis rašinys buvo sukurtas, panaudojant patriarcho *Jokūbo Testamentą* savo dvylikai sūnų (t.y. dvylikai giminių). Rašinys buvęs literatūrinė fikcija, arba pramanas, su išpūsta alegorija, kurioje kiekvienas patriarcho Jokūbo sūnus tampa savita doros tema. Žydijos kraitis turtingas panašių rašinių[94] su dvylikos giminių alegorizacija. "Viešpaties tarno" titulas duodamas Jokūbui Senajame Testamente. Tačiau šis *Jokūbo laiško* kilmės aiškinimas veda į dar didesnį mįslių rezginį. Viena yra tikra, kad išsireiškimas "dvylikai giminių, gyvenančių tarp kitatikių [t.y. išsiblaškyme]" (Jok 1,1) paženklina *visus* krikščionis, gyvenančius pasaulyje kaip pakeleivius ir tremtinius.

Sakėme, kad *mokymas* dažnai buvo paruošimas krikštui Naujojo Testamento raštijos amžiuje. Tačiau *Jokūbo laiške* yra tik vienas kitas krikšto aidas (Jok 1,18. 21). Pats krikštas tiesiogiai nėra minimas. Taigi laiško turinys nepareina į krikšto katechezės rėmus. Nė paties autoriaus — mokytojo *Jokūbo* negalima įrėmuoti vien tik į katekisto pareigas. Būdamas Dvasios apdovanotas mo-

---

93 A. Meyer, *Das Rätsel des Jakobusbrief* (Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft, X; Berlin: Töpelmann, 1930).

94 Pavyzdžiui, apokrifinis rašinys: *Dvylikos Patriarchų Testamentai.* Žr. O. Eissfeldt, *Einleitung in das alte Testament* (Tübingen: J. C. B. Mohr, 1956), p. 780-781.

kytojas Bendrijoje, jis prabildavo ir mokydavo, reikalui atsiradus. Pavyzdžiui, *Barnabo laiško* autorius sakosi rašąs, nes norįs "pasidalinti tuo, ką pats yra gavęs . . ., jog jūsų [krikščionių] pažinimas būtų praturtintas kartu su jūsų tikėjimu" (*Barnabo laiškas* 1,5). Mums nėra įmanoma nustatyti, *kada* ir *kur* mokytojas *Jokūbas* savo laišką rašė. Tie, kurie laiško autoriumi laiko Jeruzalės vyskupą Jokūbą, parašymo datą nustato tarp 49 ir 60 m. po Kristaus.[95] Tie, kurie "Jokūbe" mato slapyvardžiu rašantį krikščionį *mokytoją*, parašymo datą nustato tarp 70 ir 130 m. po Kristaus.[96]

Kodėl mokytojas "Jokūbas" rašė? Nei reikalas, kuris paskatino rašyti, nei aplinkybės, kuriomis laiškas buvo rašomas, nėra aiškūs. Daugumas pamokymų ir įspėjimų — turtingiesiems, savimeiliams, aimanuokliams, melagiams, liežuvautojams, puikuoliams — yra bendri. Tačiau yra ir vienas kitas pamokymas bei įspėjimas, kuris padeda įsijausti į to meto Bendrijos vidaus aliarmuojančią padėtį.

Pavyzdžiu gali būti trumputė apybraižėlė apie liežuvį ir nepažaboto liežuvio blogybę (Jok 3,1-12). Skundas, kad "liežuvio joks žmogus nepajėgia suvaldyti; jis lieka vis nerimstanti blogybė, pilna mirtingų nuodų" (Jok

---

[95] Naujajame Testamente yra minimi bent trys Jokūbai: 1. Apaštalas, Jokūbas Vyresnysis, Zebediejaus sūnus ir apaštalo Jono brolis. Jis tapo kankiniu Erodo Agripos I valdymo metu (žr. Apd 12,2; 44 m. po Kr.). 2. Apaštalas, Jokūbas Jaunesnysis, Alfiejaus sūnus (žr. Mt 10,3; Apd 1,13). 3. Jokūbas, Kleopo sūnus, Viešpaties Jėzaus pusbrolis (vadinamas "Viešpaties broliu" — žr. Mt 13,55; Gal 1,19; 2,9.12). Apaštalui Petrui iškeliavus į kitas šalis, jis tapo Jeruzalės bendrijos galva ir atliko svarbų vaidmenį Apaštalų Susirinkime 49 m. (žr. Apd 15,13-21). Kai kurie Naujojo Testamento tyrinėtojai šį Jokūbą laiko laiško autoriumi. Įžangoje jis savęs apaštalu nevadina. Žr. išnašą 35.

[96] W. G. Kümmel, *Introduction to the New Testament* (Nashville: Abingdon Press, [14]1966), p. 289-291.

3,8), atskleidžia užuolaidą į labai gyvenimišką reikalą ir aplinkybes. "Pavydas ir savanaudiškumas", gyrius su išmintimi, kuri yra "žemiška, gyvuliška ir demoniška" ir veda į nedarną bei nedorus darbus, mokytojui "Jokūbui" kelia nerimą (Jok 3,13-18). Čia, atrodo, kreipiamasi tiesiogiai į skaitytojus: "Visa tai vyksta jūsų tarpe!" Su panašia bėda ir apaštalui Pauliui teko susidurti Korinte (1 Kor 3,3; 4,18-21; 2 Kor 12,20-21). Nebuvo ši bėda svetima ir pora dešimtmečių vėliau. Klemensas, Romos vyskupas, irgi stengėsi grąžinti darną Korinto bendrijai (*1 Klemenso laiškas* 1,1; 3,2ss.). Nedarnos bėdą krikščionių bendrijose kėlė savanaudiškos klikos (žr. Jok 1,5-11; 1, 21). "Liežuviu" nuodėmingai giriamasi, kivirčijamasi ir kenkiama kitiems (žr. Jok 4,1-2). Tikra išmintis yra "taikinga" (Jok 3,17). Tačiau vietoj taikos ir nuoširdumo, krikščionių tarpe vyksta rietenos ir užgauliojimas (žr. 4,1-2).

Mokytojas "Jokūbas" klausia, kodėl taip yra? Iš kur ši nedarna? Atsakydamas šį klausimą, jis remiasi pirmoje vietoje tuomet plačiai žinoma stoicizmo įžvalga: žmogaus prigimties *aistros* veda į pavydą ir karą su kitais. Apatija (*apatheia*) buvo stoikų išminčių idealas. Stoikai moko kaip pasiekti laisvę nuo aistrų. Šiame fone ir mokytojo "Jokūbo" atsakymas darosi labiau suprantamas: rietenos ir kivirčai krikščionių tarpe "Ne iš kur kitur, tik iš jūsų užgaidų, kurios nerimsta jūsų sąnariuose. Geidžiate ir neturite? Tuomet žudote. Pavydite ir negalite pasiekti? Tuomet kovojate ir kariaujate" (Jok 4,1-2). Stoikų apatija — laisvė nuo aistrų — mūsų mokytojui nėra pakankama. Jis yra kur kas gilesnis, nes jis yra krikščionis mokytojas. Jok 4,4, atsakydamas į klausimą, iš kur karai ir kivirčai krikščionių tarpe, rašo: "Jūs svetimautojos!" Graikiškas žodis šiame tekste duoda sunku-

mų ne tik vertėjams, bet ir patiems graikams.[97] "*Svetimauti*" pranašams reiškė *atkristi nuo tikėjimo* tikruoju Dievu. "Svetimautojai ir svetimautojos" mokytojui "Jokūbui" yra krikščionys su "žemišku, gyvulišku ir demonišku gudrumu" (Jok 3,15). Užtat jis ir gali rašyti: "Jūs svetimautojai ir svetimautojos! Argi nežinote, kad draugystė su pasauliu priešinga draugystei su Dievu?" (Jok 4, 4). Tačiau ir čia krikščionis nėra akligatvyje, nes Dievo "Taip" yra stipresnis už žmogaus "Ne". Dievas nesiliauja lydėjęs žmogų "malone" ir po krikšto. Krikštas yra tik pradžia kelionės su Dievu. Nusidėjėliui, kuris paklūsta Dievui, priešinasi velniui, nusimazgoja rankas ir nudulkina širdį, jis duoda dar "didesnę malonę", nes jis "priešinasi išpuikėliams, o nuolankiesiems teikia" pagalbą (Jok 4,6). *Jokūbo laiško* mokymas turi šaknis Senojo Testamento išminties raštijoje, *Patarlių* knygoje: "Dievas priešinasi išpuikėliams, o nuolankiesiems teikia malonę" (Pat 3,34). *Išmintis* yra žmogaus pastangos sukurti darną savyje ir būti darnoje su artimu, su aplinka, su Dievu. Ir *1 Petro laiško* autorius, aprašydamas esminį išganymo per kančią paradoksą, pasinaudojo tuo pačiu *Patarlių* knygos mokymu. Ir *1 Petro laiško* doros širdis beveik tapati su *Jokūbo laiško* doros širdimi: "Nusižeminkite prieš Viešpatį, tai jis jus išaukštins" (Jok 4,10; plg. 1 Pt 5,6). Labai galima, kad mokytojas "Jokūbas" turėjo po ranka *1 Petro laišką*. Be to, jie abu remiasi tuo pačiu tikėjimo

---

[97] "Moichalides", t.y. svetimautojos. Lietuviškasis vertimas išnašoje paaiškina: " 'Jūs svetimautojos'—neištikimos sielos; plg. Mt 12,39 paaišk."! Vertimas darytas pagal teksto variantą pas E. Nestle, *Novum Testamentum Graece* (Stuttgart: Württembergische Bibelanstalt, [25]1963). Nestle duoda ir kitą variantą: "moichoi kai moichalides", t.y. svetimautojai ir svetimautojos (žr. *Ten Pat*, p. 579 — Jok 4,4 variantai). "*Svetimauti*" Senojo Testamento pranašams reiškia garbinti svetimus dievus bei tarnauti jiems. Izraelio tauta yra vadinama "svetimautoja" dėl stabų garbinimo — žr. Oz 1,2-3,5; Mt 12,39, Mk 8,38; 2 Kor 11,2.

palikimu ir lobynu, įšaknindami savo *mokymą* į pačią Evangeliją.

Mokytojas "Jokūbas" ir varguoliai. Mokymo šaknys Dievo užmojyje ir veikloje per Jėzų Kristų itin ryškios "Jokūbo" pagarboje vargšams. Jok 2,2-7 aprašo gyvenimišką vaizdelį. Be abejo, jis buvo autoriui tikras įvykis. "Štai į jūsų susirinkimą [t.y. garbinimo pamaldas] ateina žmogus, auksiniais žiedais apsimaustęs, puikiais drabužiais pasipuošęs, taip pat įžengia vargdienis apskurusiu apdaru" (Jok 2,2). Matyt, kad abu svečiai nėra krikščionys, o tik krikščionims palankūs ir turi draugų krikščionių tarpe. Apie turtuolį šokinėjama, o vargdieniui liepiama nesimaišyti po kojomis. Mokytojas "Jokūbas" nori įvaizdinti *šališkumą* ir kartu nenusidėti šališkumu. Tačiau jis nėra *ne*šališkas. Savo antipatijos jausmo turtuoliams jis nė nemano slėpti. Galbūt, jis nori atkreipti dėmesį į turtuolių grupę, kuri kalta dėl krikščionių persekiojimo? Tai ryšku Jok 5,1-6. Turtuoliai išdrįso paniekinti vargšą, jį vargindami, tampydami po teismus ir paniekindami gražųjį "vardą" — Jėzų Kristų, iš kurio yra kilęs krikščionio vardas (žr. Jok 2,6-7). Kodėl "Jokūbas" yra vargšų pusėje? Tai Dievo kelias ir išganymo paradoksas: "ar Dievas neišsirinko pasaulio akyse vargdienių, kad jie būtų turtingi tikėjimu ir paveldėtų karalystę, pažadėtą jį mylintiems" (Jok 2,5).

Panašiai žiūrima į turtuolį bei vargšą ir *Evangelijoje pagal Luką.* Ir čia vargšo išaukštinimu ir turtuolio nužeminimu norima išreikšti Dievo kelią išganymo istorijoje.[98] Mokytojo "Jokūbo" palankume vargšams slypi turtingas religinis kraitis. Žydija tapatino *vargšus* su *ištikimaisiais*

---

[98] Žr. Lk 1,51-53: Marijos giesmėje Magnificat; 6,20-29: palaiminimuose; 12,16-21: turtuolio kvailumas; 16,19-31: palyginime apie turtuolį ir Lozorių.

Dievui (žr. Ps 85/86/; 131/132/, 5-16). Išminties raštija Senajame Testamente[99] dažnai mini vargšo viltį ir pastangas nenuskęsti varge. Turtuolio trumparegė savimonė yra vargšo priešpriešа. Apokaliptinės ir eschatologinės atskalos — pavyzdžiui, Kumrano grupė — save vadino "vargšais" (hebrajiškai *'anawim*, arba *'ebionim*, t.y. Dievu pasitikinčiais, arba Dievo pamėgtais) ir laikė save *šventuoju* Atbaigos Amžiaus *likučiu*. Nesvetima ši savimonė ir jaunutei Jeruzalės krikščionių bendrijai. Paulius, užsimindamas "šventuosius beturčius" Jeruzalėje, atrodo, turi galvoje tikrą jų neturtą (Rom 15,26; Gal 2,10). Žydai krikščionys, net iš Jeruzalės pabėgdami 66-67 m., "vargšų" vardo neatsisakė — pasilaikė jį savo garbės vardu. Istorijoje jie žinomi ebijonitų vardu.

Ir *Jokūbo laiško* "vargšų" samprata čia turi savo šaknis. Tačiau jam svarbu ir gyvenimiška turtuolio ir vargšo savimonė bei saviprata. Kadangi Dievas myli kukliuosius ir atmeta išdidžius, laiško autoriui aišku, jog, imant gyvenimiškai, "krikščionis" yra kuklusis "vargdienis", o turtuolis — "išpuikęs" bedievis. Turtuolio likimas skaudus: "...jis išnyks kaip lauko gėlė. Juk pakyla saulė su savo kaitra, išdžiovina žolyną, ir jo žiedas nubyra, jo išvaizdos grožybė pranyksta. Taip sunyks ir turtuolis savo keliuose" (Jok 1,10-11; 5,1-6). Čia aiškėja stipri apokaliptinė galvosena. Turtuolio pervarta į vargą ir vargšo pervarta į džiaugsmą dar nėra įžiūrima, bet "Viešpaties atėjimas [jau] arti" (Jok 5,8). Autorius tiki Viešpatį (t.y. Jėzų Kristų) grįšiant tuojau pat. Raginimas būti pakantriais ir nemurmėti slepia jo paties nerimu sklidiną laukimą *Dienos* (t.y. Viešpaties Atėjimo), kurioje turtingieji bus nužeminti ir vargšai išaukštinti garbėje. Auto-

---

[99] *Koheleto* (*Ekleziasto*), *Jobo*, *Patarlių* knygos hebrajiškame Šventraštyje ir *Išminties*, *Siracido*, (Ekleziastiko), *Tobitos* (Tobijaus), *Barucho* knygos graikiškajame Šventraštyje.

rius tvardo savo nerimą sau primindamas ūkininką, kuris "laukia brangaus žemės vaisiaus kantriai" (Jok 5,7), nes žino, kad sėkla duoda piūtį.

√ *Jokūbo laiškas ir Jėzus.* Mokytojas "Jokūbas" pažįsta Jėzaus žodžių kraitį (Jok 5,12; plg. Mt 5,37). Tačiau Jėzaus Kristaus vardą temini tik du sykius (Jok 1,1; 2,1). Vardas "Viešpats" tinka ir Jėzui Kristui ir pačiam Dievui Tėvui (Jok 5). Būdingi laiškui ir kantrybės bei vargų pakantrumo pavyzdžiai. Lauktume pavyzdžio iš Jėzaus gyvenimo, o randame pavyzdžius iš Senojo Testamento pranašų ir Jobo (Jok 5,10-11). "Atbaiga", kuri Pauliui buvo Kristaus pergalės galutinis apreiškimas (Rom 8, 17-25), mokytojui "Jokūbui" yra "Teismas", kuriame nedorėliai bus nužeminti, o teisieji išaukštinti.

"Teismas" Jokūbo laiške. Teismo grėsmė "Jokūbui" yra krikščionybės sampratos pagrinde. Dievo Teismas galutinai apreikš kiekvieno asmens *maldingumo* (t.y. religijos) tyrumą (Jok 1,26-27). Čia autorius įrikiuoja ir savo teologines sąvokas. Viena jų yra *įstatymas.* Mokytojui "Jokūbui" įstatymas nesibaigė Evangelijos — Gerosios Naujienos — atėjimu. Jis tebeturi didžiulės reikšmės ir svarbos krikščioniui. Teisėjas, "kuris gali išgelbėti ir pražudyti" (Jok 4,12), yra ir įstatymo davėjas. Žinoma, mokytojo "Jokūbo" įstatyme nebėra vietos žydijos apeiginiams nuostatams. Jo esminis turinys yra *meilės įstatymas* (Jok 2,8). "Mylėk savo artimą, kaip save patį". Kasdienoje jis išreiškiamas doros dėsniais: "Nesvetimauk! Nežudyk!" (Jok 2,11), "neapkalbinėkite vieni kitų!" (Jok 4,11). Meilės įstatymas yra lygiai įsakus, kaip ir senasis žydijos įsakymas. Meilė, kaip ir gyvenimas, yra grandinė. O grandinė taip stipri, kaip jos silpniausia grandis. Nusižengti įstatymo daliai yra nusikalsti prieš visą įstatymą (Jok 2,10-11). Meilės įstatymas *Jokūbo*

laiške yra ne tik "tobulas", "karališkas", bet ir "laisvės įstatymas" (Jok 1,25; 2,8; 2,12). Todėl savo turiniu jis yra tapatus su *Evangelija* — Žodžiu, "kuris gali išgelbėti" (Jok 1,21). Gi "Žodžio vykdytojas" ir "įstatymo vykdytojas" laiške yra sinonimai.

Jokūbo laiškas ir teisumas. Teisumas yra svarbi mokytojo "Jokūbo" teologinė sąvoka. Jis nėra dovana, kurią Dievas suteikia žmogui. Ši samprata yra itin ryški Pauliaus *Laiške romiečiams* ir *galatams.* Teisumas pagal *Jokūbo laišką* yra žmogaus *ieškinys,* kurį Dievas atpažįsta ir pripažįsta Teisme. Krikščionis turi įsižiūrėti į tobuląjį laisvės įstatymą ir į jį įsiminti, kad taptų ne užuomarša klausytoju, bet darbo vykdytoju. Tokiu būdu jis įsigis *ieškinį* už savo darbą (Jok 1,25). Teisme "darbo vykdytojas" bus palaimintas dėl savo "ieškinio" (Jok 2,21.23-25).

Tikėjimas ir darbai. Teisumo samprata įvaizdinama skyrelyje apie "tikėjimą ir darbus" (Jok 2,14-26).[100] Tai daro diatribe (gr. *diatribė* — plūdimasis, arba priekabus būdas vesti į tiesą per pokalbį), doros mokytojams gatvėse įprastu pokalbio stiliumi dėmesiui patraukti. Pokalbio stilius panaudojamas meistriškai. Pradeda užklausimu: "Kas iš to, mano broliai, jei kas sakosi turįs tikėjimą, bet neturi tikėjimo darbų?" (Jok 2,14). Tęsia gyvenimiškais pavyzdžiais (Jok 2,15-17), kreipiasi asmeniškai į pokalbio bendrus: "Tu turi tikėjimą, o aš turiu darbus. Parodyk man be darbų savo tikėjimą. . ." (Jok 2,18-20), panaudoja pokalbio bendrų šaltinius (Jok 2,21-26) ir baigia įsakmiai taiklia išvada: "Kaip kūnas be dvasios yra

[100] Martinas Liuteris dėl šio skyrelio pyko ant Bendrijos už Jokūbo laiško priėmimą į Raštų kanoną. Anot jo, laiško autorius atmeta žmogaus nuteisinimą per tikėjimą, nes moko, kad vien tikėjimu negalima patikti Dievui. Iš tikrųjų, autorius neprieštarauja Pauliui, bet tiems, kurie Pauliaus mokymą buvo ėmę kraipyti.

miręs, taip ir tikėjimas be darbų negyvas" (Jok 2,26). Ši išvada aiški Teismo fone. Teismo grėsmė mokytojui "Jokūbui" yra, kaip sakėme, krikščionybės sampratos pagrindas. Svarstyklėmis Teisme yra "meilės įstatymas", arba "gailestingumo" įstatymas. "Teismas negailestingas tam, kuris nevykdė gailestingumo. O gailestingumas didžiuojasi prieš teismą" (Jok 2,13). Čia padrika *Jokūbo laiško* tematika atranda jungtį. Neįmanoma būti nuteisintam — išganytam — vien tik *sakant* "Aš turiu tikėjimą". Tikėjimas, išreikštas tik žodžiais, net ir pačiais tiksliausiais žodžiais, neatstoja gailestingumo darbų. Tikėjimu reikia *gyventi*. Evangelija — Dievo užmojis ir veikla Jėzuje Kristuje — *Jokūbo laiško* autoriui yra ne tiek teorinis žinojimas, kiek gerumu našus buvojimas kasdienoje.

Mokytojas "Jokūbas" ir Paulius. Pirmu žvilgsniu, atrodo, kad *Jokūbo laiškas* prieštarauja Pauliaus mokymui *Laiške romiečiams* ir *galatams*.[101] Tačiau ir Pauliaus "tikėjimas reiškiasi darbais", — "meilės darbai yra tikėjimo vaisius" (Rom 12-15; Gal 5,1-6,10). Prieštaravimas tėra žodinis, o ne dalykinis. Paulius *Laiškuose* kalba apie išorinius Mozės Įstatymo įsakytus darbus, kurių atlikimo tikrai nepakanka, kad žmogus būtų nuteisintas. *Jokūbo laiškas* kalba apie krikščionis, kurie kartoja tikėjimo išpažinimą, bet gyvena taip, lyg jų tikėjimas nedarytų jokios įtakos jų kasdienos gyvenimui. Laiške aprašomas "išmintingas ir išmokslintas" krikščionis (Jok 3,13-18). Autoriaus nuomone, šiam krikščioniui netrūksta tiesos, bet jam trūksta atsidėjimo dorai, kuri yra tiesos dalis. Doros poreikiai autoriui yra kur kas svarbiau, negu išmokslintas plepėjimas apie "tikėjimą". Tegul jie plepa apie "laisvės įstatymą", tegul jie šaukiasi Pauliaus mokymo "vien tikėjimu...", tegul jie kartoja iš Šventraščio, kad tik ti-

---

[101] Žr. Rom 3,20-31; Gal 2,16; 3,6-14.

kėjimu žmogus nuteisinamas (Jok 2,18-26)! Jericho paleistuvės Raabos pavyzdys daro ypatingą įspūdį autoriui! Tačiau plepėjimas apie tikėjimą yra visai ne vietoje, sako jis. Jeigu reiktų rinktis "tikėjimą *ar* darbus?", pasirinkimas jam aiškus. Dievas *nuteisino* Abraomą ir Raabą dėl to, kad jie *pakluso* ir *buvo gailestingi*, o ne dėl to, kad mokėjo sukalbėti tikėjimo išpažinimą.

Mokytojas "Jokūbas" savo laiške išryškina, kad naujasis gyvenimas, prasidėjęs krikštu, negali ribotis tik išmokslintu tikėjimu arba teologija, bet reikia juo *gyventi*.

PIRMASIS PETRO LAIŠKAS

ĮŽANGINĖ DALIS (1,1-2):
- Pasveikinimas (1,1-2)

I. PARAGINIMAS KRIKŠTO PROGA (1,3-4,11):
- A. Džiaugtis Dievo duodamu išganymu ir gyvenimu (1,3-12):
  - Šlovė Dievui už dovanas (1,3-9)
  - Pranašai gyveno šia viltimi (1,10-12)
- B. Raginimas šventai gyventi (1,13-2,10):
  - Pašaukimas būti šventais (1,13-21)
  - Brolių meilė (1,22-25)
  - Gyventi kaip dera Dievo Tautai (2,1-10)
- C. Raginimas būti krikščionimis kasdienoje (2,11-3,12):
  - Pavyzdys pagonims (2,11-12)
  - Santykiai su valdžia (2,13-17)
  - Pareigos namiškiams (Haustafel) (2,18-3,7):
    - Įnoringi šeimininkai (2,18-25)
    - Santuoka: žmona ir vyras (3,1-7)
  - Gyventi darnoje (3,8-12)
- D. Patarimas kaip elgtis persekiojime (3,13-4,11):
  - Krikščionių elgesys tesugėdina persekiotojus (3,13-17)
  - Kristaus pavyzdys ir krikštas (3,18-22)
  - Nors ir persekiojami, nebegyvenkite pagoniškai (4,1-6)
  - Artėja Viešpaties Atėjimas (4,7-11)

II. PATARIMAI LAIŠKU PERSEKIOJAMIEMS (4,12-5,11):
- Džiaugtis proga dalyvauti Kristaus kančioje (4,12-19)
- Tebūnie vyresnieji tikri Kaimenės ganytojai (5,1-5)
- Drąsos pasitikėti Dievu (5,6-11)

PABAIGA (5,12-14):
Silvanas — laiško raštininkas (5,12)
Sveikinimai ir Sudiev! (5,13-14)

LAIŠKAS JOKŪBUI

ĮŽANGINĖ DALIS (1,1):
Kreipimasis ir sveikinimas (1,1)

I. IŠMĖGINIMŲ NAUDA (1,2-18):
Ištvermė (1,2-4)
Išmintis (1,5-8)
/argšas ir turtuolis (1,9-12)
Dievas ir gundymai (1,13-18)

II. TIKRASIS PAMALDUMAS (1,11-27):
Neužtenka klausytis, reikia vykdyti (1,19-25)
Liežuvis ir maldingumas (1,26-27)

III. ATSIŽVELGIMAS Į ASMENIS (2,1-13):
Pagarba varguoliams (2,1-7)
Karališkasis meilės įstatymas (2,8-13)

IV. TIKĖJIMAS IR DARBAI (2,14-26):
Pagrindinis teiginys (2,14-17)
Pavyzdžiai (2,18-26)

V. LIEŽUVIO PAŽABOJIMAS (3,1-12):
Mokytojai ir Teismas (3,1-2a)
Nepažaboto liežuvio blogybė (3,2b-12)

VI. IŠMINTIES SAVYBĖS (3,13-18):
Tikra ir klaidinga išmintis (3,13-17)
Teisumo vaisius (3,18)

VII. KIVIRČŲ PRIEŽASTYS (4,1-12):
Užgaidos (4,1-3)
Svetimautojai ir svetimautojos (4,4-6)
Vaistas nuo kivirčų (4,7-12)

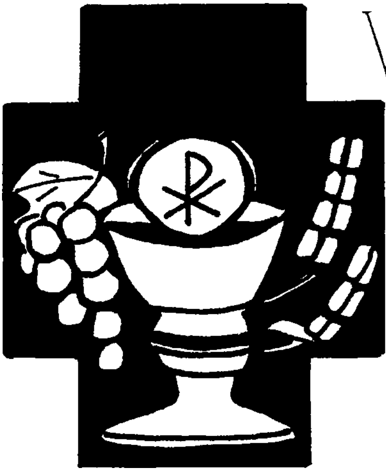
VIII. ATEITIS DIEVO RANKOJE (4,13-17):
Perspėjimas galingiesiems (4,13-17)

IX. VARGAS TURTUOLIAMS (5,1-6)

X. LAUKTI KANTRIAI VIEŠPATIES ATĖJIMO (5,7-11)

XI. PAMOKYMAI (5,12-18):
Apie priesaiką (5,12)
Nelaimėje ir džiaugsme (5,13)
Ligoje (5,14-15)
Nuodėmėje (5,16-18)

XII. NUSIDĖJĖLIŲ ATVERTIMAS (5,19-20)

VI SKYRIUS

TIKRASIS DIEVO GÀRBINIMAS

Turime ne tokį vyriausiąjį kunigą, kuris negalėtų atjausti mūsų silpnybių, bet, kaip ir mes, visaip bandytą, tačiau nenusidėjusį. Todėl su pilnu pasitikėjimu artinkimės prie malonės sosto, kad pasiektume gailestingumą ir rastume malonę patirti pagalbą deramu laiku (Žyd 4,15-16).

Jokūbo laiško ir *1 Petro laiško* autoriai, rašydami apie Bendrijos dorą ir maldą, rėmėsi krikštu. Naujajame Testamente yra autorių, kurie krikštą ir, apskritai, apeiginį pamaldumą laikė savaime suprantamu dalyku. Vienu iš jų buvo ir anas *mokytojas*, kuris parašė "paraginimo žodį" (Žyd 13,22), kurį vadiname *Laišku žydams.*

Šis "paraginimo žodis" buvo parašytas, I a. riedant galop. Jis buvo siųstas krikščionių bendrijai, kurios adreso nežinome. Tik vėliau jis buvo pavadintas *Laišku žydams* ir priimtas į Naujojo Testamento kanoną kaip vienas iš apaštalo Pauliaus laiškų.[102] Pats "paraginimo žo-

---

[102] A. Wikenhauser, *Ten pat,* p. 465-470; J. Cambier "L'Épitre aux Hebreux" veikale, kurį suredagavo A. Robert ir A. Feuillet, *Introduction á la Bible* (Tournai: Desclée & Co., 1959), II, p. 531-535; M. M. Bourke, "The Epistle to the Hebrews" *JBC* 61: 2-5; W. G. Kümmel, *Ten pat,* p. 275-282.

dis" Pauliaus savo autoriumi nelaiko. Be to, savo teologine galvosena ir išraiška jis yra labai skirtingas nuo jo rašytų laiškų. Anot Origeno, yra jame Pauliaus minčių, bet jo stilius ir kalba Pauliui visai svetimi.[103] Nūdien daugumas Naujojo Testamento mokslininkų *Laiško žydams* prie Pauliaus laiškų nebepriskiria. Apie jo tikrąjį autorių tik spėliojama: Lukas, Barnabas, Silas, Apolas, Akvila ar Priskilė, Klemensas Romietis...? Kiek galvų, tiek nuomonių! O juo daugiau nuomonių, juo mažiau tikrumo! Taigi ir *Laiško žydams* autorius, kaip ir jo pirmieji skaitytojai, yra viena iš dar neišrištų Naujojo Testamento mįslių.

Laiško žydams autorius. Autoriaus vardas, tiesa, mums nėra žinomas, tačiau turime po ranka jo kūrinį. Laiško kalba, stilius ir išraiška rodo, kad jis buvo namie helenistiniame pasaulyje. Jis puikiai naudojosi graikų kalba. Savo žodingumu ir stiliumi nieku nenusileidžia savo meto helenistinei raštijai. Nesvetimas jam ir Platonas. Žemiškąją tikrovę ir jis sugretina su dangiškąja.

Alegoriniu Šventraščio aiškinimu ir metodu *Laiško žydams* autorius yra panašus į Filoną, žydų filosofą iš Aleksandrijos (Egipte). Kai kurie Naujojo Testamento mokslininkai ir bando įrodinėti, kad čia autoriaus gyventa ir rašyta. Autorius yra namie Senojo Testamento išminties raštijoje ir rabiniškajame Šventraščio aiškinime. Šie duomenys verčia daryti išvadą, kad *Laiško žydams* autorius gyveno bendrijoje, kurios savimonę ir išraišką buvo stipriai įtaigavusi helenistinė žydija.

Laiško žydams autorius sakosi priklausąs poapaštalinei krikščionijos kartai (Žyd 2,3). Be to, persekiojimo grėsmė ne tik nujaučiama, bet jau ir persekiojimo randais didžiuojamasi: "Prisiminkite ankstesnes dienas... Jūs

---

[103] Pas Euzebijų Cezarietį *Historia Ecclesiastica* VI, 25, 11-14.

kentėjote drauge su kaliniais ir linksmai sutikote savo turto išplėšimą, žinodami, jog turite geresnį ir nenykstantį lobį" (Žyd 10,32-34; 12,1-4). Todėl laiškas ir datuotinas tarp Nerono ir Domicijono persekiojimų, — 70-jų ir 90-jų metų. Vienintelė užuomina apie adresatus yra ši: "Jus sveikina broliai iš Italijos" (Žyd 13,24). Atrodo, kad laiškas buvo parašytas krikščionių grupei Romoje. "Broliai iš Italijos" yra romėnai krikščionys, kartu su laiško autoriumi, kažkur rytinėje Romos imperijos dalyje.[104] Būdami tremtiniai, jie siunčia broliams krikščionims Romoje pasveikinimą. Laiško autorius prašo, kad adresatai melstųsi "už mus, nes mes esame įsitikinę turį ramią sąžinę ir norį visame dorai elgtis. Itin prašau melsti, kad būčiau greičiau jums sugrąžintas" (Žyd 13,18-19).

Laiško žydams autorius yra vienas iš *mokytojų* su patirtimi, kuris sielojasi dėl krikščionių doros. Raginimai nepamiršti svetingumo, prisiminti kalinius ir skriaudžiamuosius, gerbti moterystę, gyventi be godumo pinigams ir pagarbiai atsiminti vadovus (Žyd 13,1-17) primena jau anksčiau pastebėtus poapaštalinio laikotarpio *mokytojų* raginimus.[105] Netrūksta ir įspėjimų krikščionims, kad nesiduotų "suvedžiojami įvairių svetimų mokslų" (Žyd 13,9). Tačiau atskalos pavojus autoriui nerimo nekelia. Kas kita su persekiojimo pavojumi. *Laiško žydams* autorius primena *ankstesnes dienas*, kada buvo ištverta "didžių kentėjimų kova" (Žyd 10,32), ir atkreipia savo skaitytojų dėmesį į naujo persekiojimo grėsmę, kuri kelia nerimą daugeliui. Užtat ir rašo, kad "reikia jums ištvermės" (Žyd 10,36). Be to, autorius ne tik skaitytojus, bet ir save patį užtikrina, kad "mes nesame bailūs pabėgėliai

---

104 Taip teigia daugumas Naujojo Testamento mokslininkų.

105 Ypač Pastoraciniuose, arba Ganytojiškuose laiškuose: 1 Tim, 2 Tim, Tit.

savo pražūčiai, bet laikomės tikėjimo, kad išgelbėtume save [savo sielas]" (Žyd 10,39). Atkritimo pavojus didelis. Autorius įspėja visu rimtumu, kad atkritimas nieku nepateisinamas prieš Dievą, nes "pasiekę aiškų tiesos pažinimą, mes sąmoningai nusidedame" (Žyd 10,26-31; 6,4-8). Tačiau teismu už atkritimą negrasina. Tik skatina ištverti, neprarandant pasitikėjimo ateinančiame persekiojime už tikėjimą (Žyd 10,32-39).

Tikėjimo tiesos ir dora. Laiško žydams autoriaus manymu, ryšys tarp tiesų, kurių pažinimu pasiruošiama krikštui, ir doros poreikių kasdienos gyvenime, turi būti savaime suprantamas. Iš tikrųjų gi, atrodo, kad taip nebuvo. Todėl jis ir apgailestauja, kad jo skaitytojai, šio ryšio dėl savo nerangumo nesuprasdami, turi grįžti prie "pagrindinių dalykų apie Dievo apreiškimą", nes jie dar nėra subrendę stipriam maistui. Būdami tik kūdikiais, jie tik pienu tegali maitintis (Žyd 5,12-14). Su apgailestavimu primindamas šį skaitytojų nerangumą, autorius kreipia jų dėmesį į "tobulą mokslą" — į "stiprų valgį" (Žyd 6,1-3). Ši ir yra vedamoji *Laiško žydams* mintis. Tik būdinga, kad laiško autorius šiuo apgailestavimu ir pasitenkina.

Dievo garbinimas ir dora. Autoriui būdingas ryškus noras atkreipti savo skaitytojų dėmesį į Dievo garbinimo ir doros poreikių ryšį. Poapaštalinėje krikščionijoje krikščionys iš pagonijos domėjosi žydais ir žavėjosi jų Dievo garbinimo apeigomis. Jų įsakmus paprastumas, simbolika ir turinys piršte piršosi kaip patogus kelias į Dievą. Be to, žydijos Dievo garbinimas turėjo šaknis gilioje senovėje. Laiško autorius jautriai pasisako prieš šią žavesiu gyvą kryptį poapaštalinėje krikščionijoje. Iš pagonių kilusių krikščionių žavesys Dievo garbinimu žydijoje nesiekė atgaivinti Šventyklos aukų bei apeigų ir tuo

sužydinti Dievo garbinimą krikščionijoje. Norėta tik pasisavinti apeigas ir simboliką. Laiško autorius moko, kad žydiškasis Dievo garbinimas yra atgyvena, nes Dievas jį pakeitė savo užmoju ir veikla Jėzuje Kristuje. Krikščioniškoji liturgija ir krikščioniškasis gyvenimas yra Dievo garbinimas ir gyvenimas tikėjimu Dievo užmoju ir veikla Kristuje.

Laiško žydams padalos. Patį *Laišką žydams* galima skirstyti į tris padalas:

1. Dievo užmojo ir veiklos Kristuje pranašumas: 1,5-4,13.
2. Kristaus, Vyriausiojo Kunigo, artumas žmonėms: 4,14-7,28.
   Šventykla danguje: 8,1-10,39
3. Tikėjimo kelias: 11,1-13,21.

LAIŠKO ŽYDAMS ĮŽANGA: 1,1-4

Laiškas prasideda nuostabia įžanga: "Daugel kartų ir įvairiais būdais praeityje Dievas yra kalbėjęs mūsų protėviams per pranašus, o galiausiai šiomis dienomis jis prabilo į mus per Sūnų [Jėzų Kristų]" (Žyd 1,1-2). Jėzus Kristus laiško autoriui yra baigminis Dievo užmojo ir veiklos apreiškimas. Dievo apreiškimas per pranašus praeityje sugretinamas su apreiškimu "šiomis dienomis" per savo Sūnų. Sūnus yra "visatos paveldėtojas". Visi Dievo pažadai žmogui tampa tikrove Kristuje (Žyd 6,12. 17). Kristus buvo prieš visatos kūrimą ir tarpininkavo visatos kūrime, nes jis yra "Dievo šlovės atšvaitas ir jo esybės paveikslas, nešantis savo galingu žodžiu visatą" (Žyd 1,3). Šia samprata autorius yra giminingas Pauliui (1 Kor 1,24) ir Jonui (Jn 1,1-18). Panašų protavimą apie *išmintį* ir *žodį* randame ir helenistinės žydijos raštijoje. Filonas iš Aleksandrijos *žodį* (logos) laikė "pavel-

dėtoju" — dieviška žiežirba visatoje. *Žodis*, dieviškoji žiežirba, vedė visatą į Dievą. *Laiško žydams* autorius, kartu su Pauliumi ir Jonu, buvo helenistinės raštijos įtakoje. *Laiško žydams* autorius nuo jos skiriasi, nes jam nerūpi įmantrus galvojimas apie visatos sąrangą bei *žodis* — žiežirba visatoje, o *istorinis* Dievo užmojis ir veikla, apreikšti per Sūnų. Visatos baigminis tikslas jam yra atpirkimas.

Autoriui svarbu du baigminio Dievo apreiškimo Kristuje bruožai: eschatologinis ir filosofinis. Sūnaus atėjimu "*galiausiai* šiomis dienomis" prasidėjo lauktasis Atbaigos Amžius. Sūnus tobulai apreiškė Dievą: prigimtį, užmojį ir veiklą. Helenistine filosofijos galvosena, jau pats vardas "Dievo Sūnus" įtaigiai kreipė dėmesį tik į Kristui savitą vienybę su Dievu. Kristus *atšviečia* Dievo šlovę ir *žėri* paties Dievo prigimtimi. Graikiškasis žodis, verčiamas "atšvaitu", yra helenistinis.[106] Ir Filonas Aleksandrietis, ir išminties raštija žydijoje[107] jį pasiskolino iš helenistinės raštijos. Abu, bandydami įvaizdinti antgamtę ir Dievą, apsireiškiantį visatoje, naudojosi saulės ir jos spindulių analogija. Kaip saulės spinduliai — atšvaitai — yra viena su saulės šviesa, nieku jos žėresio nesumažindami, taip Dievas yra visatoje nieku nesumažėdamas.

Laiško įžanga, aprašydama Dievo užmojį ir veiklą Kristuje "nuodėmių nuplovimu" ir "atsisėdimu Dievo didybės dešinėje" (Žyd 1,3), pasiekia savo kulminacinį

---

[106] *Apaugasma*, žr. F. Zorell, *Lexicon Graecum* (Parisiis: P. Lethielleux, 1931), p. 137/138.

[107] "Išmintis" paženklina žmogaus pastangas būti darnoje su savimi ir su aplinka. Jai yra būdingos dvi kryptys: 1. Gyvenimas turi logiką, t.y. metmenis. Atpažink ją ir būsi darnoje su savimi ir su kitais. 2. Gyvenimas yra daugiau negu logika, t.y. negu metmenys. Žmogaus nuojauta nerime ir prasmės ieškojime prieina liepto galą. Pirmajai krypčiai priklauso *Patarlių* knyga ir *Siracidas* (Ekleziastikas). Antrajai — *Koheletas* (Ekleziastas) ir *Jobas*. Maišyto žanro — *Tobito, Barucho, Išminties* knygos ir, daugelio teigimu, kelios psalmės: Ps 1; 32; 34; 37; 49; 112; 128.

tašką. Sūnaus mirtimi Dievas "nuplovė nuodėmes", o išaukštinimu "aukštybių aukštybėse" atbaigė išganymą. Istorinio Jėzaus mirtimi ir Prisikėlimu buvo apreikšta žmogaus išganymas ir Jėzaus-Sūnaus savitas ryšys su Tėvu.

DIEVO UŽMOJO IR VEIKLOS KRISTUJE PRANAŠUMAS: ŽYD 1,5-4,13

Senojo Testamento tekstais autorius rodo Sūnų esant nepalyginamai prakilnesnį už angelus (Žyd 1,5-2,9). Autoriui Senasis Testamentas, kaip ir kitiems jo amžiaus krikščionims, buvo knyga su pranašystėmis apie Kristų. Sen. Testamentas niekur angelų nevadina "sūnumis". Tuo tarpu Kristus dažnai "sūnumi" vadinamas (Ps 2,7; 2 Sam / 2 Kar 7,14). Dievas, "įvesdamas [savo] Pirmgimį į pasaulį, liepė: 'Tepagarbina jį visi Dievo angelai!'" (Žyd 1,6). Sūnus yra nepalyginti prakilnesnis už angelus. Pagal Ps 44/45, Sūnus buvo Dievo pateptas būti Dievo karalystės karaliumi (Žyd 1,8-9). Autorius pritaiko psalmę, sukurtą žydų karaliaus patepimo progai, Kristaus paskyrimui būti Dievo Mesiju — Karaliumi. Ta pati mintis tęsiama ir sekančiose eilutėse (Žyd 1,13-14). Sūnui, o ne angelams, Dievas pažadėjo teisumo priešų pergalę. Angelai tėra tik "tarnaujančios dvasios, išsiųstos patarnauti tiems, kurie paveldės išganymą" (Žyd 1,14; 1,7).

Ką nori autorius pasakyti? Kaip nori būti savo skaitytojų suprastas? Autoriaus tikslas išryškėja jo raginimuose įsiminti į Dievo ženklus (Žyd 2,1-4). Kadangi skaitytojų išganymas tapo tikrove tik per Sūnų, kuris yra nepalyginti prakilnesnis už angelus, tai kaip jie galės pabėgti nuo teisėtos bausmės, "nepaisydami tokio didžio išganymo" (Žyd 2,3)! Savo įrodymą įrėmuoja pagal rabinų Šventraščio aiškinimą, eidamas nuo mažesnio į didesnį (*a minore ad maius*). Nepaklusimas Torai (Mozės Įs-

tatymui), duotai per angelus,[108] "susilaukdavo teisėtos bausmės" (Žyd 2,2). Nepaklusimas Dievo Sūnaus žodžiui, — žodžiui duotam per Sūnų, — neš nepalyginti didesnę bausmę (Žyd 2,3).

Autorius cituoja dar ir kitą psalmę (Ps 8,5-7 pagal Septuagintos tekstą). Čia rašoma, kad ateities pasaulyje— Atbaigos Amžiuje — visa bus pajungta žmogui, o ne angelams (Žyd 2,5-8). Tačiau kiekvienam aišku, kad visa dar nėra pajungta žmogui. Autoriui labai svarbu atkreipti skaitytojo dėmesį į piktą mirties letenos grėsmę. Kartu jis liepte liepia įsižiūrėti į Jėzų, "apvainikuotą didybe ir garbe" už "mirties kentėjimus" (Žyd 2,9-18). Jėzuje Kristuje atpažįstama ir Naujasis Amžius, ir žmogaus mirties pergalė. Jėzus Kristus ragavo mirtį kiekvieno žmogaus vardu. Žmogui duotieji Dievo pažadai tapo pilnatve *Žmoguje*-Jėzuje, nes jis savo kančia tapo išganymo pirmūnu daugeliui "sūnų [ir dukrų]", kurie dalinasi su juo "sūnyste" ir pažadais. Ši pilnatvė buvo galima dėl to, kad Jėzus buvo "visu kuo panašus į brolius" (Žyd 2,17) ir savo mirtimi sunaikino velnią, kuris laikė žmogų po mirties letena.

Iki šiol dar nepasakyta, kaip pergalė buvo laimėta. Vėliau paaiškės, kad Sūnus "savo kentėjimuose išmoko klusnumo" (Žyd 5,8-9). Jėzus savo klusnumu Dievo valiai sunaikino blogį ir mirtį. Blogis ir mirtis, pagal Šventraštį, yra nuodėmės arba *neklusnumo* pasekmė. Tačiau šis galvojimas apie Jėzaus mirties prasmę *Laiške žydams* nėra pabrėžiamas. Autoriui ne tiek rūpi velnio sunaikinimas, kiek Kristus — gailestingas ir ištikimas Vyriausias Kunigas ir jo vaidmuo permaldavime už žmonių nuodėmes. "Vyriausiasis" Kunigas čia (Žyd 2,17) tik pamini-

[108] Pagal žydų tikėjimo kraitį (nešventraštinį) Dievas davė Mozei Torą (Įstatymą) per angelus. Rabiniškosios egzegezės dėsnis "nuo mažesnio į didesnį" yra dažnai panaudojamas laiške.

mas. Plačiau apie jo vaidmenį permaldavime už nuodėmes bus kalbama vėliau (Žyd 4,14-7,28).

Laiško žydams autoriui Kristus yra viršesnis už Mozę (Žyd 3,1-4,13). Krikščionys yra "dangiškojo pašaukimo dalininkai" (Žyd 3,1). Jėzus yra ir "mūsų tikėjimo Apaštalas ir Vyriausiasis Kunigas".[109] Ši yra vienintelė Naujojo Testamento vieta, kur Jėzus vadinamas *apaštalu*. Būdinga, kad apaštalo titulas duodamas Jėzui kartu su "Vyriausiojo Kunigo" titulu. Be abejo, čia slypi gilesnė prasmė. Pagal rabiniškąją galvoseną, Atsiteisimo dieną (Yom Kippūr) Vyriausiasis Kunigas įeidavo į Šventųjų šventąją,[110] kaip visos tautos apaštalas ir atstovas prieš Dievą. Vėliau mūsų autorius vaizduoja Kristų pagal šią sampratą: "Kristus įžengė ne į rankų darbo šventyklą..., bet į patį dangų, kad nuo dabar mus užtartų, stovėdamas prieš Dievą" (Žyd 9,24).

Mozė, atstovaudamas Izraeliui, buvo tik tarnas. Ką jis darė ir sakė, buvo tik pranašystė to, ką Kristus darys ir sakys (Žyd 3,5). Kadangi *tikrieji namai* buvo Mozės tik pranašauti, o Kristaus pastatyti, autorius daro išvadą, kad Kristus yra nepalyginti viršesnis už Mozę.

Autorius vėl ragina savo skaitytojus tvirtai pasitikėti Kristumi, kurio buvo pastatyti *tikrieji namai* — Dievo Bendrija (Žyd 3,6-4,13). Cituodamas Ps 94/95/,7-11, autorius atkreipia dėmesį į Izraelio maištą prieš Mozę dykumoje (Sk 12,7-14,10). Izraelis nusidėjo netikėjimu, kad Dievas gali juos nuvesti į Pažado Žemę. Sekdamas ta pačia psalme, autorius atkreipia dėmesį ir į Mozės įspėjimą, kad, *tik neužkietinant širdžių šiandien*, bus galima

---

[109] "Apaštalas", t.y. "siųstasis su uždaviniu ir galia". Plačiau apie šį žodį I-je dalyje, p. 233, 261-262, 272.

[110] Jeruzalės Šventykla turėjo dvi dalis: priekinę — vadinamą *Šventąja* ir antrąją — vadinamą *Šventųjų šventąja* — žr. Žyd 9.

įeiti į Dievo poilsio buveinę (Žyd 3,7-19). Tas *šiandien* tampa mūsų autoriui pranašyste dienos, kurią Kristus sukūrė *tikrus namus*. Čia žodis *šiandien* gauna baigminę, t.y. eschatologinę, prasmę ir yra ano "*galiausiai šiomis dienomis*" (Žyd 1,2) pakaitalas. *Šiandien* Mesijas, Dievo Sūnus, atėjo vesti Dievo Tautos į poilsio buveinę.

Poilsis, pažadėtas Izraeliui, buvo įėjimas į Pažado Žemę. Ir čia mūsų autoriui anas istorinis poilsis tėra tik šešėliu kur kas didesnio poilsio, kurį jis įvairiai aprašo: įžengimu į Šventyklą (Žyd 10,10), arba didžiu išganymu (Žyd 2,3). Dievo poilsio tema žydijoje turėjo šaknis *Pradžios* knygos žodžiuose: "Ir Dievas septintą dieną... *ilsėjosi*" (2,2-4a). Ir *Laiško žydams* autorius gerai pažįsta šį mintijimą apie Dievo poilsį. Tačiau žydams buvo neįmanoma suprasti, kaip Dievas gali *ilsėtis*, kitaip sakant, liautis kūręs. Pavyzdžiui, Filonas Aleksandrietis teigė, kad *poilsis* reiškia Dievo kūrimo tąsą, nes pati Dievo prigimtis yra kurti. Tad pagal Filoną Dievo poilsis buvo žaismo Dievo kūrime simbolis. Buvo ir rabinų, kurie teigė, jog Dievo poilsis reiškia Dievo užmojo ir veiklos kūrinijoj atbaigimą teismu ir išganymu. Šios ir panašios poilsio sampratos užtinkamos žydijos mąstytojų bandyme lyginti jį su subatos poilsiu, kuriuo kaip tik buvo švenčiama *Subatos* poilsis po šešių kūrimo dienų. Užtat mūsų autorius ir gali rašyti: "...Dievo tautos dar laukia subatos [šeštadienio] poilsis" (Žyd 4,9). Šis ir buvo tikrasis poilsis, — poilsis dangaus Šventykloje, į kurią įėjo Jėzus Kristus, savo paklusnumu kančioje pasiekęs tobulumo (Žyd 4,11-14). Paklusnumu ir tikėjimo išpažinimu į tą poilsį įeis ir Dievo Tauta (Žyd 4,11-14).

KRISTUS — VYRIAUSIASIS KUNIGAS ARTIMAS ŽMONĖMS ŽYD 4,14-7,28

Šioje *Laiško žydams* padaloje yra autoriaus pagrindinė Kristaus samprata. Kristaus žemiškoji tarnyba Dievo vardu yra sugretinama ir palyginama su levitine[111] kunigystės tarnyba. Joje itin išryškėja du bruožai:

1. Kristus buvo žmogus ir
2. Kristus pakluso Dievui.

Kadangi Kristus buvo "visaip bandytas, tačiau nenusidėjęs" (Žyd 4,14-16), jis gali atjausti žmonių silpnybes ir varge būti jų malone bei pagalba. Šis bruožas turėjo būti labai prasmingas pirmiesiems laiško skaitytojams, nes jie gyveno persekiojimo grėsmėje. Laiško autorius jiems primena Kristaus išgyvenimą Getsemanės sode,[112] jo istorinės tarnybos pabaigoje: "[Jėzus] savo kūno dienomis siuntė savo prašymus bei maldavimus su balsiu šauksmu bei ašaromis į tą, kuris jį galėjo išgelbėti nuo mirties, ir buvo išklausytas dėl savo pagarbumo" (Žyd 5,7).

Kristus savo paklusnumu Dievui iki mirties atliko Sūnaus paskirtį, tapdamas "visiems, kurie jo klauso, ... amžinojo išganymo priežastimi" (Žyd 5,8-9).

Jėzus, kaip ir kunigai iš Levio giminės, yra žmogus. Todėl jis ir sugeba atjausti žmogų varge. Ši tiesa nuolat turėtina prieš akis, nors Jėzus ir yra Vyriausiasis Kunigas, "praėjęs pro dangus Dievo Sūnus" (Žyd 4,14). Vyriausiasis Kunigas iš Levio giminės buvo "imamas iš žmonių tarpo ir skiriamas atstovauti žmonėms pas Dievą, kad atnašautų dovanas ir aukas už nuodėmes" (Žyd 5,1).

---

[111] Paveldima Levio giminės kunigystė.

[112] Ši yra viena iš labai retų užuominų apie istorinį Jėzų ir jo tarnybą Dievo užmojyje ir veikloje šalia evangelijų.

Taip pat ir Kristus buvo Dievo paskirtas ir aukoja Auką (Žyd 5,1). Tačiau yra ir didelis skirtumas tarp Vyriausiojo Kunigo iš Levio giminės ir Kristaus. Levio giminės Kunigas buvo "apgaubtas silpnumo ir dėl jo turi atnašauti aukas, kaip už tautos nuodėmes, taip ir už savo" (Žyd 5,2-3). O Kristus, nors ir buvo žmogus "visaip bandytas, tačiau nenusidėjo" (Žyd 4,15). Jam nereikia aukoti aukų už save patį.

Laiško autorius atkreipia dėmesį į dar vieną Kristaus skirtumą nuo kunigų iš Levio giminės. Tas skirtumas — Vyriausiojo Kunigo pašaukime tarnybai. Tiesa, nei Aaronas su kitais įpėdiniais iš Levio giminės, nei Kristus ne patys sau suteikė garbę būti Vyriausiuoju Kunigu, bet buvo Dievo pašaukti (Žyd 5,4-6). Tačiau tik Kristus buvo pašauktas būti Vyriausiuoju Kunigu, "būdamas Sūnumi" (Žyd 5,5-6). Čia vėl pasinaudojama Ps 2,7. Autorius, kartu su kitais krikščionimis, šią psalmę laiko pranašyste apie Jėzaus paskyrimą Mesiju. Šis požiūris itin įsidėmėtinas ir svarbus. Jėzus yra Vyriausiasis Kunigas, nes jis yra Mesijas — Karalius. Be to, panaudojama ir Ps 109 /110/,4 — "Tu kunigas amžiais, kaip Melchizedekas". Ir čia atpažįstama pranašystė apie Kristų. Pirmajame šios psalmės sakinyje sakoma:

> *Dievas sako mano Valdovui:*
> *"Sėskis mano dešinėje,*
> *aš patiesiu tavo priešus*
> *tarsi pakojį po tavo kojų"* (Ps 109/110/,1).

Krikščionys jau buvo atpažinę šios psalmės žodžiuose pranašystę apie Jėzaus išaukštinimą danguje. Jėzus buvo išaukštintas Mesiju — Karaliumi (žr. Mt 22,44; Mk 12,36; Apd 2,34-35; 1 Kor 15,25; Ef 1,20-22). Psalmės prasmę jau buvo atpažinę daugelis Naujojo Testamento autorių. Tačiau *Laiško žydams* autorius yra vienintelis,

kuris atkreipia dėmesį į šios psalmės užuominą apie Melchizedeką: "Tu Kunigas amžiais, kaip Melchizedekas" (Ps 109/110/,4). Pasinaudodamas Melchizedeko užuomina, autorius sugretina ir palygina Kristų-Kunigą su Senojo Testamento kunigais iš Levio giminės. Kristus-Kunigas yra pranašesnis už juos, nes yra "Kunigas amžiais, kaip Melchizedekas". Prieš išvystydamas šią temą, autorius nori savuosius paraginti gyventi krikščioniškai (Žyd 5,11-6,12).

Nerangumas. Paraginimą gyventi krikščioniškai pradeda papeikimu. "Apie tai mums reikėtų daug kalbėti, bet sunku jums išaiškinti, nes jūs pasidarėte nerangūs klausyti" (Žyd 5,11). Taigi autorius pasigenda savo skaitytojų uolumo — tikėjimo ir ištvermės paveldėti pažadus, kuriais jie gyveno anksčiau (Žyd 6,11-12). Atrodo, kad jam rūpi papeikti ne vien tik už nerangumą suprasti tikėjimo tiesas. Jam kur kas svarbiau atkreipti dėmesį į nerangumą, kuris kyla iš *nesubrendimo*: "...jau turėtumėte būti mokytojai, [bet dar jums vis] reikia pieno" (Žyd 5,12-13). Tik "*subrendusiems*" — tobuliems — dera stiprus maistas. Graikiškasis žodis, kurį verčiame "subrendęs, arba subrendusi", reiškia ir "tobulas, arba tobula". Jis yra įprastas misterijų religijose. Šiuo žodžiu save vadindavo *įvestieji į misteriją*, arba paslaptį. O gnostikų tarpe juo buvo paženklinami asmenys, turį slaptąjį *žinojimą*, kuriuo gnostikas galėjo išsinarplioti iš medžiaginio pasaulio. Ir Paulius rašo, kad "*tobuliems* skelbiame išmintį", kuri yra Dievo Dvasios duodama Jėzuje Kristuje ir viršija pasaulio išmintį (1 Kor 2,6-10).

Laiške žydams "subrendimas", arba "tobulumas", turi savitą prasmę. Juo aprašoma padėtis žmogaus, kurio nuodėmės buvo atleistos Kristaus aukos per mirtį dėka (Žyd 9,26). "Vienintele atnaša jis amžiams padarė *tobulus* šventinamuosius" (Žyd 10,14). Autorius pabrėžia, kad

šio nuodėmių atleidimo dėka tikinčiojo sąžinė yra nuvalyta "nuo mirties darbų, kad galėtu[me] tarnauti gyvajam Dievui" (Žyd 9,14). Tikintysis, patyręs nuodėmių atleidimą, yra subrendęs, arba tobulas. Todėl jis gali būti ir raginamas "ateik[ime] su tyra širdimi ir giliu tikėjimu" (Žyd 10,22). Iš kitos pusės, autorius skundžiasi, kad jam "sunku išaiškinti" šios padėties iššūkį dėl savo skaitytojų nerangumo. *Subrendus*, arba tapus tobulu *per atleidimą*, reikia pratybomis lavinti savo pojūčius ir atskirti gyvenime gera nuo blogo (Žyd 5,14). Kartą patyrus gerąjį Dievo *žodį* bei Naujojo Amžiaus *galybę* ir vėl nupuolus, nebus įmanoma atsiversti (Žyd 6,1-8). Papeikime jaučiama noras įspėti. Kiekvienas, kuris minta tik pienu — "dar neišmano teisumo mokslo" (Žyd 5,13), — dar nėra subrendęs arba subrendusi. O stiprus maistas dera tiems, "kurie pratybomis atskiria gera nuo blogo" (Žyd 5,13-14).

Papeikimas baigiasi džiugia viltimi, kuri yra "tarsi saugus ir tvirtas sielos inkaras, prasiskverbiantis pro uždangą vidun, kur už mus kaip pirmtakas įžengė Jėzus, tapęs amžiams vyriausiuoju kunigu Melchizedeko būdu" (Žyd 6,19-20).

Kunigystė — Kristaus tarnyba. VII-jame *Laiško žydams* skyriuje vaizduojama kunigystės tarnyba. Svarbu turėti mintyje, kad *Laiškas žydams* yra vienintelis rašinys Naujajame Testamente, kuris aiškiai atpažįsta Kristaus veikloje kunigo tarnybą. Ši Mesijo-Kunigo samprata autoriui nėra savita: jau Kumrano bendrija laukė Mesijo-Kunigo iš kunigiškosios Aarono šeimos.[113]

---

[113] Žr. autoriaus straipsnį "Šviesa iš Kumrano", *Aidai* (6:1975), 274-275. Taip pat Y. Yadin "The Dead Sea Scrolls and the Epistle to the Hebrews" veikale *Aspects of the Dead Sea Scrolls, Scripta Hierosolymitana*, IV (Jerusalem: Hebrew University Press, 1957), p. 36-55; J. A. Fitz-

Kristaus kunigystės tema *Laiške žydams* pristatoma kartu su paslaptingu Senojo Testamento asmeniu Melchizedeku (Žyd 7). Jis yra minimas du kartus Senajame Testamente: Pr 14,17-20 ir Ps 109/110/,4-7. Pagal pasakojimą *Pradžios* knygoje, Melchizedekas, Salemo[114] karalius ir Aukščiausiojo Dievo kunigas, atėjo sutikti Abraomo, grįžtančio iš mūšio, išvadavus Lotą iš pagrobimo. Šis karalius-kunigas palaimino Abraomą ir priėmė iš jo dešimtinę nuo visos atgautos mantos. Neįprasta Šventraščio tyla apie Melchizedeko kilmę bei palikuonis jį išskiria iš kitų iškilių asmenų tarpo. Ir jo kunigystė neturi nieko bendro su Levio giminės kunigyste. Ji yra lyg paslaptinga žmogaus-kunigo tarnyba kūrinijoje. *Laiško žydams* autorius Melchizedeko asmenį praturtina amžinybės prasme. "...be tėvo, be motinos, be kilmės sąrašo, neturintis nei dienų pradžios, nei gyvenimo pabaigos, panašus į Dievo Sūnų. Jis lieka kunigas per amžius" (Žyd 7,3). Melchizedekas autoriui yra pranašesnis ne tik už Abraomą, bet ir už Senojo Testamento kunigus, kilusius iš Abraomo. Šis pranašumas, teigia autorius, aiškiai rodo, kad *subrendimas*, arba tobulumas, nebuvo pasiekiamas Levio giminės kunigystės dėka. "Jeigu tobulumas būtų buvęs pasiekiamas levitų kunigystės dėka,... — tai kam dar būtų reikėję iškilti kitam kunigui Melchizedeko būdu ir nesivadinti kunigu Aarono būdu?" (Žyd 7,11). Autoriui svarbu atkreipti dėmesį, kad tik Melchizedeko kunigystėje pranašaujama apie Kristaus kunigystę. Nei Melchizedekas, nei Kristus nebuvo iš Levio giminės (Žyd 7,13). Kristaus kunigystė nėra įteisinama kilme iš levitų kunigijos, bet jo "nesuardomo gyvenimo galybe" (Žyd 7,16).

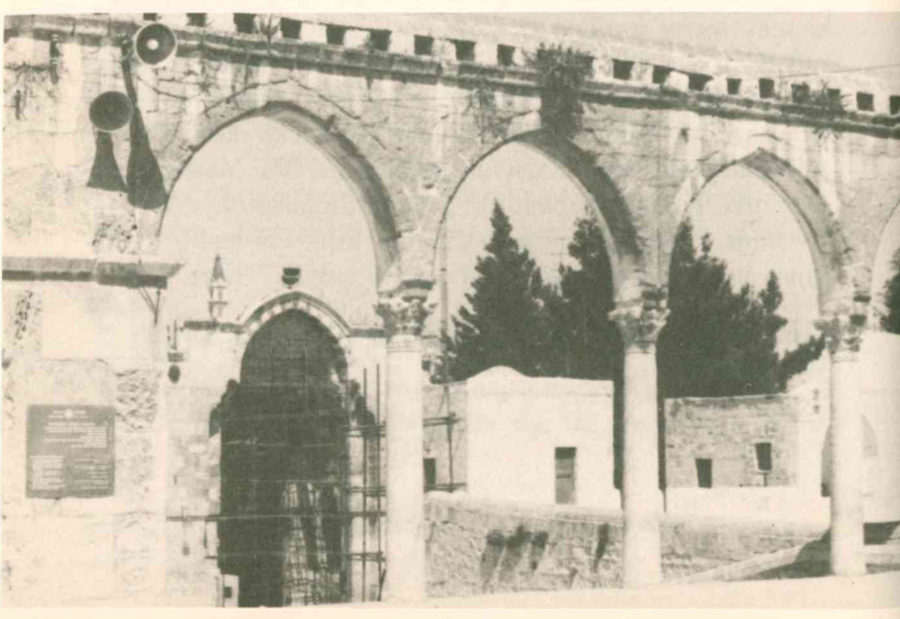
myer, "Now This Melchizedek" (Heb 7,1) *Catholic Biblical Quarterly* 25 (1963), 305-321.

[114] Jeruzalės karalius-kunigas Abraomo laikais (apie 1700 m. prieš Kristų).

Jeruzalės Šventyklos likučiai, vadinamoji Raudų siena
iš Erodo Didžiojo laikų.

Šventyklos aikštės dalis.
"Kristus savuoju krauju vieną kartą visiems laikams
įžengė į šventyklą ir įvykdė amžinąjį atpirkimą" (Žyd 9,11-12).

Šventyklos šelmuo — paskutinio Kristaus gundymo įvaizdis (Mt 4,8-10 Lk 4,9-12).

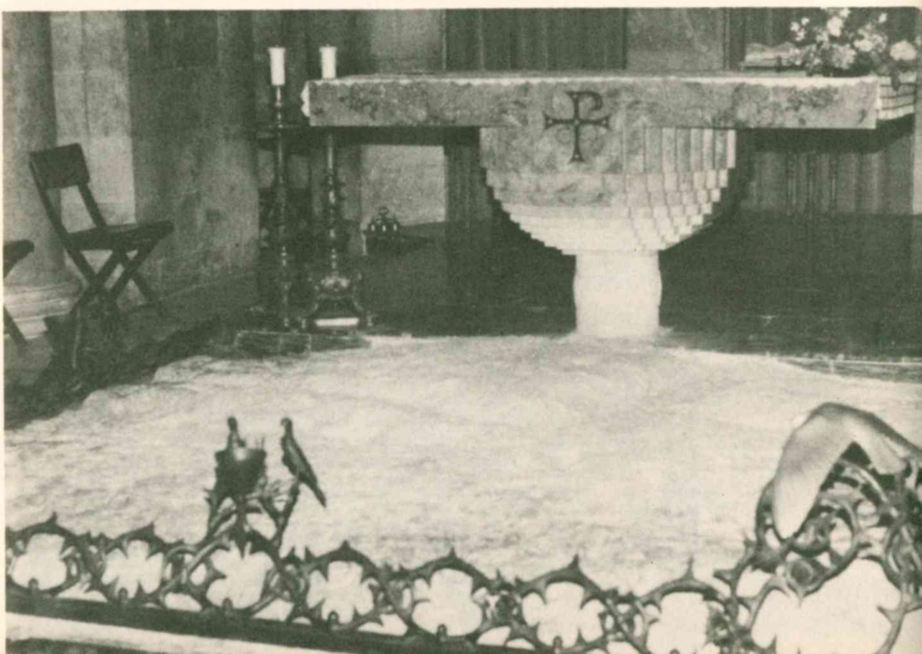

Jeruzalės gatvelė.

Alyvmedžiai Getsemanės sode.
"Būdamas Sūnus, jis savo kentėjimuose išmoko klusnumo ir, pasiekęs tobulumą, visiems kurie klauso tapo amžinojo gyvenimo priežastimi" (Žyd 5,8-9).

Uola, ant kurios Kristus meldėsi Getsemanės sode.

Dievas, kaip liudija Šventraštis, padarė Kristų Vyriausiuoju Kunigu amžiams Melchizedeko būdu (Ps 109/110/, 4).[115]

Autorius nepasitenkina atkreipimu dėmesio, kad Kristaus kunigystė yra pranašesnė už Senojo Testamento kunigystę. Jis eina kur kas toliau. Kadangi Kristus, Melchizedeko būdu, yra pranašesnis negu levitų kunigai, tad ir įstatymas, kuriuo rėmėsi levitų kunigystė, buvo "dėl savo silpnumo ir bergždumo" atšauktas: "... — įstatymas gi nieko nedaro tobulo". Įstatymą atšaukus, buvo duota "tvirtesnė viltis, kuria priartėjame prie Dievo" (Žyd 7, 18-19).

Laiško žydams autorius, lygiai kaip ir Paulius, gyvena įsitikinimu, kad Mozės Įstatymas savaime nustojo galios Kristaus atėjimu. Tačiau jiedu yra ir skirtingi. Paulius galvoja apie Įstatymą, kaip apie neįvykdomus *doros* reikalavimus, — Įstatymas jam tik parodė, kas yra nuodėmė, kuri nusidėjėlį laikė po mirties letena. Su Kristaus atėjimu, moko Paulius, Įstatymo vergija buvo sutriuškinta: žmogus nuteisinamas tikėjimu Kristumi. *Laiško žydams* autorius rašo apie Mozės Įstatymą apeiginio *Dievo garbinimo* rėmuose: įstatyminė kunigystė, įstatyminės atnašos ir Šventykla. Anot jo, nei įstatyminė kunigystė, nei įstatyminės atnašos, nei Šventykla — skyrium ar kartu — neturi nuodėmių atleidimo galios. Kristaus atėjimu Dievas apreiškė ir davė tikrąją Kunigystę, Atnašą ir Šventyklą. Todėl Kristuje žmonijai duota nauja Sandora, kuri yra pranašesnė už senąją, paremtą apeiginiu Dievo garbinimu. "Jėzus yra tapęs geresnės Sandoros laiduotoju" (Žyd 7,22). Čia turi savo šaknis ir "tvirtesnė viltis", nes Jėzus-Kunigas "išlieka per amžius" ir "gali išgelbėti tuos, kurie per jį eina prie Dievo" (Žyd 7,24-25; 7,18).

---

[115] Myles M. Bourke, "The Epistle to the Hebrews", *JBC* 61:38-43.

Parodęs Kristų esant Kunigu per amžius Melchizedeko būdu (Žyd 7), autorius apie Melchizedeką daugiau nebeužsimena. Kunigystė, kuria pakeičiama levitų kunigystė, Kristuje pasiekia pilnatvę. Čia *Laiško žydams* autorius pasiekia savo temos širdį: Kristaus Kunigystė pranašesnė už levitų *Dievo garbinimo, šventumo* ir *tarpininkavimo* kunigystę tarp Dievo ir žmogaus. Kristaus Kunigystė yra *nauja*; naujas yra ir krikščionio šventumas!

Kodėl Kristaus Kunigystė yra nauja ir pranašesnė už levitų kunigystę? *Laiškas žydams* Kristaus Kunigystės pranašumą aprašo dvejopos vyriausiojo Kunigo tarnybos sugretinimu ir palyginimu (Žyd 8,1-5): 1. Vyriausiasis Kunigas Šventykloje, kurią pastatė Dievas, o ne žmogus ir 2. Vyriausiasis Kunigas Šventykloje, kurią pastatė žmogus pagal Dievo apreiškimą. Du vyriausieji Kunigai, kurie sugretinami ir palyginami yra: 1. Kristus ir 2. Kunigas iš Levio giminės pagal Įstatymą, apreikštą Mozei ant Sinajaus kalno. Autorius primena savo skaitytojams Padangtę — Šventyklą — liečiančius nurodymus, kurie skaitomi Išėjimo knygoje (Iš 24-27). Dievas įsakė Mozei "visa padaryti pagal *pavaizdą* apreikštą [Sinajaus] kalne" (Iš 25,40).

Žydijoje buvo daug pastangų ir bandymų suprasti šį Mozei duotą įsakymą. Žodis *pavaizdas* rodo, kad Šventykla ant žemės buvo pavaizdas anos neregimos Dangaus Šventyklos, kurioje angelai nepaliaujamai atsiprašinėja už žmonių nuodėmes. Ši mintis nėra svetima mūsų autoriui. Tačiau jam nėra svetimas nė helenistinis dualizmas, pagal kurį žemės reiškiniai buvo laikomi dangiškosios tikrovės šešėliais arba atspindžiais. Tai ryšku ir iš jo žodyno: "paveikslas" (Žyd 8,5; 9,23: lietuviškasis vertimas naudoja "atvaizdas"), "atspindys" (Žyd 8,5; 10,1), "tikroji padangtė" (Žyd 8,2; 9,24), "aukštesnė ir tobulesnė

padangtė" (Žyd 9,11) ir "pats dalykų vaizdas" (Žyd 10,1). Jau Filonas iš Aleksandrijos, helenistinės žydijos mąstytojų pažiba, Jeruzalės Šventyklą buvo vadinęs tikrosios Šventyklos Danguje simboliu. Anot jo, Dangaus Šventyklos Vyriausiuoju Kunigu yra *žodis* (logos), padedąs žmogui atpažinti, kad medžiaginis pasaulis atspindi nemedžiaginį pasaulį.[116]

Kaip matome, *Laiško žydams* autoriui nėra svetima helenistinė galvosena apie *Anapus*, visatą ir Anapus atspindžius joje. Tačiau jam *Anapus* tikrovė ir Šventyklos atvaizdas tėra tik sugretinimai. Jam kur kas arčiau širdies yra tikrojo Kunigo Jėzaus Kristaus ir Dangaus Šventyklos, kurią Dievas per jį pastatė, apreiškimas. Kristui duota ne tik pranašesnė Kunigystė. Kristus yra ir aukštesnės Sandoros Tarpininkas (Žyd 8,6). Autorius atpažįsta Naujosios Sandoros pažadą Jeremijo pranašystėje (Jer 31,31-34; Žyd 8,8-12). Pirmieji krikščionys tikėjo, kad Naujosios Sandoros pažadas per pranašą Jeremiją buvo tapęs tikrove Kristuje (Žr. Mt 26,28; Mk 14,24; Lk 22,20; 1 Kor 11,25; 2 Kor 3,6.14; Apr 21,5).

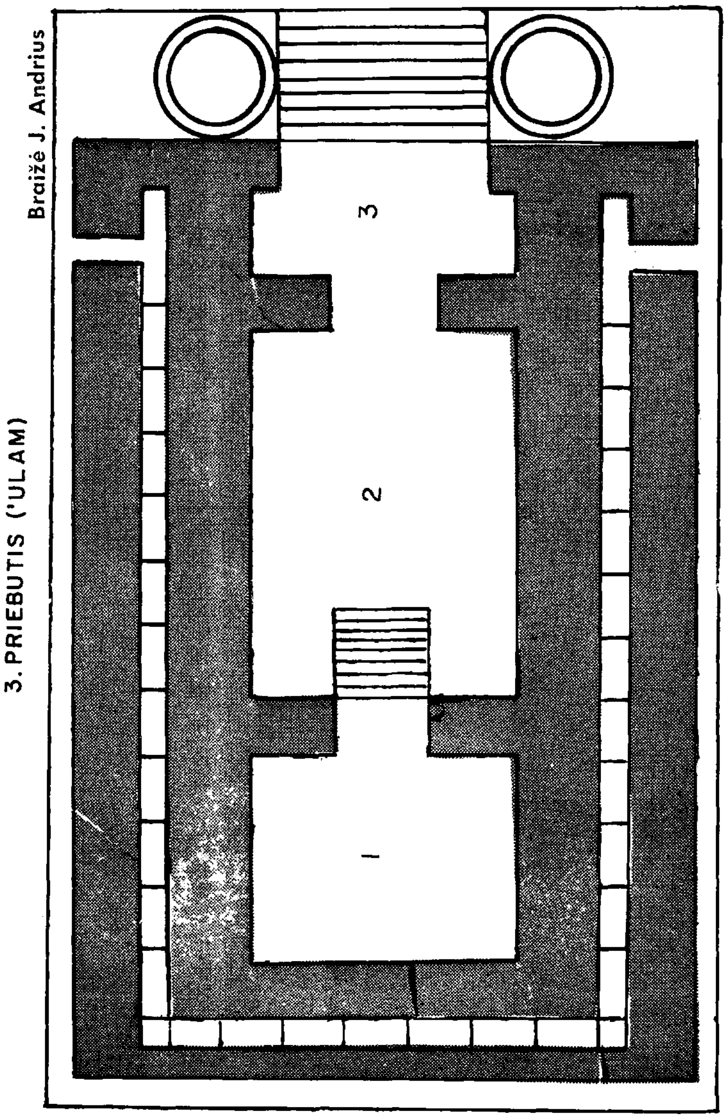
Pirmoji Sandora, rašo autorius, turėjo apeiginius nuostatus ir žemišką Šventyklą (Žyd 9,1-14). "Joje atnašaujamos dovanos ir aukos, kurios aukotojo negali padaryti tobulo sąžinėje, bet apima tik valgius, gėrimus ir įvairius apsiplovimus — pagal *išorinius* potvarkius, tegaliojančius iki atsinaujinimo" (Žyd 9,9-10). Pats Šventyklos aprašymas seka *Išėjimo* ir *Skaičių* knygų aprašymą (Iš 25,23-40; 26,31.33; Sk 17,16-26). Dvi jos sąrangos dalys itin svarbios autoriui: priešakinė, vadinama "Šventoji", ir dalis "už antrosios uždangos", vadinama "Šventųjų Šventoji" (t.y. švenčiausioji Dievo artumo vieta Šven-

[116] E. R. Goodenough, *By Light, Light* (New Haven: Yale University Press, 1935), p. 108ss., 116ss.

SALIAMONO ŠVENTYKLA

Pradėta statyti 950 m. prieš Kristų.
Babiloniečių sugriauta 587 m. prieš Kristų.

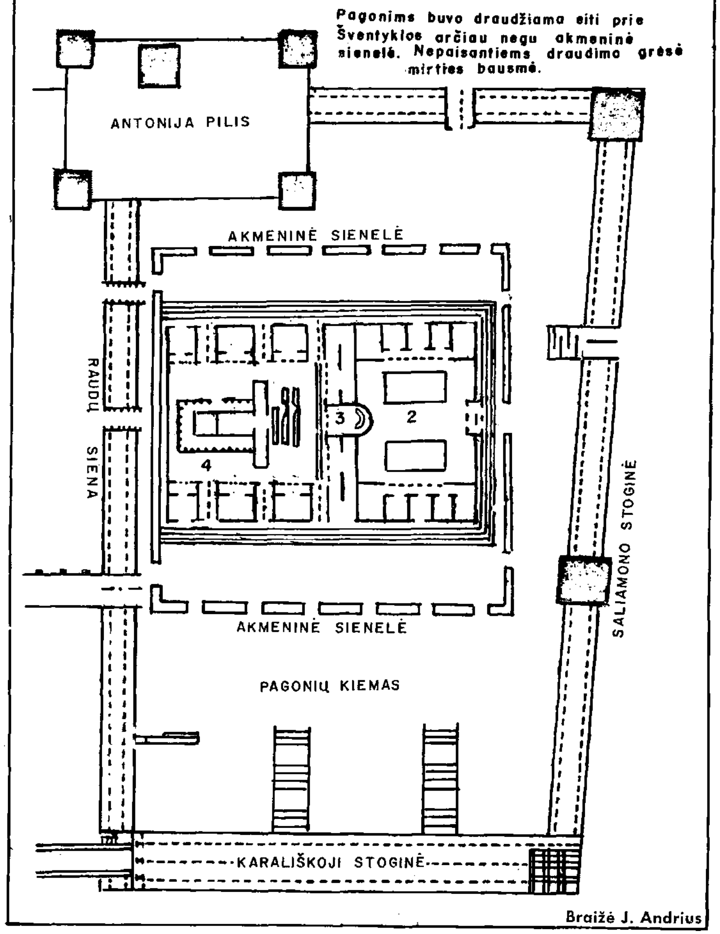
1. ŠVENTŲJŲ ŠVENTOJI (DEBIR)
2. ŠVENTOJI (HEKAL)
3. PRIEBUTIS ('ULAM)

ERODO DIDŽIOJO-JĖZAUS LAIKŲ-ŠVENTYKLA

Pradėta statyti 20 m. prieš Kristų.

1. GRAŽIEJI VARTAI
2. MOTERŲ KIEMAS
3. VYRŲ KIEMAS
4. KUNIGŲ KIEMAS

tykloje). "Šventoji" buvo atvira visiems kunigams. Paprasti žmonės į ją nebuvo įleidžiami. Kasdienės atnašos čia buvo aukojamos. "Šventųjų Šventojon" buvo leidžiama įeiti tik vienam Vyriausiajam Kunigui ir tai tik kartą metuose, Atsiteisimo dieną (Žyd 9,7).[117] Šia proga Vyriausiasis Kunigas įeidavo apšlakstyti aukos krauju Sandoros skrynios dangčio "už save ir už tautos nuodėmes" (Žyd 9,7). *Laiško* autoriui rūpi parodyti, kad "joje atnašaujamos dovanos ir aukos" vedė tik į apeiginį švarumą (Žyd 9,10), o ne į sąžinės tyrumą (Žyd 9,9).

Autoriui "Šventoji", arba "priekinė padangtė", yra Dabarties Amžiaus simbolis. Kol ji tebestovi, tol nėra galima įeiti į "Šventųjų Šventąją" arba į "padangtės dalį už antrosios uždangos" — į Dangaus Šventyklą (Žyd 9, 8-9). Pagal *Laiško žydams* autorių, prieš Atbaigos Amžių (prieš Kristų) joks Vyriausiasis Kunigas neprasiskverbė į Dievo artumą, nes "kelias į [Dangaus] šventovę [nebuvo] atviras, kol [tebestovėjo] priekinė padangtė" (Žyd 9,8). Su Kristaus išaukštinimu Dievo dešinėje (Žyd 8,1), atėjo Atbaigos Amžius (Žyd 9,26). Tikrasis Vyriausiasis Kunigas įžengė į Dangaus Šventyklą ir stovi "prieš Dievo veidą" (Žyd 9,24). Įžengdamas į šią "Šventųjų Šventąją", jis savu krauju, o ne ožių ir veršių, įvykdė amžinąjį atpirkimą (Žyd 9,11-12).

Kristaus saviauka yra pranašesnė auka, nes ji, atnešdama nuodėmių atleidimą, nuvalo sąžinę nuo mirties darbų (Žyd 9,14). Kristus saviauka per Dvasią nuvalė *visą* žmoniją nuo *visų* mirties darbų ir "*amžiams* padarė tobulus šventinamuosius" (Žyd 10,14; 2,9-18). Kristaus aukos pranašumas įsakmus ir jos vienkartiškume: "jis vieną

---

[117] *Kunigų* knyga — Kun 16 — aprašo Atsiteisimo dienos potvarkius. Mūsų autoriui šis skyrius yra *visų* Senojo Testamento aukų ir atnašų pavyzdys.

kartą visiems laikams pasirodė amžių pabaigoje [Atbaigos Amžiuje], kad savo auka sunaikintų nuodėmę" (Žyd (Žyd 9,26; 7,27; 10,10.12.14). Kai tuo tarpu Šventyklos aukos buvo pakartotinai atnašaujamos, nes jos nepajėgė nuvalyti mirties darbų ir atnešti nuodėmių atleidimo. O Kristaus saviauka yra pakankama visiems amžiams, nes su ja priėjo liepto galą nuodėmingasis Dabarties Amžius ir prasidėjo Atbaigos Amžius, kuriame nuodėmė ir mirtis jau nugalėti (Žyd 10,12-13; 2,9-15). Dėdamas Ps 39/40/, 7-9 žodžius į Kristaus lūpas, autorius gali sakyti, kad Kristus atėjo į pasaulį visų aukų ir atnašų panaikinti (Žyd 10,5-7). Vykdydamas Dievo valią, Kristus saviauka pašventino "vieną kartą visiems laikams" visus, kurie tiki.

Kristaus auka yra pranašesnė už Senojo Testamento aukas ir dar kita prasme. Saviauka Kristus tapo Naujosios Sandoros Tarpininku. Jau anksčiau mūsų autorius rašė, kad tikintieji per Kristų pasiekia Dievo "poilsio buveinę" (Žyd 3,7-4,11). Dabar jis nori ją smulkiau aprašyti.

Naujosios Sandoros pažadai yra pranašesni negu Senosios Sandoros, nes su nuodėmių atleidimu gaunamas ir žadėtasis amžinasis poilsis arba palikimas (Žyd 9,15). Su Jėzumi Kristumi įeinama į Dangaus Šventyklą. Kaip pirmoji Sandora buvo patvirtinta kraujyje (Žyd 9,15-22), taip ir Naujoji Sandora buvo priimta Kristaus mirtimi. Kristaus mirties prasmė yra Kristaus atpirkimo aukoje. Sandoros samprata jungiama su testamento sąvoka, nes Naujoji Sandora buvo sudaryta Kristaus mirtimi (Žyd 9, 16-17). Tikintieji yra pašventinti tobula Kristaus saviauka klusnumu Dievo valiai.

Laiško žydams padala apie Kristaus, Vyriausiojo Kunigo artumą žmonėms (Žyd 4,14-7,28) ir Dangaus Šventyklą (Žyd 8,1-10,18) baigiama skatinimu būti ištikimiems tikėjimui (Žyd 10,19-39). Skatinime pabrėžiama Kristaus Kunigystės svarba skaitytojui. Žydijos Dievo

garbinime tik Vyriausiasis Kunigas teturėjo teisę įeiti kartą per metus į Šventųjų Šventąją. Kristaus "broliai" turi "naują ir gyvą kelią pro uždangą" į paties Dievo artumą (Žyd 10,20). Čia yra pati skatinimo širdis. "Mes turime didį kunigą Dievo namams" (Žyd 9,21). Kadangi žmogus yra nuodėmingas, jo ryšys su Dievu gali būti suardytas. Savo jėgomis joks žmogus negali atkurti ryšio su Dievu. Tik Jėzus Kristus, savo mirties auka, padarė tai, ko joks žmogus savo jėgomis negali padaryti. Kristuje yra galimas nuodėmių atleidimas; per Kristų atsiveria durys į atnaujintą ryšį su Dievu.

Autorius skatina pasitikėti, nes, tikintysis, priimdamas Kristaus mirties aukos veiksmingumą, *tikėjimu* atsinaujina ir ištveria: "Taip, reikia jums ištvermės, kad, įvykdę Dievo valią, gautumėte, kas pažadėta" (Žyd 10, 36).

TIKĖJIMO KELIAS: Žyd 11,1-13-21

XI *Laiško žydams* skyrius yra patraukliausia ir aiškiausia rašinio dalis. Tai Senojo Testamento *tikėjimo* didvyrių sąrašas. Juo norima skaitytojams parodyti, kad ne tik jiems reikia kentėti už tikėjimą. Be to, norima skaitytojus ir paskatinti, kad ištvertų, sekdami tikėjimo pirmūnų pavyzdžiu.

Pirmosiose šio skyriaus eilutėse yra vienintelis ir tikslus Naujojo Testamento tikėjimo aptarimas (Žyd 11, 1-4). "Tikėjimas įrodo tikrovę, kurios nematome!" Aptartyje ryški helenistinė mąstysena. Pagal autorių ir Abraomas tikėjimu suvokė ir laukė "miesto su tvirtais pamatais, kurio statytojas ir kūrėjas būtų Dievas" (Žyd 11,10). Ir Senojo Testamento tikėjimo pirmūnus galima vaizduoti "ateiviais ir keleiviais" žemėje, kurie ieško "tėvynės" arba dangiškojo miesto (Žyd 11,13-16). Į šią "geresnę tėvynę", dangiškąją, "praėjęs pro dangus" (Žyd 4,14),

jau yra įžengęs Kristus. Autorius sako, kad "*tikėjimu suvokiame*" apie šios tėvynės būtį. Platonas būtų sakęs, kad *mintimi* (nous), arba *protu* (logos), žmogus suvokia apie Anapus būtį. *Laiško žydams* autorius *tikėjimui* duoda pirmenybę, žmogui stengiantis prasiskverbti į Anapus tikrovę. Tačiau jis yra ir paslaugiai jautrus proto pastangoms helenizme suprasti šiapusinę tikrovę žmogų masinančios ir bauginančios Anapus tikrovės šviesoje.

Autorius, sudarydamas Senojo Testamento tikėjimo didvyrių sąrašą, — sąrašą vyrų ir moterų, tikėjimu patikusių Dievui, — pasinaudoja ir šventraštine tikėjimo samprata. Tikėjimas Šventraštyje yra *pasitikėjimu alsuojąs klusnumas* Dievo žodžiui. Paklusdamas tikėjimu, žmogus tampa Dievo pažadų ir Dievo ateities dalininku. Abelis, Enochas, Nojus, Sara ir ypač Abraomas yra šitokio tikėjimo pirmūnai ir pavyzdžiai. Abraomas, paklusdamas liepimui keliauti į svetimą šalį, pasitikėjo Dievo žodžiu ir tapo Dievo pažado ir Dievo ateities dalininku. Pagal autorių visi šie tikėjimo pirmūnai, paklusdami Dievo liepimui, ieškojo daugiau, negu dalinio pažado išsipildymo. Abraomas ieškojo daugiau, negu apsigyventi Kanaane, arba Palestinoje — Pažado Žemėje. Visi jie keliavo į Dievo Miestą, nors dar ir nežinodami kelio į jį. Jie keliavo "tvirtai [pasi]tikėdami, dar negavę pažadėtųjų dalykų, tik iš tolo juos regėdami, sveikindami ir išpažindami, kad jie žemėje ateiviai ir keleiviai. . . , jie duoda suprasti, jog ieško tėvynės" (Žyd 11,13-14). Šventraščio supratimu, tikėjimas tampa veiksmingu pasitikėjimu ir viltimi.

Tikėjimo didvyrių — pirmūnų — sąraše tikėjimas yra suprantamas ir kaip *kantri ištvermė* (Žyd 11,23-28). Šia prasme tikėjimas suprantamas ir kitose laiško vietose.[118] Autorius savo skaitytojams primena ištvermingus

---

[118] Pavyzdžiui, Žyd 2,1-18; 3,1-19; 10,19-31.

vyrus ir moteris, pavojun stačiusius savo gyvybę, kentėjusius ir mirusius kankinio mirtimi iš klusnumo Dievo žodžiui. Tačiau "jie visi, nors dėl tikėjimo buvo gerai įvertinti, nesulaukė to, kas buvo pažadėta" (Žyd 11,39-40). Dievas jiems davė pažadą, kuris buvo visiškai apreikštas ir galutinai išpildytas tik per Jėzų Kristų.

Laiško žydams autorius surikiuoja šią liudytojų gausybę, kad padrąsintų savo skaitytojus nusimesti visas kliūtis bei nuodėmės pinkles ir ištvermingai bėgti jiems skirtose lenktynėse (Žyd 12,1). Iki šiol jis davė tik tikėjimo pagrindus. Šioje padaloje jis parodo ir tikėjimo pavyzdžius. Tikėjimo pagrindų ir pavyzdžių centre jis stato Jėzų, patį tikėjimo Pagrindą ir Atbaigėją (Žyd 12,2). Savo kančia ir išaukštinimu Dievo sosto dešinėje, Jėzus apreiškė galutiną tikėjimo turinį ir prasmę.

Senosios Sandoros ištikimieji tikėjimo pirmūnai bei jų kantri ištvermė bėdoje ir paties Kristaus pavyzdys įsakmiai skatina autorių kviesti nepailsti ir dvasiškai nesuglebti varge ir persekiojimuose. Be to, ima ryškėti ir "drausmė" Dievo auklėjime (Žyd 12,5). Graikiškasis žodis, kurį verčiame "*drausme*", raidiškai reiškia "*auklėjimą*" (*paideia*). Tema "drausmė Dievo auklėjime" žydijos išminties raštijoje yra dažna. Dievas auklėja savo Tautą teisume, drausmindamas ją kančia. Ir stoikų mąstytojai pabrėždavo, kad kantrios ištvermės dėka, kančia pasiekiamas subrendimas. Tuo tarpu klasikinė graikiškojo *auklėjimo* (*paideia*) samprata kreipė dėmesį į galimai visapusiškesnį proto, sielos, ir fizinį kūno lavinimą pagal tiesos, gėrio ir grožio idealą. *Laiško žydams* autoriui krikščionys kantria ištverme dabarties "drausmėje" tampa Dievo sūnumis ir dukromis. Pats Kristus, nors "būdamas Sūnus, . . . savo kentėjimais išmoko klusnumo ir pasiek[ė] tobulumą" (Žyd 5,8).

Krikščionys pagal *Laiško žydams* autorių nebegyvena pagal Sandorą, kuri buvo Dievo duota per Mozę ant Sinajaus kalno, nors ji ir kėlė nuostabą bei pagarbią baimę (Žyd 12,18-21). Anot jo, krikščionys gyvena pagal Sandorą, duotą per Jėzų Kristų (Žyd 12,22-24), kuris "vietoj sau priderančių džiaugsmų, nepaisydamas gėdos, iškentėjo kryžių ir atsisėdo Dievo sosto dešinėje" (Žyd 12,2). Jeigu anie neišsisuko, atmesdami Mozę, kuris buvo tik žmogus, kaip galėsime išsisukti mes, nusigręžę nuo Dievo, kuris kalba per Jėzų Kristų? Krikščionys, primena *Laiško žydams* autorius, nestovi prieš Sinajaus žaibus ir audrą, o prieš Dievą, kuris Kristuje Teismu supurtys "ne tik žemę, bet ir dangų!" (Žyd 12,26). Tik nepajudinamosios Dievo Karalystės dalininkai nebus sunaikinti. Dar kartą raginama tarnauti Dievui su pagarbia baime, nes "Dievas yra naikinanti ugnis" (Žyd 12,28-29). Tarnauti Dievui ne tik apeiginiu garbinimu, bet garbinti Dievą gerais darbais: "Nepamirškite daryti gera ir dalytis su visais geru, nes tokiomis aukomis patiksite Dievui" (Žyd 13,15-16). Tarsi būtų sakoma: "Mūsų Mišios — Dievo garbinimo apeigos baigėsi! Mūsų krikščioniška tarnyba tik prasideda!"

Grįžtame į *Laiško žydams* autoriaus norą atkreipti savo skaitytojų dėmesį į Dievo garbinimo ir doros poreikių ryšį. Spraga tarp Dievo garbinimo ir doros poreikių vertė rūpintis tilto statymu. Sąjūdžio Bendrijoje ši spraga dar nebuvo pajusta. Krikščionių Dievo garbinimas ir doros poreikiai turėjo šaknis džiugiame Jėzaus Kristaus mirties ir Prisikėlimo šventime. Tuo buvo išgyvenama baigminis žmogaus sutaikymas su Dievu (Rom 5,10). Sąjūdžiui tapus Organizacija, Bendrija pradėjo justi spragą tarp pamaldų ir gyvenimo. Džiugusis žmogaus su Dievu sutaikymo šventimas, ar tai sekmadienio Dievo garbinimu, ar tai krikšto apeigose, ar tai dalinantis bendru valgiu sa-

vųjų tarpe, nebeišsiliejo į kasdienos poreikius. Ši spraga, Bendrijos istorinei kelionei ilgėjant, vis darėsi platesnė. Viešpats Jėzus nudelsia grįžti! Be to, Bendrijos kelionę per istoriją sunkino persekiojimai.

Nėra abejonės, kad buvo daug *mokytojų*, kurie rūpinosi gyvastingu pamaldų su gyvenimu junginiu. *Mokytojas*, kuris parašė *Laišką žydams*, mums paliko savo nuostaba alsuojančią Kristaus įvykio sampratą. Kristus čia yra Dievo garbinimo ir doros poreikių širdis. *Laiškas žydams* lieka poapaštalinės krikščionijos kūrybingumo amžinu liudininku.

LAIŠKAS ŽYDAMS

ĮŽANGINĖ DALIS (1,1-4):
- Įsikūnijusio Dievo Sūnaus didybė (1,1-4)

I. SŪNUS NEPALYGINTI PRAKILNESNIS UŽ ANGELUS (1,5-2,18):
- Mesijinis išaukštinimas (1,5-14)
- Reikia įsigilinti į Dievo ženklus (2,1-4)
- Jėzus išaukštintas per nusižeminimą (2,5-18)

II. JĖZUS — IŠTIKIMASIS IR ATJAUČIANTIS KUNIGAS (3,1-5,10):
- Jėzus, ištikimasis Sūnus, viršesnis už Mozę (3,1-6)
- Įspėjimas "Neužkietinkite savo širdžių" (3,7-4,13)
- Jėzus — jautrus Vyriausiasis Kunigas (4,14-5,10)

III. JĖZAUS AMŽINA KUNIGYSTĖ IR AUKA (5,11-10,39):
- Raginimas atsinaujinti dvasioje (5,11-6,20)
- Jėzus — Kunigas, panašus į Melchizedeką (7,1-28):
  - Melchizedekas ir Levio sūnūs (7,1-10)
  - Levitų kunigystė — ātgyvena (7,11-28)
- Amžinoji Jėzaus Auka (8,1-9,28):
  - Senoji Sandora, Padangtė, Dievo garbinimas (8,1-9,10):
    - Jėzaus Kunigystė — nauja (8,1-6)
    - Senoji Sandora palyginama su Naująja (8,7-13)
    - Senosios Sandoros Padangtė (9,1-5)
    - Senosios Sandoros Dievo garbinimas (9,6-10)

- Jėzaus Auka (9,11-28):
  - Auka dangaus Šventykloje (9,11-14)
  - Naujosios Sandoros Auka (9,15-22)
  - Kristaus Aukos vienkartiškumas (9,23-28)
- Jėzaus Auka skatina ištverti (10,1-39):
  - Daug aukų ir viena Auka (10,1-18)
  - Ištverti ištikimai tikėjime (10,19-39)

IV. PAVYZDŽIAI, DIEVO AUKLĖJIMAS, ATKRITIMAS (11,1-12,29):
- Protėvių tikėjimo pavyzdžiai (11,1-40)
- Dievas auklėja savo vaikus per kančią (12,1-13):
  - Savo Sūnų (12,1-4)
  - Krikščionis (12,5-13)
- Bausmės už atkritimą (12,14-29)

V. PAPILDYMAI IR PARAGINIMAS (13,1-29):
- Brolių meilė (13,1-6)
- Ištikimybė Jėzaus Sandorai (13,7-16)
- Klusnumas Bendrijos vadovams (13,17-19)

PABAIGA (13,20-24):
- Malda (13,20-21)
- Prašymas priimti paraginimo žodį (13,22-23)
- Sveikinimai (13,24)

VII SKYRIUS

TIKROJI DIEVO TAUTA: EVANGELIJA PAGAL MATĄ

Dievo karalystė bus iš jūsų atimta
ir atiduota tautai,
kuri duos vaisių (Mt 21,43).

Nuo pat II a. pradžios iki šiandien *Evangelija pagal Matą* pirmauja ir Naujojo Testamento kanone, ir savo svarba kirkščionijai. Ji yra viena iš labiausiai skaitomų Naujojo Testamento knygų. Dėl to jos turinys yra daugeliui gerai pažįstamas. Jis yra turtingesnis už *Evangeliją pagal Morkų*. Tik Matas aprašo išminčius iš Rytų (Mt 2, 1-12), pamokslą nuo kalno (Mt 5,1-7,28),[119] Šventyklos mokestį žuvies žiaunose (Mt 17,24-27), Paskutinį teismą su avių atskyrimu nuo ožių (Mt 25,31-46) ir visiems įprastus Viešpaties maldos, "Tėve mūsų", žodžius (Mt 6, 9-13). Tik *Evangelijoj pagal Matą* Jėzus kreipiasi į Simoną, Jonos sūnų, žodžiais: "Tu esi Petras — Uola; ant tos uolos aš pastatysiu savo Bendriją, ir pragaro vartai jos nenugalės" (Mt 16,17-18). Nėra abejonės, kad ši evangelija yra užėmusi ir išlaikiusi pirmąją vietą tarp keturių Bendrijos evangelijų.

---

119 *Evangelija pagal Luką* teturi pamoksliuką "lygioje vietoje", žr. Lk 6,17-49.

Papijas, Hierapolio (Mažojoje Azijoje) vyskupas, II a. pradžioje rašo, kad Matas buvęs Viešpaties žodžių (*logia*) rinkėjas.[120] Euzebijus, IV a. Bendrijos istorikas, cituodamas Papijo *Viešpaties žodžių aiškinimą*, patikslina:

> *Apie Matą [Evangeliją pagal Matą?] sakoma: "Taigi tada Matas surinko Viešpaties žodžius* [*gr.* logia — *žodžiai*, arba *posakiai*] *hebrajų kalba, ir kiekvienas juos aiškino [vertė] kaip išmanydamas".*[121]

Šis Papijo liudijimas yra svarus savo senumu. Jo veikalas buvo parašytas maždaug 140 m. Kai kurie Naujojo Testamento tyrinėtojai mano, kad Papijas tvirtina, jog *Evangelijos pagal Matą* autorius yra apaštalas Matas ir kad ji parašyta hebrajų kalba. Čia susiduriame su kai kuriais sunkumais. Nėra aišku, ar Papijas kalba apie tą *Evangeliją pagal Matą*, kurią mes dabar skaitome Naujajame Testamente.[122] Jo minimi Jėzaus *žodžiai* (*logia*) yra posakiai, arba pasakymai, o Mato evangelijos turinys yra kur kas platesnis. Tai rūpestingai paruoštas ir įžvalgiai suderintas Jėzaus darbų bei žodžių *pasakojimas*. Papijas, sakydamas, kad Matas surinko Viešpaties žodžius, negalėjo turėti galvoje dabartinę *Evangeliją pagal Matą*.

Kas tuomet buvo anas *Viešpaties žodžių rinkinys* (*logia*)? Pirminėje Bendrijoje "žodžių rinkiniais" buvo vadinamos Senojo Testamento citatų puokštės. Mat, pirmieji krikščionys jautė reikalą parodyti ir įsiminti, kad Jėzus, paties Šventraščio, t.y. Senojo Testamento liudijimu, yra Izraelio tautai Dievo duotų pranašysčių išsipildymas. Panašiai buvo daroma ir Kumrano bendrijoje. Negyvosios jūros ritinių tarpe rasti rinkiniai Senojo Testamento vie-

---

120 Euzebijus, *Historia Ecclesiastica* III, 39,15-16.

121 *Ten pat.*

122 Žr. skyrių "Krikščionybė: Naujosios Sandoros Bendrija" I-je dalyje, p. 105-145.

tų, kurios pagal esenų savimonę, įteisino ne tik jų mesijinę bendriją, bet ir jų laikyseną žydijoje.[123] Kumrano pranašysčių rinkiniai yra lapai su Senojo Testamento citatomis. Tačiau Mato evangelija nėra vien tik mesijinių pranašysčių sąrašas. Nors Raštų išsipildymui čia skiriama daug dėmesio ir vietos, tačiau autorius turi platesnį akiratį ir jo pasakojimas nesiriboja Šventraščio ištraukomis.

Papijas teigia, kad Matas surinko ir surašė *Viešpaties žodžius* hebrajų kalba. Kai kurie tyrinėtojai manė, kad čia Papijas suklydo, nes Matas tegalėjo rašyti aramajiškai. Mat, I a. Palestinoje buvo naudojama aramajų kalba. Tai semitinė kalba, gimininga hebrajų kalbai.[124] Vėliau paaiškėjo, kad šiuo atveju Papijas žinojo, apie ką kalba. Atradus Negyvosios jūros ritinius 1947 m., buvo matyti, kad I a. Palestinos žydija buvo dvikalbė. Daugumas ritinių yra parašyti hebrajų, ne aramajų kalba.[125] Bet vis viena Papijo liudijimas apie Mato raštus veda į kitą akligatvį. Pirminė *Evangelija pagal Matą* buvo parašyta graikų kalba, ir jos autorius naudojosi graikų kalbos šaltiniais. Todėl visai nesvarbu, ar Papijas sutapatino hebrajų su aramajų kalba, ar ne.

Kaip matome, nors Papijo liudijimas svarus senumu, bet jis kelia gausybę sunkumų ir keblių klausimų. Įdomu, kad ir Jeronimas, garsusis Šventraščio tyrinėtojas ir vertėjas į lotynų kalbą IV-V a., tarėsi atradęs pirmosios evangelijos hebrajiškąjį tekstą. Iš tikrųjų jis turėjo po

---

123 Žr. autoriaus straipsnį "Šviesa iš Kumrano", *Aidai* (4:1975), p. 150-152 (ypač puslapiai apie Kumraną IV); H. C. Kee, F. W. Young, K. Froehlich. *Ten pat*, p. 314.

124 Keletas Naujojo Testamento tyrinėtojų Papiją teisino, teigdami, kad jis tapatino hebrajų ir aramajų kalbas.

125 Žr. autoriaus straipsnį "Šviesa iš Kumrano" *ten pat.* Kyla klausimas: kokia kalba Jėzus kalbėjo? Aramajų? Taip, tikrų tikriausiai. Ar jis mokėjo hebrajų kalbą? Irgi taip, nes savo miestelyje, Nazarete, pamaldų metu skaitė pranašo Izaijo knygą, parašytą hebrajų kalba, žr. Lk 4,14-21.

ranka aramajišką atpasakojimą arba laisvą vertimą graikiškosios *Evangelijos pagal Matą*.[126] Šis raštas mums žinomas *Nazariečių evangelijos* vardu. Nazariečiai buvo žydų krikščionių grupė, gyvenusi prie Eufrato upės Sirijoje ir turėjusi savo evangeliją.

Naujojo Testamento evangelijų tyrinėjimai rodo, kad Mato evangelijos pagrindinis *rašytinis* šaltinis buvo *Evangelija pagal Morkų*. Ši parašyta graikų kalba. Tačiau svarbu neišleisti iš akių to fakto, kad *žodinis* tikėjimo kraitis, kuriuo naudojosi Morkus, ir kurį evangelistas Matas taip pat įjungė į savo pasakojimą drauge su Morkaus medžiaga, savo šaknis turi semitinėje kalboje, kuria kalbėjo Jėzus ir jo amžininkai Palestinoje.[127]

Apie Morkaus ir Mato naudotus šaltinius rašėme pirmoje knygos dalyje. Pravartu turėti prieš akis tai, kas buvo pasakyta apie Jėzaus darbus ir žodžius šiuose I dalies skyriuose: "Krikščionybė: Naujosios Sandoros Bendrija" ir "Jėzus: Naujojo Amžiaus Pranašas".

Skaitant *Evangeliją pagal Matą*, labai svarbu atkreipti dėmesį į evangelisto meistriškumą. Autorius perimtą tikėjimo kraitį savaip *perdirba* ir *suredaguoja*.[128] Kiekviename šios evangelijos puslapyje ir kiekvienoje Jėzaus žodžių ir darbų iškarpoje (perikopėje) galima atpažinti sa-

---

126 Jeronimo užtiktoji *Mato evangelija* plačiau aprašoma E. Hennecke - W. Schneemelcher, *New Testament Apocrypha* (Philadelphia: Westminster, 1963), I. B.W. Bacon rašo apie Jeronimo teigimus savo veikale *Studies in Matthew* (New York: Holt, 1930), p. 478-481.

127 Išsamiai semitinę galvoseną bei išraišką Naujojo Testamento evangelijose aptaria M. Black, *An Aramaic Approach to the Gospels and Acts* (Oxford: Clarendon Press, 1954).

128 Trumpa šio perdirbimo ir suredagavimo apybraiža yra H. C. Kee veikale, *Jesus in History* (New York: Harcourt, Brace, Jovanovich, 1970), p. 148-154. P. F. Ellis plačiau tai aiškina, *Matthew—His Mind and His Message* (Collegeville, Min.: Liturgical Press, 1975); žr. ir D.P. Senior, *The Passion Narrative According to Matthew* (Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1975).

vitą evangelisto teologiją — jo tikėjimo šviesoje pažintą ir išreikštą įžvalgą apie Dievo užmojį ir veiklą. Taigi visos evangelijos sąranga ir jos paskiros dalys išryškina evangelisto teologinį tikslą.

KADA IR KUR BUVO PARAŠYTA EVANGELIJA PAGAL MATĄ

Ignaco Antiochiečio (apie 115 m. Sirijoje) užuominos apie Mato evangeliją mums duoda vėliausią jos rašymui galimą datą. Ignacas *Evangelija pagal Matą* naudojasi kaip kanonišku raštu, turinčiu norminę svarbą krikščionių tikėjimui ir gyvenimui. Todėl galima daryti prielaidą, kad ji jau buvo gerai žinoma ir plačiai skaitoma tuo metu. Antra vertus, šioje evangelijoje panaudota medžiaga iš *Evangelijos pagal Morkų*, todėl ji negalėjo būti parašyta anksčiau negu 70-siais m. po Kr. Beje, prielaida apie ankstyviausią galimą datą patvirtinama ir pačios evangelijos žodžiais apie Jeruzalės užėmimą bei sudeginimą (Mt 22,7), kuris įvyko 70-siais metais. Evangelija tikriausiai buvo parašyta tarp 80 ir 85-jų m. po Kr.

Ši vėlyva *Evangelijos pagal Matą* parašymo data ją atkabina nuo apaštalo Mato ir suriša su poapaštaline Bendrija. Taigi ji negalėjo būti apaštalo Mato rašyta, bet asmens, kuris naudojosi apaštalo Mato tikėjimo kraičiu apie Jėzų ir dviem rašytiniais šaltiniais — *Evangelija pagal Morkų* ir *Q*. Parankumo dėlei, ji tebevadinama "Mato evangelija". Tačiau "Matas" gauna kur kas platesnę prasmę: "Matu" vadinamas pirmosios kanoniškosios evangelijos autorius,[129] ir taip pat Jėzaus sekėjas — apaštalas.

---

[129] Žodis "autorius" Šventraštyje nėra vienprasmiškas, bet turi įvairių prasmių. Žr. R. E. Brown, "The Canon of the New Testament", *JBC* 67:89. Taip pat išnašą 35.

Pačioje evangelijoje nėra teigiama, kad apaštalas Matas ją parašė. Tiesa, joje yra minimas muitininkas vardu Matas. Matas, buvęs viešas nusidėjėlis žydų akyse, tapo Jėzaus sekėju-apaštalu (Mt 9,9; 10,3; plg. Mk 2,13-14). Tačiau niekur neužsimenama, kad šis Jėzaus sekėjas-apaštalas yra evangelijos autorius. Reikia pripažinti, kad nežinome, kas yra *Evangelijos pagal Matą* autorius. Todėl šį iškilų evangelistą ir toliau vadiname "Matu".

Kaip jau ne sykį minėta, evangelistas Matas pasinaudojo rašytais šaltiniais: *Evangelija pagal Morkų* ir *Q* (Šaltiniu). Abu jie buvo parašyti graikų kalba. Todėl aišku, kad ir pirminė Mato evangelija buvo rašoma graikiškai. Ši išvada patvirtinama dar kitu svariu faktu. Matas evangelistas cituoja Senąjį Testamentą pagal graikiškąją Septuagintą, o ne pagal hebrajiškąjį žydijos Šventraštį. Septuaginta gi buvo išversta III ir II a. prieš Kristų. Ja naudojosi helenistinė žydija, kuri jau buvo užmiršusi hebrajų kalbą. Šiame fakte ir į klausimą, kur Mato evangelija buvo parašyta, galime rasti bent dalinį atsakymą. Evangelistas Matas rašė mieste, arba krašte, kuriame buvo graikiškai kalbanti krikščionių bendrija. Tokiame mieste, arba krašte, buvo *Evangelijos pagal Matą* lopšys. Tikro atsakymo nėra. Turime spėjimus: 1. Cezarėjoje (Palestinoje). Cezarėja dažnai minima dėl apaštalo Petro, kuris Mato evangelijoje užima svarbią vietą (Mt 16,16-19). Ten buvo įsteigta krikščionių bendrija (Apd 10). Tačiau *Apaštalų darbų* autoriui pasakojimas apie Petrą Cezarėjoje nėra istorinis pranešimas, o vaizdingas paaiškinimas, kaip Dievo užmojis ir veikla prasiveržė iš lopšio žydijoje į pagoniją. 2. Antiochijoje, mieste ant Oronto (Sirijoje) upės. Antiochija išsaugojo pirmuosius Mato evangelijos aidus. Tai Ignaco laiškai ir *Evangelijos pagal Matą* citatos juose. Dauguma nūdienos Naujojo Testamento ty-

rinėtojų Antiochiją ir laiko miestu, kuriame buvo parašyta Mato evangelija.[130]

Skaitant Mato evangeliją, susidaro įspūdis, kad bendrija, *kuriai* ir *kurioje* ji buvo parašyta, turėjo būti ne tik graikiškai kalbanti, bet ir stiprioje žydijai opių lūkesčių ir akiračių įtakoje. Nagrinėdami pačią Mato evangeliją, pajuntame dvilypę jos autoriaus laikyseną žydijos atžvilgiu. Iš vienos pusės, jis visa širdimi gina Mozės Įstatymą (Torą) ir jo statomus doros reikalavimus (Mt 5,17-19). O iš kitos, jis su giliu kartėliu kelia trūkumus žydijos, ypač jos vadovų, vadindamas juos veidmainiais (Mt 23,1-36). Susidaro įspūdis, kad evangelistas Matas yra žydas, apaštalo Mato mokinys, mylįs savo tautą ir giliai kenčiąs dėl jos nepajėgumo atpažinti Dievo užmojį ir veiklą Jėzuje Kristuje. Pagal evangelistą Matą Dievo užmojis ir veikla Kristuje niekuo neprieštarauja žydijos tiesai. Jam šis Dievo užmojis ir veikla nėra vien tik žydijos tiesos praturtinimas. Krikščionybė evangelistui yra paties Dievo apreikšta Įstatymo ir žydijos vilties pilnatvė (Mt 5,17-20). Užtat jam ir širdį skauda, ir sunku suprasti, kaip gali tie, kurie didžiavosi Įstatymu, neatpažinti jo pilnatvės Jėzuje Kristuje.

Evangelistas Matas nori prašnekinti savo skaitytojus ginčo įtampa. Pasinaudodamas Šventraščiu ir žydams įprastu ginčo metodu, jis skelbia Dievo užmojo ir veiklos viršūnę Jėzuje Kristuje. Mato evangelija yra turtinga polemika, tačiau ji nesitenkina vien polemika. Evangelistui kur kas svarbiau paruošti vadovėlį tiems krikščionims, kuriems tenka gyventi įtampoje su žydais. Raštų pažadai žydijai nėra paneigiami. Priešingai, jie yra pasisavinami: *Bendrija yra tikrasis Izraelis!*[131] Tuo tarpu *ana* tauta, save

---

[130] J. L. McKenzie, "The Gospel According to Matthew", *JBC* 43:15; B. H. Streeter, *The Four Gospels* (London: Macmillan, 1924).

[131] Ši Bendrijos samprata Mato evangelijoje puikiai aprašoma pas

tebevadinanti Izraeliu, yra praradusi savo vietą Dievo užmojyje ir veikloje, nes neatpažino Jėzuje Dievo Mesijo (t.y. Kristaus).

Bendrija, kuriai ir kurioje Mato evangelija buvo rašoma, prašnekinama kaip *tikrasis* Izraelis. Šios evangelijos tyrinėtojai nesutaria, koks buvo tiesioginis autoriaus tikslas. Vieni labiau pabrėžia evangelisto pastangas duoti Bendrijai Gerosios Naujienos liturginę bei homiletinę medžiagą.[132] Liturginiai poreikiai ir išraiška itin ryškūs pamoksle nuo kalno (Mt 5-7).[133] Bet, apskritai paėmus, *Evangelija pagal Matą* nepasižymi didesniu, negu kitos evangelijos, dėmesiu Dievo garbinimui. Kiti tyrinėtojai Mato evangeliją laiko Bendrijos įstatų vadovėliu, panašiu į Kumrano *Bendrijos įstatus.*[134] Anot jų, evangelistui svarbu, kad krikščionių Bendrija turėtų savo vadovėlį, kuris ne tik jai padėtų suprasti Dievo užmojį ir veiklą Jėzuje Kristuje, bet drauge kurti ir palaikyti tarpusavio darną.

MATO EVANGELIJOS SĄRANGA

Skaitydami Mato evangeliją, pastebime autoriaus pomėgį naudoti žaismingą sąrangą. Jėzaus kilmės knygoje, arba genealogijoje, kuria evangelija pradedama, ran-

---

W. Trilling, *Das wahre Israel* (Leipzig: St. Benno-Verlag, 1959). Žr. taip pat J. Rohde, *Rediscovering the Teaching of the Evangelists* (Philadelphia: Westminster, 1968), p. 74-90.

[132] Pavyzdžiui, G. D. Kilpatrick, *The Origins of the Gospel According to St. Matthew* (Oxford: Clarendon Press, 1946), p. 99.

[133] Palaiminimai (Mt 5,3-12) ir Viešpaties malda (Mt 6,9-13) Luko skirtingai panaudojami (Lk 6,20-23; 11,2-4). Luko evangelijoje Jėzus kreipiasi paprastu "Tėve...", o Mato — Jėzus naudoja liturginį kreipinį: "Tėve mūsų, kuris esi danguje...". Luko užrašyti palaiminimai yra labiau asmeniški: "Palaiminti *jūs*...", tuo tarpu Matas juos subendrina: "Palaiminti, *kurie* laiko save beturčiais prieš Dievą..."

[134] K. Stendahl savo knygoje išreiškia šią nuomonę: *The School of St. Matthew* (Philadelphia: Fortress Press, 1968).

dame keturiolikinį grupavimą.[135] Praeities kartos rikiuojamos į tris būrius po keturiolika (Mt 1,2-17). Šią sąrangą, kuri turi simbolinę reikšmę, išlaikyti, jam tenka peršokti kelias kartas. Žaidimas skaičių sąranga dar labiau išryškėja pagrindinėje evangelijos dalyje. Labiausiai krinta akysna *penkiadalė* evangelijos sąranga. Kiekviena dalis užbaigiama panašiu pareiškimu: "Kai Jėzus baigė tas kalbas (arba palyginimus)..." (Mt 7,28; 11,1; 13,53; 19,1; 26,1). Ir kiekviena penkiadalės sąrangos dalis turi savo sudėtį: prasideda su keleta pasakojimų apie Jėzaus darbus ir baigiasi ilgesniu Jėzaus pamokslu (pvz. Mt 3,1-4,25: pasakojimai apie Jėzaus krikštą, gundymą ir mokinių pašaukimą; Mt 5-7: Jėzaus pamokslas nuo kalno). Įžanga į penkiadalę evangelijos sąrangą yra Jėzaus gimimo ir vaikystės pasakojimas (Mt 1-2). Penkiadalę evangelijos sąrangą seka atomazga — pasakojimas apie Jėzaus kančią ir Prisikėlimą (Mt 26-28). Įžanga ir atomazga rėmuote įrėmuoja penkiadalę *Evangelijos pagal Matą* sąrangą.

Mato evangelijos sąrangą galima išreikšti šia schema:

I. Ateina Jėzus, Dievo Mesijas, arba Kristus: Mt 1-2

II. Jėzaus, Dievo Mesijo, arba Kristaus, tarnyba: Mt 3-25

1. *Dangaus Karalystės skelbimo pradžia*: Mt 3-7
   Pasakojamoji dalis: Jono Krikštytojo veikla, Jėzaus krikštas ir gundymas, pirmųjų mokinių pašaukimas (Mt 3,1-4,25).
   Pamokslas: Pamokslas nuo kalno (Mt 5-7).

[135] Skaičius 14 reiškia DVD. Hebrajų kalba skaitmenis išreiškia raidėmis. DVD yra Dovydas: D=4+V=6+D=4=14. Šventraštyje ir Mato evangelijoje Dovydas yra idealusis Dievo Tautos Pateptasis — Mesijas. Dusyk po 7 išreiškia tobulybę.

2. *Dangaus Karalystės skelbimas*: Mt 8-10
Pasakojamoji dalis: Pasakojimai apie išgydymus ir nuodėmių atleidimą (Mt 8,1-9,38).
Pamokslas: Pamokymas Dvylikai (Mt 10,1-42).
3. *Dangaus Karalystės slėpinys*: Mt 11-13
Pasakojamoji dalis: Pasakojimai apie žmones, kurie atsisako atpažinti Dievo Karalystės įsiveržimą į gyvenimą (Mt 11,1-12,50).
Pamokslas: Palyginimai apie Dievo Karalystę žemėje (Mt 13,1-58).
4. *Bendrija — Dangaus Karalystės užuomazga*: Mt 14-18
Pasakojamoji dalis: Pasakojimai su nuojauta apie priešiškumą Dievo Karalystei ir gyvenimą joje (Mt 14,1-17, 27).
Pamokslas: Pamokymai mokiniams apie gyvenimą Dievo Karalystėje (Mt 18,1-35).
5. *Dangaus Karalystė ir Atbaigos Amžius*: Mt 19-25
Pasakojamoji dalis: Pasakojimai apie augantį sankirtį tarp Jėzaus ir žydijos vadovų (Mt 19,1-24,2).
Pamokslas: Kalba apie Atbaigos Amžių (sinoptinė Apokalipsė) (Mt 24,3-25, 46).

III. Jėzaus, Dievo Mesijo, arba Kristaus, nužeminimas ir išaukštinimas: Mt 26-28
Kančios ir Prisikėlimo pasakojimas.
Mokinių siuntimas į pasaulį Dievo Karalystės skelbti.

Kruopštus Mato evangelijos skaitytojas pajus, kad evangelistas kai kur nukrypsta nuo savo pomėgio žaisti sąranga. Pavyzdžiui, rašydamas apie Jėzaus — Dievo Mesijo, arba Kristaus, — tarnybą ketvirtoje dalyje, jis neskiria pasakojamosios dalies nuo pamokslinės (Mt 17,27 ir 18,1). Arba vėl. Kai kurios tarnybos dalys įrėmuojamos itin ryškiai ta pačia Jėzaus veiklos santraukėle. Pavyzdžiui, pirmoji ir antroji:

> *Jėzus vaikščiojo po visą Galilėją, mokydamas sinagogose, skelbdamas karalystės Evangeliją [Gerąją Naujieną] ir gydydamas visokias žmonių ligas bei negalias (Mt 4,23).*
>
> *Jėzus ėjo per visus miestus ir kaimus, mokydamas sinagogose, skelbdamas karalystės Evangeliją [Gerąją Naujieną] ir gydydamas įvairias ligas bei negalias (Mt 9,35).*

Kitos gi Jėzaus, Dievo Mesijo, arba Kristaus, tarnybos dalys nėra taip ryškiai viena nuo kitos atskirtos.

Iš kur evangelistas Matas gavo penkiadalę sarangą? Šventraščio tyrinėtojai mano, kad tai bus sąmoningas penkiadalės Toros (Pentateucho), arba Mozės Įstatymo, sekimas. Matas vaizduoja Jėzų duodantį Naująjį Įstatymą ant kalno Galilėjoje (Mt 5-7), kaip kadaise Mozė buvo davęs Senąjį Įstatymą nuo Sinajaus kalno (Iš 19,1-20, 21). Tai patraukli simbolika, bet turinti silpnų vietų. Visų pirma, Mato evangelijoje nėra taip ryšku, kad Jėzus būtų laikomas antruoju Moze,[136] nors Mozė ir pasirodo drauge su Jėzumi ant Atsimainymo kalno (Mt 17,3-8). Ir kiti du sinoptikai turi panašų aprašymą (Mk 9,2-8; Lk 8,28-36). Be to, Mato evangelijos pagrindinė tema yra Mozės Įstatymo ir Pranašų pilnatvė Jėzuje Kristuje (Mt

---

[136] Šia tema vykusiai rašo W. D. Davies, *The Setting of the Sermon on the Mount* (Cambridge: Cambridge University Press, 1964), p. 92-93.

5,17). Todėl Jėzus čia nėra vien antrasis Mozė, — Jėzus yra nepalyginti daugiau, negu Mozė. Matui evangelistui svarbu skelbti, kad Jėzus Kristus yra Dievo užmojo ir veiklos viršūnė, o Jėzaus tarnyba — Raštuose duotų Dievo pažadų išsipildymas.

NUOSTABIEJI DIEVO DARBAI

Visi keturi evangelistai nutapė Jėzaus paveikslą, žėrintį dieviška galia. O jų aprašyta Jėzaus tarnyba — Jėzaus darbai ir žodžiai — žėri nuostaba. Matas evangelistas daugiau negu kiti pabrėžia Dievo užmojį ir veiklą Jėzuje. Jau pats gimimo atpasakojimas sklinda Dievo apreiškimu per sapnus ir nuostabą keliančius įvykius. Nuostabiausias jų — antgamtinis Jėzaus pradėjimas mergelės Marijos įsčiose (Mt 1,18-25). Neatsilieka ir žvaigždė, kuri atvedė išminčius iš Rytų šalies prie gimimo vietos Betliejuje (Mt 2,1-12). Nuostabieji Dievo darbai yra būdingi Matui evangelistui.

Evangelistas Matas perėmė bemaž visus stebuklų pasakojimus, kuriuos tik rado rašytiniuose šaltiniuose — *Evangelijoje pagal Morkų* ir *Q* (Šaltinyje). Vieni jo sutrumpinti, o kiti net prailginti. Evangelisto Mato perimti stebuklų pasakojimai ne sykį sužėri naujais, šaltiniuose neturėtais, nuostabą keliančiais bruožais. Pavyzdžiu galime imti Jajiro dukrelę. Morkaus evangelijoje ji tik dar prie mirties (Mk 5, 23), o Mato — ji jau mirusi, kai Jėzus prašomas ateiti ir ją *pagydyti* (Mt 9,18). Arba vėl. Morkus kalba tik apie vieną neregį prie Jericho. Tą neregį Jėzus pagydo (Mk 10,46-52), o Mato evangelijoj skaitome apie du neregius (Mt 20,30). Panašūs perkeitimai, medžiagą perimant, lengvai krinta į akis. Tačiau, apskritai, evangelistas Matas, perimdamas medžiagą, ją visą pajungia savo teologiniam tikslui. Perimtuose stebuklų pasakojimuose jis atkreipia ypatingą dėmesį arba į ti-

kėjimą, kuris alsuoja išgydytajame ligonyje, arba į Jėzaus dievišką galią, arba į keliamus Jėzaus sekėjui reikalavimus.[137]

Evangelistas Matas mėgsta atkreipti dėmesį į nuostabius Dievo darbus. Šis pomėgis pasiekia savo viršūnę Jėzaus tuščio kapo aprašyme (Mt 28,1-8). Morkus tik prabėgomis užsimena, kad akmuo nuo kapo angos jau buvo nuristas ir kad jaunuolis baltais drabužiais pranešė, jog Jėzus Nazarietis prisikėlė iš mirties (Mk 16,1-8). O evangelistas Matas mini smarkų žemės drebėjimą, angelo nužengimą iš dangaus ir sargybinių sustyrimą iš baimės (Mt 28,2-4). Vien jis terašo, kad Jėzaus mirties valandą "žemė sudrebėjo, ir uolos ėmė skeldėti. Atsidarė kapų rūsiai, ir daug užmigusių šventųjų kūnų prisikėlė iš numirusių" (Mt 27,52). Šiuo aprašymu evangelistas Matas neturi tikslo nustebinti savo skaitytojus šių įvykių nuostaba, bet nori parodyti, kad Dievo užmojis ir veikla buvo apreikšta Jėzaus tarnyboje ir pasiekė viršūnę didžiausiame stebukle — Jėzaus Prisikėlime iš numirusių.

RAŠTAI IŠSIPILDĖ

Dievo užmojis ir veikla Jėzuje nebuvo atsitiktinis įvykis ar Dievo užgaida. Jėzaus, Dievo Mesijo, arba Kristaus, įvykyje buvo apreikštas Dievo planas, kurį galima atpažinti tikėjimo akimis ir Raštų pagalba. Kristaus įvykis — Jėzaus gyvenimas, mirtis ir Prisikėlimas.

Išsipildė pranašų žodžiai. Evangelisto Mato supratimu, pranašystė apie Jėzaus tarnybą Dievo plane nesiriboja vien tik Senojo Testamento pranašų knygomis. Jo evangelijoje užtinkame cituojamų tekstų, kurie Senajame

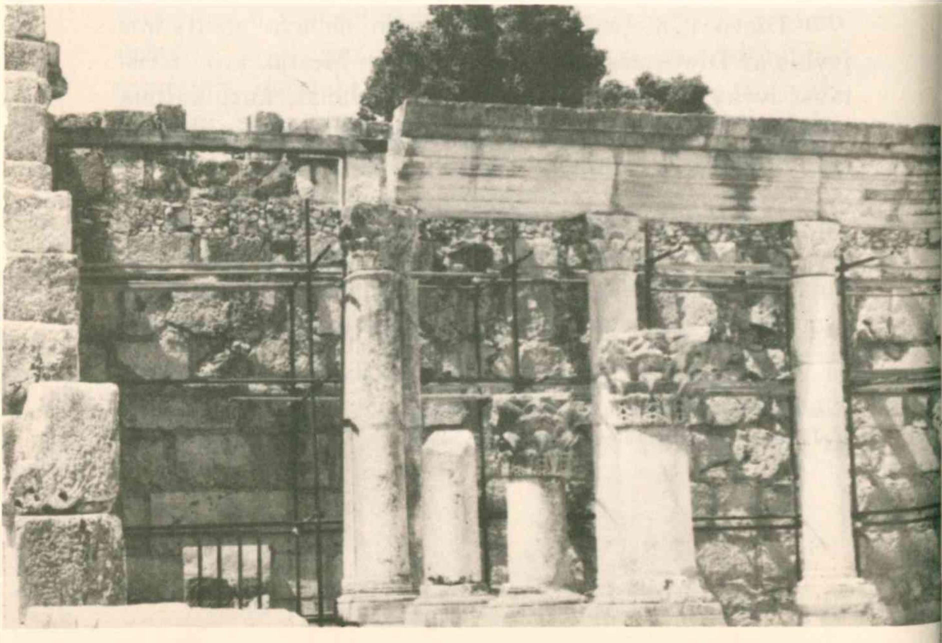
---

[137] Apie Mato evangelisto metodą žr. H. J. Held straipsnį knygoje *Tradition and Interpretation*, kurią suredagavo G. Bornkamm, G. Barth, H. J. Held (Philadelphia: Westminster, 1963), p. 164-299.

Pietinė Galilėjos ežero dalis.
“Jėzus ėmė skelbti: ‘Atsiverskite, nes dangaus karalystė čia pat!’ ” (Mt 4,17).

Kafarnaumo sinagoga.
“Jėzus paliko Nazaretą ir apsistojo Kafarnaume prie ežero” (Mt 4,13).

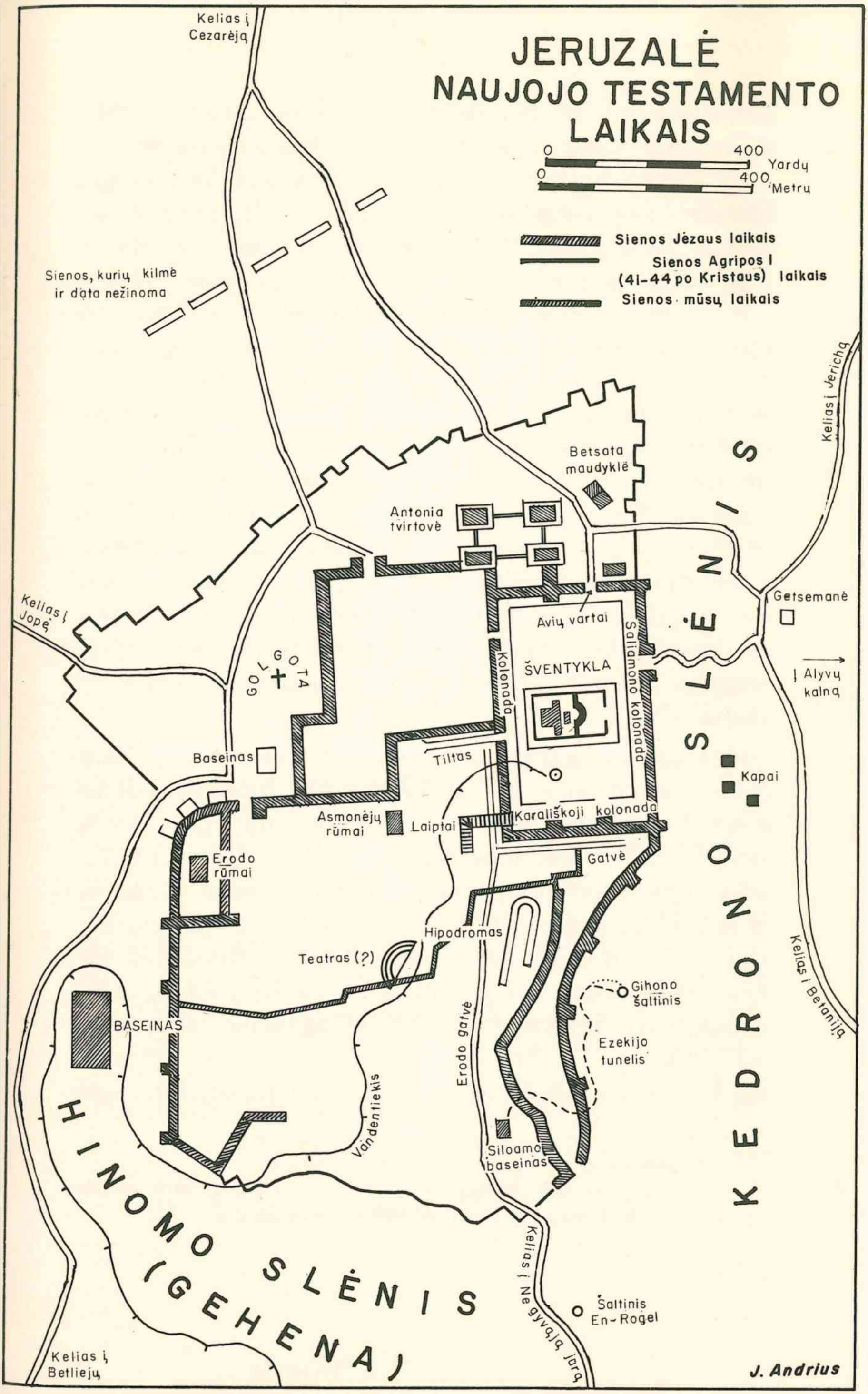
Šventovė Palaiminimų kalne.
"Matydamas minias, Jėzus užkopė į kalną ir atsisėdo.
Prie jo prisiartino mokiniai. Jėzus prabilęs mokė. . ." (Mt 5,1-2).

Atsimainymo šventovė Taboro kalne.
"Jis atsimainė jų akivaizdoje. Jo veidas sužibo kaip saulė,
o drabužiai tapo balti kaip šviesa" (Mt 17,2).

Kelias per Jeruzalę į Kalvariją.

JERUZALĖ
NAUJOJO TESTAMENTO
LAIKAIS
0 400 Yardų
0 400 Metrų
Sienos Jėzaus laikais
Sienos Agripos I
(41-44 po Kristaus) laikais
Sienos mūsų laikais
Kelias į Cezarėją
Sienos, kurių kilmė ir data nežinoma
Kelias į Jericho
Betsata maudyklė
Antonia tvirtovė
Getsemanė
Kelias į Jopę
Avių vartai
GOLGOTA
ŠVENTYKLA
Kolonada
Saliamono kolonada
Į Alyvų kalną
Baseinas
Tiltas
Kapai
Asmonėjų rūmai
Laiptai
Karališkoji kolonada
Gatvė
Erodo rūmai
Hipodromas
Teatras (?)
Gihono šaltinis
BASEINAS
Erodo gatvė
Ezekijo tunelis
Kelias į Betaniją
Vandentiekis
Siloamo baseinas
KEDRONO SLĖNIS
HINOMO SLĖNIS (GEHENA)
Kelias į Negyvąją jūrą
Šaltinis En-Rogel
Kelias į Betliejų
J. Andrius

Testamente nebuvo laikomi pranašystėmis apie Dievo Mesiją. Viena Raštų vieta, kurią evangelistas Matas cituoja, iš viso nerandama mūsų turimame Senajame Testamente, būtent: "Taip išsipildė pranašo žodžiai: 'Jį vadins Nazariečiu'" (Mt 2,23). Iš kur ji? Tiesa, kad šios citatos, kaip Matas ją perduoda, nėra pranašų knygose. Atrodo, kad ji yra sudaryta iš Senojo Testamento užuominų. Dvi užuominos galimos: *Teisėjų* knygos 13,5, arba *Izaijo* knygos 11,1. Gali būti, kad evangelisto Mato citata yra sudėtinė: sudaryta iš Ts 13,5 ir Iz 11,1. Verta iš arčiau pasižiūrėti į kiekvieną iš jų. Ts 13,5 kalba apie Dievo tarnybai ypatingu būdu pašventintą asmenį, kuris vadinamas *nazaritu*.[138] Antrasis tekstas — Iz 11,1 — rašo apie Mesiją iš Dovydo namų, kuris hebrajiškai vadinamas *nezer*. Lietuviškai *nezer* reiškia *atžalą* iš (nukirsto medžio) kelmo. Pagal Izaijo pranašystę Dovydo namai, arba dinastija, nors ir tebuvo likę lyg nukirsto medžio *kelmas*, tačiau išaugins *nezer* — *atžalą*, t.y. idealų palikuonį, kuris bus Dievo Mesijas.

Pastabus skaitytojas pajus, kad tarp *nezer* ir *Nazarietis* yra skirtumo. Juk balsės kitokios! Hebrajiškasis Senasis Testamentas buvo parašytas vien tik priebalsėmis. Balsės buvo pridedamos skaitant.[139] Priebalsės buvo Dievo įkvėpto autoriaus parašytos, todėl laikomos šventomis ir nekaitaliojamomis. O balsės, pridedamos skaitant, kaitaliojimo neišvengė. Pavyzdžiu imkime žodžio šaknį *dbr*. Šio žodžio šaknis galėjo būti skaitoma kaip daiktavardis *dabar*, kuris reiškia *žodį* arba *daiktą*, arba *deber*, kuris reiškia *marą* (!). Ta pati triraidė šaknis galėjo būti imama kaip veiksmažodis *diber* — *jis kalbėjo*. Grįžkime prie

---

138 Ark. J. Skvireckas verčia "Dievo nazarajis".

139 Tik vėliau hebrajiškasis Senojo Testamento tekstas buvo aprūpintas *rašytomis* balsėmis. Tai įvyko tik krikščionijos amžiais.

Evangelijos pagal Matą. Evangelistas Matas priebalsėmis rašytam žodžiui *nzr* davė balses, kurių dėka jis atpažino šventraštinį liudijimą apie Jėzaus, Dievo Mesijo, arba Kristaus, ryšį su Nazaretu: "Jį vadins *Nazar*iečiu" (Mt 2,23). Todėl evangelisto Mato samprata, "Jį vadins Nazariečiu" reiškia daugiau negu raidišką pranašystės išsipildymą.

Evangelistas Matas, cituodamas Šventraštį, naudoja jam būdingą formulę: "Visa tai įvyko, kad išsipildytų Viešpaties žodžiai, pasakyti pranašo lūpomis..." (Mt 1, 22). Jo evangelijoje ši formulė su nežymiais pakeitimais užtinkama vienuolika kartų.[140] Mato evangelijoje cituojamos pranašystės gauna turtingesnę prasmę. Imkime pavyzdžiu Ozėjo knygos žodžius: "Iš Egipto pašaukiau savo sūnų" (Oz 11,1), kuriuos randame Mt 2,15b. Pranašas Ozėjas turi mintyje *Izraelio tautą*, kurią Dievas išvedė iš Egipto priespaudos. Tuo tarpu evangelistas Matas šiuos žodžius supranta kaip pranašystę apie *Jėzų*, kurį po Erodo mirties Dievas pašaukė grįžti iš Egipto. Aprašydamas išdaviko Judo gyvenimo pabaigą (Mt 27,3-10), evangelistas Matas pasinaudoja pora, o gal net ir trejeta, užuominų iš pranašų (Zch 11,12-13; Jer 32,6-15; 18,2-3). Nė viena iš jų savo pirminiame kontekste nekalba apie Mesijo išdavimą ar apie išdavikui duotą kyšį. Tačiau evangelistas jas panaudoja parodyti, jog Dievo užmojis ir veikla Jėzuje apreikšti Raštuose, išsipildė vienam iš apaštalų išdavus savo Viešpatį.

Morkus, aprašydamas Jėzaus įžengimą į Jeruzalę ant asilaičio, taip pat turi mintyje Raštų išsipildymą (Mk 11,1-10), bet evangelistas Matas nujaučiamą užuominą padaro tiesiogine: "Taip turėjo išsipildyti pranašo žodžiai (Mt 21,4; žr. Mt 21,1-10). Jis cituoja ir Jėzui pritaiko

---

140 Mt 1,22; 2,5; 2,17; 2,23; 4,14; 8,17; 12,17; 13,35; 21,4; 27,9-10.

pranašystę iš Zacharijo knygos (Zch 9,9). Čia evangelistas išsiduoda nepažįstąs hebrajų poezijos formos. Hebrajų poezijai yra būdingas paralelizmas — dvieilis arba trieilis, kurio pirmosios eilutės prasmę ataidi ar praplečia antroji ir trečioji eilutė. Paimkime pavyzdį iš Ps 23 (24),1:

Viešpaties žemė — ir kas tik ant žemės,
visas pasaulis ir kas jame gyva.

Antroji eilutė ataidi pirmosios prasmę. Panašią poetinę formą randame ir pranašo Zacharijo knygoje. Jis taip aprašo Izraelio karalių, kuris:

Yra beturtis ir joja ant asilo,
ant asiliuko, asilės jauniklio.

Čia kalbama tik apie vieną asilą. Taip tekstą suprato kiti evangelistai (Mk 11,1-11; Lk 19,28-38; Jn 12,12-16), o Matas, nesuprasdamas hebrajiško poetinio paralelizmo, sako, jog Jėzus liepė atvesti "asilę su asilaičiu" (Mt 21,2).[141]

Tačiau evangelisto Mato Raštų aiškinimas nėra raidiškas. Ir Raštų išsipildymo samprata nėra matematinis dėsnis. Raštai išsipildo kaip sėkla tampa medžiu, vaikas — suaugusiu! Panašiu Raštų aiškinimu naudojosi ir Kumrano esenų bendrija.[142] Ir Kumrano bendrija, ir bendrija, kuriai Matas rašė, save laikė baigminėmis, arba eschatologinėmis, bendrijomis, kurios paskutinėmis dienomis išsamiai išaiškino Raštuose aprašytą Dievo užmojį bei veiklą. Abi tikėjo Dievo duota ypatinga įžvalga Raštams suprasti. Abiejų įsitikinimu, Raštai skaitytini *iš naujo* baig-

---

[141] Ark. J. Skvireckas Zch 9,9 verčia: "Jis neturtingas ir joja ant asilės ir jauno asilaičio". Naujasis lietuviškas vertimas Zacharijo tekstą verčia: "... jis joja ant asilės, lydimas asilaičio..." (Zch 9,9; Mt 21,5).

[142] K. Stendahl, *Op. cit.*, p. 20-35.

minių įvykių šviesoje. Evangelisto Mato laikų krikščionims, ir taip pat krikščionims mūsų laikais, tas eschatologinis įvykis yra Jėzaus tarnyba, mirtis ir Prisikėlimas. Šio įvykio šviesoje krikščionių Bendrija naujai supranta ir aiškina Dievo išganingąją veiklą Senajame Testamente. Pasiekus Dievo plano viršūnę, visi nueito kelio vingiai ir zigzagai pasidaro aiškūs, kaip ant delno. Bendrija prisimena praeitį ir su viltimi, įžiebtą Jėzaus mirties ir Prisikėlimo galia, keliauja į ateitį. Nenuostabu, kad evangelistas Matas, savitose istorinėse aplinkybėse, *atsimena* Raštus ir *aiškina* jų išsipildymą Jėzuje Kristuje.

Mozės Įstatymo išsipildymas. Raštai, pagal evangelistą Matą, išsipildė ne vien pranašų laukta viltimi. Mozės Įstatymo reikalavimai, apie kuriuos taip įsakmiai kalbėjo pranašai, taip pat buvo įgyvendinti ir išpildyti. *Evangelija pagal Matą* tai parodo Jėzaus pamoksle nuo kalno (Mt 5-7). O Luko evangelijoje yra "pamokslas lygioje vietoje" (Lk 6,17-49), kuris yra daug kuo panašus į mums geriau pažįstamą Mato evangelijos pamokslą nuo kalno. Abu evangelistai turėjo po ranka tą patį *Q* (Šaltinį) raštą.[143] Evangelistas Matas *Q* (Šaltinio) medžiagą savitai perima, ją perdirbdamas ir į ją įjungdamas medžiagą apie Jėzaus žodžius iš kitų šaltinių. Mato pamokslas nuo kalno prasideda su Palaiminimais (Mt 5,1-11). Juose ima ryškėti evangelisto savitumas. Pagal jį krikščioniškoji doros norma nėra tik klusnumas Įstatymo reikalavimams. Vien Įstatymo keliu neįmanoma tapti krikščioniu, Dievo Tautos arba *tikrojo* Izraelio nariu. Tikri krikščionys yra tie, kurie visa, ką turi, priima kaip Dievo malonės dovaną. Pasaulio akim žiūrint, krikščionys yra tik nuliūdę, paniekinti, persekiojami, beturčiai. Tačiau Amžiaus Pa-

---

143 Žr. "Jėzus — Naujojo Amžiaus Pranašas" pirmoje dalyje, p. 147-172.

baigoje bus apreikšta, kad jiems priklauso ypatinga Dievo malonė: "jų yra Dangaus karalystė", "jie paveldės žemę", "jie regės Dievą". Jau *dabar* jie yra žemės druska ir pasaulio šviesa. Užtat ir raginama: *būkite tuo, kas esate* "žmonių akivaizdoje", kad pasaulis, matydamas jūsų gerus darbus, "šlovintų jūsų Tėvą danguje" (Mt 5, 13-16).

Pati evangelisto Mato laikysenos širdis įstatymo atžvilgiu galima atpažinti dviejose pamokslo nuo kalno vietose: pareiškime apie Senojo Įstatymo išsipildymą (Mt 5,17-20) ir antitezių, arba priešpriešų, serijoje (Mt 5,21-48). "Nemanykite, jog aš atėjęs panaikinti Įstatymo ar Pranašų. Ne panaikinti jų atėjau, bet įvykdyti" (Mt 5, 17). Šešetas antitezių, arba priešpriešų, su "Jūs esate girdėję (t.y. Senajame Testamente), "kad jūsų protėviams buvo pasakyta" (pvz. Mt 5,21), "o aš jums sakau" (pvz. Mt 5,22) randamos tik *Evangelijoje pagal Matą*. Jėzaus žodžiai yra evangelisto Mato savitai perdirbti ir palenkti jo teologiniam tikslui. Trys Jėzaus teigimai nurodo kaip evangelistas Matas vertina Įstatymą:

1. *Nemanykite, jog aš atėjęs panaikinti Įstatymo ar Pranašų. Ne panaikinti jų atėjau, bet įvykdyti (Mt 5,17).*

Pirmoji šio pareiškimo dalis yra užuomina. Jėzui arba jo mokinių Bendrijai buvo prikišama, kad jie nori panaikinti Senojo Testamento Įstatymą ir Pranašus. Užmetimas buvo tapęs kaltinimu. Kaltinimas atmetamas antrosios pareiškimo dalies tvirtinimu, kad Jėzus *siekia įvykdyti* Įstatymą ir Pranašus. Kitaip sakant, Jėzus ir jo mokinių Bendrija nesistengia panaikinti, bet užbaigti tai, ką Įstatymas buvo žadėjęs: įgyvendinti Dievo valią žmogaus gyvenime. Įstatymas *galėjo tik įsakyti* žmogui paklusti Dievo valiai, Jėzus gi, būdamas klusnus Dievo valiai, *įgyvendino* Įstatymą. Įstatymas nėra įgyvendinamas teisu-

mo reikalavimų pažinimu, bet teisiu gyvenimu, kuris yra "tikresnis už Rašto aiškintojų ir fariziejų teisumą" (Mt 5,20).

2. *Iš tiesų sakau jums: kol dangus ir žemė nepraeis, nė viena raidė ir nė vienas brūkšnelis neišnyks iš Įstatymo, viskas išsipildys (Mt 5,18).*

Panašų pareiškimą randame ir *Evangelijoje pagal Luką* (Lk 16,17). Taigi ir Matas, ir Lukas pasinaudoja *Q* (Šaltinio) medžiaga:

Lukas rašo: "Greičiau dangus ir žemė pražus, negu iš Įstatymo iškris bent vienas brūkšnelis" (Lk 16,17). Čia Jėzus traukia per dantį fariziejus, kurie mieliau dangų ir žemę sutiktų pražudyti, negu išbraukti bent vieną brūkšnelį iš Įstatymo. Mato evangelijoj tos ironijos nėra. Jo teigimu, pats Įstatymas yra pastovus, ir "nė vienas brūkšnelis neišnyks iš Įstatymo, viskas išsipildys" (Mt 5,18). Šia samprata evangelistas pralenkia ne vieną savo amžiaus rabiniškosios žydijos Įstatymo aiškintoją. Kartu jis yra tikras, kad tauta, save vadinusi Izraeliu, neturėjo jėgų Įstatymo reikalavimams įvykdyti. Kas kita su *naujuoju* Izraeliu, kurio vardu jis kalba. Naujoji Bendrija gyvena tikėjimu ir viltimi siekti visa, ką pažada Įstatymas, ir įgyvendinti visa, ką įsako Įstatymas per Jėzų Kristų. Ši savimonė išryškėja antitezių, arba priešpriešų, serijoje (Mt 5,21-48). Įstatymas nėra atšaukiamas, bet iš esmės ir visiškai įgyvendinamas. Įstatymas nėra suprastinamas, sutraukiant jį į vieną dėsnį, pavyzdžiui, meilę; Įstatymo reikalavimai nėra minimi nepasitikėjimui savomis jėgomis sukelti. Jėzus, Dievo Mesijas (Kristus), *įvykdė* Įstatymo teisumą. Krikščionis tikėjimu ir viltimi *gali įvykdyti* Įstatymo teisumą per Jėzų Kristų.

3. *Todėl, kas pažeistų bent vieną iš mažiausių paliepimų ir taip elgtis mokytų žmones, tas bus vadinamas*

mažiausiu dangaus karalystėje. O kas juos vykdys ir jų mokys, bus vadinamas didžiu dangaus karalystėje. Todėl sakau jums: Jeigu jūsų teisumas nebus tikresnis už Rašto aiškintojų ir fariziejų teisumą, jūs neįeisite į dangaus karalystę (Mt 5,19-20).

Šis pareiškimas turi keletą svarbių bruožų. Jie yra nuostabūs ir verti dėmesio. Visų pirma, pagal evangelistą Matą Bendrijos nario uždavinys gyvenime yra dvejopas: *vykdyti* ir *mokyti.* Fariziejams buvo įprasta mokyti Įstatymo, bet ne gyventi pagal Įstatymą: "jie kalba, bet nedaro" (Mt 23,3). Tikrasis Karalystės sūnus ar dukra ir vykdo, ir moko. Asmuo, norįs vadovauti, užimdamas mokytojo pareigas Bendrijoje, turi rimtą ir iškilią atsakomybę. Užuot fariziejus pasmerkus, evangelistas Matas ragina tikrojo Izraelio narį nepasitenkinti Įstatymo žinojimu, bet įgyvendinti jį. Mums įprastas fariziejaus tipas ir karikatūra: smulkmeniškas, kitiems nepakantus ir savimi patenkintas asmuo. Dažnai fariziejus yra tolygus veidmainiui.[144] Evangelistas Matas smerkia fariziejų veidmainiškumą (Mt 23,1-39), o ne jų Įstatymo pažinimą. Fariziejai negyvena taip, kaip moko! Naujoji Dievo Tauta — krikščionių Bendrija turi ne tik žinoti, bet ir gyventi pagal tai, ką žino.

Evangelijoje pagal Matą, Jėzus įvykdė Įstatymą, nes savo gyvenimu, mirtimi ir Prisikėlimu įgyvendino Dievo užmojį.

Jėzus ir Mozės Įstatymas. Sinoptikai, apskritai paėmus, rodo Jėzų ne tik atšaukiantį tai, ką Įstatymas liepė bei draudė, bet ir reikalaujantį daugiau, negu Įstatymas

---

144 Fariziejai stengėsi tobulai pažinti ir tobulai paklusti Torai arba Mozės Įstatymui. Jame gi buvo atpažinę net 613 įsakymų: 248 reikalavimai "daryk!" ir 365 reikalavimai "išvenk!". Taigi kolosalus idealas ir kolosali pliurė!

reikalavo. Pavyzdžiui, Jėzus atšaukia skyrybų raštą, kurį leido Įstatymas (Mt 5,31; Įst 24,1). I a. rabinai nesutarė dėl pakankamai svarbių skyrybų priežasčių. Įstatymas buvo leidęs skyrybas: "Jei žmogus vestų žmoną ir su ja gyventų, o ji nepatiktų jam dėl kokio nors akibrokšto" (Įst 24,1), tegul išduoda jai skyrybų raštą. *Akibrokštas* buvo įvairiai suprantamas. Vieni rabinai jame įžiūrėjo "svetimavimą", o kitiems užteko "nepatraukliai paruošto valgio". Pagal Jėzaus mokymą, net klausimo apie skyrybas ir naujas vedybas negali būti (Mk 10,11-12). Evangelistas Matas žino Jėzaus mokyme tik vieną skyrybų išimtį. Išimtis tik "ištvirkavimo atveju", t.y. neteisėtos moterystės atveju (Mt 5,31-32; 19,9).[145]

Jėzus reikalauja daugiau negu Įstatymas reikalavo, mokydamas apie žmogžudystę (Mt 5,21-26), apie svetimavimą (Mt 5,27-30), apie atmoką be keršto (Mt 5,38-42), ypač apie artimo meilę (Mt 5,43-48). Kiekvienu atveju, Jėzaus mokymas iš esmės skiriasi nuo Įstatymo reikalavimo. Ne tik žmogžudystė, bet ir pyktis ant artimo draudžiamas; ne tik svetimavimas, bet ir geidimas širdimi ne savo moters pasmerkiamas. Nepakanka būti pakantus sunkiai pakenčiamam artimui, reikia dalintis su juo visu nuoširdumu tuo, kas turima; nepakanka mylėti tuos, kurie mieli ir arti širdies, bet reikia mylėti ir priešus.[146]

Jėzaus reikalavimai nedaro jokių išimčių. Jais turi žėrėti žmonių kasdieniai santykiai. Paliečiamos pačios

---

[145] J. L. McKenzie, "The Gospel According to Matthew", *JBC* 43: 38; Joseph Bonsirven, Theologie du Nouveau Testament (Paris: Aubier, 1951), p. 143-144 ir *Le Divorce dans le Nouveau Testament* (Tournai: Desclée, 1948).

[146] G. Barth, "Matthew's understanding of the Law", knygoje *Tradition and Interpretation*, kurią suredagavo G. Bornkamm, G. Barth, H. J. Held (Philadelphia: Westminster, 1963), p. 85-105.

žmogaus su žmogumi santykiavimo šaknys ir širdis. *Evangelijoje pagal Matą* Jėzus pabrėžia ne tik Įstatymo dvasią, bet ir raidę. Tai galima pajusti iš Jėzaus klausimo fariziejams: "Argi neskaitėte, jog Kūrėjas iš pradžių 'sutvėrė žmones kaip vyrą ir moterį' ir pasakė: 'Todėl... du tapo vienu...'?" (Mt 19,4-6; plg. Mk 10,6-9; Pr 1,27; 2,24). Evangelistas Matas Jėzaus doros reikalavimus pagrindžia paties Dievo prigimtimi ir užmoju:

> *Aš jums sakau: mylėkite savo priešus ir melskitės už savo persekiotojus,* kad būtumėte savo dangiškojo Tėvo vaikai; *jis juk leidžia savo saulei tekėti blogiesiems, siunčia lietų ant teisiųjų ir neteisiųjų... Taigi* būkite *tokie* tobuli, *kaip jūsų* dangiškasis Tėvas yra tobulas *(Mt 5,44-45.48)*.

Žodžiu "tobulas" evangelistas Matas išreiškia Dievo užmojo tyraširdiškumą. Tyraširdis Dievas siekia teisumo pasaulyje.[147] Dievo užmojo tyraširdiškumas yra mastas ir žmogui: "Palaiminti tyraširdžiai: jie regės Dievą" (Mt 5,8). Lukas savo evangelijoje šį Jėzaus reikalavimą lyg suprastina: "Būkite *tobuli*" pakeičia į "būkite *gailestingi*" (Lk 6,36). O Matas evangelistas lieka artimesnis pirminei Jėzaus minčiai.

Pagal Mato evangeliją klusnumas Įstatymui nesiriboja vien doros poreikiais. Įstatymas reikalavo ir dalyvauti maldoje (Mt 6,5-8), ir duoti išmaldą (Mt 6,1-4), ir pasninkauti (Mt 6,16-18), ir duoti atnašas pagal Šventyklos nuostatus (Mt 5,23-24).[148]

---

[147] *Ten pat,* p. 97-103.

[148] K. W. Clark, "Worship in the Jerusalem Temple", *New Testament Studies* 6 (1960), p. 269 ss., teigia, kad net po Šventyklos sugriovimo, 70-siais metais po Kristaus, atnašos buvo aukojamos jos griuvėsiuose. Sutikus su Clark, lengviau suprasti Mato evangelisto užuominą "...palik savo atnašą tenai prie altoriaus..." ir užuominos apie Dievo garbinimą Šventykloje *Laiške žydams* 8,4-5.

Evangelijai pagal Matą yra būdingas žodis "teisumas" arba "teisybė" (Mt 3,15; 5,6.10.20; 6,1: teisumas =geri darbai=išmalda; 6,33; 21,32).[149] Evangelisto Mato pomėgis naudoti šį žodį yra itin ryškus, kai palyginame jį su Luku: Mt 6,33 ir Lk 12,31. Abu evangelistai čia turi bendrą rašytinį šaltinį:*Q*. Lukas pasitenkina tik *Q* citata: "Verčiau ieškokite jo karalystės, o visa tai bus jums pridėta"; evangelistas Matas gi: "Jūs pirmiausia ieškokite Dievo karalystės *ir jo teisybės*, o visa tai bus jums pridėta". Matas *Q* (Šaltinį) praplečia, įterpdamas į perimtą medžiagą jam būdingą žodį.

Teisumo, arba teisybės, tema *Evangelijoje pagal Matą* užsimezga pačioje Jėzaus tarnybos pradžioje (Mt 3,15). Pasakojime apie Jėzaus krikštą Jonas Krikštytojas pareiškia, kad ne jis Jėzų, bet Jėzus jį turėtų pakrikštyti (Mt 3, 14). Tačiau Jėzus jį prispiria, atsakydamas: "Taip mudviem dera atlikti *visa, kas reikalinga teisumui*" (Mt 3, 15). Iš Jėzaus žodžių aišku, kad Dievo valios užmojis turi būti visiškai įgyvendintas. Net pats Jėzus turi pilnai įgyvendinti Dievo valią. Jėzus labiausiai už visus! Teisumas turi būti visuotinai įvykdytas. Dalinio klusnumo nepakanka. Kas yra tas teisumas, kuriam įgyvendinti Jėzus ir Jonas Krikštytojas atlieka visa, kas reikalinga? Šiame tekste nėra tiksliau nusakoma. Tačiau evangelisto Mato pomėgis jį naudoti atkreipia dėmesį į jo svarbą: Jėzus, Dievo Mesijas, arba Kristus, įkūnija Dievo teisumą.

Evangelisto Mato supratimu, teisumas turi baigminį, arba eschatologinį, bruožą. Jį galime apčiuopti jo iššūkyje: "Jūs pirmiausia ieškokite Dievo karalystės ir jo teisybės, o visa tai bus jums pridėta" (Mt 6,33). Čia "ka-

---

149 Morkus "teisumo" žodžio iš viso nenaudoja. Luko evangelijoje jį randame tik vienui vieną kartą (1,75), o Jono — du kartus (Jn 16,8.10).

ralystė" ir "teisumas" yra liete suliejami. Dievo valia nėra įgyvendinama vien pavienių asmenų klusnumu. Visa žmonijos istorijos raida dalyvauja Dievo užmojo vyksme. Tik Dievo tikslui tapus tikrove istorijoje — Dievo Karalystei pasiekus pilnatvę, — teisumo kelias atves į Dievo užmojo viršūnę. Vienas šios viršūnės bruožas yra vaizdžiai aprašomas Paskutinio Teismo palyginimu (Mt 25, 31-46). Tikslumo dėlei reikia pastebėti, kad šis Teismo aprašymas nėra tikras palyginimas. Jį reikia vadinti stilizuotu istorijos pabaigos paveikslu. Visa žmonija — žydai ir pagonys — šaukiami prieš Dievą *teisumo* vardu. Istorijos pabaigos paveiksle evangelistas Matas sulieja eschatologinį teisumą ir doros reikalavimus: žmogaus elgesys su artimu varge yra svarbiausias teisumo saikas Teisme. "...kiek kartų tai padarėte [arba "taip nepadarėte"] vienam iš mažiausiųjų mano brolių — man padarėte [arba "nė man nepadarėte"]" (Mt 25,40.45). Teisumo saiku seikėjama žmogaus vieta Dievo užmojyje ir veikloje, kuri veda istoriją į jos baigmę.

Teisumo poreikių yra ir Pamokslo nuo kalno visumoje. Ypač priešpriešų, arba antitezių, serija apie teisumo poreikius daug pasako (Mt 5,21-48). Galima atpažinti Jėzaus Įstatymo sampratą ir ją palyginti su jo amžininkų Įstatymo samprata. Teisumas Pamoksle nuo kalno reiškia ir gerus darbus — išmaldą (Mt 6,1). Evangelistas Matas savo mėgstamą *teisumo* žodį įterpia ir į Jėzaus žodžius — pamokymus, rastus naudotuose šaltiniuose. Palygindami evangelistą Matą su Luku, kai jiedu naudoja *Q* (Šaltinį), tai lengvai atpažįstame. Luko evangelijoj skaitome: "Palaiminti, kurie dabar alkstate" (Lk 6,21), o Mato tekste: "Palaiminti, kurie alksta ir trokšta *teisybės*" (Mt 5,6). Arba vėl: "Palaiminti esate, kai žmonės jūsų nekenčia, jus atstumia, niekina ir atmeta, kaip blogą jūsų vardą dėl Žmogaus Sūnaus", rašo Lukas (Lk 6,22).

Tuo tarpu evangelistas Matas turi sau būdingą Jėzaus palaiminimą tiems, "kurie yra persekiojami *dėl teisybės*" (Mt 5,10). Pagal jį palaiminti tie, kurie yra ne tik niekinami dėl Kristaus vardo ("dėl manęs" Mt 5,11), bet ir už ėjimą "teisumo keliu", kuriuo ėjo pats Jėzus, Dievo Mesijas, įgyvendindamas Dievo valią. Matas evangelistas nepasitenkina bendru paraginimu daryti "gerus darbus" (Mt 5,16). Paskutinio Teismo aprašyme jis duoda ir apčiuopiamus pavyzdžius: pavalgydinti alkaną, aprengti nuogą, lankyti kalinį, priglausti keleivį (Mt 25,31-46). Nejautrumas artimui nelaimėje veda į pasmerkimą Teismo dieną. Svarbu turėti mintyje, kad Paskutinio Teismo aprašymas niekur nesako, jog teisumo darbai darytini, *kad* susikrautume sau nuopelnų. Aprašomi tie, kurie gerais darbais padėjo artimui, darė gera, nes *sutiko artimą varge.* Todėl ir Teismo sprendimas jiems yra staigmena: "Viešpatie, kada gi mes tave matėme alkaną...?" (Mt 25,37).

Teisumo, arba teisybės, kelias nėra kelias aptvertas taisyklių tvoromis iš abiejų pusių, bet gyvenimo būdas, kuriame žmogus yra jautrus mylėti Dievą visa širdimi, o artimą, kaip save patį (Mt 22,37; Mk 12,30; Lk 10,27). Ne tas, kuris šaukia "Viešpatie, Viešpatie!", įeis į Dangaus Karalystę, bet tas, kuris vykdo Tėvo valią (Mt 7, 21). Ne tas, kuris *klauso* Jėzaus žodžių, bet tas, kuris juos *vykdo* — stato namus ant uolos (Mt 7,26). Tokiems, rašo evangelistas Matas, Karalius pareikš Teisme: "Ateikite, mano Tėvo palaimintieji, paveldėkite nuo pasaulio sukūrimo jums paruoštą karalystę!" (Mt 25,34). Jie yra tikri "teisieji" (Mt 25,37).

Teisumas — Bendrijos pareiga. Teisumo kelias nėra vien pavienio žmogaus uždavinys. Pagal evangelistą Matą pavienio žmogaus teisus gyvenimas tėra Bendrijos teisaus

gyvenimo tik dalis. 18-ame evangelijos skyriuje, jis perdirba sinoptikams bendrą medžiagą, norėdamas išryškinti bendruomeninę teisumo pareigą Bendrijoje. Morkaus pasakojimas apie mokinių *ginčą*, "Kuris iš jų didžiausias?" (Mk 9,33-37), po evangelisto Mato plunksna tampa sąlyginiu pamokymu virsti vaiku, kad įeitum į Dievo Karalystės garbę (Mt 18,1-5). Be to, pabrėžia Matas, kiekvienas nuoširdus Jėzaus, Dievo Mesijo, mokinys turi sielotis silpnesniųjų Bendrijos narių gerove. Reikia būti apžvalgiam ir nepaniekinti nė vieno iš "mažutėlių" (Mt 18,6-9). Paklydusios avies palyginimas Luko evangelijoje reiškia Dievo džiaugsmą, kai jis suranda vieną iš savo paklydusių kūrinių (Lk 15,3-7). O Mato evangelijoj tas pats palyginimas (imtas iš bendrojo *Q*) tampa įspėjimu Bendrijai, kad ji rūpintųsi pačiais mažutėliais ir juos saugotų nuo pavojų. Bendrija turės atsakyti prieš Dievą, jei "pražūtų bent vienas iš šitų mažutėlių" (Mt 18,14).

Evangelistas Matas iškelia krikščionio pareigą rūpintis klystančiu broliu bei seseria ir atleisti nuoskaudą (Mt 18,15-35) ne tik iki septynių kartų, bet iki septyniasdešimt septynių kartų! Atleisti neskaičiuojant, tiek kartų, kiek pasitaiko kęsti nuoskaudą. Palyginimas apie beširdį skolininką (Mt 18,23-35) įvaizdina krikščionio atlaidumą. Šiurpus Dievo įvaizdis šiame palyginime — karalius su kalėjimu ir net budeliais (Mt 18,34). Tačiau šie įvaizdžio bruožai nieko nesako apie Dievo prigimtį. Savo palyginimu evangelistas nori skaitytojui parodyti, kad Jėzaus įsakymas atleisti vienas kitam yra labai svarbus ir rimtas.

BENDRIJA: ŠVENTIEJI IR NUSIDĖJĖLIAI

Evangelistas Matas skelbia Bendrijai teisumo kelią ir reikalauja būti tokiems tobuliems, "kaip dangiškasis Tėvas" (plg. Mt 5,48). Tačiau, antra vertus, jis puikiai

žino, kad Bendrija, kaip ir kiekviena žmonių bendruomenė, turi paklusnių ir nepaklusnių narių — šventųjų ir nusidėjėlių. Kol Dievo Karalystė yra šioje žemėje, tol joje maišosi gerieji ir blogieji. Šis Karalystės bruožas yra išryškinamas palyginimuose apie Dievo Karalystę (Mt 13, 1-52). Evangelistas Matas Dievo užmojį istorijoje vadina ne tik "Karalyste" bei "Dangaus Karalyste",[150] bet ir "Žmogaus Sūnaus Karalyste" bei paties "Tėvo Karalyste". Apskritai paėmus, Žmogaus Sūnaus Karalystė *Evangelijoje pagal Matą* yra Bendrija Atbaigos Amžiuje, kurioje kartu maišosi šventieji ir nusidėjėliai. O Tėvo Karalystė yra baigminė, arba eschatologinė, Bendrija, kurioje tėra tik teisieji (Mt 25,34.37).

Palyginimas apie rauges yra tik Mato evangelijoje (Mt 13,24-30) ir jo duotame paaiškinime (Mt 13,36-40) pabrėžiami du gana skirtingi dalykai. Turime ir du skirtingus palyginimus: pirminį, kuris buvo evangelisto Mato šaltinis, ir antrinį — evangelisto aiškinimą. Pirminis palyginimas buvo Mato perimtame tikėjimo kraityje. Jame mokoma, kad Evangelijos — "gerosios sėklos" — pasiuntinys neturi gaišti, galvodamas apie piūtį (Mt 13,24-30). Palyginimo centras yra baigminis, arba eschatologinis, Teismas, kuris įvaizdinamas piūtimi. Dievas *tą dieną* įvertins derlių! Žmogaus uždavinys yra sėklą sėti, o Dievas *tą dieną* įvertins piūties derlių. Evangelistas Matas, savo į Jėzaus lūpas įdėtame palyginimo aiškinime (Mt 13,36-40), perdirba palyginimą į alegoriją ir įspėja Bendrijos narius, kad kai kurie jų — "gera sėkla — karalystės vaikai" — o kai kurie — "raugės — piktojo vaikai" (Mt 13,38).Raugės bus surinktos ir sudegintos žioruojančioje

[150] Žydai iš pagarbos Dievo vardo netardavo, o pakeisdavo kitu žodžiu, pavyzdžiui, "Dangumi". Taigi "Dangus" Mato evangelijoje reiškia Dievą.

krosnyje, kur bus verksmas ir dantų griežimas (Mt 13, 42). Žmogaus Sūnus Teismo dieną savo angelų pagalba "išrankios iš *savo* karalystės" bloguosius. "Teisieji spindės kaip saulė savo *Tėvo* karalystėje" (Mt 13,41-43).

Ir palyginimu apie tinklą (Mt 13,47-50) Jėzus buvo prašnekinęs Evangelijos, Gerosios Naujienos, pasiuntinius. Ir čia drąsinama Dievui palikti žūklės įvertinimą. Evangelistas Matas ir šį palyginimą sualegorina, įspėdamas Bendrijos narius nebūti "blogomis žuvimis", nes jų laukia žioruojanti ugnis.

Nėra abejonės, kad blogio ir gėrio maišatis Bendrijoje vertė evangelistą Matą susirūpinti. Susirūpinimas šia maišatimi paskatino jį Jėzaus palyginimus perdirbti į Bendrijos nariams prasmingas alegorijas. Tokiu būdu evangelistas privertė savo skaitytojus kritiškai pasižiūrėti į save pačius ir apsispręsti už savo vietą Teismo dieną.[151] Gėrio ir blogio grumtynės turi šaknis pačioje žmogaus širdyje. Sienelė, kuri atskiria gėrį nuo blogio žmogaus širdyje, yra ne tik plonutė, bet ir nepastovi. Kaip sunku atsispirti širdies traukai! Nenuostabu, kad "blogųjų ir gerųjų", — gėrio ir blogio, — problema istorijoje amžinai gyva ir mįslinga. Evangelistas Matas tiki, kad, Dievo teisumui tapus tikrove žmoguje, žmogus yra atnaujinamas.

Ir palyginime apie karalaičio vestuves (Mt 22,1-14) randame evangelistui Matui savitą priedą. Savo pirmine forma palyginimas buvo *Q* (Šaltinio) rinkinyje. Evangelistai Matas ir Lukas, iš ten jį perima. Matas įterpia lyg paraštę: "Tuomet karalius užsirūstino ir, nusiuntęs kariuomenę, sunaikino anuos žmogžudžius ir padegė jų

---

[151] Daugiau apie anksčiau minėtus palyginimus galima rasti pas J. Jeremias, *The Parables of Jesus* (Papildyta laida: New York: Scribner's, 1963), p. 81-84; 224-227.

miestą" (Mt 22,7). Evangelisto Mato intarpas, kaip jau anksčiau sakėme, yra užuomina apie neseniai įvykusį (70-siais m. po Kr.) Jeruzalės sunaikinimą. Šiuo intarpu Matas dar sykį paryškina, kad Dievo Tauta susideda iš gerųjų ir blogųjų (Mt 22,10). Pakviestiesiems nebuvus vertiems ateiti į karalaičio vestuves, karalius įsako kviesti iš kryžkelių visus — blogus ir gerus. Mato evangelisto įsitikinimu, į vestuvių pokylį atėjo ir geri, ir blogi. Vienam iš jų trūksta net vestuvių drabužio (Mt 22,11-12). Pagal Matą vestuvių drabužis yra teisumas. Tuo tarpu Lukas šiuo palyginimu įvaizdina įvairų žmonių atliepimą Dievo kvietimui dalyvauti Karalystės pokylyje. Pakviestieji atsiprašinėja (Lk 14,18-20), o religiniai benamiai ir valkatos iš miesto aikščių ir skersgatvių, kelių ir patvorių sukviesti, gūžėte sugūži į Karalystės pokylį. Savo atliepimu Dievo kvietimui jie užsitikrina sau vietą baigminėje, arba eschatologinėje, Bendrijoje (Lk 14,21-24). Taigi, Luko įsitikinimu, šie atmestieji yra jautresni Dievo kvietimui, negu pakviestieji svečiai.

Bendrijai nebuvo įmanoma vien tik laukti, kad baigminis, arba eschatologinis, Teismas amžinai išspręstų blogio ir gėrio problemą. Reikėjo kad teisumo darna būtų kuriama jau dabar, tebesant pakeliui į eschatologinį Teismą. Iš keturių evangelistų tik Matas teduoda veiksnį teisumo darnai Bendrijoje kurti: Apaštalo Petro primatą. Pasakojimas apie apaštalo Petro Jėzaus mesijiškumo išpažinimą Mato evangelijoje sujungiamas su Jėzaus pažadu Petrui (Mt 16,13-19). Petras yra *Uola*, ant kurios statoma Bendrija. "Surišti" ir "atrišti" ano meto Palestinos kalba reiškė įsakmią galią "uždrausti" ar "leisti". Šiais žodžiais, kaip ir "raktų davimu", evangelistas Matas aprašo įsakmųjį veiksnį Bendrijoje — aukščiausiąją teisumui apspręsti valdžią Žmogaus Sūnaus Karalystėje. "Surišimas" ir "atrišimas" pakartojami Mt 18,18 nuaidi net

Evangelijoje pagal Joną (Jn 20,22-23).[152] Evangelistas Matas duoda daug vietos ir rodo pagarbą Rašto aiškintojų įgūdžiui "surišti ir atrišti", aiškinant Mozės Įstatymo reikalavimus. Pats Jėzus Mato evangelijoje Rašto aiškintoją, tapusį Dangaus Karalystės mokiniu, lygina su šeimininku, "kuris iškelia iš savo lobyno naujų ir senų daiktų" (Mt 13,52). Šio įsakmaus Bendrijos veiksnio pareiga buvo siejama su Senojo ir Naujojo Įstatymo aiškinimu ir pritaikymu kasdienos gyvenimui.

Mato evangelija turi ir vieną labai mįslingą bei sukrečiantį palyginimą apie vynuogyno darbininkus (Mt 20, 1-16). Jėzus šiuo palyginimu buvo pateisinęs savo Evangeliją — Gerąją Naujieną:[153] Dievas yra gailestingas visiems. Dievo malonės saikas yra jo gerumas, o ne žmogaus atliktas darbas (Mt 20,13-16). Dievo gerumą neįmanoma paseikėti žmogaus gerumu! "Aš noriu ir šiam paskutiniam duoti tiek, kiek tau. Nejaugi man nevalia daryti su savais pinigais, kaip noriu? Ar todėl tu šnairuoji, kad aš geras?!" (Mt 20,14-15). Dievo malonės logika žmogų stebina ir verčia susimąstyti. Evangelistas Matas, pridėdamas iš kito konteksto Jėzaus žodžius: "Taip paskutinieji bus pirmi, o pirmieji — paskutiniai" (Mt 20,16), duoda palyginimui naują prasmę. Jo kontekste, palyginimas apie mįslingą ir sukrečiantį Dievo gerumą tampa Dievo Tautos, naujai pašauktos iš pagonijos, gynimu prieš žydus. Evangelistas Matas, panašiai kaip ir apaštalas Paulius (*Laiškuose romiečiams* ir *galatams*), duoda suprasti,

---

[152] Apie Mt 16,17-19 autentiškumą plačiau rašo K. L. Schmidt, "Ekklesia", veikale *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, kurį suredagavo G. Kittel (Stuttgart: W. Kohlhammer, 1938), III, p. 522-530; anglų kalba *Theological Dictionary of the New Testament* (Grand Rapids: Eerdmans, 1965), III, p. 518-526. Žr. taip pat J. L. McKenzie, "The Gospel According to Matthew", *JBC* 43:113-116.

[153] J. Jeremias, *Ten pat*, p. 33-40.

kad žydija prarado savo rinktinę vietą Dievo užmojyje. Ta pati mintis labiau išryškėja vynininkų žmogžudžių palyginime (Mt 21,33-46):

> *Todėl sakau jums: Dievo karalystė bus iš jūsų atimta ir atiduota tautai, kuri duos vaisių (Mt 21,43).*

Evangelistas Matas nenori, kad liktų vietos bet kokiai abejonei. Toliau skaitome:

> *Išgirdę palyginimus, vyresnieji kunigai ir fariziejai suprato, kad Jėzus kalba apie juos (Mt 21,45).*

Įdomiausias evangelisto Mato bruožas yra žodžio "tauta" panaudojimas:

Dievo Karalystė bus atiduota kitai *tautai*, t.y. krikščionių *Bendrijai*. Tikroji Dievo Tauta, *tikrasis* Izraelis, jau nebėra žydai. Evangelistas Matas pareiškia: *tikroji* Dievo Tauta yra krikščionija.

Ką galvoja evangelistas Matas apie senojo Izraelio likimą? Jėzus, civilinės valdžios akimis žiūrint, buvo nekaltas, bet per daug žmogiškas. "Pilotas tarė: '. . . Sakyk, ką esi padaręs?' '. . .Vadinasi, tu esi karalius?' Pilotas dar kartą išėjo laukan ir kalbėjo miniai: 'Štai žmogus!' " (Jn 18,35.37; 19,4-5). O aukštiesiems kunigams ir seniūnams Jėzus buvo per daug dieviškas: "Prisaikdinu tave gyvuoju Dievu, kad man pasakytum, ar tu esi Mesijas, Dievo Sūnus?!" (Mt 26,63; žr. Mt 27,11-14). Evangelistui Matui svarbu parodyti, kad Jėzus buvo nekaltas pagal civilinės ir religinės valdžios įstatymus. Jis aprašo žydijos vadovus, imančius sau pilną atsakomybę už Jėzaus pasmerkimą mirčiai: "Jo kraujas tekrinta ant mūsų ir mūsų vaikų" (Mt 27,25). Evangelistas Matas buvo žydijai pagarbus, joje jautėsi namie ir ja sielojosi. Tačiau jis buvo ir kritiškas. Žydija, atmesdama Dievo užmojį ir veiklą Jėzuje, prarado savo teisę būti Dievo Tauta.

Dievo, arba Dangaus Karalystės, artumą, pagal Mato evangeliją, paskelbia Jonas Krikštytojas (Mt 3,1-12). Pagal kitus sinoptikus Jonas Krikštytojas skelbia tik "atsivertimo krikštą nuodėmėms atleisti" (Mk 1,1-4; Lk 3,3-14). Evangelistas Matas savo pasakojime naudojasi dviem šaltiniais: *Evangelija pagal Morkų* ir *Q* (Šaltiniu). Jų pagalba, jis sukuria gyvą Jono Krikštytojo paveikslą, kuriame ryškūs du bruožai:

1. Jonas — ateinančios Karalystės skelbėjas ir
2. Jonas — įrankis, kurio pagalba Jėzus iškilmingai atidaro *teisumo* kelią (Mt 3,2.14).

Vien tik Matas, kalbant apie sinoptikus, teigia, kad Jonas Krikštytojas žino, jog Jėzus yra Dievo Sūnus savo krikšto metu (Mt 3,16-17). Krikštu Jėzus, pradėdamas savo viešąją veiklą, perima Jono misiją (Mt 4,17). Baigminė, arba eschatologinė, Karalystės prigimtis čia labai ryški. Šia pažiūra yra nudažytas Mato pasakojimas apie Jėzų ir Joną Krikštytoją.

Du santraukiniai evangelisto Mato pareiškimai apie Jėzaus viešąją tarnybą turi jam būdingą žodžių junginį:

> *Jėzus vaikščiojo po visą Galilėją, mokydamas sinagogose, skelbdamas* Karalystės Evangeliją *ir gydydamas visokias ligas bei negalias" (Mt 4,23 ir 9,35).*

"Karalystės Evangelija" arba "Karalystės Geroji Naujiena" yra evangelistui Matui būdinga išraiška. Ženklai, kurie parodo Karalystės artumą, yra Jėzaus pagydymai ir demonų išvarymai (Mt 4,24).

Pamokyme Dvylikai yra ryškus Jėzaus nurodymas skelbti Karalystės artumą (Mt 10,7) ir apreikšti jos atėjimo ženklus (Mt 10,1). Baigminis, arba eschatologinis, jų misijos pobūdis *Evangelijoje pagal Matą* itin pabrėžia-

mas. Evangelistas Matas čia perkelia medžiagą iš Morkaus apokalipsės (Mk 13,9-13=Mt 10,17-25).

Pamoksle apie Jeruzalės sugriovimą ir pasaulio pabaigą (Mt 24,1-51), evangelistas Matas panaudoja keletą Jėzaus posakių, parinktų iš *Evangelijos pagal Morkų* ir *Q* rinkinio, kuriais pabrėžia savo svarbesnes teologines temas. Viena jų yra Žmogaus Sūnaus Atėjimas (arba Grįžimas: *Parousia*). Morkaus evangelijoje klausiama apie ženklus, kurie įspės apie Jeruzalės sugriovimą (Mk 13, 4). Evangelistas Matas mokinių klausimą apie ženklus išplečia, pridėdamas jam rūpimą teologinę temą: "Pasakyk mums, kada tai [Jeruzalės sugriovimas] įvyks? Ir koks tavo *atėjimo* [Grįžimo, arba *Parousia*] ir pasaulio pabaigos ženklas?" (Mt 24,3). Jėzaus žodžiai iš *Q* (Šaltinio) mini Žmogaus Sūnaus "dieną" (plg. Mt 24,26-28 su Lk 17,23-24). Evangelistas Matas Jėzaus žodžius padaro aiškia staigaus *Atėjimo* (Grįžimo: *Parousia*) pranašyste: "Kaip žaibas tvyksteléja iš rytų ir nušvinta iki vakarų, taip bus ir su Žmogaus Sūnaus atėjimu" (Mt 24,27). Evangelistas Matas Morkaus pranašystę apie Žmogaus Sūnaus Atėjimą pastiprina (plg. Mt 24,29-31 su Mk 13, 24-26). Be to, jis *Q* (Šaltinio) išraišką "Žmogaus Sūnaus diena" tiesiogiai pritaiko *Atėjimui* pasaulio pabaigoje (plg. Mt 24,37.39 su Lk 17,26).

Evangelistas Matas į savo apokaliptinį Jėzaus pamokslą įterpia tris palyginimus (plg. Mt 24,45-25,30 su Mk 13,1-37 ir Lk 21,8-36): 1. palyginimą apie tarnus (Mt 24,45-51), 2. palyginimą apie dešimtį mergaičių (Mt 25,1-13) ir 3. palyginimą apie talentus (Mt 25,14-30). Visi trys palyginimai kelia reikalą budėti ir laukti nudelsto Atėjimo (*Parousia*).

Palyginimas apie tarnus (Mt 24,45-51), ištikimą ir blogą, turi du tikslus. *Padrąsinti* tuos, kurie yra ištikimi

ir pasiruošę sutikti lūkuriuojantį šeimininką. *Įspėjama*, kad nebudrieji nukentės Teisme Atėjimo dieną:

> *Kas yra ištikimas bei protingas tarnas, kurį šeimininkas paskyrė savo metu šeimynai maitinti? Laimingas toksai tarnas, kurį sugrįžęs šeimininkas ras gerai besidarbuojantį. Iš tiesų sakau jums: jį paskirs valdyti visus savo turtus. O jei anas tarnas bus blogas ir tars pats sau: "Mano šeimininkas neskuba grįžti", ir pradės mušti savo draugus, valgyti, ūžti su girtuokliais, — to tarno šeimininkas sugrįš vieną gražią dieną, kai jis nelaukia, ir tokią valandą, kurią jis nesitiki. Jis žiauriai nubaus jį ir paskirs jam dalį su veidmainiais. Ten bus verksmas ir dantų griežimas (Mt 24,45-51).*

Šis palyginimas sustiprina jau anksčiau gautą įspūdį, kad, evangelisto Mato požiūriu, Bendrija susideda iš gerų ir blogų, budrių ir snaudalių.

Dešimties mergaičių palyginimas (Mt 25,1-13) vaizdžiai ir įsakmiai primena, kad Atėjimo dieną ne visi bus pasiruošę sutikti Viešpatį. "Taigi budėkite, nes nežinote nei dienos, nei valandos" (Mt 25,13).

Palyginimas apie talentus (Mt 25,14-30) įvaizdina rūpestingą ir ištikimą gautų dovanų panaudojimą, laukiant Šeimininko (Grįžimo: *Parousia*). Evangelistas Matas žino iš patirties, kad Bendrijai jau reikia grumtis dėl Atėjimo nudelsimo: "praslinkus *nemaža laiko* [!]... šeimininkas grįžo ir pradėjo daryti... apyskaitą" (Mt 25, 19). Net dusyk Matas pabrėžia katastrofiškas pasekmes niūriu įspėjimu: "Ten bus verksmas ir dantų griežimas (Mt 24,51; 25,30).[154]

---

[154] Visi trys palyginimai — apie tarnus, apie mergaites ir apie talentus — yra ir pas Luką. Tai rodo, kad Matas evangelistas ir Lukas pasinaudojo tuo pačiu *Q* (Šaltinio) raštu. Tačiau yra didelis skirtumas tarp

Evangelistui Matui laikotarpis tarp Prisikėlimo ir garbingo Kristaus Atėjimo nėra vien tik neveikliam laukimui skirtas. Tai didžios veiklos laikotarpis. Jėzaus, Dievo Mesijo, Prisikėlimas sukūrė ne vien naują tikrovę, bet uždėjo ir atsakomybę. Naujoji atsakomybė yra Jėzaus, Dievo Mesijo, mokinių pareiga skelbti Evangeliją — Gerąją Naujieną, apšviesti visą žmoniją. Taip skamba Prisikėlusiojo įsakymas vienuolikai mokinių ant kalno Galilėjoje: "Eikite ir padarykite mano mokiniais visų tautų žmones" (Mt 28,19-20). Pamokymas Dvylikai prieš Prisikėlimą buvo ribotesnis: "... lankykite pražuvusias Izraelio namų avis. Eikite ir skelbkite, kad prisiartino Dangaus Karalystė" (Mt 10,6-7). Benamiai Izraelyje turi būti prašnekinami Gerąja Naujiena. Ši tema, matysime vėliau, yra labai arti širdies Lukui. Dvylika turėjo misiją pačiame Izraelyje. Tačiau ir misija pagonims *Evangelijoje pagal Matą* jau yra nujaučiama prieš Prisikėlimą. Aprašydamas Jėzaus viešąją tarnybą, evangelistas Matas užsimena Galilėją — "pagonių Galilėją" (Mt 4,12-17). Jo eschatologiniame pamoksle Bendrijos misija visam pasauliui tampa aiškia tema:

> *Ši geroji naujiena apie karalystę bus paskelbta visame pasaulyje* [*gr.* oikoumene] *paliudyti visoms tautoms. Ir tada ateis galas (Mt 24,14).*

Evangelija pagal Matą baigiama programiniu pamokymu, kuris alsuote alsuoja visuotinumu:

> *Man duota* visa *valdžia danguje ir žemėje. Tad eikite ir padarykite mano mokiniais* visų tautų žmones, *krikštydami juos vardan Tėvo, ir Sūnaus, ir Švento-*

Mato ir Luko. Matas juos įterpia į savo eschatologinį Jėzaus pamokymą. Tuo tarpu Lukas kiekvienam jų duoda savitą prasmės kontekstą. Žr. Lk 12,42-46; 12,35-38; 19,12-27.

sios Dvasios, mokydami laikytis visko, *ką tik esu jums įsakęs. Ir štai aš esu su jumis per* visas *dienas iki pasaulio pabaigos (Mt 28,18-20).*

Naujoji tikrovė yra pati Bendrija, sudaryta ne tik iš gerųjų ir blogųjų, bet ir iš žydų ir pagonių. Evangelistui Matui Bendrija yra naujoji Dievo Tauta, kuri duos teisumo vaisių (Mt 21,43). Senąjį savo kartos Izraelį jis aprašo kaltindamas:

Pripildykite gi savo tėvų saiką! Gyvatės! Angių išperos! Kaip jūs ištrūksite nuo pasmerkimo į pragarą?! Todėl štai siunčiu pas jus pranašų, išminčių ir Rašto aiškintojų. Vienus iš jų jūs užmušite ir nukryžiuosite, kitus plaksite sinagogose ir persekiosite nuo miesto iki miesto, kad ant jūsų kristų visas nekaltas kraujas, išlietas žemėje, pradedant teisiojo Abelio krauju ir baigiant Barachijo sūnaus Zacharijo, kurį jūs nužudėte tarp šventyklos ir altoriaus. Iš tiesų sakau jums: visa tai ištiks šitą kartą *(Mt 23,32-36).*

Šis baisiai tulžingas apkaltinimas, be abejonės, kilo iš istorinės padėties, kurioje auganti Bendrija suėjo į tiesioginį sankirtį su žydija. Žydija I a. pabaigoje jau buvo sankirtyje ir su Roma. Todėl ir kiekvieną sankirčio apraišką reikia suprasti visumos šviesoje. Mato pranašiškas pasmerkimas yra nukreiptas tiesiogiai į fariziejus (Mt 23,13-36).

Šis tekstas *Evangelijoje pagal Matą* mums daugiau pasako apie evangelistą Matą, negu apie istorinį Jėzų. Sugretinus su evangelisto Mato apkaltinimu, lengva pajusti Jėzaus įsakymą mylėti priešus: "Mylėkite savo priešus ir melskitės už savo persekiotojus" (Mt 5,44).

Evangelijoje pagal Matą susidūrėme su nauju klausimu Bendrijoje: kodėl Žmogaus Sūnus delsia grįžti gar-

bėje? Dievo užmojis ir veikla išsipildė Jėzaus mirtimi ir Prisikėlimu. Tačiau istorija nesiliauja riedėjusi pirmyn. Palengva imta apčiuopti vis didėjantis tarpas — ilgėjantis intervalas — tarp Prisikėlimo ir Žmogaus Sūnaus Atėjimo (*Parousia*). Šiame laikotarpyje naujoji Dievo Tauta privalo nesiliauti išpažinti jį žmonių akivaizdoje. Kas išsigins jo žmonių akivaizdoje, to Žmogaus Sūnus išsigins savo Atėjimo metu (Mt 10,33). Šis iš Morkaus evangelijos perimtas Jėzaus žodis yra evangelisto Mato įrėmuojamas į pamokymus Gerosios Naujienos skelbėjams. Būdami liudytojai, jie veikia Prisikėlusiojo galia: "Visa valdžia man duota danguje ir žemėje..." (Mt 28,18). Šia galia jie ir atlieka savo tarnybą, kuri tęsia paties Jėzaus, Dievo Mesijo, tarnybą — gydymą, demonų išvarymą, Evangelijos skelbimą (Mt 10,7-8). Be to, jie turi ir krikštyti triasmenio Dievo vardu (Mt 28,19).[155] Nors ir nematomas, bet Viešpats yra jų tarpe: "Ir štai *aš esu su jumis per visas dienas* iki pasaulio pabaigos" (Mt 28,20).

Evangelistas Matas anuomet padėjo ir dabar padeda krikščionių Bendrijai suprasti Kristaus Atėjimo (*Parousia*) nudelsimą ir moko, kaip reikia šiame laikotarpyje elgtis. Iš vienos pusės, nuolat didėjąs tarpas tarp Prisikėlimo ir Atėjimo teneatšaldo Bendrijos tikėjimo, nes Žmogaus Sūnus *tikrai ateis*. Antra vertus, neįžiūrėti Viešpaties artumo dabartinėje Bendrijoje yra tikėjimo nesubrendimas, nes *jis yra* "su jumis" per visas dienas iki Dievo užužmojis galutinai išsipildys ir visas pasaulis taps Tėvo Karalyste.

---

[155] Ši vieta Naujajame Testamente yra reta. Čia aiškiai išreiškiamas triasmenis Dievas. Paprastai, triasmenis Dievas tėra tik nujaučiamas, pvz. 2 Kor 13,13: "Viešpaties Jėzaus Kristaus malonė, Dievo meilė ir Šventosios Dvasios bendrystė tebūna su jumis visais!".

METMENYS EVANGELIJOS PAGAL MATĄ

PROLOGAS: JĖZAUS GIMIMAS IR KŪDIKYSTĖ (1,1-2,23):

Jėzaus kilmės knyga (1,1-17)
Jėzaus gimimas (1,18-25)
Jėzų pagarbina Rytų išminčiai (2,1-12)
Bėgimas į Egiptą ir kūdikių žudynės (2,13-23)

I. JĖZAUS, DIEVO MESIJO (KRISTAUS), TARNYBA (3,1-25,46):

1. DANGAUS KARALYSTĖS SKELBIMAS (3,1-7,29):

Pasakojamoji dalis (3,1-4,25):

Jono Krikštytojo veikla (3,1-12)
Jėzaus krikštas (3,13-17)
Jėzaus gundymas (4,1-11)
Sugrįžimas į Galilėją (4,12-17)
Pirmųjų mokinių pašaukimas (4,18-25)

Pamokslas nuo kalno (5,1-7,29):

Palaiminimai (5,1-12)
Šviesa pasauliui (5,13-16)
Senojo Įstatymo išsipildymas (5,17-20)
Penki kontrastai (5,21-48):
- Pyktis (5,21-26)
- Svetimavimas (5,27-30)
- Skyrybos (5,31-32)
- Priesaikos (5,33-37)
- Priešų meilė (5,38-48)

Išmalda slapčiomis (6,1-4)
Tikroji malda (6,5-15)
Pasninkas slapčia (6,16-18)
Tikrasis lobis (6,19-21)
Akis — kūno žiburys (6,22-23)
Dievas ir pinigas (6,24)
Pasitikėjimas Apvaizda (6,25-34)
Neteiskite kitų (7,1-5)
Pagarba šventenybėms (7,6)
Kas prašo, tas gauna (7,7-11)
Aukso taisyklė (7,12)
Du keliai (7,13-14)
Netikri pranašai (7,15-20)
Tikrieji sekėjai (7,21-27)
Atliepimas Kristui (7,28-29)

2. TARNYBA GALILĖJOJE (8,1-11,1):

Pasakojamoji dalis (8,1-9,38):

Raupsuotojo išgydymas (8,1-4)
Šimtininko tarno pagydymas (8,5-13)
Kafarnaumo stebuklai (8,14-17)
Pašaukimo sunkumai (8,18-22)
Audros nutildymas (8,23-27)
Apsėstųjų išgydymas (8,28-34)
Paralitiko pagydymas (9,1-8)
Muitininko Mato pašaukimas (9,9-13)
Ginčas dėl pasninko (9,14-17)
Dar keli pagydymai (9,18-32)
Suvargusios minios (9,33-38)
Pamokymai Apaštalams (10,1-42):
Apaštalų siuntimas (10,1-15)
Būsimi persekiojimai (10,16-25)
Tiesumas ir drąsa (10,26-33)
Ryžtingumas (10,34-39)
Pamokymų pabaiga (10,40-42)

3. DANGAUS KARALYSTĖS SLĖPINYS (11,1-13,52):

Pasakojamoji dalis (11,1-12,50):

Jėzus apie Joną Krikštytoją (11,1-15)
Jėzus apie savo kartą (11,16-19)
Vargas Chorazinui, Betsaidai, Kafarnaumui (11,20-24)
Palaima mažutėliams (11,25-30)
Jėzus ir fariziejai (12,1-14)
Jėzus — Jahvės Tarnas (12,15-21)
Belzebulas (12,22-30)
Nuodėmės Šventajai Dvasiai (12,31-37)
Jono ženklas (12,38-42)
Nelabojo sugrįžimas (12,43-45)
Jėzaus giminaičiai (12,46-50)
Palyginimai apie Dievo Karalystę žemėje (13,1-52):
Įžanga (13,1-3a)
Apie sėjėją (13,3b-9)
Kodėl palyginimai? (13,10-17)
Palyginimas apie sėjėją aiškinamas (13,18-23)
Apie rauges (13,24-30)
Apie garstyčios grūdelį ir raugą maišyme (13,31-35)
Palyginimo apie rauges aiškinimas (13,36-43)
Paslėptas lobis ir brangus perlas (13,44-46)
Apie tinklą (13,47-52)

4. DANGAUS KARALYSTĖS UŽUOMAZGA — BENDRIJA (13,53-18,35):

Pasakojamoji dalis (13,53-17,27):

Apsilankymas Nazarete (13,53-58)
Erodas apie Jėzų (14,1-2)
Jono Krikštytojo mirtis (14,3-12)
Pirmasis duonos padauginimas (14,13-21)
Jėzus eina vandeniu (14,22-34)
Pagydymai Genezarete (14,35-36)
Ginčas dėl papročių (15,1-9)
Tikrasis švarumas (15,10-20)
Kananietės dukters išgydymas (15,21-28)
Antrasis duonos padauginimas (15,29-39)
Vėl apie ženklą iš dangaus (16,1-4)
Fariziejų ir sadukiejų raugas (16,5-12)
Jėzaus dievystės išpažinimas ir Petro primatas (16,13-20)
Pirmasis įspėjimas apie kančią ir Prisikėlimą (16,21-23)
Sekimas Jėzumi (16,24-28)
Jėzaus atsimainymas (17,1-8)
Jonas Krikštytojas — antrasis Elijas (17,9-13)
Berniuko lunatiko išgydymas (17,14-21)
Antrasis įspėjimas apie kančią ir Prisikėlimą (17,22-23)
Šventyklos mokestis (17,24-27)
Pamokymai Apaštalams apie Bendriją (18,1-35):
Kas didžiausias (18,1-4)
Papiktinimai (18,5-10)
Paklydusi avis (18,11-14)
Bendrijos drausmė (18,15-17)
Bendra malda (18,18-20)
Atlaidumas (18,21-35)

5. DANGAUS KARALYSTĖ IR ATBAIGOS AMŽIUS (19,1-25,46):

Pasakojamoji dalis (19,1-24,2):

Santuokos neišardomumas (19,1-9)
Atsisakę tuoktis (19,10-12)
Jėzus ir vaikai (19,13-15)
Turtingas jaunuolis (19,16-22)
Turto pavojai (19,23-26)
Atpildas Jėzaus sekėjams (19,27-30)
Palyginimas apie vynuogyno darbininkus (20,1-16)
Trečiasis įspėjimas apie kančią ir Prisikėlimą (20,17-19)
Jokūbo ir Jono motinos prašymas (20,20-24)
Vadovai — tarnai (20,25-28)

Jericho neregiai (20,29-34)
Mesijinis įžengimas į Jeruzalę (21,1-11)
Prekiautojų išvaikymas (21,12-17)
Pasmerktas figmedis. Tikėjimo galybė (21,18-22)
Kieno įgaliotas? (21,23-27)
Palyginimas apie du sūnus (21,28-32)
Vynininkai žmogžudžiai (21,33-46)
Palyginimas apie karalaičio vestuves (22,1-14)
Dievas ir cezaris (22,15-22)
Mirusiųjų prisikėlimas (22,23-33)
Didžiausias įsakymas (22,34-40)
Mesijas ir Dovydas (22,41-45)
Veidmainystė (23,1-12)
Vargas veidmainiams! (23,13-32)
Neišvengiama bausmė (23,33-36)
Įspėjimas Jeruzalei (23,37-24,2)
Kalba apie Atbaigos Amžiaus pabaigą (24,3-25,46):
Būsimųjų nelaimių pradžia (24,3-14)
Baisus Jeruzalės likimas (24,15-25)
Žmogaus Sūnaus Atėjimas (24,26-31)
Atėjimo laikas (24,32-36)
Raginimas budėti (24,37-44)
Palyginimas apie tarnus (24,45-51)
Palyginimas apie dešimtį mergaičių (25,1-13)
Palyginimas apie talentus (25,14-30)
Paskutinis Teismas (25,31-46)

II. JĖZAUS, DIEVO MESIJO (KRISTAUS) KANČIA IR PRISIKĖLIMAS (26,1-28,20):

Kančios pasakojimas (26,1-27,66):
Sankalba prieš Jėzų (26,1-5)
Patepimas laidotuvėms (26,6-13)
Išdavystės kaina (26,14-16)
Paskutinė Vakarienė (26,17-25)
Eucharistijos įsteigimas (26,26-29)
Įspėjimas Petrui (26,30-35)
Alyvų kalno papėdėje (26,36-46)
Jėzaus suėmimas (26,47-56)
Jėzus Sinedrijoje (26,57-68)
Petras išsigina Jėzaus (26,69-75)
Jėzų veda pas Pilotą (27,1-2)
Išdaviko galas (27,3-10)
Jėzus Piloto teisme (27,11-26)
Vainikavimas erškėčiais (27,27-31)

Nukryžiavimas (27,32-38)
Patyčios (27,39-44)
Jėzaus mirtis (27,45-56)
Laidojimas (27,57-61)
Sargyba prie kapo (27,62-66)

Prisikėlimo pasakojimas (28,1-20):

Tuščias kapas (28,1-8)
Jczus pasirodo moterims (28,9-15)
Jėzus apsireiškia savo mokiniams (28,16-20)

VIII SKYRIUS

NAUJASIS GYVENIMAS: EVANGELIJA PAGAL JONĄ

Dievas taip pamilo pasaulį, jog atidavė savo vienatinį Sūnų, kad kiekvienas, kuris jį tiki, nepražūtų, bet turėtų amžinąjį gyvenimą (Jn 3,16).

Evangelija pagal Joną skiriasi nuo kitų trijų. Ji pradeda pasakoti apie Jėzų ne nuo Jordano (kaip Morkus), ne nuo Betliejaus (kaip Matas ir Lukas), bet nuo amžinybės:

Pradžioje buvo Žodis.
Tas Žodis buvo pas Dievą,
ir Žodis buvo Dievas (Jn 1,1).
...
Visa per jį atsirado,
ir be jo neatsirado nieko...
Jame buvo gyvybė,
ir ta gyvybė buvo žmonių šviesa (Jn 1,3-4).
...
Tas Žodis tapo Kūnu [Žmogumi]
ir gyveno tarpe mūsų... (Jn 1,14).

Jono evangelija skiriasi nuo kitų ne vien savo pradžia. Ji yra vadinama viena iš didžiųjų Naujojo Testamento

mįslių. Ją įspėjus, galima geriau suprasti pirminę krikščionių Bendriją. Jono evangelija turi net dvi pabaigas:

Savo mokinių akivaizdoje Jėzus padarė dar daugel kitų stebuklų, kurie nesurašyti šitoje knygoje. O šitie yra surašyti, kad tikėtumėte, jog Jėzus yra Mesijas, Dievo Sūnus, ir tikėdami vardan jo turėtumėte gyvenimą (Jn 20,30-31).

Po šios aiškios pabaigos seka dar kita pabaiga: visai naujas skyrius — Jn 21! Aprašoma Prisikėlusiojo pasirodymas prie Genezareto ežero. Jame ypač iškeliama apaštalo Petro svarba ir kalbama apie jo mirtį (Jn 21,15-19). Taip pat pataisomas ir klaidingas įsitikinimas, kad "mokinys, kurį Jėzus mylėjo" — mįslingas asmuo, kurį Jono evangelija keletą kartų mini, bet vardu nevadina — nemirsiąs iki Kristaus Atėjimo (Grįžimo: *Parousia*) (Jn 21,20-23). Ar *Evangelija pagal Joną* šiame "mokinyje, kurį Jėzus mylėjo" atpažįsta savo autorių?[156] Ar Jn 21 yra vėlesnis priedas prie jau parašytos evangelijos? Kas jį parašė? Pats evangelistas? Asmuo, kuris buvo *Evangelijos pagal Joną* baigminis redaktorius?

Ir skyrelių sąranga evangelijoje krinta į akis. Mat, kai kurie jų yra ne savo vietoje. Pavyzdžiui, V-sis skyrelis baigiasi aprašymu apie Jėzų Jeruzalėje, o VI-sis prasideda Jėzaus kelionės per Galilėjos jūrą aprašymu. Šis ir panašūs nerišlumai davė pradžią teorijoms apie redaktoriaus, be evangelisto, plunksną evangelijoje. Teorijos toli gražu neprieina prie bendrų arba bent panašių išvadų. Juo daugiau teorijų, juo daugiau nuomonių, juo mažiau tikrumo!

Norint suprasti *Evangeliją pagal Joną*, reikia susi-

---

156 R. E. Brown, *The Gospel According to John — I - XII* (Anchor Bible, 29A; Garden City, N.Y.: Doubleday, 1966), p. LXXXVI-CII; XXIV-XXXIX.

pažinti su *Jono problema*. Trys jos bruožai daug padeda pačią evangeliją suprasti:

1. Šaltinių klausimas;
2. Religinės nuojautos ir galvosenos fonas;
3. Prielaidos apie autorių ir jo Gerąją Naujieną — Evangeliją.

Jono evangelijos šaltinių klausimas. Jono evangeliją skaitant ir ją su sinoptikais lyginant, pajuntami ryškūs panašumai ir stebiną skirtumai. Evangelistas Jonas, kaip ir sinoptikai, Jėzaus viešąją veiklą pradeda pasakojimu apie Joną Krikštytoją (Jn 1,19-36). Panašus į sinoptikų, turiniu ir užuominomis, yra ir Jėzaus viešosios veiklos pasakojimas.

Tačiau skirtumai tarp Jono ir sinoptikų krinta į akis labiau, negu panašumai. Net ir tose vietose, kur pasakojama apie tą patį įvykį, susiduriame su pasakojimo būdo skirtumais. Jonas skiriasi nuo sinoptikų ir savo chronologija. Šventyklos išvalymas pagal Joną įvyko Jėzaus viešosios veiklos pradžioje (Jn 2,13-17). Tuo tarpu sinoptikų evangelijose Jėzus išvalė Šventyklą nuo prekiaujančių savo viešosios veiklos pabaigoje (Mt 21,12-13; Mk 11,11. 15-17; Lk 19,45-46). Paskutinė Vakarienė ir Jėzaus mirtis ant kryžiaus įvyko dieną anksčiau, negu sinoptikų evangelijose (Jn 19,14). Jonas skiria kur kas daugiau vietos Jėzaus viešajai veiklai Judėjoje ir pačioje Jeruzalėje, negu sinoptikai. Sinoptikai teaprašo patį atpirkimo įvykį.

Jėzaus žodžiai *Evangelijoje pagal Joną* skiriasi ne tik išraiška, bet ir turiniu. Vietoje palyginimų, sugretinimų ir vaizdžių posakių, įprastų sinoptikams, čia randame ilgas kalbas ir pokalbius. Sinoptikų vyraujančios temos: apie teisumą, atleidimą, Karalystės atėjimą su paraginimais būti budriems. O Jono evangelijoj vyrauja įvaizdinė, arba simbolių, kalba apie amžinąjį gyvenimą, šviesą,

tamsą, aklumą, regėjimą, šlovę ir tiesą. Ypač būdingos Jono evangelijai yra dvi išraiškos: "Aš Esu" ir "Iš tiesų, iš tiesų..." Jomis Jono evangelijoje Jėzus apreiškia save ir savo misiją. Iš Jono evangelijos aišku kaip dieną, kad Jėzus yra Dievo Sūnus.

Nūdieniai Naujojo Testamento tyrinėtojai, bandydami išaiškinti šiuos Jono ir sinoptinių evangelijų panašumus bei skirtumus, ne visada sutaria. Kai kurie išaiškina panašumus, teigdami, kad Jono evangelijos autorius turėjo ir rėmėsi Morkaus bei Luko evangelijomis. Kiti tyrinėtojai teigia, kad Jonas nepažino rašytų sinoptinių evangelijų, tik naudojosi tuo pačiu tikėjimo kraičiu, kuris vėliau atsidūrė sinoptinėse evangelijose. Dar kiti daug dėmesio kreipia į Jono evangelijos skirtumus nuo kitų trijų ir daro išvadą, kad evangelistas Jonas naudojosi šaltiniais, nepriklausomais nuo sinoptikų panaudoto tikėjimo kraičio. Šie saviti šaltiniai yra vadinami "Jono tikėjimo kraičiu".[157] Šis Jono tikėjimo kraičio tyrinėjimas yra mūsų amžiaus Naujojo Testamento tyrinėtojų dėmesio centre.

Rudolf Bultmann komentaras, *Jono evangelija,*[158] yra buvęs vienas įtakingiausių šios srities veikalų. Pasak jo, Jono evangelijos autorius pasinaudojo trim šaltiniais:

1. Apreiškimo kalbų šaltiniu su prologu ir pamoksline medžiaga;

---

[157] Šios sampratos pirmūnu yra P. Gardner Smith, *Saint John and the Synoptic Gospels* (Cambridge: Cambridge University Press, 1938); žr. taip pat C. H. Dodd, *Historical Tradition in the Fourth Gospel* (Cambridge: Cambridge University Press, 1963) ir R. E. Brown, *Ten pat,* p. xxxiv-xxxix.

[158] Pirmoji *Das Johannesevangelium* laida pasirodė II-jo pasaulinio karo metais — 1941. Nuo tada išleista net 16 laidų. Kartais Bultmann komentarą pravardžiuojama *Jono Evangelija pagal Bultmann.* Vertimas į anglų kalbą R. Bultmann, *The Gospel of John* (Philadelphia: Westminster, 1971).

2. Ženklų šaltiniu su pasakojimais apie Jėzų ir jo stebuklus (Jn 1,19-12,50);

3. Kančios pasakojimo šaltiniu.

Dabar mažai kas priima visas Bultmann išvadas apie Jono evangelijos šaltinius. Tačiau jo hipotezės apie "Apreiškimo kalbų" ir "Ženklų" šaltinius Naujojo Testamento tyrinėtojams padėjo suvokti Jono tikėjimo kraitį, kuris yra nepriklausomas nuo sinoptikų.[159]

Dvi keblios problemos sulėtina Naujojo Testamento tyrinėtojų pokalbį apie Jono evangelijos šaltinius. Pirmoji jų sukasi apie Jono evangelijos savitumą: kalbą, stilių ir teologiją. Savitumas yra visų tyrinėtojų pripažįstamas. Jono evangelijos puslapiai yra persunkti evangelisto stiliumi bei galvosena. Antroji problema rišasi su pirmąja. Ją galima išreikšti klausimu: kaip atskirti evangelisto savitą įnašą nuo jo panaudoto tikėjimo kraičio?

Religinė nuojauta ir galvosenos fonas. Kaip jau minėjome, *Evangelija pagal Joną* tikėjimo kraitį apie istorinį Jėzų apvelka savita išraiška ir teologija. Koks buvo šios išraiškos ir galvosenos lopšys? Į šį klausimą įvairiai atsakoma. XIX a. pabaigoje ir mūsų amžiaus pirmaisiais dešimtmečiais buvo mada pabrėžti stiprią misterijų religijų įtaką Jono evangelijai. Jonui būdingos temos — vienybė su Kristumi, amžinojo gyvenimo bei atgimimo svarba, sakramentai — būdavo siejamos su helenistinėmis misterijų religijomis. Kiek vėliau persisverta į kitą nuomonę — helenistinio fono svarba pakeista gnosticizmo stipria

---

159 Smulkus šio klausimo nagrinėjimas ir įvertinimas yra Dwight Moody Smith veikale: *The Composition and Order of the Fourth Gospel: Bultmann's Literary Theory* (New Haven: Yale University Press, 1965); R. E. Brown, *Ten pat*, p. xxviii-xxxii; Stephen Neill, *The Interpretation of the New Testament* (New York: Oxford University Press, 1966), p. 309-313.

įtaka. Įtakingiausias šios nuomonės šalininkas buvo Rudolf Bultmann, kuris ją rėmė ir aiškino savo veikale, *Jono evangelija*. Pagal jį "Apreiškimo kalbų" šaltinio dalys bus buvusios gnostikų kūryba. Evangelijos redaktorius, naudodamas tą šaltinį, jį sukrikščionino ir padarė priimtiną Bendrijai. Bultmann davė pradžią ir nuomonei, kad gnostikų dieviškojo atpirkėjo mitas turėjo didelės įtakos Jono evangelijai. Mandiejų raštija yra Bultmanno sampratos pagrindas.[160] Turimi mandiejų raštai yra tik iš VII ar VIII a. po Kristaus, tačiau jų šaknis galima atpažinti jau I a. po Kristaus. Kadangi, teigia Bultmann, Jono evangelijos redaktorius *sukrikščionino* savo naudotus gnostiškus šaltinius apie Jėzų, galima iš jos atkurti aną gnostišką atpirkėjo mitą. Šiame mite, aiškina Bultmann, kalbama apie pirminį žmogų (Urmensch), sklidiną šviesos ir gerumo. Pirminis žmogus subiro į mažučius šviesos taškelius. Šie šviesos taškeliai — žmonių sielos — buvo pasėti žemėje — tamsos pasaulyje. Demonų užliūliuoti, jie užmiršo savo dievišką kilmę. Todėl Dievas siuntė savo Sūnų žmogaus pavidale, kad išlaisvintų sielas iš tamsos pasaulio ir parvestų jas į dausų tėvynę. Sūnus savo uždavinį atliko, paskelbdamas tiesą ir duodamas žinojimą (*gnosis*), kuris padeda surasti kelią atgal. Bultmann teigimu, šio mito pėdsakai randami Jono evangelijos kalbose. Todėl, pagal Bultmann, suistorintas Jono evangelijos Jėzus yra ne kas kitas, kaip gnostikų atpirkėjas ir apreiškėjas iš dangaus.

Bultmann pastangos įrodyti, kad Jono evangelija turėjo savo lopšį gnosticizme yra patrauklus ausims, bet neturi istorinio pagrindo. Jo hipotezė remiasi tik prielaido-

---

160 Apie mandiejus žr. I-ją dalį. Plačiau pas C. H. Dodd, *The Interpretation of the Fourth Gospel* (Cambridge: Cambridge University Press, 1953), p. 115-130.

mis. Prileidęs, kad gnosticizmas yra Jono Evangelijos religinės nuojautos ir galvosenos lopšys, jis šios prielaidos vardu naudoja pačią Jono evangeliją gnosticizmo religinei nuojautai ir galvosenai atkurti. O turimoji mandiejų raštija yra kur kas vėlesnė už Jono evangeliją.

Gnosticizmas, pažįstamas iš gnostikų raštijos, yra viena iš krikščioniškųjų II ir III krikščionijos amžiaus atskalų.[161] Ne Jono evangelija pasiskolino atpirkėjo mitą iš gnostikų, bet gnostikai iš Jono evangelijos!

Daugumas dabartinių Naujojo Testamento tyrinėtojų Jono evangelijos religinėje savimonėje pabrėžia Senojo Testamento kraitį. *Evangelija pagal Joną* yra augte suaugusi su Senuoju Testamentu. Jos autorius puikiai pažįsta žydų apokaliptinę raštiją ir rabiniškąjį Šventraščio aiškinimą. Negyvosios jūros ritinių atradimas davė naujos šviesos Jono evangelijos žydiškajam fonui pažinti. Vienas žydų mokslininkas nustebino Naujojo Testamento tyrinėtojus savo nelauktu pareiškimu: "Mums žydams ketvirtoji evangelija yra žydiškiausia iš visų keturių".[162] Šis pareiškimas pasirodė keliolika metų prieš Negyvosios jūros ritinių atradimą.[163] Su ritinių atradimu, atrasta ir daug duomenų apie religinę nuojautą, galvoseną, išraišką vienoje žydijos atskaloje, kuri yra daug kuo panaši į Jono evangelijos religinę nuojautą, galvoseną, išraišką. Jų net kalbinė išraiška artima: "tiesos dvasia", "šviesos vaikai", "daryti tiesą". Ir ritiniuose, ir Jono evangelijoje ryškus

---

161 R. E. Brown, *Ten pat*, p. LIV-LV.

162 Dr. Israel Abrahams, Cambridge u-to profesorius. Žr. S. Neill, *Ten pat*, p. 315.

163 *Ten pat*, p. 315-316: "In the year 1923 or 1924, Dr. Israel Abrahams, Reader in Rabbinics in the University of Cambridge and an orthodox Jew, startled the learned world by remarking in a paper read to the Theological Society that 'to us Jews the Fourth Gospel is the most Jewish of the four' ".

kontrastas tarp šviesos ir tamsos, arba tiesos ir melo. Jono evangelijos dualistinė galvosena ir nuojauta artimesnė Kumranui, negu helenizmui arba gnosticizmui. Negyvosios jūros ritiniai padėjo atpažinti žydiškąjį *Evangelijos pagal Joną* lopšį Palestinoje.[164]

Prielaidos apie Jono evangeliją ir autorių. Jau nuo ankstyvos II a. pradžios, ketvirtosios evangelijos autoriumi buvo laikomas apaštalas Jonas, Zebediejaus sūnus. Efezo miestas (Mažojoje Azijoje) buvo laikomas Jono evangelijos kilmės vieta. Sakoma, kad čia Jonas gyveno ir darbavosi iki savo žilos senatvės.

Išvados apie Jono Evangelijos religinę nuojautą, galvoseną ir išraišką įtaigoja Naujojo Testamento tyrinėtojus. Mokslininkai, kurie teigia, kad Jono evangelija turėjo savo lopšį helenistinėje aplinkoje, ją atkabina nuo apaštalo Jono. Anot jų, Jono evangelija yra išdava I a. pabaigos misijinių pastangų supažindinti pagonis su krikščionybe. Tam tikslui ir buvo panaudota helenistinio pasaulio mąstysena ir išraiška. Kiti mokslininkai įžiūri Jono evangelijoje tikrojo tikėjimo gynimą prieš gnostikų darkymus. Ir jie *Evangeliją pagal Joną* laiko vėlyva Naujojo Testamento knyga. Tie gi mokslininkai, kurie atpažįsta panašumus tarp Jono evangelijos ir Negyvosios jūros ritinių, kalba apie kur kas ankstyvesnę jos kilmę pačioje Palestinoje.

Pietinė Palestina, Judėja, užima svarbią vietą Jono evangelijoje. Didžiuma savitojo Jono tikėjimo kraičio turi ryšį su Judėja. Ankstyvesnės *Evangelijos pagal Joną* kilmės Palestinoje atpažinimas patvirtina ketvirtosios evan-

---

164 R. E. Brown, "The Qumran Scrolls and the Johannine Gospel and Epistles", knygoje *The Scrolls and the New Testament*, kurią suredagavo K. Stendahl (New York: Harper & Row, 1957), p. 183-207. Taip pat R. E. Brown, *The Gospel...*, p. LXII-LXIX.

gelijos ryšį su apaštalu Jonu ir su savitu "Jono tikėjimo kraičiu".

Evangelija pagal Joną Naujojo Testamento tyrinėtojams kelia daug klausimų. Nesutariama nei dėl jos šaltinių, nei dėl paties autoriaus religinės nuojautos ir išraiškos lopšio, nei dėl jos parašymo laiko ir vietos. Tą nuomonių skirtumą reikia pripažinti ir su juo skaitytis.

Tokia padėtis atrodo lyg raizgynas. Kaip šį raizgyną suprasti? Rišlu galvoti, kad ketvirtosios evangelijos autorius pažino sinoptinį tikėjimo kraitį. Be to, aišku, kad jis turėjo ir savitą tikėjimo kraitį. Pati evangelijos forma, arba literatūrinis žanras, kurį vadiname *evangelija*, yra paimta iš šio žanro pirmūno — Morkaus.

Kaip suprasti ketvirtosios evangelijos autoriaus savitumą? Tiesa, kad jis turi gilias šaknis žydiškoje ir krikščioniškoje savimonėje. Tačiau ir helenistinė įtaka negali būti paneigta. Atrodo, kad gyvieji ir žmogaus nerimą keliantieji klausimai, kurie taip ryškūs helenizme ir gnosticizme, rado kelią į ketvirtosios evangelijos autoriaus mąstyseną ir išraišką per helenistinę žydiją. Krikščionija (Bendrija) nebuvo tvora aptvertas miestas. Jono evangelijos autorius negyveno kažkur saloje, bet veržliame žmonių pasaulyje, kuris alsavo ir gyveno ieškojimu.

Evangelijos pagal Joną redaktoriumi yra krikščionis iš žydijos, išaugęs emigracijos dvasioje. Kokie jo ryšiai su apaštalu Jonu? Prieš atsakant į šį klausimą, reikia aptarti *Jono evangelijos* autoriaus sampratą. Ši evangelija nebuvo parašyta per vieną dieną ar per vieną mėnesį, bet per penkių pakopų plėtotę:

1. Jėzaus žodžių ir darbų kraitis perduodamas sekančiai kartai nepriklausomai nuo sinoptikų. Kas buvo šios medžiagos šaltinis? Šaltinis turėjo būti Jėzui artimas asmuo ir Jėzaus tarnybos liudininkas. Tam geriausiai tin-

ka "mokinys, kurį Jėzus mylėjo" (Jn 13,23; 19,26; 21, 7). Mokinys, kurį Jėzus mylėjo yra tapatinamas su apaštalu Jonu, Zebediejaus sūnumi.

2. Jėzaus žodžiai ir darbai buvo naudojami skelbimui (*kerygma*) ir mokymui (*didache*). Skelbime ir mokyme jie buvo užantspauduoti Jono evangelijai būdingu savitumu. Pasakojimai apie Jėzaus stebuklus tapo Dievo šlovės ženklais, kurie buvo sudraminti (pvz. Jn 9: neregio išgydymas). Jėzaus žodžiai ir darbai buvo naudojami ir liturgijoje. Taip atsirado Jėzaus žodžių ir darbų pasakojimų junginiai. Skelbimo, mokymo ir liturgijos plėtotei davė kibirkštį ir vadovavo tas pats skelbėjas ir mokytojas. Jį reikia tapatinti su "mokiniu, kurį Jėzus mylėjo", arba apaštalu Jonu, Zebediejaus sūnumi.

3. Jėzaus žodžių ir darbų kraitis sujungiamas į ištisinį pasakojimą. Tai pirmoji ketvirtosios evangelijos laida. Šį darbą atliko jau antroje pakopoje minėtasis skelbėjas bei mokytojas, kurį reikia vadinti *evangelistu*. Nėra įmanoma nustatyti, ar jis tai pats savo ranka padarė, ar pasinaudojo raštininku. Ši pirmoji laida buvo parašyta graikų kalba. Ją rašydamas, evangelistas darė atranką iš turimo Jėzaus žodžių ir darbų kraičio. Jis pats sako, kad buvo neįmanoma visą medžiagą panaudoti (Jn 20,31). Be to, evangelistu tapęs skelbėjas bei mokytojas, ir toliau skelbė Gerąją Naujieną žodžiu. Tokiu būdu jis nesiliovė pritaikyti tikėjimo kraitį savo klausytojų poreikiams ir vis naujai jį išreikšti.

4. Antroji evangelijos laida (gal net *keletas* papildytų laidų) paruošta *paties evangelisto* rūpesčiu. Joje ryški polemika su Jono Krikštytojo mokiniais, su krikščionimis iš žydijos vis dar nepalikusiais Sinagogos[165] ir su pačioje

[165] *Sinagoga* — žydija po Jeruzalės sugriovimo 70-siais metais po Kristaus.

krikščionijoje gimstančiomis atskalomis.[166] Ši daugeriopa įtampa ir jos poreikiai buvo iššūkis naujai Jono evangelijos laidai.

5. Galutinė, arba baigminė, Jono evangelijos laida buvo redaktoriaus darbas. Šioje pakopoje reikia skirti *redaktorių* nuo *evangelisto*. Redaktorius buvo labai artimas evangelistui. Jo pagrindinis tikslas buvo išsaugoti galimai daugiau "Jono tikėjimo kraičio". Redaktoriui turime būti dėkingi už medžiagą, kuri nepriklausė "Jono tikėjimo kraičiui", pvz. prologas (Jn 1,1-18) ir antroji pabaiga, arba epilogas (Jn 21). Be to, pasinaudota medžiaga tiesiogiai iš sinoptikų, ypač iš *Evangelijos pagal Morkų*.

Penkių pakopų plėtotės rėmuose galima aprašyti Jono evangelijos autorių ir evangelijos kilmę. "Mokinio, kurį mylėjo Jėzus" tapatinimas su apaštalu Jonu, Zebediejaus sūnumi, ir apaštalo Jono ryšys su ketvirtąja evangelija pasidaro suprantami.[167]

Kas buvo pirmieji Jono evangelijos skaitytojai? Šis klausimas ir atsakymas į jį papildo mūsų žinias apie evangelijos kilmę ir tikslą. Jono evangelijoje stipriai pabrėžiama Kristus ir amžinasis gyvenimas. Kristaus Atėjimas (*Parousia*) ir Karalystės atbaiga joje yra antriniai dalykai. Jonas, kaip ir evangelistas Matas su Luku, prašnekina Bendriją, kuri stengiasi įsiminti į savo būtį istorijoje. Apokaliptinis Karalystės įsiveržimas jau nebėra Bendrijos dėmesio širdis. Jonas evangelistas, išreikšdamas savo tikslą rašant evangeliją, sako:

---

166 Pavyzdžiui, docetizmu. Docetizmas buvo viena iš pirmųjų krikščionybės atskalų. Pats jos vardas kilęs iš graikiško veiksmažodžio "*dokeo*" — atrodyti. Docetizmas — atskala, kuri teigė, jog Dievas netapo Žmogumi, o tik *atrodė* tapęs Žmogumi. Todėl ir Įsikūnijimas ir Atpirkimas tebuvo tik *tariamas*.

167 Plačiau apie Jono evangelijos autorių žr. R. E. Brown, *Ten pat*, p. XXXIV-XXXIX; XCVIII.

Savo mokinių akivaizdoje Jėzus padarė dar daugel kitų stebuklų, kurie nesurašyti šitoje knygoje. O šitie yar surašyti, kad tikėtumėte, jog Jėzus yra Mesijas, Dievo Sūnus, ir tikėdami jo vardan turėtumėte gyvenimą (Jn 20,31).

Įprasta šį autoriaus teigimą naudoti, norint parodyti, kad Jono evangelija buvo parašyta tiems, kurie dar netikėjo. Iš tikrųjų gi visos keturios evangelijos buvo parašytos Bendrijai, stengiantis sustiprinti jos narių tikėjimą ir praturtinti Jėzaus, Dievo Mesijo ir Dievo Sūnaus, supratimą. Visos evangelijos ir visas Naujasis Testamentas yra tikėjimo knyga: tikintieji rašė tikintiesiems. Žodžiams "tikėdami vardan jo turėtumėte gyvenimą" reikia skirti daugiau dėmesio. Jonas rašo savo bendrijai, kad tikėtų Jėzų, Mesiją ir Dievo Sūnų, reiškia turėtų gyvenimą *dabar*. Jis, kaip ir evangelistas Matas su Luku, jautė pareigą parodyti krikščionims kelią į ryšį su Kristumi pasaulyje tuo metu, kada lauktasis apokaliptinis Kristaus Atėjimas (*Parousia*) buvo išgyvenamas kaip didelė tikėjimo problema. Viešpats Jėzus *delsė!* Jo grįžimo nudelsimas vertė krikščionis ne tik nekantrauti, bet ir įsiminti ryšį su Kristumi pasaulyje prieš Amžiaus Pabaigą. Šia nuotaika Bendrija gyveno poapaštaliniame laikotarpy po Jeruzalės sugriovimo (tarp 70-100 m. po Kr.).

Jono evangelijos neigiama pažiūra į žydus atspindi krikščionijos ir žydijos abipusį priešiškumą I a. pabaigoje. Jono evangelijoje šis priešiškumas nekyla dėl Mozės Įstatymo (kaip Mato evangelijoj), bet dėl paties Jėzaus. Tikėjimas Jėzaus dieviškumu yra priešiškumo šaltinis. Jonas evangelistas išpažįsta, kad Jėzus ir Bendrija turi savo šaknis žydijoje: "išganymas ateina iš žydų" (Jn 4, 22). Tačiau jis, labiau negu Matas ir Lukas, iškelia žydų Jėzaus atmetimą ir kontrastą tarp to, kas sena, ir to, kas nauja. Jonas žinojo iš savo patirties, kad pagonys priėmė

tą tiesą, kurią žydai buvo atmetę — Jėzų "pasaulio Išganytoją" (Jn 4,42). Jam Jėzus savo atėjimu buvo tapęs slenksčiu tarp to, kas sena, ir to, kas nauja.

Be abejo, evangelistas Jonas turėjo daugiau negu vieną tikslą. Jam rūpėjo praturtinti savo Bendriją teologine Jėzaus gyvenimo, mirties ir Prisikėlimo samprata. Sekdamas Morkaus pavyzdžiu, jis naujai peraiškina Jėzaus viešąją tarnybą jo kilmės sampratos šviesoje. Todėl jo evangelijoje Jėzus elgiasi ir kalba, kaip *tikras* Dievo Sūnus. Tiesa, ir kiti evangelistai nebuvo tam akli. Net Morkaus evangelija, atpasakodama Jėzaus krikštą ir atsimainymą, atspindi šį ryšį tarp dangaus ir žemės. Tačiau tai buvo tik prošvaistės. Evangelistui Jonui *visas* Jėzaus gyvenimas atspindi dangų, kuris veržte veržiasi į žemę. Ši teologinė samprata nėra tik užmesta antklodė, bet yra persunkta tikėjimo nuostabos: "Žodis *tapo Žmogumi* ir gyveno tarp mūsų" (Jn 1,14).

KRISTUS IR AMŽINASIS GYVENIMAS

Dievo Žodis evangelistui Jonui yra istorinis Jėzus iš Nazareto. Savo evangelijoje jis nori parodyti, kad Dievas apreiškė savo užmojį ir davė žmogui patį save Jėzuje iš Nazareto. Jėzuje ir per Jėzų Dievas davė žmogui amžinąjį gyvenimą.

Evangelija pagal Joną turi savitą sąrangą. Turinio sąranga yra perdėm ryški:

1.	Pradžia — Prologas	Jn 1,1-18
2.	Ženklų knyga	Jn 1,19-12,50
3.	Šlovės knyga	Jn 13,1-20,31
4.	Priedas — Epilogas	Jn 21

Pradžia — Prologas (Jn 1,1-18). *Evangelija pagal Joną* yra vadinama Naujojo Testamento perlu. Prologą galėtume pavadinti *Evangelijos pagal Joną* perliuku. Jono

evangelisto įvaizdis, arba simbolis, yra erelis. Įvaizdinimas turi šaknis prologo eilutėse. Jose skriejama į dangaus ir amžinybės paslaptis. Prologas yra iškili uvertiūra, kuri supažindina su evangelijos tema: Dievo Žodžiu, kuris tapo Žmogumi (Jn 1,1-5.14). Žodis, kuris buvo pradžioje pas Dievą, per kurį visa buvo sukurta, per kurį *gyvenimas* duotas žmogui. Tas gyvenimas yra *šviesa*, šviečianti pasaulio tamsoje. Jonas Krikštytojas atėjo, kad paliudytų apie šviesą (Jn 1,6-8). Dievo šviesai atėjus "pas savuosius" (Izraelį), ji daugelio nebuvo priimta (Jn 1,11). Tie gi, kurie priėmė, gavo galią tapti Dievo vaikais (Jn 1,12). Šie du sakiniai yra uvertiūros dalelės, kuriomis supažindinama su dviem pagrindinėm evangelijos dalim:

1. Ženklų knyga (Jn 1,19-12,50): šviesa spindi tamsoje savųjų tarpe;
2. Šlovės knyga (Jn 13,1-20,31): priėmusieji šviesą gauna galią tapti Dievo vaikais.

Dievo užmojis ir veikla tapo tikrove, kada Žodis tapo Žmogumi ir gyveno kaip žmogus žmonių tarpe (Jn 1,14). Tapdamas Žmogumi, Žodis apreiškė vienatinį Sūnų. Kiekvienas, kuris Jėzų išpažįsta esant Dievo Sūnumi, kartu su tais, kurie tiki, tampa Dievo vaiku. Kadaise Mozė davė Įstatymą. Tačiau tik per Sūnų, Jėzų Kristų, buvo duota tiesa ir malonė arba amžinoji meilė. Kadangi tik jis matęs Tėvą, tik jis gali jį apreikšti. Tik jis gali išsakyti Tėvo amžiną meilę, kurios dėka žmonės tampa Dievo vaikais.

Taigi savo prologu Jonas supažindina skaitytoją su pagrindinėm evangelijos temom:

1. Dievas per savo Sūnų, Jėzų Kristų, sukūrė naują Bendriją, apreikšdamas per ją savo išganantį Žodį.

2 Jėzus Kristus — šviesa tamsoje — buvo žydų atmestas, o pagonių priimtas.

Prologo žodynas atspindi Jono religinės nuojautos ir galvosenos artimus ryšius su helenistiniu pasauliu, kuriame jis gyveno. Pasaulis jam yra tamsi vieta, į kurį žmogus gimdamas patenka. Išsigelbėti galima tik *at*gimimu tame, kuris atneša šviesą ir tiesą iš dieviškojo Anapus (Jn 3). Čia lengva atpažinti helenistinį įprotį dalinti tikrovę į du būties pasaulius: dieviškąjį *Anapus* su šviesa, tiesa, gyvenimu ir žemiškąjį *šiapus* su tamsa, melu, mirtimi. Kartu nesunku atpažinti ir Kumrano ritinių dviejų pasaulių sampratą: Tiesos vaikų pasaulis ir Tamsos vaikų pasaulis.

Nežiūrint panašumų, Jonas skiriasi nuo helenistinės religinės nuojautos ir galvosenos. Skirtumas tarp dieviškojo, šviesa žėrinčio *Anapus*, ir tamsoje skendinčio *šiapus*, nėra metafizinis. Dievas per savo Žodį, yra *šiapus* pasaulio Kūrėjas. Dar daugiau — Dievo Žodis "*tapo Žmogumi*" ir gyveno, kaip žmogus tarp žmonių. Pats Dievo Sūnus priėmė žmogiškosios prigimties trapumą. Todėl absoliučios spragos tarp dvasios ir kūno pasaulio nėra ir negali būti. Jonui ši samprata yra labai opi: Jėzus Kristus yra *tikras* žmogus (Jn 2,13-17; 4,6-7; 11,35; 19,26-27). Jis kalba apie Jėzaus *kūną* ir *kraują* (Jn 6,53-55) ir vaizdžiai aprašo jo mirtį (Jn 19,34). Pabrėždamas Jėzaus žmogišką prigimtį, Jonas kovojo su pažiūra apie Jėzų, kuri, iškeldama jo dieviškąją prigimtį, nepakankamai vertino, arba net visai paneigė, jo žmogiškumą. Ši samprata, vadinama docetizmu, buvo paplitusi gnostikams gimininguose Bendrijos rateliuose. Docetizmas teigė, kad Žodis tapo ne tikru, bet tariamu žmogumi. Dievas tik atrodė arba dėjosi tapęs žmogumi.[168] Jono evangelija išpažįsta Jėzų Kristų ne tik *tikru Dievu*, bet ir *tikru žmogumi*, kuris kilęs iš Nazareto.

---

[168] Panašiai docetistų sampratai priešinamasi ir *Jono Laiškuose.*

Žodis (gr. *Logos*) yra itin būdingas ir turiningas Jono evangelijos prologo išsireiškimas. Jis užtinkamas helenistinėje kultūroje, žydijoje ir Senajame Testamente. Stoikams *žodis* (*logos* mažąja raide) buvo protu apčiuopiamas visatos dėsnis. Stoikai aiškino, kad visatos tikslingos darnos pagrindas yra *žodis*. Svarbu suprasti, kad šis *žodis* nėra asmeninė būtybė, bet protu pažįstamas visatos darnos principas. Helenistinė žydija, kuri naudojosi graikišku Šventraščiu (Septuaginta), *žodžiui* davė ypatingą religinę prasmę. Pradžios knygoje rašoma, kad kūrinija atsirado, Dievui ištarus savo *žodį*: "Tebūnie!" (Pr 1,1-2,4a). Ryšys tarp Kūrėjo ir kūrinijos bei paskiro kūrinio yra Dievo tariamas *žodis*, kuris jį pašaukia iš nebūties: "Būk — Tapk!"

Senajame Testamente *žodis* reiškia ne tik garsų junginį, bet ir patį daiktą. Dievo žodis alsuoja galia: kuriant visatą, duodant Įstatymą, pranašams raginant įsiminti nuostabiuosius Dievo darbus istorijoje. *Žodis* (hebrajiškai *dabar*) gavo dar gilesnę prasmę išminties sąjūdyje.[169] Išminties raštija rodo vis didėjantį dėmesį *išminties* vaidmeniui visatos kūrime. Išmintis buvo suasmeninta: Dama-Išmintis (Pat 8). Jai buvo priskirtos moters savybės. Tačiau žydų monoteizmas neleido duoti išminčiai atskirą nuo Dievo būtį. Tik vėliau, jau graikų minties įtakoje, *išmintis* imta sutapatinti su *žodžiu* (*logos*). Išmintis buvo suprasta kaip Dievo *veiksnys* kūrime. Kadangi Tora (Įstatymas) buvo išminties įsikūnijimas ir Dievo žodis, jai buvo duoti *išminties* ir *žodžio* bruožai (Sir 24).

Senajame Testamente Dievo žodis buvo ne tik galingas kūrimo veiksnys, bet ir įrankis, kuriuo Dievas ap-

---

169 *Išmintis* Senajame Testamente yra raštija, kuri aprašo žmogaus pastangas būti darnoje su savimi ir su kūrinija. Svarbesnieji išminties sąjūdžio liudininkai yra *Patarlių* knyga, *Jobas*, *Ekleziastas* (arba *Koheletas*), *Ekleziastikas* (arba *Siracidas*), *Išminties* knyga.

reiškė savo istorinį užmojį bei veiklą Izraeliui ir visam pasauliui. Pranašai pradėdavo savo pranašystę "Viešpaties žodis..." Dievas apreiškė savo išganingąją veiklą istorijoje ne vien žodžiu, bet ir *įvykiais*, apie kuriuos kalbėjo ir kuriuos liudijo pranašai.

Ką visa tai turi bendra su Jono evangelijos prologu? Skaitant prologą, svarbu įsijausti, kad Jono naudojami išsireiškimai turi daugeriopą helenistinės galvosenos bei kultūros foną, kuris buvo gerai žinomas ne tik to laiko krikščionims, bet drauge ir žydams, ir pagonims.

Jono prologo *Žodis* (*Logos* didžiąja raide) yra savitas savo negirdėtu naujumu, kurį randame sakinyje "Žodis tapo žmogumi" (Jn 1,14). Čia *Žodis* (amžinasis Dievo Sūnus) *sutapatinamas su Jėzumi Kristumi*, istoriniu asmeniu, kilusiu iš Nazareto. Jonui *Žodis* nėra beasmenis principas — mitologinė tiesa, arba kosmologinis dėsnis. Jis yra *Asmuo*, kurio veidas matytas ir pažįstamas:

Kas buvo nuo pradžios,
ką girdėjome ir savo akimis regėjome,
ką patyrėme ir mūsų rankos lietė, —
tai rašome apie gyvenimo Žodį.
Gyvenimas pasirodė,
ir mes regėjome ir liudijame,
ir skelbiame jums amžinąjį gyvenimą,
kuris buvo pas Tėvą ir pasirodė mums.
Ką matėme ir girdėjome, skelbiame ir jums,
kad ir jūs turėtumėte bendravimą su mumis.
O mūsų bendravimas yra su Tėvu
ir su jo Sūnumi Jėzumi Kristumi.
Ir tai mes rašome,
kad mūsų džiaugsmas būtų tobulas (1 Jn 1,1-4).

Jonui *Žodis* yra Asmuo su veidu, sutiktas istorinio Jėzaus gyvenime ir veikloje. Tiesa, kad jis pradeda savo evan-

geliją, rodydamas Žodį, per kurį "visa atsirado" (Jn 1, 3). Ši tiesa buvo arti širdies ir žydams, ir pagonims. Tačiau jis tuojau pat perkelia visą dėmesį į Žodį, kuris yra asmeniškas Dievo Apreiškėjas (Jn 1,18), — į *Tą*, per kurį išganymas buvo apreikštas ir duotas žmonėms.

ŽENKLŲ KNYGA: Jn 1,19-12,50

Po prologo Jono evangelijos turinys bemaž savaime skyla į dvi dalis. Pirmieji dvylika evangelijos skyrių sudaro dalį, kurią galima vadinti Ženklų knyga.[170] Jėzus *ženklais* (stebuklingais veiksmais) ir *žodžiais* — pačiu savimi — apreiškia Tėvą. Tačiau yra atmetamas: "Pas savuosius atėjo, o savieji jo nepriėmė" (Jn 1,11).

Panašiai kaip sinoptikai, Jonas aprašo Jėzaus viešosios tarnybos pradžią Jono Krikštytojo liudijimu (Jn 1,19 -36). Jono Krikštytojo vaidmuo jam yra tik antraeilis. Keletoje vietų jo veikla net nuvertinama (Jn 1,6-8; 1,35-37; 3,25-30; 10,40-42). Jėzus yra "šviesa", o Jonas Krikštytojas — tik "žiburys" (lempa!) (Jn 5,35). Ir pats Jonas Krikštytojas žino esąs tik žiburys: "Tas, kuris paskui mane ateis, anksčiau už mane yra buvęs, nes jis yra už mane pirmesnis" (Jn 1,15). Jono evangelija praeina tylomis pro Jono Krikštytojo skelbimo turinį (žr. Lk 3, 1-18), pasitenkindama tik jo liudijimu apie Jėzų: "Štai Dievo Avinėlis, kuris naikina pasaulio nuodėmę" (Jn 1, 29-34.36). Pas sinoptikus, išskyrus evangelistą Matą (Mt 3,13-17), Jonas Krikštytojas Jėzaus neatpažįsta. Jono evangelijoje, jam Dievas apreiškia per Dvasią, *kas* ir *kuo* yra Jėzus (Jn 1,29-34). Jonas Krikštytojas atpažįsta Jėzų

---

170 Lietuviškasis vertimas nedaro skirtumo tarp *dynameis* — stebuklai ir *semeia* — ženklai. Sinoptikai vartoja *stebuklus*, o Jonas — *ženklus*. Pvz. Jn 2,11 turėtų būti verčiama: Tokią *ženklų* pradžią..."

kaip tą, kuris krikštys Dvasia, nes matęs "Dvasią, . . . nusileidžiančią iš dangaus, [kuri] pleveno virš jo" (Jn 1, 32). Aprašydamas Jėzaus susitikimą su Jonu Krikštytoju, evangelistas Jonas naudoja tą patį teologinį dėsnį, kuris taikomas visoje evangelijoje: atpažinti, *kas* ir *kuo* yra Jėzus, gali tie, kuriems Dievas apreiškia. Dievas apreiškia Jėzaus paslaptį tiems, kurie tiki. Jonui evangelistui svarbu pabrėžti Jėzaus tarnybos istoriškumą: "Žodis tapo *Žmogumi*" — *tikru* žmogumi. Šis evangelijos bruožas yra nukreiptas prieš docetistus. Tačiau jam dar labiau rūpi peraiškinti Jėzaus istorinę tarnybą pagal naujus teologinius poreikius.

Naujojo Testamento tyrinėtojai, remdamiesi Juozapo Flavijaus *Žydų senovė*[171] ir vėlesniais duomenimis apie "Krikštytojo" atskalas Sirijoje, daro išvadą, kad I a. būta atskalų, kurios laikė Joną Krikštytoją savo vadu. Galimas dalykas, kad Jono evangelija, nuvertindama Jono Krikštytojo vaidmenį, norėjo sąmoningai pastatyti šias atskalas į savo vietą. Tačiau Jono Krikštytojo pastatymas į savo vietą yra ir *Evangelijos pagal Joną* autoriaus nuoseklumo atspindys. Jėzus Kristus jam yra pagrindinis pasaulio išganymo dramos veikėjas. Visi kiti veikėjai, pasirodę evangelijos puslapiuose, tėra tik šalutiniai. Šį nuoseklumą atspindi evangelisto išreikšta Jono Krikštytojo savimonė: "Jam [Jėzui] skirta augti, o man — mažėti" (Jn 3,30).

Su Jono Krikštytojo liudijimu apie Jėzų, "Dievo Avinėlį", Jono evangelija įveda į savo Jėzaus mirties teologinę sampratą: *Jėzaus mirtis yra auka.* Apie jo auką kalbama pačioje evangelijos pradžioje. Tokiu būdu parodoma, kad Jėzaus mirtis yra esminis apreiškimo ir tarnybos bruožas to, kuris krikštija Dvasia. Prologe Jėzaus dievasūniškumas buvo grindžiamas jo buvimu pas Dievą pra-

---

[171] *Antiquitates Iudaicae* 18, 116-117.

džioje ir Dievo matymu (Jn 1,1.18). Jo veiklos pradžioje Jėzaus dievasūniškumas pagrindžiamas tuo, kad jis "krikštys Šventąja Dvasia" (Jn 1,33). Sekančiuose evangelijos puslapiuose evangelistas Jonas parodys Jėzaus dievasūniškumo apreiškimą istorijoje ir Dvasios davimu.

Pirmųjų mokinių pašaukimo aprašyme Jonas evangelistas ryškiai skiriasi nuo sinoptikų (Jn 1,35-51; Mt 4, 18-22; Mk 1,16-20; Lk 5,1-11). Jono evangelijoje mokiniai atpažįsta Jėzų esant Mesiju, arba Kristumi, dar jo viešosios veiklos pradžioje (Jn 1,41). Ir Petras pavadinamas *Kefu* (*Uola*) jo pašaukimo pradžioje (Jn 1,41-42; plg. Mt 16,18).

Pirmųjų mokinių pašaukimo pasakojimo atomazga pasiekiama Natanaelio pašaukime (Jn 1,43-51).[172]. Natanaelis, tikras izraelitas, žydijos kraityje neranda pagrindo tikėti, kad Jėzus galėtų būti Mesijas: "Ar iš Nazareto gali būti kas gero?" (Jn 1,46). Tačiau nors ir abejoja, bet ryžtasi "eiti ir pamatyti". Jonui evangelistui Natanaelio laikysena yra tikėjimo širdis ir esmė: proto atvirumas, kuris leidžia žmogui, nežiūrint abejonių, artintis prie Dievo per Jėzų Kristų. Natanaelis, atėjęs pas Kristų, apstulbintas jo žinojimu, įtiki (Jn 1,47-49). Jėzus jam pažada: "Tu pamatysi didesnių dalykų" (Jn 1,50). "Iš tiesų, iš tiesų sakau jums: jūs matysite atsivėrusį dangų ir Dievo angelus kylančius ir nusileidžiančius ant Žmogaus Sūnaus" (Jn 1,51). Natanaelis išgyvens dar pilnesnį apreiškimą, kada jis atpažins, kad Jėzus yra tas Asmuo, per kurį Dievas ateina pas žmogų žemėje ir per kurį žmogus prisiartina prie Dievo danguje. Jonas evangelistas turi mintyje Jėzaus mirtį ant kryžiaus ir jo Prisikėlimą — *tą*

172 Sinoptikai Natanaelį vadina Baltramiejumi. Žr. Mk 3,18; Mt 10, 3; Lk 6,14.

Valandą,[173] kurią bus duotas šis pilnesnis apreiškimas. Jono evangelijoje Natanaelis yra priešprieša netikinčiųjų žydų, kurie aprašomi kaip nenorį praregėti ir atpažinti Dievo ir jo užmojo Jėzaus žodžiuose bei darbuose (Jn 7-9).

Kristaus duotas naujasis gyvenimas. Ženklų knygoje (Jn 1,19-12,50) Jonas evangelistas atpasakoja Jėzaus viešąją tarnybą, panaudodamas septynis stebuklų pasakojimus, keletą kalbų ir pokalbių bei keletą kelionių į Jeruzalę švenčių proga. Sinoptikai kalba apie *stebuklus* (pvz. Mk 2,5-12), o Jonas — apie *ženklus*, kurie apreiškia Jėzų kaip Dievą ir jo užmojį įsikūnijimo paslaptyje: "Ženklų pradžią Jėzus padarė Galilėjos Kanoje" (Jn 2,11; 2,1-12).[174] Išsibaigus vynui, Jėzus, savo motinos prašomas, gausiai juo aprūpina. "Ten buvo šeši akmeniniai indai..., kiekvienas dviejų trijų saikų talpos [apie 38 - 40 litrų! 6x40=240 litrų!]" (Jn 2,6). Jėzaus liepimu, jie pripildomi vandens, kurį jis stebuklingai paverčia vynu. Šis stebuklo pasakojimas yra tik *Evangelijoje pagal Joną*. Jonui evangelistui jis yra pradžia ženklų, kuriais Jėzus parodė savo šlovę (Jn 2,11).

Evangelistas Jonas apie stebuklus pasakoja kitaip negu sinoptikai. Jam ne tiek rūpi fiziniai stebuklai kaip tokie, kiek stebuklingi *ženklai*. Pagal evangelistą Joną Jėzaus ženklai yra apraiškos Dievo galios, kuria jis duoda išganymą tiems, kurie jį tiki. Šia prasme, stebuklas tikėjimo akims apreiškia Dievo šlovę (Jn 2,11). Žodis "*šlovė*" reiškia ne tik Dievo anapusiškumą, arba transcendenciją, žmogaus tikrovėje, bet ir neišsakomą galią, parodytą

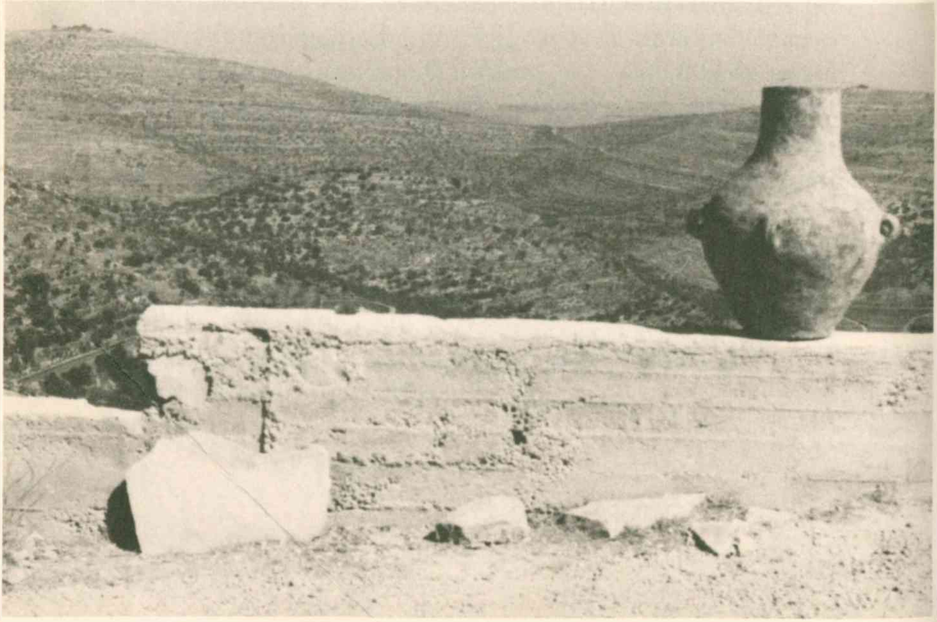
---

173 "Valanda" yra Jonui evangelistui būdingas žodis. Žr. Jn 2,4; 7,30; 8,20; 12,23.27; 13,1; 17,1.

174 Lietuviškas vertimas neperduoda Jono evangelijos savitumo, nes verčia "stebuklų pradžią" vietoj "ženklų". Tuo evangelistas Jonas neskiriamas nuo sinoptikų.

Samarijos gamtovaizdis.

Jokūbo šulinys.
"Tenai buvo Jokūbo šulinys. Nuvargęs iš kelionės, Jėzus prisėdo palei šulinį... Viena samarietė moteris atėjo semtis vandens. Jėzus ją paprašė: 'Duok man gerti' " (Jn 4,6-7).

Jėzus atsakė:
"Kiekvienas, kas geria šitą vandenį ir vėl trokš.
O kas gers vandenį, kurį aš duosiu,
tas nebetrokš per amžius..." (Jn 4,13-14).

Jėzaus stebuklų vietos Jeruzalėje: Betsata (Jn 5) ir Siloamo tvenkinys (Jn 9).

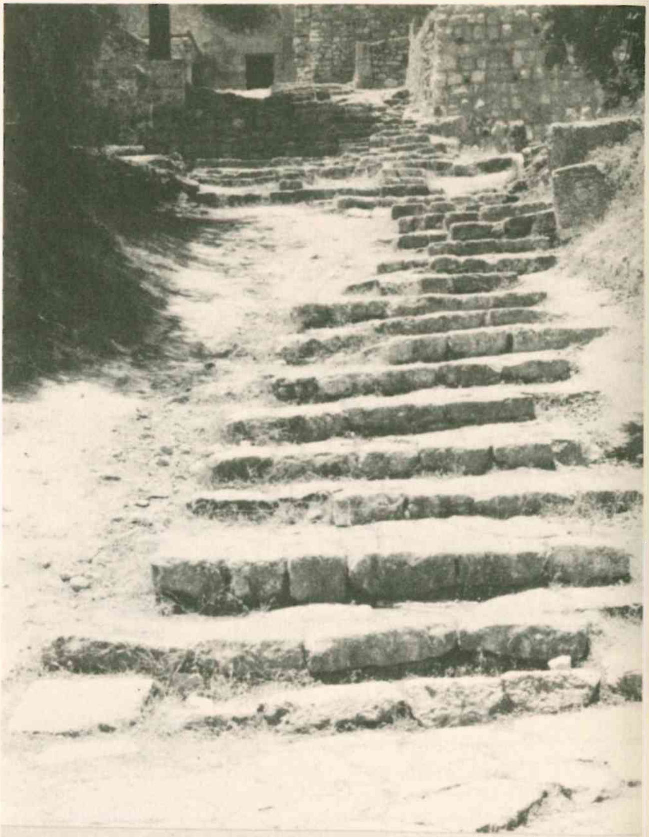

Paskutinės vakarienės vieta.
"Tai buvo prieš Velykų šventę. Jėzus, žinodamas, jog atėjo metas jam iš pasaulio keliauti pas Tėvą, ir mylėdamas savuosius pasaulyje, parodė jiems savo meilę iki galo" (Jn 13,1).

Kelias per Kedrono upelį į Getsemanės sodą.

Suimtasis Jėzus tikriausiai šiais laiptais lipo į Kajafo rūmus.

Ant Kajafo rūmų vietos pastatyta Gaidgystės šventovė.

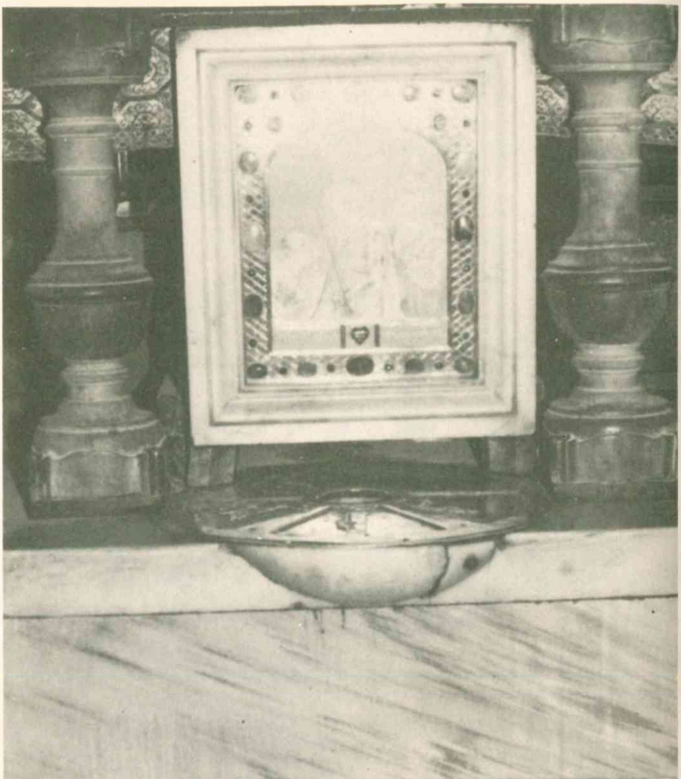

Erodo rūmų Jeruzalėje modelis ir Antonijaus tvirtovė, kur Pilotas Jėzų teisė.

Grindinys, kur stovėjo teisiamas Jėzus (Jn 19,13).

Kalvarija —
Jėzaus nukryžiavimo
vieta.

Jėzaus kapas
uoloje.

Jėzuje Kristuje: "mes regėjome jo šlovę — šlovę Tėvo viengimio Sūnaus" (Jn 1,14). Taigi *šlovė* pagal Joną yra Dievo galia išganyti. Jėzus apreiškia šią Dievo galią septyniais ženklais, darydamas Dievo darbus (Jn 5,36; 9,3). Visiškas Dievo šlovės apreiškimas yra Jėzaus mirtis ir Prisikėlimas. Evangelistui Jonui šis ir yra pats didžiausias ženklas, nes tik juo apreiškiama visų kitų ženklų išsami prasmė. Tai istorinio Dievo užmojo *Valanda* (Jn 2,4).

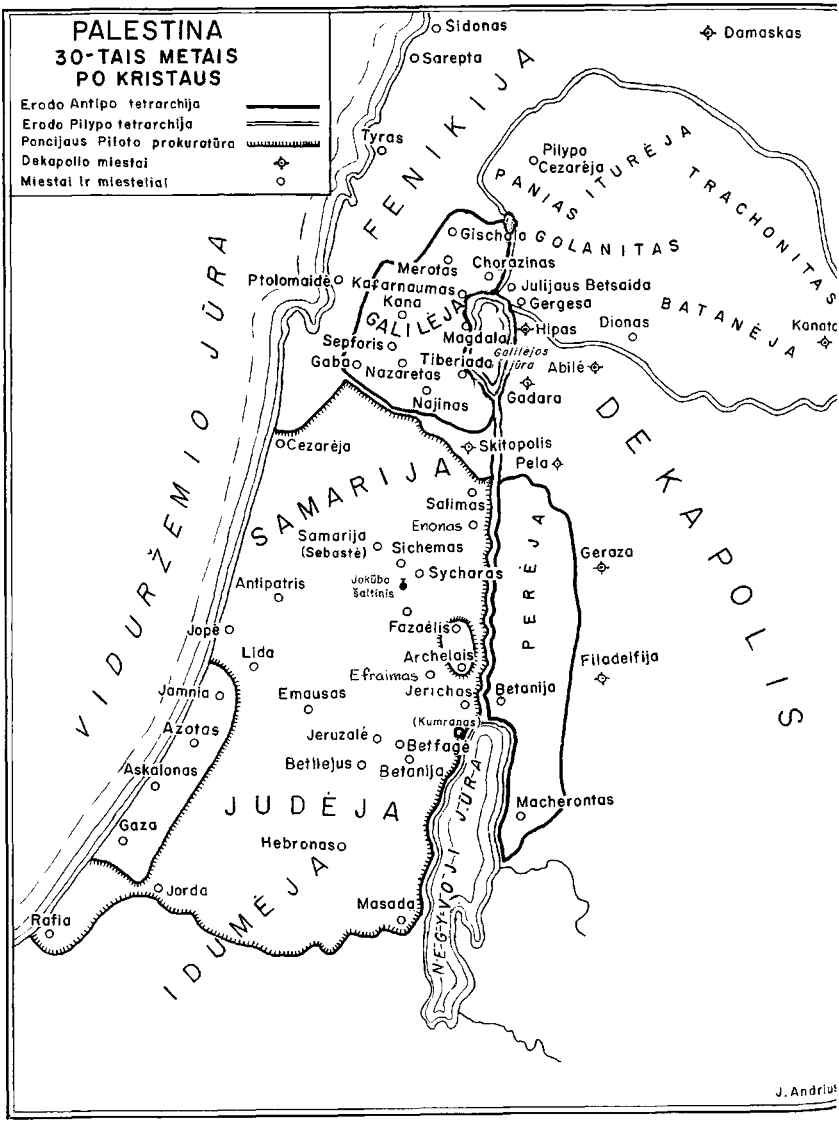
Ženklas turi dar ir kitą prasmę Jono evangelijoje. Ženklai atskleidžia tiesą, kuri nėra matoma akimis ar girdima ausimis, bet suvokiama tikėjimu. Ženklų dėka akys mato Dievo galybę, o tikėjimas suvokia akims neprieinamą tiesą. Ženklai yra tiesos įvaizdžiai. Imkime, pavyzdžiui, Kanos vestuvių ženklą. Vyno gausa, kurią Jėzus duoda Dievo galia, yra Jėzaus atnešto naujojo gyvenimo simbolis. Naujasis gyvenimas yra gyvenimas krikščionių Bendrijoje. Bendrijos gyvenimas, vaizduojamas vyno gausa, yra sugretinimas su senuoju žydijos gyvenimu, kuriam būdingi apsiplovimai vandeniu, laikomu akmeniniuose induose. Kanos vestuvių ženklas apreiškia, kad Jėzus jau atlieka Dievo darbą, kuriuo žmogus ne tik apvalomas, bet ir džiaugiasi Dievo suteiktu išganymu. Šiuo ženklu, kaip ir kitais šešiais Jono evangelijoje,[175] regimas Jėzaus darbas žėri simboline prasme.

Sinoptikai, apskritai paėmus, *ženklais* vadina apokaliptinius Atbaigos Amžiaus įvykius. Jais prasidės Karalystės galutinis įgyvendinimas. Pagal Joną Jėzuje jau apreikšta ir duota tikrojo Karalystės gyvenimo pilnatvė (Jn 1,16-18; 3,16-17). Todėl evangelistas noriai kalba apie

175 Kiti šeši ženklai yra: valdininko sūnaus pagydymas (Jn 4,46-54), išgydymas Betsatoje (Jn 5,1-15), duonos padauginimas (Jn 6,1-15), ėjimas vandeniu (Jn 6,16-21), neregio išgydymas (Jn 9) ir Lozoriaus prikėlimas iš numirusių (Jn 11).

Jėzaus darbus, kurie yra šios gyvenimo pilnatvės apraiškos istorijoje. Tai padeda suprasti ir Jono simbolinį žodį "Valanda" (Jn 2,4). Kanoje Jėzus sako savo motinai: "Dar neatėjo mano *valanda*!" (Jn 2,4). *Valanda*, kaip jau buvo minėta, yra Jėzaus mirties ir Prisikėlimo valanda, kada Dievo apreiškimas bus galutinai "atliktas" (Jn 19, 30). Tuo metu Jėzus išpildys visa, ką jo ženklai pranašauja. Tačiau nereikia užmiršti, kad evangelistas Jonas viską vertina Jėzaus mirties ir Prisikėlimo šviesoje. Be abejo, jam *Valanda* yra ir tas žmonijos istorijos momentas, kuriame amžinasis Žodis įsikūnijo, tačiau tik Jėzaus mirtimi ir Prisikėlimu jo darbų ir žodžių prasmė buvo galutinai apreikšta. Todėl jis šį paskutinį įvykį vadina *Valanda* (Jn 13,1 — "metas" tolygus Valandai). Kadangi Dievo Sūnaus atėjimas į pasaulį buvo tos valandos pradžia, evangelistas sako: "Bet ateis valanda, — *jau dabar ji yra...*" (Jn 4,23).

Kanos vestuvių ženklą seka iškarpa apie Šventyklos orumą (Jn 2,13-22). Jėzus išveja iš Šventyklos prekiautojus bei pinigų keitėjus ir išvaiko jų avis ir jaučius. Ir čia evangelistas Jonas skiriasi nuo sinoptikų. Sinoptikai šį įvykį deda į paskutines Jėzaus viešosios tarnybos dienas (Mt 21,12-13; Mk 11,11.15-17; Lk 19,45-46). Jonas, savo teologinio tikslo skatinamas, šį pasakojimą apie Šventyklos išvalymą mini viešosios tarnybos pradžioje. Jam svarbu parodyti, kad Dvasia, kurianti naująją Dievo garbintojų Bendriją, buvo Jėzuje Kristuje nuo pat pradžios. Jam ne mažiau svarbu pabrėžti, kad Bendrija subrendo tik po Prisikėlimo ir Dvasios atsiuntimo. Jėzaus žodžius Šventyklos išvalymo proga: "Sugriaukite šitą šventyklą, o aš per tris dienas ją atstatysiu" (Jn 2,19) evangelistas paaiškina: "Bet jis kalbėjo apie savo kūno šventyklą" (Jn 2,21). Jonui rūpi atkreipti dėmesį, kad Prisikėlusysis, jo paties žodžiais, taps Šventykla, kurioje žmogus garbins

PALESTINA
30-TAIS METAIS
PO KRISTAUS
Erodo Antipo tetrarchija
Erodo Pilypo tetrarchija
Poncijaus Piloto prokuratūra
Dekapolio miestai
Miestai ir miesteliai
Sidonas
Damaskas
Sarepta
FENIKIJA
Tyras
Pilypo Cezarėja
PANIAS
ITURĖJA
TRACHONITAS
Gischala
GOLANITAS
Merotas
Chorazinas
Ptolomaidė
Kafarnaumas
Julijaus Betsaida
Kana
Gergesa
BATANĖJA
GALILĖJA
Hipas
Dionas
Kanata
Sepforis
Magdala
Galilėjos jūra
Gaba
Nazaretas
Tiberiada
Abilė
Najinas
Gadara
DEKAPOLIS
VIDURŽEMIO JŪRA
Cezarėja
Skitopolis
Pela
SAMARIJA
Salimas
Enonas
Samarija (Sebastė)
Sichemas
Geraza
Sycharas
PERĖJA
Antipatris
Jokūbo šaltinis
Jopė
Fazaėlis
Lida
Archelais
Filadelfija
Efraimas
Jamnia
Emausas
Jerichas
Betanija
Azotas
(Kumranas)
Jeruzalė
Betfagė
Askalonas
Betliejus
Betanija
NEGYVOJI JŪRA
JUDĖJA
Macherontas
Gaza
Hebronas
Jorda
IDUMĖJA
Masada
Rafia
J. Andrius

Dievą. Tikri Dievo garbintojai "šlovins Dievą dvasia ir tiesa. . . Dievas yra dvasia, ir jo garbintojai turi šlovinti jį dvasia ir tiesa" (Jn 4,21-24). Jono evangelijoj Dvasios atsiuntimas Bendrijai yra be galo reikšmingas įvykis (Jn 14,16-17.26; 16,7-15).

Kaip vandens pakeitimas vynu vaizduoja Kristaus duodamą naująjį gyvenimą, taip Šventyklos išvalymas vaizduoja naujosios Kristaus Bendrijos Dievo garbinimą Dvasioje. Naujoji Bendrija kuriama tikėjimu prisikėlusiu Viešpačiu.

Šventyklos išvalymas pranašauja dieną, kada Dievo garbinimas Šventykloje liks atgyvena. Todėl šis reikšmingas įvykis daug sako ir apie Jono evangelijos visumą. Šioje evangelijoje Jėzaus viešosios tarnybos chronologija turi gilias šaknis žydų šventėse, pradedant Šventyklos išvalymu Perėjimo (Velykų) šventės metu (Jn 2,13) ir baigiant Jėzaus nukryžiavimu Perėjimo šventės išvakarėse (Jn 19,14). Tarp Šventyklos išvalymo ir nukryžiavimo, įrėmuotų Perėjimo šventėmis, Jonas surikiuoja svarbius Jėzaus pareiškimus Jeruzalėje, dažnai juos sujungdamas su įvairiomis žydų šventėmis. Taip evangelistas Jonas pabrėžia, kad Jėzus panaikino senąsias žydų šventes, paskelbdamas naują Dievo garbinimo būdą, kuris prieinamas visai žmonijai.

"*Vėl užgimti*" (Jn 3,5). Jn 3 aprašomas pokalbis Jėzaus su Nikodemu, žydų didžiūnu (Jn 3,1-15). Pokalbis virsta pareiškimu, kuris jį paaiškina (Jn 3,16-21). Žydų raštijoje teigiama, kad Dievas stebuklais, lyg antspaudu, patvirtina kurio nors iškilaus rabino mokymą. Ir Nikodemui Jėzaus daromi stebuklai yra Dievo antspaudas (ženklas), kuriuo patvirtinamas Jėzaus mokymas. Todėl jis ateina pas Jėzų "nakčia" ir sveikina jį "Rabi"

(Mokytojau) kreipiniu (Jn 3,2).[176] Pokalbis su Nikodemu sukasi apie sąlygas įeiti į Karalystę. Ši tema labai primena sinoptikus. Tačiau Jono evangelijoj Jėzus, aiškindamas, *kaip* įeinama į Karalystę, išsireiškia visai kitaip negu sinoptinėse evangelijose. Kiekvienas, kuris nori įeiti į Dievo Karalystę, turi "vėl užgimti" (Jn 3,3.5.6). "Vėl užgimti" graikų kalba gali būti suprantama dvejopa prasme: "vėl užgimti" ir "gimti iš aukštybės" (Jn 3,3). Jonui jos abi išreiškia jo teologinį tikslą mokyti apie gimimą iš Dvasios (Jn 3,6). Visi gimsta iš savo tėvų žmogaus prigimtimi, tačiau tik tie, kurie vėl užgimsta iš Dvasios, gali įeiti į Karalystę. Kadangi Dievo Dvasia ateina iš "aukštybės", vėl užgimusieji yra "atgimę iš aukštybės". Atgimimas galimas Žmogaus Sūnaus dėka — Žmogaus Sūnaus, kuris nužengė iš dangaus ir vėl užžengė į dangų (Jn 3,13). Kiekvienas, kuris tiki jį, "turi amžinąjį gyvenimą" (Jn 3,15). Jn 3,3-15 yra prologo žodžių paaiškinimas: "Visiems, kurie jį priėmė, jis davė galią tapti Dievo vaikais..., kurie ne iš kraujo ir ne iš kūno norų, ir ne iš vyro norų, bet iš Dievo užgimę" (Jn 1,12-13).

Pokalbis su Nikodemu turi povelykinę Jėzaus, Dievo Sūnaus ir Mesijo, sampratą. Jo pagrindas yra Bendrijos tikėjimas išganančia Jėzaus mirtimi ir Prisikėlimu, o ne vien Jėzaus veikla viešosios tarnybos metu. Įsidėmėtinas įvardžio pakeitimas (Jn 3,11). Pirmasis vienaskaitos asmuo paliekamas ir imama kalbėti pirmuoju daugiskaitos asmeniu: "mes kalbame, ką žinome, ir liudijame, ką matome; tik jūs nepriimate mūsų liudijimo" (Jn 3,11). Čia kalba Jėzaus lūpomis povelykinė krikščionių Bendri-

---

[176] "Nakčia" nurodo, kad keliaujama iš tamsos į šviesą. Jono evangelijoje *tamsa* yra blogio ir nežinios įvaizdis. Žr. Jn 13,30, kur kalbama apie Judą, išeinantį iš Paskutinės Vakarienės Jėzų išduoti: "Buvo naktis". Šiuo atveju Judas ėjo priešinga kryptimi negu Nikodemas: iš šviesos į tamsą — į blogį ir nežinią.

ja. Ir gimimas "iš vandens ir Dvasios" (Jn 3,5) yra krikščioniškasis krikštas, kurį Jonas laiko *atgimimo* sakramentu. Jėzus savo mirtimi ir Prisikėlimu — Žmogaus Sūnus savo nužengimu iš dangaus ir vėl užžengimu į dangų (Jn 3,13) — *atgimimo sakramentą* padarė veiksminga sąlyga įėjimui į Karalystę.

Jonas palygina Senojo Testamento Mozę, iškėlusį varinį žaltį,[177] kad visi gyvačių įkąstieji galėtų išsigelbėti, su Žmogaus Sūnaus iškėlimu ant kryžiaus, "kad kiekvienas, kuris jį tiki, turėtų amžinąjį gyvenimą" (Jn 3,15). Žodis "iškeltas" Jonui yra įvaizdinis, arba simbolinis. Tai tikėjimo išraiška, kuria įsimenama Jėzaus iškėlimas ant kryžiaus ir išaukštinimas Prisikėlimu.

Likusioji Jėzaus su Nikodemu pokalbio dalis tampa monologu. Jo tikslas yra parodyti pasauliui Jėzaus, Dievo Sūnaus ir Mesijo, tarnybos uždavinį. Dievas "atidavė", t.y. leido kentėti ir mirti savo vienatiniam Sūnui, kad duotų naują gyvenimą žmonėms, nes "mylėjo pasaulį" (Jn 3,16). Kristaus tarnyba pasaulyje yra meilės tarnyba, kuria krikščionis turi sekti: būti Tėvo rankomis, kojomis, širdimi žmonėms. Meilės tarnybos tikslas nėra pasmerkimas,[178] bet išganymas (teismas, kuris išgelbsti). Jėzaus, Dievo Sūnaus ir Mesijo, pats buvimas žmonių tarpe yra *krisis* — teismas, kuriuo Dievas žmogų prašnekina, ragindamas apsispręsti. Išganymas yra priklausomas nuo žmogaus būtinio nuosprendžio:[179] "Atėjo šviesa į pasaulį, bet žmonės labiau mylėjo tamsą, nei šviesą, nes jų darbai

---

[177] Sk 21,4-9: Mozės žalvario žaltys Jono evangelisto panaudojamas išganymo pavyzdžiu.

[178] Graikų kalba tas pats žodis reiškia "pasmerkti" ir "teisti". Daiktavardis *krisis* reiškia *pasmerkimą* ir *teismą*.

[179] Pats Jėzaus artumas yra teismas — tikrove tapusi eschatologija. Žr. autoriaus straipsnį: "Vilties teologija: eschatologinė Dievo Karalystė", *Aidai* (7:1976), p. 297-300.

buvo pikti" (Jn 3,19). Jėzus Kristus — šviesa, o Blogis — tamsa. Jėzus, Dievo Sūnus ir Mesijas, atnešė šviesą, bet tamsa nenorėjo jos priimti. Nepriėmimas ir yra pasmerkimas, arba teismas. Teologija teigia, kad Dievas teisdamas žmogų amžinai nuotolai ir pražūčiai, skaitosi su žmogaus nuosprendžiu mirties valandą. Ir pagal Jono evangeliją ne Dievas žmogų apleidžia, bet žmogus Dievą. Žmogus pats save nuteisia.[180]

Šioje Jėzaus kalbos dalyje, visatos samprata yra įrėmuota į dualistinius rėmus: šviesa ir tamsa. Susiduriame su vienu iš įdomesnių panašumų tarp Jono evangelijos ir Negyvosios jūros ritinių. Įsidėmėtina ir tai, kad Jėzus, pabrėždamas reikalą "vėl užgimti", paneigia reikalą biologiniai priklausyti Senojo Testamento tautai.

Jonas evangelistas didžiausia nuodėme laiko netikėti Dievo tiesa Jėzuje, Dievo Sūnuje ir Mesijyje, kuris yra "kelias, tiesa ir gyvenimas" (Jn 14,6). Pagal jį, kiekvienas, kuris *tikėjimu nepažįsta* Kristaus apreikšto kelio į Dievą, neišvengiamai pasimeta tamsoje arba paklysta nuodėmėje. Tikėjimas Jono evangelijoje nėra proto nuosprendis. Pažinti Jėzuje Dievo Sūnų ir Mesiją vien protu neįmanoma. Tam reikia Dvasios apreiškimo, kuris yra suprantamas tik tada, kada žmogus yra atviro proto ir širdies (kaip Natanaelis — žr. Jn 1,43-51). Šiame žmogaus atvirume yra pasitikėjimas ir nuojauta, kad Dievas gali apreikšti save ir savo teismą per Jėzų, savo Sūnų ir Mesiją. Kitaip sakant, *tikėjimu pažįstama* ne vien tiesų ryšulys apie Dievą ir jo teismą, bet asmeniškai jungiamasi su Dievu per Jėzų, jo Sūnų ir Mesiją. Taip pasiti-

---

[180] Žr. apaštalo Pauliaus mokymą: "Mums dar tebesant silpniems, Kristus savo metu numirė už bedievius. Vargu, ar kas sutiktų mirti už teisųjį; nebent kas ryžtųsi numirti už geradarį. O Dievas mums parodė savo meilę tuo, kad Kristus numirė už mus, kai mes tebebuvome nusidėjėliai" (Rom 5,6-8).

kima ir atsiduodama Dievui visu gyvenimu — mąstysena ir elgsena.

Jėzaus pokalbis su Nikodemu yra ir savitos eschatologinės sampratos pavyzdys. Jonas evangelistas perdirbo savo meto poreikių kryžkelėje Jėzaus ir Bendrijos eschatologinį mokymą. Eschatologija, kaip žinome, yra tikėjimo pastangos suprasti ir įsiminti Dievo artumą istorijoje. Dievo Karalystė Naujajame Testamente — Bendrija — yra Dievo artumas. Jonui evangelistui gyvenimas Karalystėje yra daugiau *dabarties tikrovė*, negu *ateities viltis*, nes amžinasis gyvenimas yra laike — istorijoje — nuo Jėzaus, Dievo Sūnaus ir Mesijo, atėjimo. Ir krikštas Jonui nėra atgailos krikštas, Karalystės atėjimo belaukiant (kaip sinoptikams), bet yra *atgimimas* Dvasios kūdikiu. Naujojo Testamento tyrinėtojai Jono evangelijos eschatologinę savimonę vadina *tikrove tapusia eschatologija.*[181]

Žmogaus Sūnus *Evangelijoje pagal Joną* nebėra apokaliptinis asmuo, kuris ateina debesyse įvykdyti Paskutinio Teismo. Jam Paskutinis Teismas *jau yra prasidėjęs* Žodžio įsikūnijimu. Paskutinis Teismas yra jau dabar istorijoje, nes atėjo Jėzus, Dievo Sūnus ir Mesijas. Apokaliptinė Žmogaus Sūnaus samprata (žydiškoji ir krikščioniškoji) dangiškajame Dievo Sūnuje ir amžinajame Žodyje sužėri naujumu.

Pasaulio išganytojas (Jn 4,1-54). Samarija yra vidurinė Palestinos dalis; šiaurinė — Galilėja, o pietinė — Judėja. Samariečiai, nuo VIII a. pr. Kr. — asiriečių laikais, buvo žydų ir kolonistų, asiriečių tremtinių, mišinys. Tikrieji žydai juos laikė pusiau pagonimis, nes jie buvo maišyto kraujo. Jie turėjo savo šventyklą Garizimo kalne, kurią Jonas Hirkanas (129 m. pr. Kr.) sugriovė. Sinop-

---

181 C. H. Dodd, *The Parables of the Kingdom* (New York: Scribner's Sons, 1961); R. E. Brown, *ten pat*, p. CXV-CXXI.

tikai visiškai neužsimena apie Jėzaus veiklą samariečių tarpe. Jono evangelija tam skiria svarbią vietą.

Iš pokalbio su samariete moterimi evangelistas Jonas išvysto naujojo, Kristaus duoto, gyvenimo temą. Pokalbis turi kontekstą istorinio Jėzaus tarnyboje. "Jam reikėjo eiti per Samariją" (Jn 4,4). Nuvargęs kelionėje, Jėzus prisėdo palei Jokūbo šulinį, prie Sicharo miestelio. Buvo pats vidudienis. Jėzui paprašius gerti, samarietė nustemba, kaip žydas gali prašyti samarietę, ir dar moterį, vandens (Jn 4,9). O Jėzaus pareiškimas, kad jis duoda "gyvojo vandens", kuris "taps versme vandens, trykštančio į amžinąjį gyvenimą" (Jn 4,10.14), samarietę visai sumaišo. "Gyvasis", arba tekąs, šaltinio vanduo Palestinoje yra labai vertinamas. Šventraštyje gyvasis vanduo yra įvaizdis Dievo, gyvybės davėjo. Taip pat malonė, išmintis ir mokymas įvaizdinami vandeniu. Pranašo Zacharijo eschatologiniame tekste pranašaujama, kad, "Viešpaties dienai" atėjus, "gyvasis vanduo" tekės iš Jeruzalės ir Jahvė taps visos žemės karaliumi (Zch 14,8-9). Rabiniškoje žydijos raštijoje vanduo yra Mozės Įstatymo simbolis. Jonas evangelistas naudoja vandens simbolį Dvasiai įvaizdinti (Jn 7,38-39). Su Jėzaus, Dievo Sūnaus ir Mesijo, atėjimu, viltis, surišta su "Viešpaties diena", tapo tikrove. Dvasios atėjimas ir jos teikiama dieviškoji gyvybė priklausė "Viešpaties dienos" pažadui (Jn 7,38-39).

Jėzus apreiškia samarietei tik jai žinomus jos praeities vingius ir šunkelius. Iš to ji atpažįsta Jėzuje pranašą. Nukreipdama dėmesį nuo savęs, užklausia jį apie žydus nuo samariečių skyrusiu klausimu: kur reikia Dievą garbinti — Šventykloje, kuri yra Jeruzalėje, ar šventykloje, kuri yra Garizimo kalne? (Jn 4,20). Jėzus atsako, kad "ateis valanda, — jau dabar ji yra", — kada "ne ant šio [Garizimo] kalno ir ne Jeruzalėje... tikrieji garbintojai šlovins Tėvą dvasia ir tiesa" (Jn 4,21-24). Sa-

marietė šiame atsakyme girdi daugiau negu pranašystę ir atsako, kad tik Mesijas (Kristus) — Dievo Pateptasis — "mums viską paskelbs" (Jn 4,25). Tada Jėzus, atsakydamas į samarietės bundantį tikėjimą, apreiškia savo mesijinę paslaptį: "Tai aš, kuris su tavimi kalbu!" (Jn 4,26).

Evangelistas Jonas apibūdina Jėzų esant visų dalykų Apreiškėju. Panašus Mesijo (Kristaus) apibūdinimas randamas ne tik žydijoje belaukiančioje Mesijo, bet ir gnostikų dieviškojo apreiškėjo aprašyme. Pagal gnostikus, apreiškėjas veda žmones į tiesos *žinojimą* (*gnosis*). Tarp Jono evangelisto ir gnostikų yra didelis skirtumas. Jis niekuomet nenaudoja daiktavardį *žinojimas* (*gnosis*), nors veiksmažodį *žinoti* jis vartoja dažnai. Peršasi išvada, kad tai daryta sąmoningai, nenorint būti blogai suprastam.

Jėzaus pokalbyje su samariete Jono evangelija tiesiogiai sugretina *naująjį gyvenimą* su *naujuoju Dievo garbinimu*, kurie buvo tik užsiminti Kanos vestuvėse (Jn 2,1-12) ir Šventyklos išvalyme (Jn 2,13-22). Neatsitiktinai pokalbio vieta yra Samarija. Samariečių įtikėjimas apreiškia amžinojo gyvenimo ir tikrojo Dievo garbinimo visuotinį požiūrį (Jn 4,39-42). Mokiniai, atrodo, bemaž norėtų nukelti tikrąjį ir visuotinąjį Dievo garbinimą iki Karalystės atėjimo (Jn 4,35). Tačiau Jėzus primygtinai pabrėžia, kad valanda jau atėjo, nes tikrasis Dievas yra visuotinai garbinamas (Jn 4,35). Išganymas, tiesa, yra iš žydų Mesijo (Jn 4,22), tačiau Jėzus, lauktasis žydų Mesijas, apsireiškia esąs visų žmonių Išganytoju. Tai išpažįsta samariečiai: "Jis iš tiesų yra pasaulio Išganytojas" (Jn 4,42). Vadindamas Jėzų *Išganytoju* (gr. *Soter*), evangelistas Jonas panaudoja pagonims didelės svarbos žodį. Jiems žydiškasis *Mesijas* (Kristus) turėjo politinį veidą ir nebuvo taip arti širdies. Kas kita su *Išganytoju*. Jėzus atėjo vykdyti Dievo valios (Jn 4,34) — viso pasaulio išganymo.

Jėzaus pokalbio su samariete įkandin seka antrasis Jėzaus ženklas: valdininko sūnaus pagydymas (Jn 4,46-54). Valdininkas buvo romėnas. Pagydydamas valdininko jau marinamą sūnų, Jėzus, Dievo Sūnus ir Mesijas, tikėjimo iššūkiu prašnekina romėną ir jo šeimą. Svetimtaučių atliepimas Jėzui našus: "Ir įtikėjo jis pats bei visi jo namai" (Jn 4,53). Čia evangelistas Jonas vėl pabrėžia Jėzaus išganymo visuotinumą. Pats ženklas kreipia dėmesį į svarbiausią Jėzaus, Dievo Sūnaus ir Mesijo, uždavinį: gydyti merdinčios dvasios žmones savo gyvybę teikiančiu žodžiu ir tikėjimu jo galia. Tą pačią valandą, kada Jėzus sako valdininkui, — "Tavo sūnus gyvas", merdintis sūnus atgyja.

Jėzaus galingas žodis grąžina ne tik sveikatą, bet duoda ir amžinąjį gyvenimą kiekvienam, kuris tiki: žydui, samarietei, pagoniui. Nikodemui Jėzus kalbėjo apie atgimimą naujam gyvenimui, samarietei — apie gyvąjį vandenį, kuris tampa versme ir trykšta į amžinąjį gyvenimą, o romėnų valdininko sūnui grąžino blėstančią gyvybę. Jn 2-4 yra palaipsnė tikėjimo akiračio apžvalga: Nikodemas tiki šiek tiek, samarietė stebisi ir tiki, o romėnų valdininkas "*įtikėjo* jis pats bei visi jo namai" (Jn 4,53).

"*Mano Tėvas darbuojasi lig šiolei, todėl ir aš darbuojuosi*" (Jn 5,17). Trečiasis Jėzaus ženklas yra ligonio išgydymas Betsatoje (Jn 5,1-15). Jis žėri Jono evangelijos vedamąja mintimi: Jėzus yra lygus su Dievu Tėvu. Pasakojimas apie ligonio išgydymą prie Avių vartų maudyklės (Jn 5,2) primena išgydymo stebuklus sinoptinėse evangelijose (Mk 2,11; Mt 9,6; Lk 5,24). Pagal sinoptikus Jėzus atleidžia paralitikui nuodėmes ir dėl to susikerta su Rašto aiškintojais (Mk 2,6-12). Jono evangelijoje Jėzus lygina save su Dievu ir Dievą vadina "savuoju Tėvu". Tuo suerzina Jeruzalės religinę valdžią (Jn 5,14-19). Net

ginčas dėl subatos šventimo Jono suprantamas Jėzaus lygybės su Dievu šviesoje. Tai žydams yra pats didžiausias akibrokštas.

Pasakojimą apie paralitiko pagydymą seka ilga Jėzaus kalba, kurios dėka išryškėja tikroji šio ženklo prasmė (Jn 5,16-47). Jėzus gydo, darydamas ne savo, bet Tėvo valią. Išgydymo *ženklas* rodo į baigminį Tėvo darbą: prikelti mirusiuosius ir duoti amžinąjį gyvenimą (Jn 5,20-21). Tėvas myli Sūnų ir siuntė jį savo darbo užbaigti. Kiekvienas, kuris klauso Sūnaus žodžių ir tiki jį Atsiuntusiu, nepateks į Teismą, nes jau turi amžinąjį gyvenimą (Jn 5,24).

Šiame skyrelyje Jonas evangelistas užmezga keletą temų, kurias išplėtoja sekančiuose evangelijos skyriuose. Jau ir anksčiau buvo kalbėjęs apie Jėzaus valdžią ir galią, parodydamas jį vienatiniu Dievo Sūnumi, kuris atėjo iš dangaus (Jn 1,11; 3,13.17.31; 5,24). Ši tema yra ir toliau tęsiama. Taip pat evangelistas daugiau ir daugiau kalba apie Jėzaus dievasūniškumą, apibūdindamas jį Tėvo darbo Atlikėju. Tėvas siuntė Sūnų duoti pasauliui amžinąjį gyvenimą (Jn 3,16; 5,21.26). Sūnaus atėjimas tampa pasaulio Teismu (Jn 3,17-21; 5,22-23). Tie, kurie tiki Sūnų, turi amžinąjį gyvenimą; tie, kurie netiki — patenka į Teismą. Evangelistas Jonas, kaip matėme, pabrėžia Teismo ir Gyvenimo *dabartinumą*. Tačiau jis laukia ir *būsimo* prisikėlimo bei teismo (Jn 5,28-29; 6,39.40.54; 11,24; 12,48). Kai kurie Jono evangelijos aiškintojai čia įžiūri prieštaravimą. Jų manymu, ateities viltis priklauso ne Jonui, bet Jono evangelijos vėlyvesniam redaktoriui. Kur tiesa? Prieštaravimo iš tikrųjų nėra. *Evangelija pagal Joną* išsaugojo Bendrijos tikėjimo kraitį, kuriame didesnis dėmesys skiriamas Jėzaus, Dievo Sūnaus ir Mesijo, dabartinumui — nes *jau dabar* Kristus yra Teisėjas ir amžinojo gyvenimo Šaltinis. *Jau dabar* atgimsta mirusios dva-

sios žmonės, tikėjimu prašnekinti, o mirusiųjų kūnai prisikels Paskutinio Teismo dieną (Jn 5,25.28).

Evangelistas Jonas Jėzų vadina "Siųstuoju" (Jn 5, 30). Šis Jono naudojamas žodis turi gilias šaknis Senajame Testamente. Taip būdavo vadinami pranašai, arba asmenys su Dievo įgaliojimu kalbėti ir veikti jo vardu. Toks Dievo *siųstasis* buvo ne tik Dievo atstovas, bet turėjo galią kalbėti ir veikti jo vardu. Šis žodis yra naudojamas ta prasme ne tik Jono evangelijoj, bet ir kituose Naujojo Testamento raštuose. Jis kilęs iš graikų kalbos veiksmažodžio "apostello" — siųsti. Ir daiktavardis "apaštalas" kilęs iš to paties žodžio šaknies. Naujajame Testamente apaštalas yra Dievo įgaliotas asmuo kalbėti bei veikti Jėzaus vardu (Mt 9,38; 10,1.7-11.14; Mk 6,6b-13; Lk9,1-6). Evangelistas Jonas naudoja žodį "siųstasis" ir savita prasme. Pagal jį, Jėzus, būdamas Dievo Sūnumi, ne tik atstovauja Tėvui, kreipdamasis į žmogų jo vardu, bet pats savo asmeniu išreiškia Dievo valdžią bei galią. Žodžiai, kuriais jis žmogų prašnekina, yra *paties Dievo* žodžiai, ir darbai, kuriuos jis daro, yra *paties Dievo* darbai. Jėzus yra Dievo Žodis ir Dievo Sūnus ypatinga ir išskirtina prasme.

Jėzus, sutapatindamas savo darbą, valdžią ir galią su Dievo darbu, valdžia ir galia, eina į vis aštresnį sankirtį su žydais. Žydai tebeieško amžinojo gyvenimo Raštuose (Toroj, Mozės Įstatyme). O gyvasis Žodis lieka nepastebėtas jų tarpe. Evangelistas Jonas teigia, kad žydai nesupranta savo Raštų (Jn 5,39-40). Jeigu žydai suprastų Raštus, jie atpažintų Jėzų kaip tą, apie kurį pranašavo Mozė (Jn 5,45-47). "Kadangi jūs netikite [Mozės] Raštais, kaipgi patikėsite mano žodžiais" (Jn 5,47).

Duonos padauginimas Jono evangelijoje yra ketvirtasis Jėzaus ženklas (Jn 6,1-15). Jo įkandin seka penktasis: Jėzaus ėjimas vandeniu (Jn 6,16-21). Abu ženklai

yra sinoptikų aprašomų stebuklų peraiškinimas (Mk 6, 34-44.45-52), išryškinant dievišką galią Jėzaus veikloje. Apie duonos padauginimą rašo visi keturi evangelistai (Mk 6,32-44 ir 8,1-10; Mt 14,13-21 ir 15,29-39; Lk 9, 10-17)[182] su nežymiais vietos ir aplinkybių skirtumais. Jono pasakojime, — "Jėzus užkopė į kalną ir ten atsisėdo [užuomina apie Sinajaus kalną?]", — laukdamas žmonių (Jn 6,3-4). Pats Jėzus užklausia: "Kur pirksime duonos jiems pavalgydinti?" (Jn 6,5).

Keletas smulkmenų Jono pasakojime krikščioniui skaitytojui primena Eucharistiją:

1. Žodžiai "sukalbėjo padėkos maldą" verčia graikiškąjį žodį "dėkoti", — *eucharisteo*, iš kurio kilo žodis *Eucharistija*, arba Padėkojimas. Eucharistija vadiname šv. Mišias ir Švenčiausiąjį Sakramentą.

2. Jėzus išdalino[183] duoną panašiai kaip Paskutinės Vakarienės metu.

3. Jėzus įsakė mokiniams *surinkti* likučius, kad nepražūtų. Graikų kalba "surinkti" yra *synago*. Iš čia kilo žodis "synaxis" — *su(si)rinkimas*, naudojamas šv. Mišioms arba Eucharistijai susirinkusius apibūdinti.

4. Graikiškasis žodis *klasmata* — likučiai, krikščionių raštijoje buvo naudojamas ostijai ir jos likučiams pavadinti.[184]

---

182 Pravartu palyginti Morkaus pasakojimą apie duonos padauginimą su Jono pasakojimu. Lk ir Jn teturi po vieną pasakojimą: Lk 9,10-17 ir Jn 6,1-15. O Mt ir Mk po du pasakojimus: Mt 14,13-21 ir 15,29-39; Mk 6,32-44 ir 8,1-10. Jono pasakojimo raida labai panaši į pirmąjį Morkaus pasakojimą.

183 Lietuviškasis vertimas verčia "davė išdalyti...", Joną suvienodindamas su sinoptikais: Jn 6,11 — "diedoken tois anakeimenois", t.y. "davė (arba išdalino) ten sėdintiems"; Mk 6,41; Mt 14,19; Lk 9,16 arba "edoken", t.y. davė (sykį) arba "edidou (dalino daug sykių) tois matetais", — "davė/dalino mokiniams dalyti".

184 *Didache*, arba *Mokymas*, IX,3,4.

Visa tai rodo, kad Jono duonos padauginimo stebuklo pasakojimo lopšys yra eucharistinė liturgija. Taip pat ir sinoptinių evangelijų. Išraiškos skirtumai tarp evangelistų liudija, kad jų bendrijose būta eucharistinės liturgijos įvairovės.[185]

Jėzui pamaitinus minią, žmonės kalbasi: "Jis tikrai yra tas pranašas, kuris turi ateiti į pasaulį" (Jn 6,14). Minia nerimsta ir stengiasi "pasigriebti jį ir paskelbti karaliumi" (Jn 6,15). Žmonės nesupranta tikrosios duonos padauginimo ženklo prasmės, nes nepažįsta nei Jėzaus, nei jo Karalystės (Jn 18,36).

Jėzaus ėjimas pas mokinius vandeniu yra penktasis Jono minimas ženklas (Jn 6,16-21). Aprašoma, kad mokiniai buvo nusiyrę daugiau kaip 5 km nuo Galilėjos ežero kranto. Pūtė smarkus vėjas ir buvo sunku irtis. Grėsė pavojus paskęsti. Padėtis panašiai sinoptikų aprašoma (Mk 6,45-52; Mt 14,22-33). Tačiau Jonas kitaip aiškina ženklo prasmę negu Morkus ar Matas. Sinoptikams jūros nuraminimas yra pasakojimo kulminacinis taškas, o Jonui — Jėzaus žodžiai: "Tai Aš! Nebijokite?" (Jn 6,20). Graikų kalba *Ego Eimi* — "Aš Esu" išreiškia hebrajiškąjį Dievo vardą Senajame Testamente (Iš 3,13-14). Dievo vardas *Aš Esu* buvo apreikštas Mozei netoli Sinajaus kalno prieš istorinį žydų Perėjimą iš Egipto į Kanaaną (Palestiną).[186] Tai pagrindinis Dievo savęs apreiškimas Šventraštyje. Tik Dievas yra *Aš Esu* — Jahvė. Jono evangelijoje *Aš Esu* vardas apreiškia Dievą Jėzuje. Minios įžiūrėjo duonos padauginime pranašo ir karaliaus galią (Jn 6,14-15). Ėjimas vandeniu ir *Aš Esu* žodžiai išreiškia Jėzaus

---

185 R. E. Brown, *The Gospel...*, I, p. 246-249.

186 Gerhard von Rad, *Old Testament Theology* (New York: Harper & Row, 1962), I, p. 179-187. *Aš Esu* hebrajų kalboje yra *'Ahveh.* Iš 3,13-14 Dievas save apreiškia *Aš Esu* (įvykiuose dėl jūsų), o žmogus kreipiasi į Dievą *Jahveh—Jis Yra* (įvykiuose dėl manęs). Jėzus turi dievišką savimonę.

savimonę: *Jis Yra* — pats Dievas yra su jais. Tačiau nė mokiniai jo vispusiškai nesupranta.

Ženklus seka Jėzaus kalba apie gyvybės duoną (Jn 6,25-65). Duonos padauginime minia įžiūrėjo tik ženklą, kad Jėzus turi galią sukurti karalystę ant žemės (Jn 6,26-27). Bet Jėzus sako, kad Žmogaus Sūnus atėjo ne tam, kad duotų "žūvančio maisto", arba "duonos iki soties", bet "išliekančio [maisto] amžinajam gyvenimui" (Jn 6, 27). Savo žodžiais Jėzus pasirodo Mozės priešprieša (Jn 5,46; žr. Jn 1,17). Mozė kadaise davė protėviams dykumoje manos valgyti. Jie valgė ir mirė (Jn 6,49). *Dabar* gi Jėzus duoda tai, ko Mozė nepajėgė duoti: duonos, kuri nužengia iš dangaus ir duoda pasauliui amžinąjį gyvenimą (Jn 6,50).

Prašomas duoti "tos duonos", Jėzus atsako nuostabia kalba apie gyvybės duoną. Kalba lengvai skyla į dvi dalis arba temas:

1. Maistingoji gyvybės duona yra Jėzaus mokslas (Jn 6,35-50). Šioje dalyje pirmauja *išminties* motyvas.
2. Maistingoji gyvybės duona yra Jėzaus Kūnas ir Kraujas (Jn 6,51-59). Čia pirmauja *Eucharistijos* motyvas.

Abu motyvai Dievo Apreiškimą ir savęs Davimą išreiškia žmogui reikalingiausiu maistu — duona. Išminties motyvas turi šaknis istorinėje Jėzaus tarnyboje. Jėzus mokė būti darnoje su savimi ir su kūrinija. "*Aš Esu* gyvenimo duona!" (Jn 6,35) yra Dievo Apreiškimas. Eucharistijos motyvas praturtinamas į čia perkeltu tikėjimo kraičiu iš Paskutinės Vakarienės įvykio. Todėl evangelistas Jonas neberašo nieko apie Eucharistijos įsteigimą Paskutinės Vakarienės metu. Abi temos viena kitą papildo: Kristaus mokslas apreiškia Dievo savęs Davimą Eucharistijoje, o Eucharistija stiprina žmogaus imlumą Kristaus mokslui:

Aš Esu *gyvenimo duona!*
Kas ateina pas mane,
niekuomet nebealks,
ir kas tiki mane
niekuomet nebetrokš (Jn 6,35).

. . .

Aš Esu *gyvoji duona,*
nužengusi iš dangaus.
Kas valgys tą duoną —
gyvens per amžius.
Duona, kurią aš duosiu,
yra mano kūnas už pasaulio gyvybę (Jn 6,51).

Aš Esu pradeda abi dalis kalbos apie gyvybės duoną. Evangelistui Jonui yra būdinga jungti išsireiškimą *Aš Esu* su įvaizdine prasme: *Aš esu* "gyvenimo duona" (Jn 6,35), arba "gyvoji duona" (Jn 6,51), "šviesa" (Jn 8,12), "vartai" (Jn 10,7), "gerasis Ganytojas" (Jn 10,11), "prisikėlimas ir gyvenimas" (Jn 11,25), "tikrasis vynmedis" (Jn 15,1), "kelias, tiesa ir gyvenimas" (Jn 14,5). Sinoptinėse evangelijose Jėzus niekur taip neišsireiškia. Tačiau Senajame Testamente ir, aplamai, žydų raštijoje šitaip išsireiškia tik Dievas. Mesijo belaukiant, Senojo Testamento laikais, liepsnojo viltis, kad, jam atėjus, mana vėl kris iš dangaus, kaip ji krito Mozės dienomis. Žydijoje mana buvo ir duoto per Mozę Įstatymo įvaizdis. O Jonui evangelistui duona iš dangaus patenkina šią viltį. Jėzus, Dievo Sūnus ir Mesijas, yra "gyvoji duona" (Jn 6,35.51). Jėzus, Dievo Sūnus ir Mesijas, duoda ir "gyvąjį vandenį", kuris trykšta į amžinąjį gyvenimą (Jn 4), ir maistą, kuris yra "pasaulio gyvybė" (Jn 6). Jonas, sutapatindamas "gyvenimo duoną" su Jėzaus "kūnu ir krauju", rodo, kad per istorinį Jėzaus žodį ir darbą Dievas duoda žmogui amžinąjį gyvenimą.

Jėzaus pažadas duoti *save* "už pasaulio gyvybę" (Jn 6,51) sukelia kivirčą tarp žydų: "Kaip jis gali mums duoti valgyti save [savo kūną]?!" (Jn 6,52). Jėzus atsako: "Kas valgo mano kūną ir geria mano kraują, tas turi amžinąjį gyvenimą ir aš jį prikelsiu paskutiniąją dieną" (Jn 6,54). Atsakymas žydų kivirčo neužgesina, o tik dar labiau pakursto. Mokiniams Jėzus paaiškina, kad "Dvasia teikia gyvybę, o kūnas nieko neduoda" (Jn 6,63). Evangelistas Jonas, kalbėdamas apie Žmogaus Sūnaus "užžengimą ten, kur buvo pirmiau" vėl užsimena apie Jėzaus Prisikėlimą. Tik po Prisikėlimo buvo duota Dvasia! Dvasia gi atskleidžia Jėzaus, Dievo Sūnaus ir Mesijo, žodžių ir darbų prasmę, tapdama amžinojo gyvenimo šaltiniu tiems, kurie tiki (Jn 6,62-65).

Duonos padauginimo stebuklo pasakojimas ir kalba apie gyvybės duoną atspindi pirminės Bendrijos Eucharistijos teologiją. Bendrija, dalindamasi eucharistine Duona ir eucharistiniu Vynu, *sudabartindavo* Jėzų, Dievo Sūnų ir Mesiją, tapusį žmogumi, ir dalyvaudavo jo gyvenime per Dvasią. Jėzus apsireiškė esąs Dievo Sūnus ir Mesijas savo istorinės tarnybos metu. Tačiau Apreiškimas buvo atbaigtas tik Dvasios atsiuntimu po Prisikėlimo (Jn 14, 16.26; 15,26). *Evangelijoje pagal Joną* galutinė duonos padauginimo ženklo prasmė yra Jėzaus mirtis ir Prisikėlimas. Šio įvykio dėka pasauliui duotas amžinasis gyvenimas. Todėl duonos padauginimas yra ženklas jau istorinės Jėzaus tarnybos metu, kuris rodo į Eucharistiją — pirminės Bendrijos maistą. Prie bendro stalo susirinkę tikintieji jau dabar dalinasi Jėzaus, Dievo Sūnaus ir Mesijo, duotu gyvenimu.

Jn 6 išraiška daug kuo panaši į helenistinių misterijų religijų išsireiškimo būdą.[187] Misterijų religijų dalyviai

---

[187] Žr. pirmosios dalies II skyrių, p. 57-59, kur duodami misterijų religijų apeigų pavyzdžiai.

irgi tikėjo, kad šventu valgiu ir gėrimu įeinama į dievybės gyvenimą. Jono evangelijoje Jėzus sako: "Kas valgo mano kūną ir geria mano kraują, tas pasilieka manyje, ir aš jame" (Jn 6,56). Žodis "pasilikti [jame]" yra dažnokas Jono evangelijos puslapiuose. Juo pabrėžiama intymi ir mistinė vienybė Kristaus su tikinčiaisiais. Jono vienybės su Kristumi samprata yra artima apaštalo Pauliaus sampratai "būti/tapti Kristuje". Ir Jono Eucharistijos teologija artima Pauliui. Taigi ar galima sakyti, kad Jono religinės sąvokos panašios į misterijų religijų? Panašumas ribojasi tik išraiška. Turiniu jos skiriasi kaip dangus nuo žemės. "Pasilikdamas jame", pagal Jono sampratą, žmogus nenuskęsta Dievuje, bet lieka žmogumi ir skirtumas tarp Dievo ir žmogaus neišnyksta. Kas kita su misterijų religijomis. Jn 14-17 skyriai išsamiau aprašo Jono sampratą tikinčiojo mistinės vienybės su Kristumi. Kristaus mokinys "pasilieka jame" tikėjimu, o Kristus savo mokinyje — veiklia, našia ir kitiems tarnaujančia meile.

Dievo vaikai ir velnio vaikai. Jn 7-8 aprašo Jėzaus ginčus su žydais, ypač su fariziejais. Iš tikrųjų šie ginčai atspindi ne tiek viešosios Jėzaus veiklos sankirtį, kiek vėlesnį (I a. pabaigoje) priešiškumą tarp krikščionijos — Bendrijos ir žydijos — Sinagogos. Tariamai ginče buvo kalbama apie Mozės Įstatymą ir subatos šventimą (Jn 7, 19-24). Nesunku čia atpažinti sinoptikus ir jų aprašomus Jėzaus ginčus su fariziejais jo viešosios veiklos metu (pvz. Mk 2,1-3,35; Mt 9,1-17; 12,1-8; Lk 5,17-39; 6,1-5). Tikrosios ginčo šaknys Jono evangelijoj yra kur kas gilesnės: ginče kalbama apie Jėzaus mesijinę kilmę ir jo dieviškumą (Jn 8). Jėzus savuoju *Aš Esu* save apreiškia: "*Aš Esu* pasaulio šviesa.[188] Kas seka manimi, nebevaikščios tam-

---

[188] R. E. Brown, "The *Ego Eimi* ('I Am') Passages in the Fourth Gospel" knygoje, kurią suredagavo Michael J. Taylor, *A Companion to*

sybėse, bet turės gyvenimo šviesą" (Jn 8,12). Fariziejai jam prikiša: "Tu pats apie save liudiji, — tavo liudijimas netikras" (Jn 8,13). Pagal Senąjį Testamentą, arba Mozės Įstatymą, reikėjo bent dviejų liudininkų, kad liudijimas būtų tikras (Sk 35,30; Įst 17,6). Jėzus ir atšauna: "liudiju aš pats apie save, ir apie mane liudija mane atsiuntęs Tėvas" (Jn 8,18). Fariziejams užklausus, "O kurgi tavo Tėvas?", Jėzus atsako, kad žydai, atsisakydami pripažinti jį Mesiju ir Dievo Sūnumi, atsisako pripažinti Tėvą, nes Jėzus yra Tėvo siųstas (Jn 8,18). Jėzus Tėvo siųstas skelbti pasauliui, ką iš Tėvo girdėjo (Jn 8,26). Anot Jėzaus, nors žydai save ir laiko Abraomo palikuoniais ir Dievo vaikais, netikėjimu ir neapykanta jie save padaro velnio vaikais (Jn 8,42-44). Dievo žodžių, kuriais Tėvas juos prašnekina, jie neklauso, nes nėra "iš Dievo" (Jn 8,47) ir vergauja nuodėmei (Jn 8,34-37). Savo nuodėmėje jie ir numirs (Jn 8,24).

Jono evangelija žėri tvirta tikėjimo ir Apreiškimo samprata. "Niekas neateis pas mane [Jėzų], jeigu jam nebus duota Tėvo" (Jn 6,64-65). Jonui evangelistui "tikėti" reiškia atliepti Dievui su pasitikėjimu — atliepti Dievo meilei, kuria žėri Jėzaus tarnyba. Atliepimas su pasitikėjimu yra vienintelis kelias į Dievo pažinimą ir bendravimą su juo. Tikėjimas turi savo šaknis ir Dievo prašnekinime — veiksme — ir žmogaus atliepime — atoveikyje. *Evangelijoje pagal Joną* Dievo veiksmo svarba žmogaus tikėjimui yra labiau pabrėžiama. Savo užmoju ir veikla Jėzuje, Dievas prašnekina žmogų. Tik Dievui prašnekinus, žmogus tegali atsiliepti. Ši tvirta tikėjimo ir Apreiškimo samprata padeda įsijausti ir įsiminti evangelijos žodžius: "Niekas neateis pas mane, jeigu jam nebus

---

John (New York: Alba House, 1977), p. 117-126. Mūsų Naujojo Testamento vertimas nėra jautrus Jono teologinei savimonei ir kalbai.

duota Tėvo" (Jn 6,64-65). Niekas "*neatgimsta*" ir netampa Dievo vaiku be Dievo (Jn 3). Kadangi Dievo užmojis ir veikla buvo vispusiškai apreikšti Jėzuje, todėl tikrieji Dievo vaikai yra tie, kurie tiki Jėzų, Mesiją ir Dievo Sūnų.

Tikėjimo priešprieša yra *netikėjimas*. Jono evangelija teigia, kad tie, kurie neklauso Jėzaus, Mesijo ir Dievo Sūnaus, yra ne Dievo, bet velnio vaikai. Jų elgesys nežėri Dievo tiesa, bet visa skleidžiama melu, nes velnias yra "melagis ir melo tėvas" (Jn 8,44). Pagal Joną, žydai netiki Jėzumi ir tenkina velnio užgaidas dėl dviejų priežasčių. Pirma, jie teisia "pagal išorę" (Jn 7,24), o ne pagal teisumą. Jiems jų pačių Mozės Įstatymo samprata yra kur kas svarbesnė, negu Dievo Apreiškimas Jėzuje. Antra, jie tik "ieško sau garbės" (Jn 5,44; 7,17; 12,43), — pučiasi savo kilme iš Abraomo, o ne Jėzaus garbe, kuria Abraomo viltis tapo tikrove. Abraomas juk gyveno viltimi, kad visa žmonija tikėjimu taps Dievo vaikais. Žmogus tampa velnio vaiku, pasišaudamas tenkinti jo užgaidas (Jn 8,44-56), ieškodamas sau garbės ir užsimerkdamas Dievo tiesai.

Jono evangelijos mokymu visi žmonės be išimties gali tapti Dievo vaikais. Kadangi visi gimsta nuodėmėje (Jn 9), visi turi atgimti (Jn 3). Dievas siuntė savo Sūnų būti viso pasaulio Išganytoju (Jn 4,42).

Neregio išgydymas (Jn 9). Šeštasis Jono evangelijos ženklas yra neregio išgydymas. Išgydymą seka ilgokas ginčas su fariziejais. Ginče pirmauja dvi temos. Viena jų yra fariziejų aklumas — užsikirtimas ir nenoras atpažinti Dievą Jėzuje. Fariziejams Jėzus yra tik nusidėjėlis, kuris, pagydydamas neregį, nusikalto prieš subatos įstatymą. Kita tema žėri žmogaus, aklo nuo gimimo, pasitikėjimas Jėzumi. Išgydytajam aišku kaip dieną, kad Jėzus yra pra-

našas, nes jis galėjo atverti jam akis! Juk jis buvo aklas nuo pat gimimo!

Abi temos įvaizdina pagrindinę ženklo prasmę: tikėjimą ir netikėjimą Žmogaus Sūnumi (Jn 9,35-40). Jonui tikrasis stebuklas nėra vien fizinis praregėjimas, bet atpažinimas tikėjimu Jėzaus, Žmogaus Sūnaus. "Matymą akimis" Jonas naudoja įvaizdžiu "matymo tikėjimu" Dievo Jėzuje (Jn 14,8-11). Ir šis ženklas, kaip ir kiti, paankstina Jėzaus mirtį ir Prisikėlimą. Tik Prisikėlusysis vispusiškai teatvėrė žmonių akis ir buvo pripažintas Viešpačiu.

Neregio tikėjimas ir *matymas* Dievo Jėzuje yra priešpriešа fariziejų aklumui — užsikirtimui ir nenorui tikėti ir *matyti*. Jiems Jėzus ir sako: "Aš atėjau į šį pasaulį daryti teismo, — kad neregiai praregėtų, o regintieji apaktų" (Jn 9,39). Kas norima pasakyti šiuo mįslingu sakiniu? Pagal Joną visi žmonės gimsta akli. Akli ne fizine, bet dvasine prasme. Todėl aklasis nuo gimimo yra kiekvieno žmogaus įvaizdis. Joks žmogus neturi savyje šviesos, kad išeitų iš tamsos, kurioje jam tenka apgraibomis spręsti būties klausimus. Vaikščioja tamsybėje, nes neturi gyvenimo šviesos (Jn 8,12). Tik Dievo šviesa tegali išsklaidyti žmogaus tamsą ir apreikšti gyvenimo šviesą, nes tik Dieve žmogus gali atrasti gyvenimą. Save neregiu pripažinti žmogui nėra lengva. Tačiau tik tas, kuris pripažįsta save dvasios neregiu (evangelistas Matas sakytų "beturčiu" — Mt 5,3) gali praregėti ir matyti. Pripažinimas savęs esant neregiu yra tikėjimo ir matymo pradžia. Iš kitos pusės, tas, kuris save laiko reginčiu, nežino, kad dvasiniai jis yra neregis. Ši ir yra fariziejų nuodėmė *Evangelijoje pagal Joną*. Jėzus negali atverti jų akių, kad jie *pamatytų*, kas jis yra iš tikrųjų, nes jie *jau mato* jame "velnio apsėstą" žmogų (Jn 8,48). Fariziejų matymas turi savo šaknis jų savimonėje. Jie žino, kaip Mesijas turi

elgtis ir kalbėti. Kitaip sakant, jie save laiko matančiais, nes žino, kaip Dievas apsireikš. Ši fariziejų laikysena ir yra Jėzaus teisiama: "Aš atėjau į pasaulį daryti teismo, — *kad* neregiai praregėtų, o regintieji apaktų" (Jn 9,39). Tokiu būdu Jono evangelijoje fariziejai tampa velnio vaikų įvaizdžiu. Jie gyvena tamsybėse. Aklasis nuo gimimo įvaizdina Dievo vaikus, kurie myli šviesą. Jėzus, Mesijas ir Dievo Sūnus, yra "pasaulio šviesa" (Jn 8,12). Kiekvienas, kuris seka juo, turi gyvenimo šviesą.

Fariziejai Jono evangelijoje yra neregiai aklųjų vedliai. Jn 10 nupiešia paveikslą Jėzaus, Gerojo Ganytojo, kuris už avis guldo gyvybę (Jn 10,11). Todėl jis yra aklųjų vedlių priešprieša. Ganytojo ir avių įvaizdis yra dažnas Senajame Testamente: pats Dievas yra vadinamas sasavo Tautos ganytoju (Ps 22/23/; Iz 40,11); Dovydas, idealusis karalius, yra aprašomas kaip ganytojas (Ps 77 /78/,70; Ez 37,24). Pranašas Ezechielis perduoda Dievo pažadą apie ganytoją iš Dovydo namų (dinastijos), kuris išgelbės iš savanaudžių vedlių (Ez 34). Ezechielio "ganytojas" yra mesijinis asmuo (Ez 34,23-24). Jonas evangelistas, be abejo, yra Senojo Testamento įtakoje, kai Jėzų aprašo ganytojo ir avių įvaizdžiu.

Ganytojo ir avių įvaizdiš nebuvo svetimas ir pagonijai. "Ganytojas" buvo dieviškas Egipto, Babilonijos ir Persijos religijų titulas. Ir graikų raštijoje yra knyga, vardu *Poimandres* — *Žmonių ganytojai.* Ganytojas *Nous*, arba suasmenintas *Protas*, veda žmoniją į tiesą, kaip piemuo saugumui veda avis į avidę. Ganytojo ir avių įvaizdis buvo prasmingas krikščionims iš žydijos ir pagonijos.

Jono evangelijoje Jėzus yra *Gerasis* Ganytojas, kuris už avis guldo gyvybę. Visi, kurie pirm jo atėjo, buvo vagys. Todėl avys jų ir neklausė (Jn 10,8). Tik Jėzus duoda avims gyvenimą, guldydamas už jas savo gyvybę (mir-

timi ant kryžiaus) ir vėl ją atsiimdamas (Prisikėlimu). Jo avys nėra vien tik mokiniai iš žydų tarpo, bet ir iš pagonijos, kurie nebuvo išrinktosios Tautos avidėje (Jn 10, 16). Jonas kalba apie pagonis, kurie priėmė Jėzų kaip Mesiją ir Dievo Sūnų. Evangelijos rašymo metu krikščionys iš pagonijos jau sudarė bendrijose daugumą. Šios avys pažįsta ir Tėvą, ir Ganytoją, nes jiedu yra viena (Jn 10, 29-30). Dievas šaukia žmones į amžinąjį gyvenimą per Jėzų, kuris yra gyvybės šaltinis (Jn 10,25-28).

Prisikėlimas ir Gyvenimas: 7-sis ženklas (Jn 11). Jono evangelijos Ženklų knyga apie Jėzaus viešąją tarnybą užbaigiama septintuoju ženklu: Lozoriaus prikėlimu iš numirusių (Jn 11). Lozoriaus prikėlimo ženklas yra pats svarbiausias.

Pirmieji šeši ženklai skaitytoją paruošia šiam septintajam. Prikeldamas mirusį Lozorių iš kapo, Jėzus ne vien pažada, bet *iš tikrųjų duoda* gyvenimą. Kaip ir pirmieji šeši ženklai, taip ir septintasis apreiškia "Dievo garbę", — "kad būtų pašlovintas Dievo Sūnus" (Jn 11,4).

Apie Lozoriaus prikėlimą iš numirusiųjų pasakoja tik Jonas. Luko evangelijoj yra palyginimas apie Lozorių ir turtuolį (Lk 16,19-31). Paskutinės šio palyginimo eilutės skamba lyg paraštė Jono evangelijos pasakojimui apie Lozorių Betanijoje: "[jie] nepatikės, jei kas ir iš numirusių prisikeltų" (Lk 16,31). Sinoptikai aprašo tik du prikėlimus iš numirusių (Mk 5,21-43; Lk 7,11-17). Lozoriaus prikėlimo iš mirties pasakojimas yra savitas Jono evangelijai ir savo kalba, ir teologiniu požiūriu. Be to, Jono evangelijos sąrangoje jis tampa lyg tiltu tarp Ženklų knygos (Jn 1,11; 1,19-12,50) ir Šlovės knygos (Jn 1,12; 13-20). Dėl šio stebuklo žydų te
nusprendžia sunaikinti Jėzų (Jn 11,45-54). T
mi Jėzus bus pašlovintas.

elgtis ir kalbėti. Kitaip sakant, jie save laiko matančiais, nes žino, kaip Dievas apsireikš. Ši fariziejų laikysena ir yra Jėzaus teisiama: "Aš atėjau į pasaulį daryti teismo, — *kad* neregiai praregėtų, o regintieji apaktų" (Jn 9,39). Tokiu būdu Jono evangelijoje fariziejai tampa velnio vaikų įvaizdžiu. Jie gyvena tamsybėse. Aklasis nuo gimimo įvaizdina Dievo vaikus, kurie myli šviesą. Jėzus, Mesijas ir Dievo Sūnus, yra "pasaulio šviesa" (Jn 8,12). Kiekvienas, kuris seka juo, turi gyvenimo šviesą.

Fariziejai Jono evangelijoje yra neregiai aklųjų vedliai. Jn 10 nupiešia paveikslą Jėzaus, Gerojo Ganytojo, kuris už avis guldo gyvybę (Jn 10,11). Todėl jis yra aklųjų vedlių priešprieša. Ganytojo ir avių įvaizdis yra dažnas Senajame Testamente: pats Dievas yra vadinamas sasavo Tautos ganytoju (Ps 22/23/; Iz 40,11); Dovydas, idealusis karalius, yra aprašomas kaip ganytojas (Ps 77 /78/,70; Ez 37,24). Pranašas Ezechielis perduoda Dievo pažadą apie ganytoją iš Dovydo namų (dinastijos), kuris išgelbės iš savanaudžių vedlių (Ez 34). Ezechielio "ganytojas" yra mesijinis asmuo (Ez 34,23-24). Jonas evangelistas, be abejo, yra Senojo Testamento įtakoje, kai Jėzų aprašo ganytojo ir avių įvaizdžiu.

Ganytojo ir avių įvaizdis nebuvo svetimas ir pagonijai. "Ganytojas" buvo dieviškas Egipto, Babilonijos ir Persijos religijų titulas. Ir graikų raštijoje yra knyga, vardu *Poimandres — Žmonių ganytojai.* Ganytojas *Nous*, arba suasmenintas *Protas*, veda žmoniją į tiesą, kaip piemuo saugumui veda avis į avidę. Ganytojo ir avių įvaizdis buvo prasmingas krikščionims iš žydijos ir pagonijos.

Jono evangelijoje Jėzus yra *Gerasis* Ganytojas, kuris už avis guldo gyvybę. Visi, kurie pirm jo atėjo, buvo vagys. Todėl avys jų ir neklausė (Jn 10,8). Tik Jėzus duoda avims gyvenimą, guldydamas už jas savo gyvybę (mir-

timi ant kryžiaus) ir vėl ją atsiimdamas (Prisikėlimu). Jo avys nėra vien tik mokiniai iš žydų tarpo, bet ir iš pagonijos, kurie nebuvo išrinktosios Tautos avidėje (Jn 10, 16). Jonas kalba apie pagonis, kurie priėmė Jėzų kaip Mesiją ir Dievo Sūnų. Evangelijos rašymo metu krikščionys iš pagonijos jau sudarė bendrijose daugumą. Šios avys pažįsta ir Tėvą, ir Ganytoją, nes jiedu yra viena (Jn 10, 29-30). Dievas šaukia žmones į amžinąjį gyvenimą per Jėzų, kuris yra gyvybės šaltinis (Jn 10,25-28).

Prisikėlimas ir Gyvenimas: 7-sis ženklas (Jn 11). Jono evangelijos Ženklų knyga apie Jėzaus viešąją tarnybą užbaigiama septintuoju ženklu: Lozoriaus prikėlimu iš numirusių (Jn 11). Lozoriaus prikėlimo ženklas yra pats svarbiausias.

Pirmieji šeši ženklai skaitytoją paruošia šiam septintajam. Prikeldamas mirusį Lozorių iš kapo, Jėzus ne vien pažada, bet *iš tikrųjų duoda* gyvenimą. Kaip ir pirmieji šeši ženklai, taip ir septintasis apreiškia "Dievo garbę", — "kad būtų pašlovintas Dievo Sūnus" (Jn 11,4).

Apie Lozoriaus prikėlimą iš numirusiųjų pasakoja tik Jonas. Luko evangelijoj yra palyginimas apie Lozorių ir turtuolį (Lk 16,19-31). Paskutinės šio palyginimo eilutės skamba lyg paraštė Jono evangelijos pasakojimui apie Lozorių Betanijoje: "[jie] nepatikės, jei kas ir iš numirusių prisikeltų" (Lk 16,31). Sinoptikai aprašo tik du prikėlimus iš numirusių (Mk 5,21-43; Lk 7,11-17). Lozoriaus prikėlimo iš mirties pasakojimas yra savitas Jono evangelijai ir savo kalba, ir teologiniu požiūriu. Be to, Jono evangelijos sąrangoje jis tampa lyg tiltu tarp Ženklų knygos (Jn 1,11; 1,19-12,50) ir Šlovės knygos (Jn 1,12; 13-20). Dėl šio stebuklo žydų teismo taryba nusprendžia sunaikinti Jėzų (Jn 11,45-54). Tačiau mirtimi Jėzus bus pašlovintas.

Iš kur evangelistas Jonas ėmė medžiagą šiam pasakojimui? Sinoptikai šio nuostabaus stebuklo nemini. Anksčiau matėme, kad Jono evangelija perduoda "Jono tikėjimo kraitį",[189] nepriklausomą nuo sinoptikų. Lozoriaus prikėlimo ženklu Jonas parodo Jėzų, Mesiją ir Dievo Sūnų, amžinojo gyvenimo davėju.[190] Įvaizdinė stebuklo prasmė ir teologinis požiūris Jonui yra arti širdies.

Lozorius ir dvi jo seserys, Marija ir Morta, gyveno Betanijoje, apie trejetą km į rytus nuo Jeruzalės, pakeliui į Jerichą. Iš pasakojimo aišku, kad jie buvo artimi Jėzaus draugai (Jn 11,3.5). "Tas, kurį tu myli, serga!" Jėzus, gavęs žinią apie Lozoriaus ligą, išsitaria, kad "šita liga ne mirčiai" (Jn 11,4). Dar dvi dienas užtrunka ten, kur buvojo. Tik Lozoriui numirus, Jėzus kartu su mokiniais pakyla eiti į Betaniją (Jn 11,14-15). Prisiartinus prie miestelio, Morta pasitinka jį skausmo pilnais žodžiais: "...jei būtum čia buvęs, mano brolis nebūtų miręs" (Jn 11,21). Jėzus ją užtikrina, kad brolis prisikels. Morta supranta Jėzaus žodžius gerai žydų žinomos būsimojo prisikėlimo sampratos fone: "Aš žinau, kad jis prisikels paskutinę dieną, mirusiems keliantis" (Jn 11,24). Jėzus savo atsakymu jos viltį nukreipia į save:

> Aš Esu *prisikėlimas ir gyvenimas.*
> *Kas tiki mane, —*
> *nors ir numirtų, bus gyvas.*
> *Ir kiekvienas, kuris gyvena ir tiki mane,*
> *neragaus mirties per amžius (Jn 11,26).*

Jonas šiais Jėzaus žodžiais išreiškia savo evangelijos amžinojo gyvenimo sampratą. Jėzus tikintiems duoda amžinąjį gyvenimą *jau dabar.* Nors jie ir numirtų fizine mir-

---

[189] Žr. p. 230-231.

[190] R. E. Brown, *The Gospel...*, I, p. 427-430; A. Richardson, *The Miracle Stories of the Gospels* (London: SCM Press, 1941), p. 120-138.

timi, bus gyvi amžinuoju gyvenimu, gautu per Jėzų, Mesiją ir Dievo Sūnų. Jėzui užklausus Mortą "Ar tai tiki?" (Jn 11,26), ji atsako:

Taip, Viešpatie!
Aš tikiu, jog tu Mesijas, Dievo Sūnus,
kuris turi ateiti į šį pasaulį! (Jn 11,27).

Tikėti, kad Jėzus yra Prisikėlimas ir Gyvenimas yra tikėti, kad jis yra Mesijas, arba Kristus, ir Dievo Sūnus.

Jėzaus *Aš Esu* ir Mortos *Aš tikiu* — Dievo prašnekinimas ir žmogaus atliepimas — yra pasakojimo apie Lozorių atomazga, ji apreiškia Lozoriaus ženklo teologinę prasmę. Dievo šlovė, apreikšta Lozoriaus grąžinimu į fizinį gyvenimą, tėra tik dalinis sužėrėjimas. Amžinasis gyvenimas vispusiškai sužėrės Jėzaus, o ne Lozoriaus, mirtyje ir Prisikėlime.

Lozorius yra kiekvieno žmogaus įvaizdis. Be Jėzaus, Mesijo ir Dievo Sūnaus, žmogus, nors ir gyvas fiziškai, yra miręs dvasiškai. Per Jėzų, Mesiją ir Dievo Sūnų, žmogus tikėjimu *jau dabar* gyvena amžinuoju gyvenimu. Lozoriaus prikėlimas iš numirusių lieka ženklu, nes tik rodo į amžinąjį gyvenimą, kurį Dievas duos per Jėzaus mirtį ir Prisikėlimą. Tačiau jis yra ženklas su šaknimis tikrovėje: gamtinio gyvenimo grąžinimas yra įsakmus pažadas amžinojo gyvenimo, kurį duos pašlovintasis Mesijas, Dievo Sūnus.

ŠLOVĖS KNYGA: Jn 13-20

Lozoriaus prikėlimas iš numirusių sukėlė Jėzui dar didesnį priešingumą Sinedrijoje — Teismo taryboje. Stebuklas, grąžinęs gyvybę Lozoriui, tapo Jėzui mirties sprendimo priežastimi (Jn 11,45-53). Sinedrija — Teismo taryba — nusprendė nužudyti Jėzų. Jono evangelijoje ima rodytis vis ilgėjąs ir tamsėjąs kančios ir mirties šešėlis.

Viešosios tarnybos pasakojimas baigiamas su keleta epizodų. Vienas jų — Jėzaus patepimas vaišių metu Betanijoje (Jn 12,1-8)[191] Vaišės buvo iškeltos Lozoriaus namuose. Marija patepė Jėzui kojas ir nušluostė savo plaukais. Morkus šį meilės darbą supranta kūno patepimu laidotuvėms (Mk 14,8-9). Patepimo tikslas Jono evangelijoje, tiesa, turi ryšio su laidotuvėmis (Jn 12,7), bet kartu yra ir Jėzaus patepimas karaliumi. Po patepimo, rytojaus dieną, gausi minia ir mokiniai garsins jį karaliumi (Jn 12, 13-15). Tačiau Jėzaus karališkoji prigimtis mokinių buvo suprasta tik po Prisikėlimo, "kai Jėzus buvo pašlovintas" (Jn 12,16). Prieš tai jie nesuprato Dievo užmojo ir veiklos Jėzuje. Jėzus mirė kaip žydų karalius (Jn 19,12). Tačiau ir šis titulas yra tik įvaizdinis, nes jo "karalystė ne iš šio pasaulio" (Jn 18,36).

Fariziejai, lyg galvos netekę, vieni kitus gązdina: "Žiūrėkite, jūs nieko negalite padaryti. Štai visas pasaulis eina paskui jį!" (Jn 12,19). Fariziejai, pagal Joną, tampa nesąmoningais pranašais. Pats Jono evangelijos autorius jau buvo matęs *žmones iš viso pasaulio*, daugiausia pagonis, Bendrijos eilėse. Graikų atėjimas "pamatyti Jėzaus" (Jn 12,21) duoda Jonui dramatišką foną paskelbti, kad Jėzaus mirtis yra arti. Su jų atėjimu "atėjo ir *valanda*", kurioje Žmogaus Sūnus bus visiškai pašlovintas (Jn 12,23). Jėzaus mirties *valanda* yra šio pasaulio teismas — šio pasaulio kunigaikštis bus išmestas laukan (Jn 12, 31). Jėzaus mirtis yra ir durys į Prisikėlimą — vispusišką

[191] Lozoriaus prikėlimas iš numirusių sukėlė ne tik fariziejų neapykantą, bet ir Marijos, Lozoriaus sesers meilę. Jono laiko aplinkybė skiriasi nuo evangelisto Morkaus ir Mato. Jono evangelijoje patepimas įvyksta šešias dienas prieš Perėjimo (Velykų) šventę (Jn 12,1), o Mato (Mt 26,1.6-13) ir Morkaus (Mk 14,1.3-9) evangelijose tik dvi dienas prieš šventę. Lukas visai nieko nesako apie Jėzaus patepimą Didžiosios Savaitės metu. Jis pasakoja apie atgailojančios moters ankstesnį Jėzaus patepimą fariziejaus namuose (Lk 7,36-50). Atrodo, kad čia bus du skirtingi įvykiai.

mirties ir tamsybių pergalę. Pasaulis yra teisiamas už *netikėjimą*. Žydai, atmesdami Jėzų — Mesiją ir Dievo Sūnų, — pasirodė esą šio pasaulio kunigaikščio vaikai (žr. Jn 8,44). Jėzaus pašlovinimo *valandą* "visi" bus patraukti prie jo (Jn 12,32), — visas pasaulis atpažins jį esant Žodžiu, atėjusiu pas "savuosius", bet savųjų atmestu (žr. Jn 1,11). Jėzus yra Dievo pašlovintas, nes per jį visas pasaulis gali dalyvauti Tėvo gyvenime.

Ką reiškia būti Jėzaus mokiniu? Jėzus, priimtas Jeruzalėje su mesijine iškilme, tą vakarą praleidžia tik savo mokinių ratelyje. "Tai buvo prieš Velykų [Perėjimo] šventę" (Jn 13,1). Dievo tapimas Žmogumi — nužengimas nuo Tėvo — pasiekia pačią bedugnę. Sūnus tampa Tarnu (Jn 13,16; žr. Iz 52,13-53,12). Šioje bedugnėje prasideda užžengimas pas Tėvą — *Šlovės Valanda* (Jn 13,1). Jėzaus vakarienė su mokiniais, kurią aprašo Jonas, yra ta pati Paskutinė Vakarienė, kurią aprašo sinoptikai (Mt 26,17-29; Mk 14,12-21; Lk 22,7-14.21-23). Tačiau Jono evangelijos vakarienė yra dieną anksčiau negu sinoptikų — Perėjimo (Velykų) šventės *išvakarėse* (Jn 19, 14).[192] Atrodo, kad sinoptikai seka oficialų žydijos kalendorių, o Jonas — neoficialų,[193] kurio laikėsi ir esenai Kumrane. Viena labai ryšku. Jonui ne tiek rūpi tikslus Palestinos kalendorius, kiek surišti Jėzaus mirtį su Perėjimo (Velykų) šventės Avinėliu. Jau Jonas Krikštytojas buvo skelbęs, kad Jėzus yra "Dievo Avinėlis, kuris nai-

---

[192] Pagal žydus diena prasideda vakare (o ne vidurnaktį). Žydiškasis kalendorius buvo *mėnulio* kalendorius. Savaime suprantama, kad vakaras—mėnulio karalystė pirmavo laiko matavime. Jonui ši Perėjimo (Velykų) šventė — Nisan mėnesio 15-oji diena — prasidėjo saulėlydžiu penktadienį. Todėl ketvirtadienio vakaro vakarienė ir Didžiojo Penktadienio įvykiai buvo Nisan 14-ą. Pagal sinoptikus ketvirtadienio vakarienė buvo Perėjimo (Velykų) šventės valgis — ketvirtadienio vakaras jau buvo Nisan 15-oji. Žr. R. E. Brown, *The Gospel...*, II, p. 549-550; 555-556.

[193] R. E. Brown, *Ten pat*, p. 555-556.

kina pasaulio nuodėmę" (Jn 1,29.36). Jėzus, Dievo Avinėlis, miršta ant kryžiaus tuo metu, kada Jeruzalėje yra piaunami Perėjimo (Velykų) šventės avinėliai, ruošiantis šventės pietums. Keletas Jono minimų mažučių smulkmenų atkreipia dėmesį į šį prasmės sumezgimą. Raštai reikalavo, kad "Nė vienas [Perėjimo/Velykų avinėlio] kaulas nebū[tų] sulaužytas" (Iš 12,46; Sk 9,12). Jėzaus blauzdos, primena Jonas, nebuvo sutriuškintos (Jn 19,33).[194] Perėjimo (Velykų) šventė minėjo Dievo Tautos išvedimą iš vergijos Egipte. Jėzaus mirtis ir Prisikėlimas buvo įvykis, kurio dėka Dievas išvedė žmoniją iš tamsos ir mirties vergijos į amžinąją šviesą ir gyvenimą.

Jonas evangelistas, kartu su sinoptikais, Paskutinės Vakarienės aprašyme užsimena apie Jėzaus įspėjimą dėl Judo išdavystės (Jn 13,21-32; Mt 26,20-25; Mk 14,18-21; Lk 22,14.21-23) ir apie įspėjimą Petrui dėl išsigynimo (Jn 13,36-38; Mt 26,30-35; Mk 14,26-31; Lk 22,31-34). Jonas, priešingai sinoptikams, neturi jokio pasakojimo apie Eucharistijos įsteigimą (Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; Lk 22,19-20; 1 Kor 11,23-25).[195] Užuot pasakojęs apie Eucharistijos įsteigimą, Jonas pasakoja apie mokinių kojų plovimą (Jn 13,1-20). Jėzus, žinodamas, kad "jau atėjo *valanda* [196] jam keliauti iš šio pasaulio pas Tėvą ir, mylėdamas savuosius pasaulyje, parodė jiems savo meilę iki galo" (Jn 13,1). Išsireiškimas "iki galo" — reiškia ir

---

194 Kareiviai, kad pagreitintų mirtį, kartais sutriuškindavo nukryžiuotųjų blauzdas. Mirtis būdavo pagreitinta dėl kraujo nutekėjimo. Jėzus buvo netekęs daug kraujo plakimo metu ir mirė anksčiau už šalia nukryžiuotus plėšikus.

195 Žr. p. 271s. Pasakojimas apie Eucharistiją ir jos įsteigimą Jono evangelijoje yra perkeltas iš istorinio konteksto į Jėzaus kalbą apie gyvybės duoną: Jn 6,51-59. Žr. taip pat R. E. Brown, *The Gospel...*, I, p. 287 - 291.

196 Graikiškai *He Hora*. Mūsų vertimas nėra jautrus šiam savitam Jono žodžiui — Jn 13,1 jį verčia "metas".

"vispusiškai", ir "iki pat mirties". Jonui abi prasmės svarbios, nes mokinių kojos plaunamos *išvakarėse* Jėzaus *mirties*, kuria jis *vispusiškai* apreiškia savo meilę. Jėzus, plaudamas mokinių kojas, atliko vergo pareigą žydų šeimoje. Petrui šis nuolankumo veiksmas netilpo galvoje: "Viešpatie, nejau tu mazgosi man kojas! . . . Tu nemazgosi man kojų per amžius!" (Jn 13,6-8). Apaštalui Petrui būdinga ūmiu būdu pareikšti savo nuomonę. Ir Morkaus evangelijoje jis priekaištauja Jėzui, kam jis kalba apie savo būsimą kančią (Mk 8,31-33). Atsakymas Petrui mįslingas: "Tu dabar nesupranti, ką aš darau, bet vėliau suprasi" (Jn 13,7). Kojų plovime reikia atpažinti ir įvaizdinę užuominą apie būsimos Jėzaus mirties padarinius: "Jei tavęs nenuplausiu, neturėsi dalies su manimi" (Jn 13,8). Jėzaus mirtimi, Prisikėlimu ir Dvasios davimu krikščionis yra apiplaunamas ir turi dalį su Jėzumi, Mesiju ir Dievo Sūnumi.

Jonas savo pasakojimu apie plovimą mokiniams kojų mums primena sinoptikams įprastą Jėzų — Kenčiantį Dievo Tarną. *Evangelijos pagal Joną* tikslas yra parodyti Jėzų Mesiją, arba Kristų, Dievo Sūnumi dangaus šlovėje. Nedaug tesakoma apie Jėzaus žmogiškus jausmus bei nuoširdumą žmogui varge. Tačiau šiame trumpame pasakojime, turime Jono evangelijos Jėzaus, Kenčiančio Tarno, teologiją. Dramatišku pasakojimu prisimenama Jėzaus, Dievo Tarno, kelias, kuris, aplamai imant, Jono evangelijoje yra Dievo šlovės nustelbiamas.

Jonas nepasitenkina tik priminti, kad Jėzus, Dievo Mesijas ir Sūnus, yra ir Kenčiantis Tarnas. Jo dėmesys skiriamas ir Jėzaus mokiniui: mokiniu esama tarnaujant. "Pasiuntinys [mokinys] ne didesnis už savo siuntėją [Jėzų]" (Jn 13,16). Vadinti Jėzų "Mokytoju" ir "Viešpačiu", reiškia elgtis pagal Jėzaus pavyzdį. Tikrasis mokinys atpažįstamas ne tik iš jo tikėjimo Dievu, bet ir iš jo meilės

bei tarnavimo artimui. Istorinis Jėzus ėjo meilės ir tarnavimo keliu. Mokiniai turi mylėti vieni kitus (Jn 13,35). "Nėra didesnės meilės, kaip gyvybę už draugus atiduoti" (Jn 15,13). Šiuo keliu ėjo Jėzus, Mesijas ir Dievo Sūnus! Jono evangelijos dieviškasis Atpirkėjas nėra vaizduotės sukurta būtybė. Jėzus čia yra Vyras iš Nazareto — istorinis asmuo — kuris atperka žmoniją, istorijos staklėse tapdamas žmogumi. Ir amžinasis gyvenimas čia nėra kelionė per užburtas dausas, bet kelionė dulkinu žemės keliu, kuriuo ėjo pats Jėzus, Kenčiantis Tarnas.

Ryškiu kontrastu tikrasis Jėzaus mokinys yra sugretinamas su Judu — neištikimu Jėzaus mokiniu (Jn 13, 21-30). Pats Judas klausosi Jėzaus įspėjimo apie savo išdavystę. Jis prisidės prie Jėzaus mirties, kuria visi bus apiplauti, išskyrus jį patį (Jn 13,11). Todėl Jonas ir priduria "Buvo naktis", kai Judas išėjo (Jn 13,30). Nikodemas atėjo pas Jėzų "nakčia" (Jn 3,2) — iš tamsos į šviesą, o Judas išėjo į naktį — iš šviesos į tamsą. Nakties tamsa tampa *netikėjimo* įvaizdžiu žmoguje, kuris nežino, kad Jėzuje randama šviesa ir gyvenimas.

Judo išėjimu prasideda baigminė įvykių seka, kuri baigiasi Jėzaus mirtimi — Žmogaus Sūnaus ir Dievo pašlovinimu (Jn 13,31-32). Žmogaus Sūnus savo mirtimi apreiškia Dievo meilę žmogui. Atsisveikinimo kalboje Jėzus duoda savo mokiniams *naują* įsakymą: "kad jūs vienas kitą mylėtumėte" (Jn 13,34). Įsakymas yra *naujas*, nes meilė, kuria mylima, pirmusyk apreiškiama Kristuje. Mokiniai turi mylėti vienas kitą, "kaip aš [Jėzus] jus mylėjau" (Jn 13,34). Meilė, kuria Jėzus mylėjo, yra *tarnaujanti* meilė. Ji buvo dramatiškai įvaizdinta mokiniams kojų plovimu.

Pirminė Bendrija jau buvo įsiminusi ir įsijautusi, kad Jėzus yra naujasis Įstatymdavys. Tai *Evangelijos pagal Matą* vedamoji mintis. Jono evangelijoje Jėzus yra

naujojo gyvenimo Davėjas. Jonas (ir apaštalas Paulius) moko, kad naujasis gyvenimas yra Dvasios sukurtas vaisius, o ne įstatymo vykdymo išdava.

Atsisveikinimo pokalbis. Paskutinės Vakarienės fone *Evangelija pagal Joną* duoda keletą kalbų (Jn 14-16) ir vieną ilgą maldą (Jn 17). Tikroji šių skyrių seka Jono evangelijos tyrinėtojams kelia daug klausimų. Jn 14,31 skaitome: "Kelkitės, eikime iš čia!" Atrodo, kad Jėzus ragina savuosius vakaronę baigti. Tačiau pokalbis tęsiamas toliau Jėzaus kalba apie vynmedį ir šakeles (Jn 15, 1-6), pasaulio priešiškumą (Jn 15,18ss.), Šventosios Dvasios pažadą (Jn 15,26-16,15) ir pažadą sugrįžti (Jn 16, 16ss.). Nors ir kviečiama baigti pašnekesį, bet Jn 14-17 sudaro darnų atsisveikinimo pokalbį, kuris imtinas kaip nedalomas vienetas. Tam duoda pagrindo pokalbio turinys: Jėzaus *išėjimas* ir *sugrįžimas* (Jn 14,1-4). Sinoptinės evangelijos Jėzaus atsisveikinimo pokalbio neturi. Tačiau svarbesnieji Jono atsisveikinimo pokalbio bruožai yra ir sinoptinėse evangelijose. Vienas jų yra Morkaus evangelijos apokaliptinė Jėzaus kalba (Mk 13). Čia kalbama apie Žmogaus Sūnaus atėjimą debesyse su didžia galia ir šlove (Mk 13,26). Jono evangelijos atsisveikinimo pokalbis yra vėlesnis Jėzaus apokaliptinės kalbos aiškinimas.

Atsisveikinimo pokalbis Jono evangelijoje vyksta Paskutinės Vakarienės metu prieš pat Jėzaus kančią. Pokalbio dalyviai — Jėzus ir mokiniai, tačiau jame kalba Prisikėlusysis Viešpats, kreipdamasis į evangelijos autoriaus meto krikščionis. Visas pokalbio turinys atspindi Jėzaus mirties-Prisikėlimo išgyvenimą, Dvasios atėjimą ir keliakartę krikščionių Bendrijos patirtį. Tiesa, Jėzaus kalboje būsimasis laikas yra dažnai naudojamas. Tačiau jis priklauso evangelijos autoriui, o ne Jėzui. Jonas atpasakoja išganymo dramą istorinės Jėzaus tarnybos rėmuose.

Atsisveikinimo pokalbis yra temų pynė. Svarbiausia jų — Jėzaus ryšys su Dievu Tėvu. Jėzus džiaugiasi Tėvo artumu, nes jis yra "Tėve" ir Tėvas yra jame (Jn 14,11). Tėvas yra Jėzuje ir lieka su juo mirties valandą (Jn 16, 32). Vienybė su Tėvu nėra mistinis paskendimas, kuriame ištyžta bet kokia asmeninė tapatybė. Pakartotinai pabrėžiama, kad Sūnus yra skirtingas: Tėvas yra "aukštesnis" už Jėzų (Jn 14,28). Jėzaus vienybė su Tėvu išreiškiama meile, kuria Tėvas myli Jėzų, ir Jėzus Tėvą. Tėvo meilė apreiškiama ištikimybe jam iki mirties (Jn 16,32). O Sūnaus meilė Tėvui — paklusnumu Tėvo valiai. Paklusnumas Tėvo valiai užantspaudojamas mirtimi (Jn 14,31; 15,10). Todėl ir žodžiai, kuriais Jėzus prašnekina, ir darbai, kuriuos jis atlieka, nėra vien Jėzaus. Jame "esantis Tėvas daro savuosius darbus" (Jn 14,10-11). Jonas savo evangelijoje nesiliauja pabrėžti, kad Jėzus žodžiais ir darbais apreiškia Tėvo valios užmojį ir veiklą. Atsisveikinimo pokalbyje kalba eina apie paskutinį ir didžiausią Tėvo veiksmą — Jėzaus mirtį ir Prisikėlimą. Ženklų knygos (Jn 1,19-12,50) septyni ženklai yra sklidini galingo Dievo užmojo ir veiklos apreiškimo. Šlovės knygos (Jn 13-20) ženklas yra Jėzaus mirtis ir Prisikėlimas. Mirtis, sprendžiant pagal išorę, yra silpnumo ženklas. O vis dėlto, teigia Jonas evangelistas, tik tie, kurie Jėzaus, Mesijo ir Dievo Sūnaus, mirtyje įžiūri tobulą Dievo meilės žmogui apreiškimą, tegali suprasti tikrąją Jėzaus žodžių ir darbų prasmę.

Šis Jėzaus mirties supratimas yra įmanomas, tik jam sugrįžus pas Tėvą. Todėl Jėzus, kalbėdamas apie savo mirtį ir Prisikėlimą, vis primena mokiniams, kad jam reikia grįžti pas Tėvą (Jn 14,28; 16,7.17.28). Jėzaus, Mesijo ir Dievo Sūnaus, grįžimas pas Tėvą Jono evangelijoje turi didelės svarbos, nes, tik pas Tėvą grįžęs, jis gali siųsti Dvasią. Jėzui mirus, bus liūdesio valanda. Tačiau

liūdesį seks džiaugsmas, nes atsiųstoji Dvasia parodys visišką tiesą apie gyvenimą, mirtį ir Prisikėlimą (Jn 16, 16-24).

Jėzus žada grįžti. Pats Jėzus kalba apie *savo* Grįžimą. Naujajame Testamente Jėzaus Grįžimas (*Parousia*) yra laukiamas. Baigminis Jėzaus, Mesijo ir Dievo Sūnaus, Grįžimas pasaulio pabaigoje galima atpažinti ir Jono evangelijoje: "Einu jums vietos paruošti... Kai nuėjęs paruošiu, vėl sugrįšiu ir jus pas save pasiimsiu, kad jūs būtumėte ten, kur ir aš" (Jn 14,2-3). Ši užuomina apie baigminį Grįžimą nublanksta prieš Jono evangelijai savitą Jėzaus, Mesijo ir Dievo Sūnaus, Grįžimo sampratą: Grįžimas į Bendriją Dvasioje. Pakartotinai Jėzus žada atsiųsti Dvasią. Kada pasaulis nebegalės matyti Jėzaus, nes jis fiziškai jau nebebus pasaulyje, krikščionių Bendrija matys jį Dvasios atėjime (Jn 14,18). Dvasia, būdama Tiesos Dvasia, liudys apie Jėzų, Mesiją ir Dievo Sūnų (Jn 15,26). Ji "ves į tiesos pilnatvę", kurios mokiniai nebūtų galėję "pakelti [suprasti]" Jėzaus viešosios tarnybos metu (Jn 16,12). Jėzus, Mesijas ir Dievo Sūnus, kalbės Bendrijai per Dvasią, nes Dvasia "skelbs, ką bus išgirdusi, ir praneš, kas dar turi įvykti" (Jn 16,13). "Tiesos pilnatvė" Dvasioje yra taip pat Tėvo žodžiai, taigi jie tikri (Jn 16,14-15). Tiesos visuma galima tik Dvasios atėjimu. Tik Dvasia gali apreikšti, kad Jėzus yra "kelias, tiesa ir gyvenimas" ir kad "niekas nenueina pas Tėvą" kitaip kaip per Jėzų, Mesiją ir Dievo Sūnų (Jn 14,6). Tik tie, kurie turi Dvasią, supras, kad pažinti ir matyti Jėzų yra pažinti ir matyti patį Dievą.

Jono evangelijoje Jėzaus, Mesijo ir Dievo Sūnaus, Grįžimas Dvasioje yra labai svarbus. Ir pati teologinė Dvasios samprata čia neįprastai gili. Jonas evangelistas, kartu su apaštalu Pauliumi, Dvasią supranta kaip visur esančią asmenišką Dievo galią. Dvasia Dievas įgyvendina

savo užmojį pasaulyje. Kitaip sakant, Dievas yra pasaulyje kaip Dvasia. Dievas save tobulai apreiškė Jėzuje — taigi jame buvo apreikšta ir Dvasia. Jono evangelija Dvasią vadina *Parakletos*. Graikiškai kalbantiems šis žodis reiškia "Advokatą" — asmenį, kuris gina bylą teisme. Iš Naujojo Testamento autorių tik vienas evangelistas Jonas tevadina Dvasią *Parakleto*, arba *Advokato*, vardu. Bet jis duoda šiam žodžiui prasmę, kuri skiriasi nuo kasdienės graikų kalbos prasmės. Dvasia — *Parakletos*, arba Advokatas, *parodo* "pasaulio klaidą" (Jn 16,8-11). Dvasia veikia kaip *Patarėjas* arba *Globėjas*, nes *veda* į "tiesos pilnatvę" (Jn 16,12-13; 14,26), *liudija* apie Jėzų, Mesiją ir Dievo Sūnų (Jn 15,26) ir net *guodžia* (Jn 14,15-18).

Be Dvasios nebūtų Bendrijos, nes tik Dvasios dėka Bendrija *žino*, kad Jėzus, Mesijas ir Dievo Sūnus, yra gyvas ir kad ji pati gyvena jo dieviškuoju gyvenimu (Jn 14, 19). Dvasios dėka Bendrija *žino*, kad ji yra vienybėje su Tėvu per Jėzų, Mesiją ir Dievo Sūnų. Kaip Jėzaus vienybė su Tėvu maitinasi abipuse meile, taip ir Bendrijos vienybė turi maitintis Tėvo meile per Jėzų, Mesiją ir Dievo Sūnų. Mylėdama Jėzų, Mesiją ir Dievo Sūnų, ir laikydamasi jo įsakymo mylėti brolius ir seseris, Bendrija patiria Tėvo meilę. Ten, kur yra ši meilė, Tėvas ir Jėzus "ateis ir apsigyvens" (Jn 14,21-24). Šis ir yra amžinasis gyvenimas — gyvenimas, kuris alsuoja ir maitinasi pasitikėjimu Dievo meile per Kristų.

Vynmedis ir šakelės (Jn 15,1-6). Vynmedžio kalboje alegorijų pagalba aprašoma Kristaus ir Bendrijos vienybė — malonės gyvenimo slėpiniai. Kristus yra vynmedis, o Bendrijos nariai — krikščionys — šakelės. Žmogaus malonės gyvenimas visiškai priklauso nuo Dievo. "Aš esu vynmedis, o jūs šakelės. Kas pasilieka manyje ir aš jame, tas duoda daug vaisių; nuo manęs atsiskyrę, jūs

negalite nieko nuveikti" (Jn 15,5). Vynmedžio ir šakelių alegorija Jonas įvaizdina Bendrijos vienybę su Jėzumi, Mesiju ir Dievo Sūnumi. Kiekviena šakelė, kuri neduoda vaisiaus, yra išpiaunama. "Duoti vaisiaus" (Jn 15,2) turi dvigubą prasmę:

1. Tėvui pašlovinti Bendrija turi paklusti Kristaus meilės įsakymui. Krikščionys "duoda vaisiaus", būdami Kristaus mokiniai (Jn 15,8).

2. Bendrija turi liudyti, kad Dievas myli pasaulį. Krikščionys "duoda vaisiaus", gyvendami meilės įsakymu, nes savo elgesiu patraukia kitus prie Dievo. Savo maldoje (Jn 17) Kristus apreiškia, kad Bendrija turi tik vieną uždavinį pasaulyje: liudyti, kad Dievas "taip pamilo pasaulį, jog atidavė savo vienatinį Sūnų, kad kiekvienas, kuris jį tiki, nepražūtų, bet turėtų amžinąjį gyvenimą. Dievas gi nesiuntė savo Sūnaus į pasaulį, kad jis pasaulį pasmerktų, bet kad pasaulis būtų išgelbėtas" (Jn 3,16-17). Bendrija, liudydama šią Dievo meilę per Dvasią, duotą jai per Jėzų, Mesiją ir Dievo Sūnų, tampa viena su Tėvu.

Pasaulio priešiškumas (Jn 15,18-16,4). Bendrija neturi pamiršti, kad pasaulis bus jai priešiškas (Jn 15,18-22), nes jis atsisako pažinti Dvasią (Jn 14,17). O Dvasia *parodo* "pasaulio klaidą" — pasmerkia nuodėmę ir apreiškia Dievo teisumą. Pasaulis atsisako priimti nuodėmių atleidimą, nes gręžiasi nuo Dievo (Jn 16,7-11; 3,19-21). Pasaulio nuodėmė pasireiškia Jėzaus, Mesijo ir Dievo Sūnaus, žodžių ir meilės atmetimu ir persekiojimu. Dievo teisumas *jau* pasmerkė pasaulio nuodėmę. Tačiau kaip Kristus rodo savo meilę iki galo (Jn 13,1), taip Bendrija, nors ir persekiojama, turi liudyti, kad visas pasaulis įtikėtų (Jn 17,20).

Kristaus didžioji malda (Jn 17). Atsisveikinimo pokalbis baigiasi ilga Jėzaus malda. Jos turinys ir išraiška pasižymi Jonui įprastu stiliumi. Jėzus net į save kreipiasi trečiuoju asmeniu (Jn 17,3). Didžiosios maldos turinys yra Dvasios dovana, kuri buvo Bendrijai duota per Jėzaus mirtį ir Prisikėlimą. Jėzaus dovana išreiškiama visa apimančia malda į Dievą už žmogų. Ji turi savo šaknis darbe, kurį Jėzus atliko, paklusdamas Tėvo valiai. Ką Jonas laiko Kristaus atliktu darbu?

Kristus savo mirties *valandą* pašlovino Tėvą, apreikšdamas jo meilę žmogui (Jn 17,1). Paklusdamas Tėvo valiai iki mirties, Kristus atliko savo užduotį (Jn 17,4). Tėvo pašlovintas, jis apreiškė per Dvasią, kad amžinasis gyvenimas yra pažinti vienintelį tikrąjį Dievą ir jo siųstąjį Jėzų — Mesiją (Jn 17,2-5). Apreikšdamas Dievą žmonėms, Kristus išsakė Dievo valią, užmojį ir meilę Bendrijai, kuri brangino tai ir laikėsi šio apreiškimo (Jn 17,8). Krikščionys suprato, kad visa, ką Kristus buvo padaręs ir pasakęs, yra Apreiškimas iš Dievo, nes jie tikėjo, kad Kristus yra iš Dievo (Jn 17,7-8). Dvasios dėka krikščionys pajuto ir išgyveno tėvišką Dievo globą. Todėl jie ir turėjo savyje Kristaus "džiaugsmo pilnatvę" (Jn 17,11-13). Dėl savo ištikimumo Dievo Žodžiui, apreikštam Kristuje, krikščionys ėmė skirtis nuo pasaulio ir turėjo patirti jo priešiškumą ir neapykantą (Jn 17,14). Tačiau Bendrija, būdama įsitikinusi Dievo pergale, liko apsaugota nuo piktojo (Jn 17,15). Krikščionys nebuvo "paimti iš pasaulio", bet buvo Kristaus "pasiųsti į pasaulį", kad liudytų jo tiesą (Jn 17,16-19). Kristaus mokinių Bendrija, skelbdama Žodį, patraukė daug naujų mokinių prie Kristaus, kuriame jie atpažino Dievo gerumą ir meilę žmogui (Jn 17,20-24). Mokinių įsitikinimu, Kristus garsins šią meilę ir ateityje (Jn 17,26).

Didžioji Jėzaus malda yra vadinama ir "Kristaus,

Aukščiausiojo Kunigo, malda".[197] Šiuo pavadinimu norima pabrėžti paties Jono evangelisto mintį, kad Jėzus savo malda pašventino Bendriją jos paskirčiai pasaulyje. Svarbu nepamiršti, kad istorinis Jėzus pašventino Bendriją jos misijai ne vien malda, bet *visu savo gyvenimu*. Pašventinimas nesiliovė nė su Jėzaus mirtimi ir Prisikėlimu. Jėzus, Mesijas ir Dievo Sūnus, nesiliauja Bendrijos šventinęs Dvasios veikimu jos istoriniame kelyje.

Dvasios atėjimas. Didžioji Jėzaus malda yra *Evangelijos pagal Joną* viršūnė. Meldžiasi Jėzus, Dievo Žodis — Mesijas ir Dievo Sūnus — svarbus istorijai ir tikėjimui. Istorinio Jėzaus žodžiai ir darbai yra atpasakojami, nes branginami. Tikėjimo Kristus — *gyvasis* Kristus — visada yra Bendrijoje, įgalindamas ją visa įsiminti ir gyventi tiesoje. Dvasios apreiškimo dėka, istorinis Jėzus ir tikėjimo Kristus sutampa šioje iškilmingoje maldoje už savuosius ir už pasaulį. Tiesa apie Kristų yra prieinama istorine atmintimi ir tikėjimu per Dvasią. Vien istorinė atmintis nėra pakankama. Vispusiška tiesa apie Kristų ir jo istorinės tarnybos prasmė bei svarba pasauliui nėra apčiuopiami raidiško jo žodžių ir darbų atpasakojimu. Tik tikėjimu per Dvasią galima įsiminti ir gyventi pagal *gyvojo* Kristaus tiesą. *Gyvasis* Kristus tęsė apreiškimą po Prisikėlimo iki Jono evangelijos parašymo.

Ši įžvalga padeda suvokti, kodėl Jono Kristus taip skiriasi nuo kitų evangelistų Kristaus. Jono evangelijoj turime teologinį Jėzaus, Mesijo ir Dievo Sūnaus, paveikslą, nutapytą I a. pabaigoje. Net ir sinoptikai atspindi teologinę savo bendrijų Kristaus sampratą. Kiekvienas evangelistas yra savitas, tik Jono teologinė Kristaus samprata yra vėlesnė. Atrodo, lyg Jonas būtų norėjęs pasakyti: "Atpasakokime Jėzaus žodžius ir darbus *dabartinio* apreiš-

---

[197] Žr. lietuviškąjį Naujojo Testamento vertimą, p. 266.

kimo šviesoje. Tegu Jėzus prasmingai prašnekina mūsų kartą. Bandykime visa įsiminti ir gyventi Kristaus tiesoje, naujai pasisavindami jo žemiškojo gyvenimo prasmę ir svarbą, atskleistą dabartinės Bendrijos gyvenimo įvykių šviesoje".

Teigiama, kad evangelistas Jonas parašė evangeliją, kuri prieinama visai žmonijai visais amžiais. Mat, jis Jėzaus gyvenimą ir istorinę tarnybą atkabino nuo žydijos rėmų ir parodė visiems suprantama kalba, kad jis yra viso pasaulio Išganytojas. Šiame teigime yra daug tiesos. Tačiau Jono evangelija ne vien tik nužydino Jėzų. Evangelisto mokymu, istorinis Jėzus tampa žmogui prasmingas tik tada, kai jis atpažįstamas kaip *gyvasis* Kristus, kuris pašventina kiekvieną žmonijos kartą, Dvasia Bendrijai apreikšdamas save ir Tėvą.

Šis Jono evangelijos teologinis tikslas nieku būdu nepaneigia, kad Jėzaus istorinė tarnyba yra svarbi. Tikėjimo kraitis, paremtas istorine atmintimi, Jono evangelijoje yra itin reikšmingas. Užtenka palyginti Jono evangelijos Kančios pasakojimą (Jn 18-20) su sinoptinių evangelijų Kančios pasakojimu, kad atpažintume tą patį tikėjimo kraitį. Iš tikrųjų evangelistas Jonas duoda net daugiau istorinių duomenų apie Jėzaus kančią, negu sinoptinės evangelijos. Jėzaus teismas pas Pilotą duoda jam progos pareikšti: "Mano karalystė ne iš šio pasaulio" (Jn 18,36). Ir ant kryžiaus paskutinis Jėzaus žodis yra "Atlikta!" (Jn 19,30). Evangelistui Jonui šis žodis yra savitas dviguba prasme: juo išreiškiama, ne vien, kad Jėzaus žemiškasis gyvenimas pasibaigė, bet, kur kas svarbiau — kad įsikūnijusio Žodžio darbas jau atliktas. Šio darbo atlikimas nesiriboja mirtimi, nors mirtimi baigiasi Jėzaus istorinė tarnyba. Darbo atlikimas išreiškiamas Dvasios dovana: "Ir... atidavė dvasią" (Jn 19,30). Jonas turi mintyje ne tik, kad Jėzus miršta, atiduodamas dvasią, bet

kad jo mirtimi įvyksta atpirkimas ir Dvasios davimas pasauliui (Jn 7,38-39). Jono Sekminių dovanos samprata artimai siejama su Prisikėlusiojo pasirodymais mokiniams Velykų vakarą. Tuomet mokiniai gauna Dvasią ir yra siunčiami į pasaulį (Jn 20,19-23).

Evangelijos pagal Joną savimonę tiksliai išreiškia žodžiai: "Palaiminti, kurie tiki nematę!" (Jn 20,29). Jie skiriami Jono amžiaus skaitytojams. Ne Jėzaus mokiniai iš žydijos, kurie jį matė savo akimis jo istorinės tarnybos metu, yra palaiminti. Ne anie mokiniai, kurie turėjo laimės išgyventi Jėzaus, Mesijo ir Dievo Sūnaus, apreiškimus po Prisikėlimo, yra palaiminti. Palaiminti yra tie, kurie bet kur ir bet kada tikėjimu atpažįsta, kad *gyvasis* Kristus yra Bendrijoje — naujojo, Dvasios suteikto, gyvenimo Bendrijoje.

METMENYS EVANGELIJOS PAGAL JONĄ

PROLOGAS (UVERTIŪRA) (1,1-18):
- Gijos: Žodis, Šviesa, Gyvybė (1,1-18)

I. ŽENKLŲ KNYGA: "Pas savuosius atėjo, o savieji jo nepriėmė" (1,11)
- Tikėjimas ir netikėjimas (1,19-12,50):
  - A. Nauja Kūrinija (1,19-2,11):
    - Jono Krikštytojo liudijimas (1,19-34)
    - Jono Krikštytojo mokiniai tampa Jėzaus mokiniais (1,34-51)
    - Pirmasis ženklas Kanoje: mokinių liudijimas (2,1-11)
  - B. Naujasis gyvenimas ženkluose (2,12-4:54):
    - Naujoji Šventykla: Prisikėlusis Kristus (2,13-25)
    - Atgimimas: Krikštas (3,1-36):
      - Nikodemas (3,1-21)
      - Jono krikštas ir Jėzaus krikštas (3,22-36)
    - Gyvasis vanduo (4,1-42)
    - Antrasis ženklas: valdininko sūnaus pagydymas (4,43-54)

C. Šviesa ir Tamsa (5,1-10,42):
Jėzus ir subata (5,1-47):
Trečiasis ženklas: išgydymas Betsatoje (5,1-15)
Jėzus daro Tėvo darbus (5,16-47)
Gyvybės duona (6,1-71):
Ketvirtasis ženklas: duonos padauginimas (6,1-15)
Penktasis ženklas: ėjimas vandeniu (6,16-21)
Eucharistinė kalba (6,22-71)
Palapinių šventės iškilmės: Gyvybė ir Šviesa (7,1-8,59)
Jėzus — Pasaulio Šviesa (9,1-10,42):
Šeštasis ženklas: neregio išgydymas (9,1-34)
Matyti — tikėti; netikėti — būti aklu (9,35-10,21)
Jėzaus darbai (10,22-39)
Paraštė apie Jėzaus viešąją veiklą (10,40-42)

D. Paskutinė kelionė į Jeruzalę (11,1-12,50):
Septintasis ženklas: Mirtis ir Prikėlimas (11,1-44)
Lozoriaus prikėlimas veda Jėzų į mirtį (11,45-57)
Jėzaus patepimas mirčiai (12,1-11)
Mesijo įžengimas į Jeruzalę (12,12-19)
Graikai nori pamatyti Jėzų (12,20-36)
Teismas už Gyvybės ir Šviesos atmetimą (12,37-50)

II. ŠLOVĖS, ARBA VALANDOS, KNYGA: "Visiems, kurie jį priėmė, jis davė galią tapti Dievo vaikais" (1,12)
Jėzaus mirtis ir Prisikėlimas (13,1-20,31):

A. Jėzus moko savo mokinius (13,1-17,26):
Plauna mokiniams kojas (13,1-20)
Išdavystė: Tamsos valanda (13,21-30)
Atsisveikinimo kalba ir pažadas grįžti Dvasioje (13,31-14,31)
Tikras Vynmedis ir šakelės (15,1-17)
Pasaulio priešiškumas Šviesai (15,18-16,4a)
Atsisveikinimo kalbos tąsa: išvykimas ir grįžimas (16,4b-33)
Aukščiausiojo Kunigo malda (17,1-26)

B. Kristaus pašlovinimas: Kančios pasakojimas (18,1-20,31):
Kančia (18,1-19,16):
Suėmimas Getsemanės sode (18,1-11)
Pas Aną ir Kajafą (18,12-27)
Pas Pilotą: Jėzus yra Mesijas (18,28-40)
Nuplakimas: "Štai Žmogus!" (19,1-5)
Vėl pas Pilotą: Jėzus yra Dievo Sūnus (19,6-16)
Jėzaus nukryžiavimas ir mirtis (19,17-37):

IX SKYRIUS

BENDRIJA PASAULINĖJE ISTORIJOJE: LUKO RAŠTAI

Kai ant jūsų nužengs Šventoji Dvasia, jūs gausite jos galybės ir tapsite mano liudytojai Jeruzalėje ir visoje Judėjoje bei Samarijoje ir ligi pat žemės pakraščių (Apd 1,8).

Mato evangelija praplėtė *Evangelijos pagal Morkų* istorinį akiratį. Morkaus evangelija istorinės krikščionių Bendrijos dar nenumatė. Anot jos, Amžiaus Pabaiga ateis netrukus, kai "visoms tautoms [bus] paskelbta Evangelija" (Mk 13,10). Mato evangelijoje yra istorinės krikščionių Bendrijos samprata, — ji laikoma svarbiu veiksniu ir aprašoma jos reikšmė tikėjimui. Pagal Mato evangeliją Bendrija yra *tikrasis Izraelis*, istorinio Izraelio, netekusio teisės vadintis šiuo vardu, tęsinys. *Evangelijoje pagal Matą* Bendrijos autoriteto pagrindas yra apaštališkasis Petro primatas (Mt 16,18-19). Juo remiasi ir bendrijinė drausmė, ir krikščionių tarpusavio darna. Mato evangelija nesidomi pasauline istorija. Joje dar nėra pasaulinės istorijos fono, kuriame Bendrija galėtų suprasti save ir savo visuotinę misiją, nudelstos Amžiaus Pabaigos ir Kristaus Atėjimo (*Parousia*) belaukiant.

Evangelistas Lukas ėmėsi uždavinio aptarti Bendrijos misiją, įgyvendinant Dievo užmojį ir veiklą, pasaulinės istorijos rėmuose. Šį uždavinį jis įvykdė, parašydamas dviejų dalių veikalą: *Evangeliją pagal Luką* (Naujojo Testamento trečiąją evangeliją) ir *Apaštalų darbus.*[197]

Istorikas Euzebijus iš Cezarėjos (Palestinoje) savo *Bendrijos istorijoje* (*Historia ecclesiastica*), remdamasis senais šaltiniais, rašo, kad trečioji evangelija buvusi parašyta Luko, iš pagonių kilusio krikščionio, gydytojo bei apaštalo Pauliaus kelionių bendrininko (Kol 4,14; 2 Tim 4,11). Paviršutiniškai imant, šis aprašymas atrodo gana teisingas. Trečiosios evangelijos ir *Apaštalų darbų* autorius iš tikro yra gerai susipažinęs su anuometine medicina ir jo galvosena atspindi apaštalui Pauliui taip artimą visuotinę Evangelijos sampratą bei savimonę. Tačiau pasižiūrėjus iš arčiau, susiduriame su klaustukais. Tariamas tuometinės medicinos pažinimas Luko raštuose neprašoksta kiekvieno išauklėto graiko žinių ir todėl nebūtinai priskirtinas gydytojui. O teologinė autoriaus savimonė, nors pasižymi visuotinumu, bet drauge yra savita ir skirtinga nuo apaštalo Pauliaus.

Evangelijos pagal Luką įžangoje autorius sakosi ėmęs žinias apie Jėzų iš tų, kurie buvo "savo akimis mačiusieji ir buvusieji žodžio [t.y. Evangelijos] tarnai" (Lk 1,2). Jis naudojosi panašiais šaltiniais, aprašydamas ir apaštalą Paulių *Apaštalų darbuose.* Pasakodamas apie Pauliaus misijines keliones, autorius kai kur kalba pirmuoju daugiskaitos asmeniu — "mes" (pvz. Apd 16,10 ss.). Rišlu daryti išvadą, kad autorius keliavęs drauge su Pauliumi.

---

[197] Dabartiniame Naujojo Testamento tekste šios dvi Luko veikalo dalys yra atskirtos. *Evangelija pagal Joną* yra įterpta tarp *Evangelijos pagal Luką* ir *Apaštalų darbų.* Sudarant Naujojo Testamento kanoną, norėta drauge sudėti visas keturias evangelijas.

Tačiau asmens kaitaliojimas, nuo trečiojo į pirmąjį ir atvirkščiai, yra būdingas anuometinių istorikų raštijai. Viena yra tikra: *Apaštalų darbų* autorius naudojosi Pauliaus misijinių kelionių aprašymu. Šis šaltinis buvo gana tikslus geografiniais duomenimis, bet istoriniu tikslumu nepasižymėjo. Todėl Pauliaus *Laiškai* yra pirminis šaltinis žinių apie apaštalo misijines keliones.[198]

KODĖL BUVO REIKALINGA KRIKŠČIONIŠKA ISTORIJOS SAMPRATA?

Nuo istorinio krikščionybės lopšio mus skiria kone 2000 metų. Užtat mums nelengva įsijausti į I a. krikščionių būklę ir suprasti, kodėl jiems kilo toks klausimas: "Kam reikalinga Bendrija?" O jis iš tikrųjų buvęs labai opus. Kadangi manyta, jog Amžiaus Pabaiga ir Kristaus Atėjimas (*Parousia*) šlovėje, kuriuo bus atbaigta žmonijos išganymo drama, jau čia pat, tad kam reikalinga istorinė krikščionių organizacija?

Viešpats Jėzus *nudelsė* grįžti (Kristaus Atėjimas Amžiaus Pabaigoje buvo laikomas *grįžimu*), o istorija skubėjo pirmyn. Tuolaikinių krikščionių įsitikinimu, Atbaigos Amžius buvo prasidėjęs Kristaus mirtimi bei Prisikėlimu ir netrukus turėsiąs baigtis kulminaciniu tašku — Kristaus garbingu apsireiškimu ir pasaulio teismu. Bet šis Atbaigos Amžius vis ilgėjo ir darėsi painesnis. Norint įprasminti ir pašventinti dabartį, jau nebeužteko vien laukti Kristaus Atėjimo Pabaigoje. Pats gyvenimas vertė atpažinti svarbą

---

[198] Apie Luką — *Apaštalų darbų* autorių ir šaltinius — daugiau žinių galima rasti: L. Cerfaux, "Les Acts des Apôtres", *Introduction à la Bible* veikale, red. A. Robert ir A. Feuillet (Tournai : Desclée & Cie., 1959), p. 345-347; A. Wikenhauser, *New Testament Introduction* (New York; Herder & Herder, 1963), p. 320-345; W. G. Kümmel, *Introduction to the New Testament* (New York/Nashville: Abingdon, 1966), p. 123-132; ir C. Stuhlmueller, "The Gospel According to Luke", *JBC* 44; 1-180 bei R. J. Dillon & J. A. Fitzmyer, "Acts of the Apostles", *JBC* 45:1-214.

gyvenamojo laikotarpio prieš Kristaus Atėjimą bei įprasminti istorijos raidą.

Kiekviename Bendrijos istorijos amžiuje būta krikščionių, kurie buvo linkę nuvertinti gyvenimą šiapus Amžinybės — buvimą istorijoje — nes jis esąs tik laikinas. Šios galvosenos šalininkai visas savo viltis buvo sudėję į Kristaus Atėjimą Amžiaus Pabaigoje. Lukui ši pažiūra nebuvo pakankama krikščionybės esmei išreikšti. Naujai išreikšdamas Dievo užmojį ir veiklą žmonijos išganymo dramoje, jis išryškino Bendrijos reikšmę ir svarbą pasaulinei istorijai. Anot Luko, Bendrijos įkūrimas ir jos gyvavimas yra lygiai reikšmingas ir svarbus Dievo darbas, vykdomas per Kristų, kaip ir pats istorijos bei kūrinijos atbaigimas Kristaus grįžimu Amžiaus Pabaigoje. Istorinis išganymo dramos vyksmas su Bendrija centre yra esminė ir būtina Dievo užmojo ir veiklos dalis. Luko istorijos teologijoje, kuri atsispindi ir jo evangelijoje, ir *Apaštalų darbuose*, laikotarpis prieš galutinį Kristaus Atėjimą yra Bendrijos Amžius.[199]

Luko istorinis metodas. Teologinė samprata išganymo dramos, vykstančios istorijoje su Bendrija centre, yra atpažįstama paties Luko pareiškimuose ir jo perdirbtame tikėjimo kraityje. Šį Luko savitumą galima lengvai įsidėmėti, sugretinant *Evangeliją pagal Luką* su Morkaus ir Mato evangelijomis. Kaip jau anksčiau matėme,[200] Lukas, kartu su Matu, naudojosi *Evangelija pagal Morkų* kaip vienu iš savo šaltinių. Sugretinimu išryškinus skirtumus tarp Luko ir Morkaus, ir tarp Luko ir Mato, jiems perduodant tą pačią medžiagą, susiduriame su Luko savitu

---

199 Vienas iš svarbesnių ir vertingesnių veikalų apie Luko išganymo dramos teologinę sampratą istorijoje yra Hans Conzelmann knyga *Die Mitte der Zeit* (Tübingen: J.C.B. Mohr, 1953). Anglų kalba: *The Theology of St. Luke* (New York: Harper & Row, 1960).

200 Žr. 1-ją dalį, 4-jį skyrių, p. 105-145.

įnašu į tikėjimo kraitį. Čia jau galima matyti jo savitą teologinę sampratą Dievo užmojo ir veiklos Jėzuje Kristuje.

Nėra abejonės, kad Lukas jautėsi savas tuolaikinėje kultūroje ir laisvai naudojosi tuometiniu literatūriniu bei istoriniu metodu. Be to, jam buvo gerai pažįstamas graikiškasis Senasis Testamentas — Septuaginta. Šių dviejų stiprių įtakų sampyna Luko asmenyje tapo nuostabiu tiltu, kuriuo Evangelija, gimusi žydiškoje aplinkoje, galėjo grakščiai pereiti į helenistinę pagoniją. Iš tikrųjų, Lukas sugeba derinti semitiškus Senojo Testamento atgarsius su filosofiniais helenistinės kultūros apibendrinimais. Marijos *Magnificat* (*Mano siela šlovina*... — Lk 1,46-55), Zacharijo *Benedictus* (*Šlovė Viešpačiui*... — Lk 1,67-79) ir Simeono *Nunc Dimittis* (*Dabar gali*... *leisti*... — Lk 2,29-32) yra sklidini Senojo Testamento atgarsių. O apaštalui Pauliui Lukas paskolina graikų poeto žodžius: "...jame [Dieve] gyvename, judame ir esame" (Apd 17, 28).[201]

Lukas puikiai pažino ir savo amžiaus politinę santvarką bei domėjosi politiniais įvykiais. Pavyzdžiui, Apd 17,6 miesto valdovai Tesalonikoje yra vadinami *politarchais*. Šis žodis Naujajame Testamente tepasirodo vieną vienintelį kartą ir tai be jokio jo prasmės paaiškinimo. Archeologiniai duomenys patvirtina šio titulo naudojimą Tesalonikoje, bet nerasta žymės, kad jis būtų pasitaikęs kur nors kitur. Taigi čia turime vieną apčiuopiamą pavyzdį Luko istoriškumui įvertinti.

Apaštalų darbuose randame ir vieno, Naujojo Testamento chronologijai labai svarbaus, įvykio aprašymą. Tai Apaštalo Pauliaus Korinto krikščionių bendrijos įsteigimas (Apd 18,1-18). Lukas rašo, kad tuo metu Romos pro-

---

201 Kilikijos provincijos poeto Arato (III a. pr. Kr.) žodžiai.

konsulu Korinte buvo Galijonas (Apd 18,12-17). Iš įrašo Delfų šventovėje (šiaurinėje Korinto įlankos pakrantėje) tiksliai nustatyta, kad Galijonas pradėjo eiti prokonsulo pareigas Korinte pirmoje 51 metų pusėje. Tokiu būdu čia randame tikslų chronologinį inkarą ne tik Pauliaus gyvenimui, bet ir krikščionybės pradžiai pažinti. Be to, Apd 18,1-4 užsimena apie krikščionių porą, Akvilą su Priskile, neseniai atsikėlusią į Korintą iš Italijos. Mat, imperatorius Klaudijus (41-54 m. po Kr.) buvo išleidęs įsakymą visiems žydams išsikraustyti iš Romos. Paulius Korinte apsigyveno prie jų ir, būdamas to paties palapinių audėjo amato, ėmė su jais darbuotis. Klaudijaus įsakymo data pagal Svetonijaus *Klaudijaus gyvenimą* buvo maždaug 49 metais po Kristaus. Ši data visai sutinka su Luko pasakojimu *Apaštalų darbuose*. Galima daryti išvadą, kad Lukas turėjo pakankamai tikslius istorinius duomenis apie krikščionybės pradžią ir jais naudojosi, aprašydamas Evangelijos kelionę nuo Galilėjos į Jeruzalę (*Evangelijoj pagal Luką*) ir nuo Jeruzalės į Romą (*Apaštalų darbuose*).

Ar galima Luką vadinti istoriku? Lukas pažįsta savo amžiaus istorinį metodą ir turi po ranka patikimus duomenis apie krikščionybės pradžią. Kyla naujas klausimas: ar Lukas yra istorikas? Luką kaip istoriką vertinti pagal mūsų amžiaus istorinio metodo dėsnius yra neišmintinga. Norint jo istorinį metodą deramai įvertinti, reikia palyginti Luką su ano meto istorikais.[202] Šiuo keliu einant, atrandama Luko asmenyje sąmoningas ir kruopštus istorikas. Abi savo veikalo dalis — *Evangeliją* ir *Apaštalų darbus* — jis pradeda savo amžiaus istorikams įprasta įžanga:

> *Daugelis jau buvo mėginę išdėstyti raštu pasakojimą apie mūsuose buvusius įvykius, kaip mums perdavė*

---

[202] H. J. Cadbury, *The Making of Luke-Acts* (London: S. P. C. K., 1961), p. 113-212.

nuo pradžios savo akimis mačiusieji ir buvusieji žodžio tarnai. Taip pat ir aš, rūpestingai viską nuo pradžios ištyręs, nusprendžiau surašyti tau, garbingasai Teofiliau, sutvarkytą pasakojimą, kad įsitikintum tikrumu mokslo, kurio esi išmokytas (Lk 1,1-4).

Apaštalų darbų įžanga primena pirmąją:

> *Pirmoje dalyje, Teofiliau, aš pasakojau apie viską, ką Jėzus nuo pat pradžių veikė ir mokė iki tos dienos, kurią buvo paimtas į dangų, pirmiau per Šventąją Dvasią davęs savo išrinktiesiems apaštalams įsakymų (Apd 1,1-2).*

Abi Luko veikalo įžangos seka tuometinės istorinės raštijos pavyzdžius. Matyt, Lukas nori, kad jo veikalas būtų patrauklus jo amžiaus inteligentams.

Nesunku pripažinti Luką norėjus būti istoriku savo amžininkų tarpe. Kur kas sunkiau *mums* jį pripažinti istoriku. Lukas naudojosi šaltiniais taip, kaip jo laikais buvo įprasta, nors jo teologinė istorijos samprata buvo kažkas naujo, ko nerandame to amžiaus istorikų raštuose. Modernus žmogus istorijos veikale ieško tikslių ir teisingų žinių: ar tai, kas aprašoma *tikrai* įvyko, ar buvo pasakyta. Senovės istorikams buvo natūralu į veikėjų lūpas įdėti savo žodžius ir savaip nudažyti įvykių atpasakojimus, net jei jie patys buvo tai matę ir girdėję.[203] Jiems rūpėjo perduoti įvykių prasmę bei svarbą. Panašiai darė ir Lukas.[204] Laikydamasis savo amžiaus istorinio metodo, Lukas aprašė lemiamus įvykius, skelbdamas Kristų, kuris, jo šventu įsitikinimu, istorijos vagą pakreipė nauju keliu.

---

[203] Thucydides, *The Peloponnesian Wars*, Benjamin Jowett vertimas (The Great Histories serija; New York: Washington Square Press, 1963), Book I, 21-22.

[204] M. Dibelius, "The First Christian Historian", *Studies in the Acts of the Apostles* knygoje (London: SCM Press, 1936), p. 136-137.

Moderniam istorikui labai svarbu tiksliai žinoti, *kada* ir *kur* nutiko aprašomas įvykis. Be chronologinių ir geografinių rėmų jis jaučiasi esąs aklas. Aprašydamas Pauliaus apaštalines keliones, Lukas sekė ankstyvesnį jų atpasakojimą. Tačiau jis nevengė to atpasakojimo praturtinti bei įterpti į jį aplinkybes atitinkančias kalbas, nes jam rūpėjo išryškinti Pauliaus veiklos prasmę bei svarbą, Evangelijai keliaujant "lig pat žemės pakraščių". Geras tokios įterptinės kalbos pavyzdys yra Pauliaus pamokslas Atėnų Areopage (Apd 17,16-34). Rašydamas evangeliją, Lukas nežinojo tikslios Jėzaus gyvenimo įvykių eigos. Jis tegalėjo sekti Morkaus evangelija, kurioje buvo duoti tik labai bendri Jėzaus veiklos rėmai, išplečiant ankstyvojo skelbimo (*kerygma*) suglaustą apibūdinimą (Apd 10,34-43). Nors Lukas naudojosi Morkaus išdirbta chronologija, bet jis jos aklai nesekė, ją kūrybingai palenkdamas išryškinti savo teologinę įžvalgą. Jis pakeičia Morkaus pasakojimo pradžią, pridėdamas savo pasakojimus apie Jono Krikštytojo ir Jėzaus gimimą bei jų jaunystę (Lk 1,5-3,2) ir praturtina pabaigą savitu aprašymu Prisikėlusiojo pasirodymo mokiniams (Lk 24). Be to, per vidurį įdeda du intarpus (Lk 6,20-8,3 ir 9,51-18,14). Visa tai rodo, kad Lukas, pasistatydamas sau uždavinį surašyti "sutvarkytą pasakojimą" (Lk 1,3), nesiribojo chronologinės įvykių eigos pertvarkymu ar patikslinimu. Lukui rūpėjo parodyti, kaip Dievas įvykdė išganymo planą pasaulinės istorijos fone. Todėl, pavyzdžiui, jis kalba apie Jėzaus atmetimą Nazarete pačioje jo veiklos pradžioje (Lk 4,16-30), nors Morkus apie tai pasakoja daug vėliau, Jėzui jau kurį laiką sėkmingai veikus Galilėjoje (Mk 6,1-5).

Norint suprasti Luko padarytus pakeitimus, svarbu atpažinti bendrą planą, pagal kurį jis suorganizavo medžiagą apie Jėzaus gyvenimą bei veiklą ir pirminės krikščionių Bendrijos augimą.

Lukas sau pasistatė didžiulį uždavinį: atpasakoti Jėzaus veiklą ir jo sekėjų Bendrijos plėtotę visuotinio Dievo išganymo plano, apimančio visos žmonijos istoriją, rėmuose.

Evangelijoje pagal Luką išryškinama Jėzaus gyvenimo bei veiklos (jo tarnybos) prasmė ir svarba visuotiniame Dievo plane, o *Apaštalų darbuose* parodomas to plano tolimesnis įvykdymas per Bendrijos misijas pagonių kraštuose. Įvykių eiga pradedama Jono Krikštytojo gimimu ir baigiama apaštalo Pauliaus įkalinimu Romoje. Abi Luko veikalo dalys įvairiais būdais skaitytoją grąžina į praeitį, į Senojo Izraelio laikus, ir taip pat kreipia jo dėmesį į ateitį — į pasaulinės istorijos visumą.

Pirmoji epocha: nuo Senojo Izraelio iki Jono Krikštytojo. Lukas pasaulinę istoriją padalina į tris epochas: Raktas į šį jo planą yra Lk 16,16. Ir Mato evangelijoje randame tuos pačius Jėzaus žodžius (Mt 11,12-14), nors Morkaus evangelijoje jų nėra. Taigi čia panaudota *Q* medžiaga, bendra Lukui ir Matui. Iš teksto skirtumų galima atpažinti, kaip kiekvienas evangelistas jį perdirbo ir pritaikė prie savitos Jėzaus asmens ir veiklos sampratos. Mato evangelijos tekstas yra toks:

> *Nuo Jono Krikštytojo dienų iki dabar dangaus karalystė jėga puolama, ir smarkieji ją sau grobia. Visi pranašai ir Įstatymas pranašavo iki Jono, ir, jeigu norite priimti, tai jis yra tas Elijas, kuris turėjo ateiti (Mt 11,12-14).*

Lukas šį Jėzaus pamokymą užrašo kiek kitaip:

> *Iki Jono buvo Įstatymas ir pranašai; nuo jo skelbiama geroji naujiena apie Dievo karalystę, ir kiekvienas į ją veržiasi (Lk 16,16).*

Čia neminima, kad Jonas Krikštytojas buvęs Elijas. Bet dar svarbiau, čia pasikeitusi pažiūra į Krikštytojo reikšmę. Pagal Matą, *su Jonu prasideda* naujas, audringas laikotarpis, kuris liudija apie ateisiančią Dievo karalystę. O pagal Luką, *su Jonu pasibaigia* Įstatymo ir Pranašų epocha. Luko teologinėje istorijos sampratoje Jonas Krikštytojas užbaigia Senojo Izraelio laikotarpį, kada atpirkimo pažadas buvo duotas, bet pažadėtasis išganymas dar neįvykęs. Šis pirmasis tarpsnis Dievo išganymo plane baigiasi dramatiškai: atpirkimo reikalingumas keliamas visu aštrumu, bet įžiebta viltis dar nepatenkinama. Jėzaus atėjimu ir jo veikla (tarnyba) išpildomas Dievo duotas pažadas. Lukas apie atpirkimo pažado išpildymą rašo savitu būdu: Lk 4,16-30. Šiuo tekstu jis pradeda Jėzaus viešosios veiklos pasakojimą. Jėzus, perskaitęs pranašo Izaijo žodžius apie žadamą atpirkimą — "gerą naujieną vargdieniams, išvadavimą belaisviams, regėjimą akliesiems, laisvę prislėgtiesiems" (Iz 61,1-2) — pareiškia:

Šiandien išsipildė ką tik jūsų girdėti Rašto žodžiai (Lk 4,21).

Antroji epocha: istorinė Jėzaus tarnyba. Jėzaus viešoji veikla yra antroji epocha Luko teologinėje pasaulinės istorijos sampratoje. Jėzaus veikloje Lukas įžiūri tris tarpsnius. Pirmasis prasideda programiniu Jėzaus pareiškimu Nazareto sinagogoje (Lk 4,16-30). Jo tikslas — pašaukti liudininkus Galilėjoje.[205] Tai ryšku iš dėmesio, ski-

---

[205] Lietuviškasis NT vertimas Lk 4,42-44 duoda antraštę "Kelionė į Judėją". Matyt, kad raidiškai suprantama Luko pastaba: "Ir jis [Jėzus] skelbė žodį Judėjos sinagogose" (Lk 4,44). Keletas evangelijos rankraščių turi "Galilėjoje". Ir Lukas tai gerai žino (žr. 4,14.31). Tai kaip suprasti tą "kelionę į Judėją"? Pagal Luką išganymas įvyksta Jeruzalėje, Judėjoje. Ši jam yra tikroji Šventoji žemė. Nors didelė dalis Jėzaus istorinės tarnybos atliekama Galilėjoje, tačiau teologine prasme Jeruzalė ir Judėja lieka išganymo dramos centru.

riamo nuostabioms pirmųjų mokinių pašaukimo aplinkybėms (Lk 5,1-11). Liudininkai labai svarbūs evangelistui Lukui. Jau evangelijos pradžioje (Lk 1,2), jis mini, kad "savo akimis mačiusieji" patikimai liudijo apie Jėzų. Savo pašnekesyje su mokiniais prieš Kančią, Jėzus kreipiasi į juos kaip liudininkus, nes "jūs ištvėrėte su manimi mano išbandymuose" (Lk 22,28). Apaštalams ieškant Judui pakaitalo, pabrėžiama, kad jis turi būti vienas iš tų, "kurie drauge su mumis vaikščiojo visą laiką, kol Viešpats Jėzus buvojo tarp mūsų, pradedant Jonu krikštu ir baigiant Jėzaus iš mūsų paėmimu", nes jam "reikia kartu su mumis [su vienuolika apaštalų] tapti jo prisikėlimo liudininku" (Apd 1,21-22).

Iš atsako Jėzaus programiniam pareiškimui Nazarete paaiškėja, kad savieji tautiečiai jo nepriims. Dėl to Jėzui teks kreiptis į kitus, ieškant tikėjimo jo skelbiama Gerąja Naujiena. Lukas šį pirmąjį Jėzaus tarnybos tarpsnį baigia reikšmingu pasakojimu apie nepažįstamą žmogų, kuris Jėzaus vardu išvarinėja demonus (Lk 9,49-50). Mokiniai nepatenkinti bandę jį sudrausti, nes "jis nevaikščioja kartu su mumis" (Lk 9,49). O Jėzus mokinius pabara už jų siaurumą, visus padrąsindamas skelbti Evangeliją: "Nedrauskite! Kas ne prieš jus, tas už jus!" (Lk 9,50).

Antrasis Jėzaus tarnybos tarpsnis, *Jėzus pakeliui į Jeruzalę*, turi ypatingą reikšmę Luko teologijoje. "Atėjus metui, kai turėjo būti paimtas iš pasaulio, Jėzus ryžtingai nukreipė žingsnius į Jeruzalę" (Lk 9,51). Jėzus *ryžtingai* palieka Galilėją ir, nesiblaškydamas, sąmoningai keliauja į Jeruzalę, kur bus atmetamas ir nukankinamas. Šis tarpsnis pradedamas pasiuntinių išsiuntimu (Lk 9,52). Septyniasdešimt du mokiniai siunčiami kviesti žmones iš "miestų bei vietovių" (Lk 10,1) atgailoti ir skelbti, kad "Dievo karalystė jau čia pat" (Lk 10,11; žr. 10,1-6).

Žydams skaičius "septyniasdešimt" buvo simboliškas, nes juo įvaizdinama visa žmonija, susidedanti iš septyniasdešimt tautų. Čia Lukas jau ruošia dirvą Evangelijos skelbimui pagonių tarpe, kurį vėliau aprašys *Apaštalų darbuose* (žr. Pirmųjų Sekminių aprašymą Apd 2,1-11).

Jėzus keliauja į Jeruzalę ne dėl to, kad jis nepriimamas Galilėjoje. Ir ten daugelis įtikėjo, nors kiti jį ir atmetė. Lukas aprašo mokinius su džiaugsmu grįžtančius iš apaštalinės kelionės (Lk 9,10; 6,17-19). Jėzus apsisprendžia keliauti į Jeruzalę, žinodamas, kad ten jam reikės "daug kentėti" (Lk 9,18-22). Jėzaus atsimainymo aprašyme Lukas įpina būsimos Kančios motyvus: pokalbis su Moze ir Eliju (atstovaujančius Įstatymui ir Pranašams) sukasi apie "Jėzaus gyvenimo pabaigą [*exodos* — išėjimą], būsiančią Jeruzalėje" (Lk 9,30-31). Jėzus vėl užsimena apie savo mirtį Jeruzalėje, atsakydamas į fariziejų jam praneštus Erodo kėslus:

> *Keliaukite ir pasakykite tam lapei: "Štai aš išvarinėju demonus ir gydau šiandien, tai darysiu ir rytoj, o trečią dieną būsiu visa atlikęs. Bet šiandien, ir rytoj, ir poryt aš turiu keliauti — nedera gi pranašui žūti ne Jeruzalėje" (Lk 13,31-33).*

Jėzus ryžtingai kreipia savo žingsnius į Jeruzalę (Lk 9,51). Mokiniai siunčiami skelbti gerosios naujienos po pirmosios pranašystės apie Kančią (Lk 9,22). Darosi aišku, kad Jėzui *reikės* kentėti, tik Kančios prasmė mokiniams dar nesuprantama (Lk 9,23-27). Ta pati vis didėjanti įtampa jaučiama Jėzaus atsakyme Erodui Antipui. Įtampa didėja, nes Kančia jau čia pat. Į šį foną Lukas įterpia (iš *Q*) Jėzaus ašaras dėl Jeruzalės (Lk 13,34-35), priešingai Matui, kuris apie jas kalba tik pačioje Jėzaus gyvenimo pabaigoje:

Jeruzale, Jeruzale! Tu žudai pranašus ir užmuši akmenimis tuos, kurie pas tave siųsti. Kiek kartų norėjau surinkti tavo vaikus, tarsi višta savo viščiukus po sparnais, o tu nenorėjai! (Lk 13,34).

Lukui šie žodžiai yra itin prasmingi, nes primena Jėzaus atmetimą Jeruzalėje ir Dievo bausmę miestui. Abu įvykiai buvo *reikalingi* atpirkimo plane. Užtat *Evangelija pagal Luką* visai aiškiai kalba apie Jeruzalės sunaikinimą (Lk 21,20). Tuo tarpu Morkus (Mk 13,14) ir net Matas (Mt 24,15) apie Šventyklos išniekinimą ir Jeruzalės sugriovimą rašo labai nedaug ir gana miglotai. Lukui Jeruzalė svarbi ir tuo, kad čia prisikėlęs Kristus ateis vykdyti Teismo Amžiaus Pabaigoje. Taigi *Evangelijoje pagal Luką* Jeruzalė yra išganymo plano centras. Todėl Jėzus *turi* eiti į Jeruzalę.

Trečiasis Jėzaus tarnybos tarpsnis vyksta Jeruzalėje. Jėzus čia atkeliauja per Jerichą (Lk 19,1.11.28), įeina į miestą ir baigia savo žemiškąją kelionę mirtimi ant kryžiaus. Ir Paskutinės Vakarienės atpasakojimą Lukas pakreipia savaip, išryškindamas naujosios eschatologinės Bendrijos dalyvavimą joje. Tai Lukui būdinga.[206] Prisikėlusiojo Kristaus pasirodymai pagal Luko pasakojimus taip pat vyksta Jeruzalėje ir jos apylinkėse (Lk 24 ir Apd 1). Mato evangelija kalba apie pasirodymus Galilėjoje (Mt28,1-20). Ir Morkaus evangelija taip pat (Mk16,7).[207]

---

[206] Visi keturi evangelistai aprašo Paskutinę Vakarienę. Tačiau eschatologinė Vakarienės samprata (Lk 22,16) ir Jėzaus kreipimasis į mokinius kaip naujosios Dievo karalystės branduolį (Lk 22,28-30) būdingi tik Luko evangelijai.

[207] *Evangelijos pagal Morkų* kanoniškosios pabaigos (Mk 16,9-20) stilius skiriasi nuo Morkaus evangelijos aplamai. Daugumas seniausių rankraščių jos neturi. Galimas dalykas, kad ši pabaiga buvo vėliau prirašyta paties Morkaus ar kito autoriaus. Ši pabaiga visuomet buvo laikoma kanoniška — t.y. Šventraščio dalimi.

Lukas numato, kad iš Jeruzalės Kristaus mokinių Bendrija pradės savo visuotinę misiją pasaulyje (Lk 24,47; Apd 1,8), nes čia ji gaus Dvasios dovaną, suteikiančią galią būti "liudytojais Jeruzalėje ir visoje Judėjoje bei Samarijoje ir lig pat žemės pakraščių" (Apd 1,8).

Trečioji epocha: nuo Dangun žengimo iki Grįžimo. Jėzaus Kristaus Dangun žengimą aprašo tik Lukas. Jo veikalo visuotiniame plane Dangun žengimas įveda į trečiąją teologiškai suprastos pasaulinės istorijos epochą: Bendrijos pasaulinę misiją. Jėzus Kristus yra išaukštintas Dievo dešinėje (Apd 2,33; 3,20-21),[208] ir, išliejęs Dvasią Bendrijai, jis vėl ateis visų žmonių teisti Amžiaus Pabaigoje (Apd 10,42; 17,31). Dievo užmojis ir veikla šioje epochoje atliekami Dvasios, veikiančios Bendrijoje, galia. Jos misija prasidėjo su tais, kurie buvo liudytojai, Jėzui buvojant tarp žmonių (Apd 1,21-22), ir yra tęsiama jų pasekėjų. Lukui nesvarbu, kaip ilgai dar reikės laukti Kristaus Atėjimo, nes Atpirkimas *jau yra* istorinė tikrovė. Jėzus jau įgyvendino tai, kas buvo žadėta Įstatymu ir Pranašais (Apd 10,34-43). Dvasios galybė, veikusi Jėzuje jo žemiškos tarnybos metu, dabar veikia jo sekėjų Bendrijoje. Dabartyje kryžiuojasi *jau* ir *dar ne* įtampa. Visa žmonija dabar yra pakeliui į Atėjimo dieną (*Parousia*), nes Dievo žadėtas ir atsiųstas Mesijas (Kristus) *jau nugalėjo* mirtį ir Dvasia *jau dabar* veikia Bendrijoje, skelbiančioje ir liudijančioje Kristų pasaulio istorijos tėkmėje.

VISA, KAS PARAŠYTA ĮSTATYME, IŠSIPILDĖ

Abi Luko veikalo dalys — *Evangelija pagal Luką* ir *Apaštalų darbai* — alsuote alsuoja įsitikinimu, kad Jėzuje

---

[208] Raidiškai: "sėdi Dievo dešinėje". Dešinėje sėdintysis yra lygus tam, kurio dešinėje sėdi. Tai reiškia išaukštinimą.

Kristuje išsipildė Įstatymas ir Pranašai. Jau minėjome Jėzaus programinę kalbą Nazareto sinagogoje, kurioje jis pareiškia: "Šiandien išsipildė ką tik jūsų girdėti Rašto žodžiai" (Lk 4,21). Ta pačia mintimi užbaigiama ir evangelija. Abejojantiems mokiniams Jėzus sako:

> *Ar ne tokie buvo mano žodžiai, kuriuos jums kalbėjau, dar būdamas su jumis: turi išsipildyti visa, kas parašyta apie mane Mozės Įstatyme, Pranašų knygose ir Psalmėse (Lk 24,44).*

Apaštalų darbų knygoje yra daug Senojo Testamento užuominų. Ji alsuoja įsitikinimu, kad protėviams duoti pažadai per Jėzų Kristų yra tapę tikrove (Apd 2,16.30; 3,18; 4,11.25; 7,52; 8,34-35; 10,43; 13,32). Šis pažadų išsipildymas yra kur kas daugiau negu raidiškas 2+2=4. Senasis Testamentas Lukui yra sėkla, o Kristus iš jos išaugęs medis, t.y. tikrovė, kurioje Dievas apreiškė istorijos ir kūrinijos prasmę. Tai ryšku iš to, kaip Lukas suriša Joną Krikštytoją su Senuoju Testamentu, primena Jėzaus šaknis Izraelio istorijoje ir iš jo stebėjimosi, kad žydai nesuprato nei savo protėvių, nei Rašto žodžių.

Jonas Krikštytojas ir Senasis Testamentas. Jono ryšio su Senuoju Testamentu tema įvedama tuoj pat po literatūrinės evangelijos įžangos (Lk 1,1-4). Jo gimimas aprašomas Senojo Testamento kunigijos spalvomis ir pagarbiu paklusnumu Mozės Įstatymui (Lk 1,5-22.57-80). Zacharijas ir Elzbieta buvo iš Aarono vaikaičių. Zacharijas ėjo pagal savo skyriaus eilę Dievo tarnybos pareigas ir pagal kunigų paprotį aukojo smilkalus Šventykloje (Lk 1,5.8-10). Pasakojimas apie nelauktą ir stebuklingą Jono pradėjimą daug kuo primena pranašo ir teisėjo Samuelio gimimą (1 Sam 1-2 arba 1 Kar 1-2 pagal Ark. J. Skvirecko vertimą). Jonas Krikštytojas atėjo su pranašo Elijo

dvasia ir galybe, o jo tarnyba turėjo atversti "daugybę Izraelio sūnų į Viešpatį, jų Dievą" (Lk 1,16-17).

Jėzaus šaknys Senajame Testamente. Giesmės, kuriomis Dievą garbina ir jam dėkoja angelai (Lk 2,14), Marija (Lk 1,46-55), Zacharijas (Lk 1,67-79) ir senukas Simeonas Šventykloje (Lk 2,28-32), savo poetine forma ir žodynu turi šaknis Senojo Testamento poezijoje. Gausūs semitizmai ir šventraštiniai atgarsiai, Naujojo Testamento tyrinėtojų manymu, rodo jas esant vertimu iš hebrajų arba aramajų kalbos. Tas pat, anot kai kurių aiškintojų, galima manyti ir apie patį pasakojimą, kuriame šios giesmės įrėmuotos. Tačiau reikia neišleisti iš minties Luko literatūrinio sugebėjimo. Būdamas gerai susipažinęs su semitizmų kupina Septuaginta, jis pats galėjo pasakojimui duoti semitišką toną. Kas kita su giesmėmis. Jos galėjo būti sukurtos kur kas anksčiau. Lukas tik perdirbo jas savo tikslams. Tęsinys tarp Izraelio — Sandoros Tautos — ir *naujosios* Dievo veiklos Jėzuje yra labai aiškus pirmuosiuose Luko evangelijos skyriuose. Teisusis senukas Simeonas ir senutė pranašė Ona abu laukė Izraelio paguodos (Lk 2, 25.38). Jiedu atpažino savo laukimo išsipildymą kūdikyje Jėzuje (Lk 2,25-35.36-38).

Savo kilme Jėzus yra giliai įsišaknijęs Senajame Testamente. Ryšių tęsinys tarp Jėzaus ir senojo Izraelio labai ryškus genealogijoje — kilmės knygoje (Lk 3,23-38). Luko Jėzaus kilmės knyga yra skirtinga nuo Mato Jėzaus kilmės knygos (Mt 1,1-17). *Evangelija pagal Matą* pabrėžia, kad Jėzus — Mesijas (Kristus) yra Abraomo ir Dovydo palikuonis, kaip buvo Dievo žadėta. *Evangelija pagal Luką* stengiasi iškelti išganymo visuotinumą, todėl ir Jėzaus kilmę veda iki pat Adomo, visų žmonių tėvo. Lukui ir Matui, Jėzaus kilmės knyga yra Dievo staklės istorijo-

je.[209] Luko dėmesys pasaulinei istorijai išryškėja ne tik iš Jėzaus ryšio su Adomu, visų žmonių tėvu, bet ir iš pranašo Izaijo žodžių: "Ir visi žmonės išvys Dievo išgelbėjimą" (Lk 3,6; Iz 40,3-5). Lukas nori, kad jo skaitytojai pripažintų, jog Jėzus Kristus yra *visos žmonijos*, ne vien tik Izraelio, Išganytojas. Jėzaus kilmės knyga Luko evangelijoje yra dirbtinė. Be to, sunku ją suderinti su Mato Jėzaus kilmės knyga.[210] Bet *istorinis* Luko tikslas yra perdėm aiškus: Dievo užmojo ir veiklos staklės pasaulinėje istorijoje pasiekia pilnatvę Jėzaus asmenyje ir tarnyboje.

Žydai Raštų nesuprato. Lukas yra įsitikinęs, kad Dievas veikė savo išrinktosios Tautos, Izraelio, istorijoje. Tačiau Izraelis pateko į Dievo teismą, nes nesistengė suprasti per pranašus apreikštos Dievo valios. Tai įsakmiai liudija Stepono kalba:

> *Jūs, kietasprandžiai, pagonių širdimis ir ausimis! Jūs, kaip ir jūsų protėviai, visuomet priešinatės Šventajai Dvasiai. Argi buvo pranašas, kurio nebūtų persekioję jūsų tėvai? Deja, jie žudydavo pranašaujančius Teisiojo atėjimą. Ir jūs dabar esate jo išdavėjai ir žudikai! Jūs, kurie gavote Įstatymą, tarpininkaujant angelams, bet jo nesilaikėte (Apd 7,51-53).*

Steponas nekaltina nei Mozės Įstatymo, nei jo pažadų, bet žmones, kurie nesistengė į Dievo pažadus įsiklausyti. Pagal Luko teologiją, Dievas panaudojo savo užmojui ir veiklai net savųjų kietasprandį aklumą. Pats nukryžiavimas, įvykdytas "nedorėlių rankomis", buvo "Dievo valios sprendimas ir numatymas" (Apd 2,23). Prisikėlusiojo Kristaus žodžiais: "Argi Mesijas [Kristus] neturėjo viso

---

209 Raymond E. Brown, *The Birth of the Messiah* (Garden City, N.Y.: Doubleday, 1977), p. 57-95.

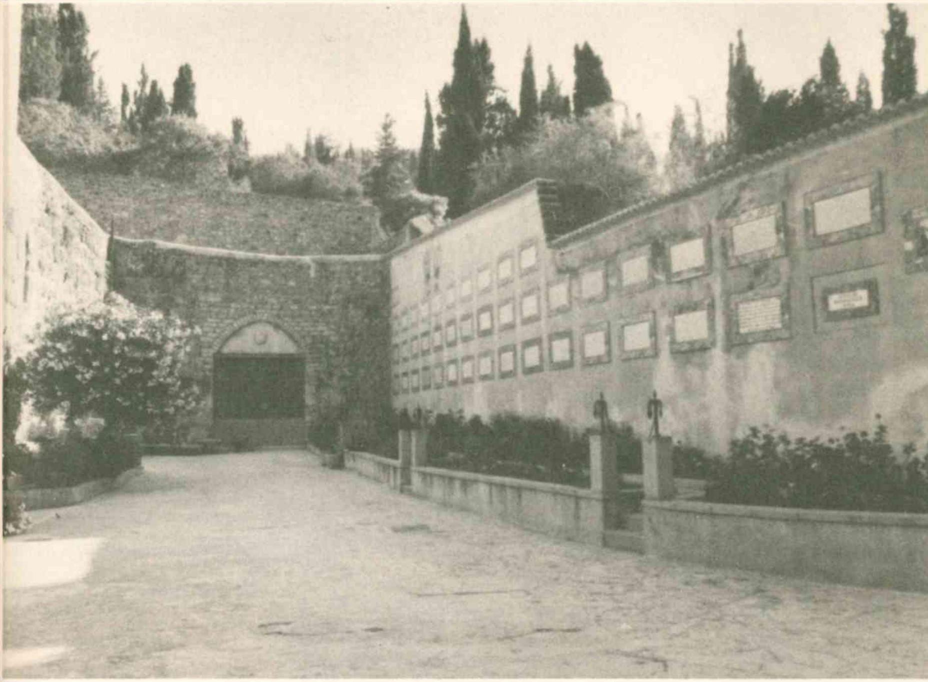
210 *Ten pat*, p. 90-94.

Nazaretas.

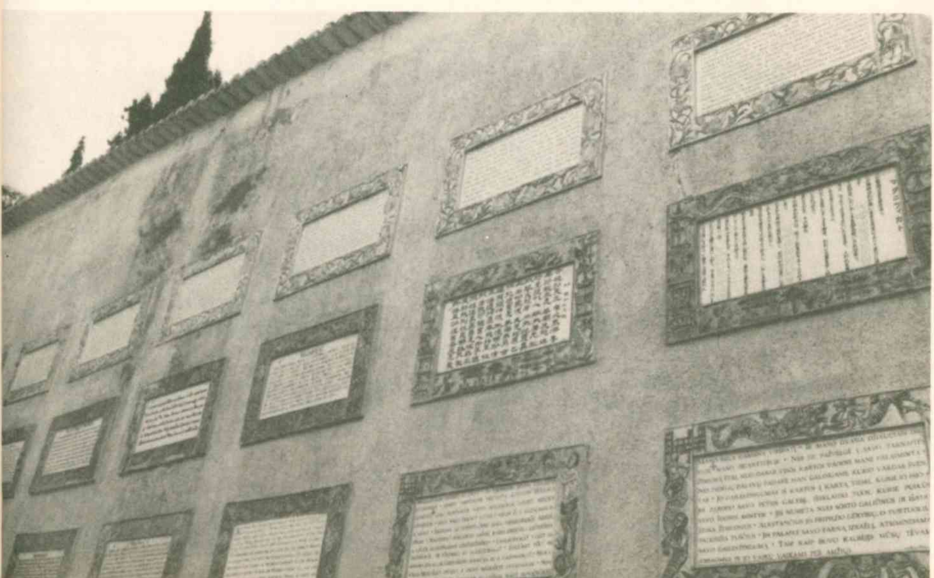
"Angelas Gabrielius buvo Dievo pasiųstas į Galilėjos miestą, kuris vadinasi Nazaretas..." (Lk 2,26).

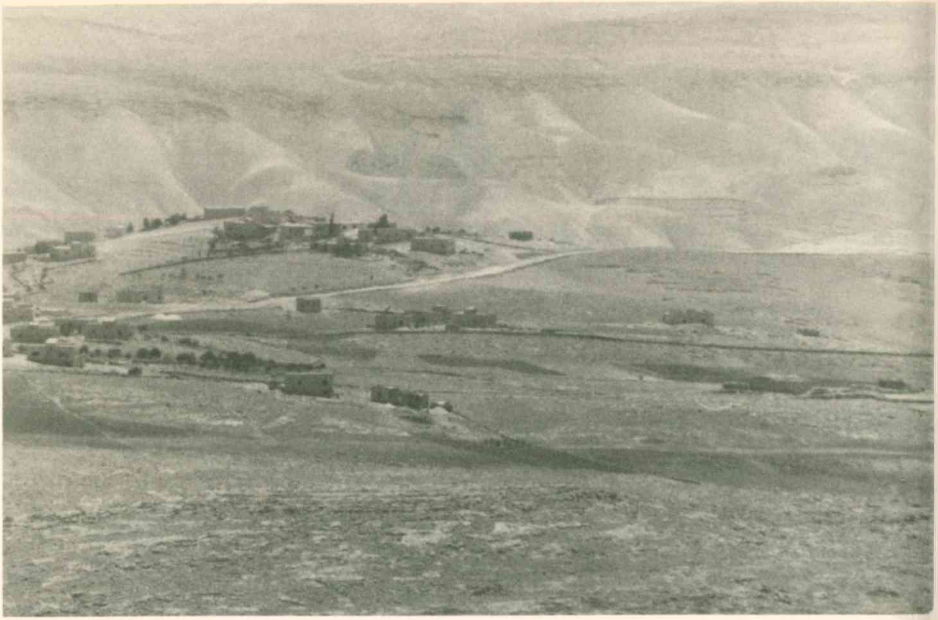

Ain-Kerem miestelis, Jono Krikštytojo gimtinė.

Magnificat tekstai įvairiomis kalbomis — pirmasis iš dešinės — lietuvių kalba. (Žr. Lk 2,47-55).

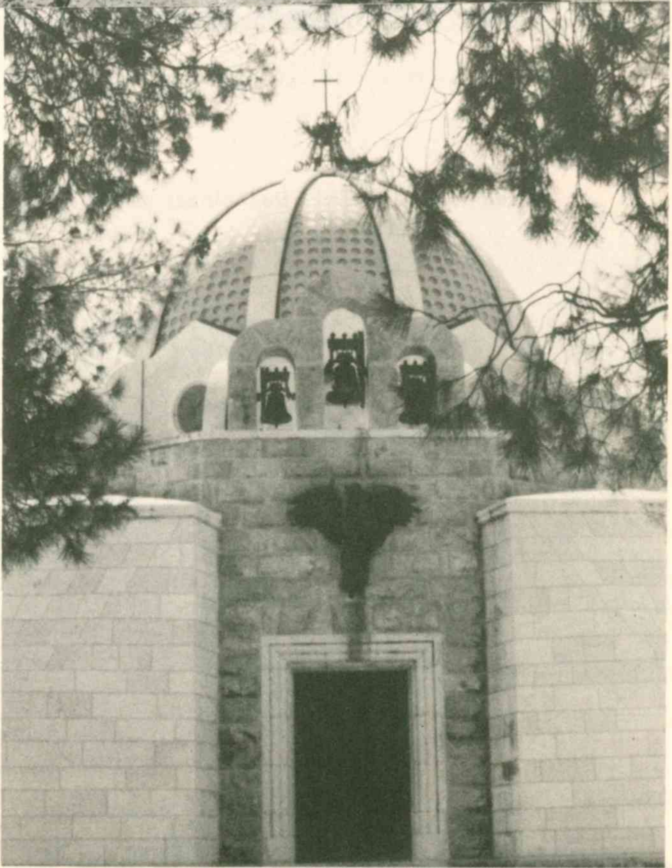
Judėjos dykuma į rytus nuo Betliejaus.

Betliejus — Dovydo miestas, kur Jėzus gimė.
"Taip pat ir Juozapas ėjo iš Galilėjos miesto Nazareto į Judėją, į Dovydo miestą, vadinamą Betliejumi" (Lk 2,4).

Betliejus
iš Piemenėlių
lauko.

Šventovė
Piemenėlių
lauke.

Betanija—Jėzaus draugų Lozoriaus, Mortos ir Marijos gyvenvietė.

Betfagė — iš čia Jėzus iškilmingai įžengė į Jeruzalę kančiai.

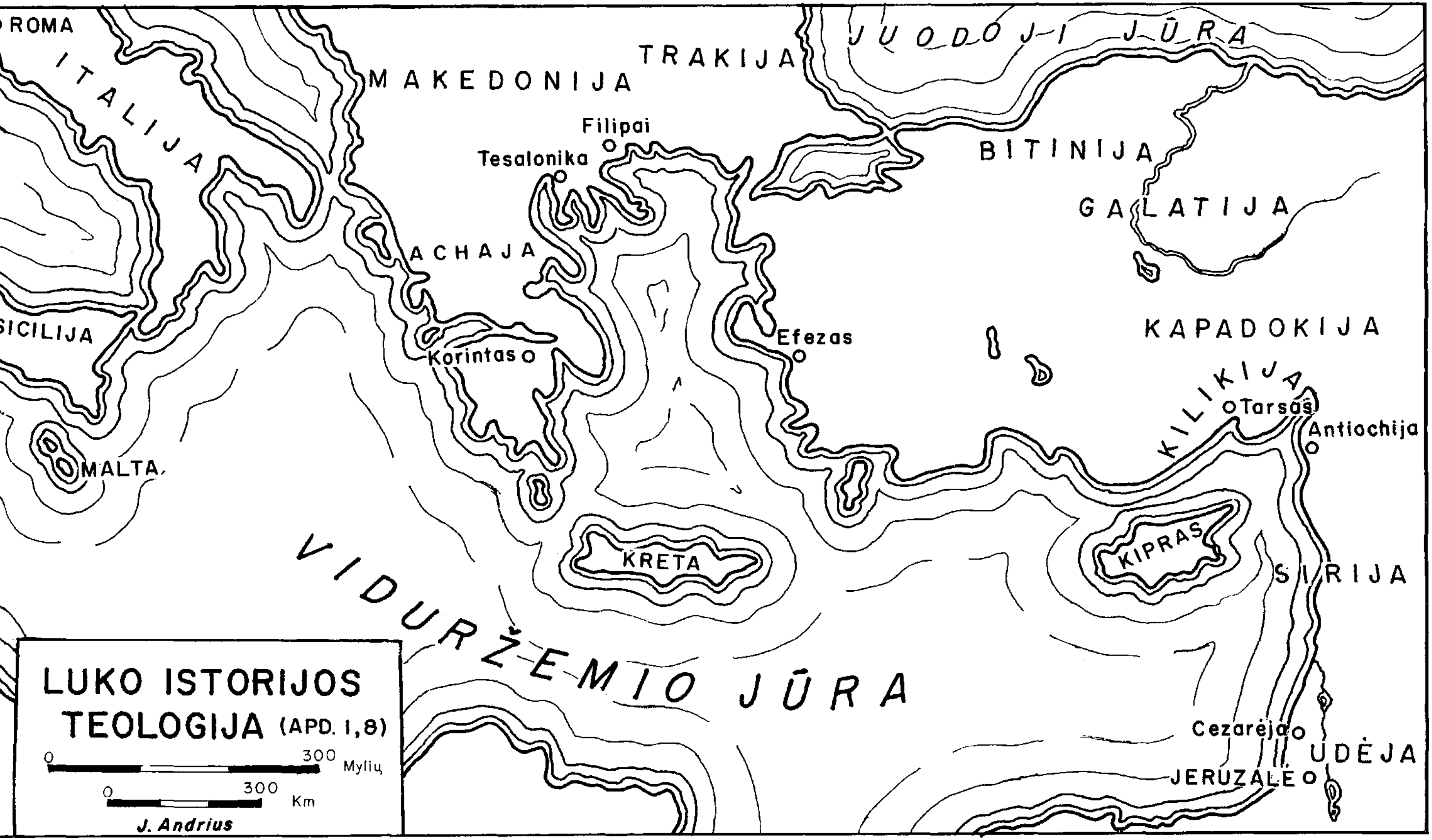

Jeruzalė iš Alyvų kalno.
“Prisiartinęs prie Jeruzalės ir išvydęs miestą, Jėzus verkė...
‘O, kad tu šiandien suprastum, kas tau atneša ramybę’ ”
(Lk 19,41-42).

Stepono vartai Jeruzalėje.

ROMA
ITALIJA
SICILIJA
MALTA
MAKEDONIJA
TRAKIJA
JUODOJI JŪRA
Filipai
Tesalonika
ACHAJA
Korintas
BITINIJA
GALATIJA
KAPADOKIJA
Efezas
KILIKIJA
Tarsas
Antiochija
KRETA
KIPRAS
SIRIJA
VIDURŽEMIO JŪRA
Cezarėja
JUDĖJA
JERUZALĖ
LUKO ISTORIJOS TEOLOGIJA (APD. 1,8)
0 300 Mylių
0 300 Km
J. Andrius

to iškentėti ir įžengti į savo garbę?!" (Lk 24,26). Lukas tęsia:

> *Ir, pradėdamas nuo Mozės, primindamas visus pranašus, jis aiškino jiems, kas visuose Raštuose apie jį pasakyta (Lk 24,27).*

DVASIA IŠLIETA VISAI ŽMONIJAI

Šventoji Dvasia *Evangelijoje pagal Luką* ir *Apaštalų darbuose* yra įsakmi jėga visose Dievo užmojo ir veiklos epochose: paruošime per pranašus, Jėzaus tarnyboje ir Bendrijos apaštalinėje veikloje. Dovydo pranašystė apie Mesiją (Kristų) ir įniršų tautų sąmokslą prieš jį buvo tarta "per Šventąją Dvasią" (Apd 4,25). Izraelio priešiškumas per pranašus apreikštam Dievo žodžiui pagal Steponą buvo pasipriešinimas "Šventajai Dvasiai" (Apd 7, 51).

Dvasia pašventino Jėzų. Šventosios Dvasios jėga veikliai reiškiasi Jėzaus gimimo pasakojime (Lk 1-2). Jonas Krikštytojas bus "kupinas Šventosios Dvasios" (Lk 1,15). "Šventoji Dvasia nužengs" ant Marijos, kad ji pradėtų ir pagimdytų kūdikį (Lk 1,35). Elzbieta "pasidarė kupina Šventosios Dvasios", išgirdusi Marijos pasveikinimą (Lk 1,41). Zacharijas pranašauja, tapęs "kupinas Šventosios Dvasios" (Lk 1,67). Nei Simeonas neatsilieka, "Šventosios Dvasios paragintas", šlovinti Dievą, nes išvydo Jėzuje "išgelbėjimą, kurį Dievas parengė visų tautų akivaizdoje" (Lk 2,26.30-31). Vien Lukas aprašo Dvasios, tarsi balandžio, nusileidimą "*kūnišku* pavidalu" (Lk 3,22) Jėzaus krikšto metu. Jėzaus tarnyba prasideda Dvasios patepimu. Ji palydi Jėzų pasitraukiantį į dykumą (Lk 4,1) ir "Dvasios galybe" jis grįžta iš dykumos ir pradeda veikti Galilėjoje (Lk 4,14). Savo įžanginę kalbą Nazareto sinagogoje Jėzus pradeda pareiškimu "Viešpaties Dvasia su manimi" (Lk 4,18; žr. Iz 61,1-2).

Dvasia įgalino Bendriją. Šventosios Dvasios atėjimas Pirmųjų Sekminių rytą (Apd 2) Lukui yra aiškus ženklas, kad Dievo pažadas per pranašą Joelį išsipildė (Jl 2, 28-32). Dievo Dvasia buvo išlieta visai žmonijai (*kiekvienam kūnui*), ir "kiekvienas, kuris šauksis Viešpaties vardo, bus išgelbėtas" (Apd 2,17.21). *Kiekvienas* — nežiūrint kas jis bebūtų, žydas ar pagonis! Visuotinio išganymo diena arba visuotinė proga būti išganytam štai jau atėjo! Kalbų stebuklą, kurį Lukas aprašo (Apd 2,5-11), reikia sugretinti su žydijos pasakojimu apie nuostabųjį Dievo galybės apreiškimą ant Sinajaus kalno Mozės Įstatymo davimo metu. Tuomet ant kalno švytravo septyniasdešimt ugnies liežuvių, kurie vaizdavo skirtingas tautų kalbas. Mozės Įstatymas liko tik Izraelyje, nes jo šviesa retai kada prasiverždavo į pagonių tarpą. O dabar, Naujajame Amžiuje, Lukas savo skaitytojams skelbia, kad Dievo užmojis ir veikla pasiekė savo visuotinį tikslą. Visi — ir žydai, ir pagonys — yra Dievo paženklinti Dvasios galybe. Be to, teismo sprendimas, kuriuo Dievas kadaise nubaudė Babelio bokšto statytojus (Pr 11,1-9), yra atšauktas. Tuomet žmonija skirtingomis kalbomis pasidalino į priešiškas tautas, o dabar, Dvasios galia, jai vėl suteikiama bendra kalba. Ši bendros kalbos dovana paruošia žmoniją išgirsti išganingąją Evangeliją.[211]

Šventosios Dvasios jėga įgalino pirminę krikščionių bendriją Jeruzalėje imtis savo apaštalinės misijos. Žydiškų įstaigų persekiojami ir draudžiami, mokiniai vis vien skelbė Dievo žodį, nes Šventoji Dvasia davė jiems drąsos (Apd 4,31; 5,9). Jeruzalės Jėzaus mokinių bendrija išsirinko diakonais vyrus, kurie turėjo gerą vardą ir buvo "pilni Dvasios" ir išminties (Apd 6,3). Diakonas Stepo-

---

[211] E. Hänchen, *Acts of the Apostles* (Philadelphia: Westminster, 1971), p. 166-175.

nas mirtimi paliudijo Dievo užmojį ir veiklą Jėzuje, nes buvo "kupinas Šventosios Dvasios" (Apd 7,55). Evangelijos skelbimas tarp samariečių — pusiau žydų (Apd 8, 17) ir Kornelijaus šeimai — pagonims (Apd 10,44) buvo pavirtintas Dvasios nužengimu. Simonas, Samarijos burtininkas, norėjo Dvasios galybę sau nusipirkti (Apd 8, 18).[212] Šventosios Dvasios dovana užantspaudavo Apaštalo Pauliaus atsivertimą Damaske (Apd 9,17). Šventosios Dvasios nurodymu, Antiochijos krikščionių bendrija skyrė "Barnabą ir Saulių [Paulių]" pagonių misijoms ir išsiuntė juos, "uždėję ant jų rankas" (Apd 13,3). Šventoji Dvasia nurodė ir apaštalų keliaraštį (Apd 13,4; 16,7; 19, 21), ir asmenis, kurie rūpintųsi naujomis bendrijomis (Apd 20,28). Pagal Luką ir angelai kada-ne-kada pagelbsti (Apd 8,26; 10,3; 12,7; 27,23). Bet Šventoji Dvasia yra pagrindinis veikėjas Dievo užmojui Bendrijos Amžiuje įgyvendinti.

BENDRIJOS MISIJA VISAM PASAULIUI

Evangelijoje pagal Luką ir *Apaštalų darbų* knygoje Jėzus yra visos žmonijos Išganytojas.[213] Senukas Simeonas, laukęs Izraelio paguodos, paimdamas į rankas Šventyklon atneštą kūdikį Jėzų, šlovino Dievą ir meldėsi:

> *Dabar gali, Valdove, kaip buvai žadėjęs, leisti savo tarnui ramiai iškeliauti, nes mano akys išvydo Tavo išgelbėjimą, kurį Tu parengei* visų tautų *akivaizdoje:* šviesą pagonims apšviesti *ir tavosios Izraelio tautos garbę (Lk 2,25-32).*

Pats Jėzus, klausiamas "Viešpatie, gal tu šiuo metu atkursi Izraelio karalystę?", atsakė:

---

212 Iš čia kilo žodis *simonija* — dvasinės galios pirkimas už pinigus.

213 Lukas išverčia hebrajiškąjį Jėzaus vardą *Yešua* į graikų kalbą — *Soter*, arba *Išganytojas*.

Ne jūsų reikalas žinoti laiką ir metą, kuriuos Tėvas nustatė savo nuožiūra. Kai ant jūsų nužengs Šventoji Dvasia, jūs gausite jos galybės ir tapsite mano liudytojai *Jeruzalėje ir visoje Judėjoje bei Samarijoje ir* lig pat žemės pakraščių *(Apd 1,7-8)*.

Šviesa pagonims. Jau Senasis Testamentas kalba apie Izraelio misiją būti šviesa pagonims (Iz 42,6; 49,6). *Evangelijoje pagal Luką*, Simeonas, laikydamas rankose kūdikį Jėzų, skelbė, kad per jį Izraelio misija taps tikrove. Ir pranašo Izaijo žodžiai siejami su Jono Krikštytojo tarnyba (Lk 3,4-6). Jonas paruošė kelią tam, kuriame *visi žmonės* "išvys Dievo išgelbėjimą" (Lk 3,6). Dar prieš Jėzui pradedant savo viešąją veiklą, Lukas skaitytojus užtikrina, kad *Dievo* užmoju Jėzaus atnešama *palaima* yra skirta *visai žmonijai.* Dievo malonė nesiriboja vien tik žydija, bet pradeda reikštis visose tautose. Ir angelai garbino Dievą, giedodami: "Garbė Dievui aukštybėse, o *žemėje gerumas žmonėms*" (Lk 2,14). *Dievo gerumas* teikiamas visiems, kurie tik atliepia tikėjimu. Ne žydiška kilmė atveria žmogui duris į Dievo gerumą, o tikėjimas.

Lukas aprašo minias žmonių, kurie veržėsi pas Joną krikštytis (Lk 3,7-10). Jų tarpe dvi grupės krinta jam į akis: muitininkai ir kariai (Lk 3,12-14). Žydai juos laikė visuomenės atmatomis. Muitininkai — tai žydų tautos išdavikai, nes tarnavo Romos valdžiai ir engė savo tautą. O kareiviai, eidami pareigas net subatos dieną, laužė Mozės Įstatymą. Roma buvo atleidusi žydus nuo karinės tarnybos. Todėl kas ją savanoriškai pasirinkdavo, paniekinęs savo religines pareigas, netekdavo teisės būti Sandoros Tautos nariu. Aprašydamas prie Jono besiveržiančias minias, Lukas pabrėžia, kad kitų paniekintieji ir nusikaltėliais laikomi žmonės ėjo pas Joną krikštytis ir klausinėjo: "Ką mums daryti?" (Lk 3,12.14). Dar Jėzui nė nepradė-

jus savo veiklos, Lukas jau atkreipia dėmesį į nuostabųjį Dievo gailestingumą. Luko evangelijoje Dievas per Kristų ieško net ir tų, kuriuos žmonės atstumia. Jis priima visus, ypač tuos, kurie žino savo menkumą, jaučiasi esą bėdoje ir dvasiniam skurde.

Evangelija — Geroji Naujiena atstumtiesiems. Dievo rūpestis tais, kuriuos žmonės atstumia, išryškinamas grėsme išdidžios širdies žmonėms ir galiūnams. Ši tema itin ryški Jėzaus gimimo pasakojime:

Jis parodo savo rankos galybę
ir išsklaido išdidžios širdies žmones.
Jis numeta galiūnus nuo sostų
ir išaukština mažuosius.
Alkstančius gėrybėmis apdovanoja,
turtuolius tuščiomis paleidžia (Lk 1,51-53).

Programinio Jėzaus pamokslo Nazareto sinagogoje pagrindinė tema yra įsakmus teigimas, kad "Viešpaties Dvasia su manimi [Jėzumi], nes jis patepė mane, kad neščiau gerąją naujieną *vargdieniams*" (Lk 4,18). *Vargdieniai* yra nuolatinis Luko evangelijos aidas. *Evangelijoje pagal Matą* "vargdieniai" vadinami palaimintais trečiuoju asmeniu, žydijai įprasta religine formule (Mt 5,3). O Luko evangelijoj: "Palaiminti *jūs*, vargdieniai" (Lk 6, 20). Dievo Karalystės pokylio palyginime tik Lukas terašo: "vargšai, paliegėliai, akli ir luoši" (Lk 14,21) buvo jon atvesti, pakviestiesiems ėmus atsikalbinėti (Lk 14, 17-21). Lukui Evangelija — Geroji Naujiena — yra Dievo kvietimas žmogui. Ja Dievas kviečia dalyvauti Atbaigos Amžiaus džiaugsme. Žydai, kuriems šis pakvietimas buvo apreikštas Senajame Testamente, atsisakė ateiti į karalystės pokylį. Tad dabar kvietimas — Evangelija — skelbiamas atmestiesiems, nes išrinktieji jį paniekino. Luko evangelija kalba apie kvailą turtuolį, visą amžių kro-

vusį turtus (Lk 12,13-21) ir galop nusipelnusį kančią ir elgetą Lozorių, nieko neturėjusį ir susilaukusį didžiausios paguodos (Lk 16,19-31).

Lukas (ir Matas) aprašo Joną Krikštytoją, siunčiantį du iš savo mokinių pas Jėzų paklausti: "Ar tu esi tas, kuris turi ateiti, ar mums laukti kito?" (Lk 7,19; Mt 11, 2-3). Jėzus atsako, rodydamas į pagydytuosius ir į vargdienius, kuriems skelbiama Geroji Naujiena (Lk 7,22; Mt 11,4-5). Tačiau tik Lukas šią temą plačiau išvysto. Jis mėgsta šią temą išryškinti, savitai nudažydamas visiems evangelistams bendrą medžiagą. Pavyzdžiu galime imti Mato ir Morkaus pasakojimą apie moterį, patepusią Jėzų laidotuvėms jo viešosios veiklos pabaigoje (Mt 26,6-13; Mk 14,3-9). Čia rašoma, kad mokiniai erzinosi dėl eikvojamo aliejaus, kurį pardavus, būtų galima vargšus sušelpti (Mt 26,8-9; Mk 14,4-5). Mato ir Morkaus evangelijose Jėzus atsako: "Vargšų jūs visuomet turite savo tarpe, o mane — ne visuomet" (Mt 26,11; Mk 14,7). Lukas, tačiau, visą dėmesį sutelkia į atgailojančią nusidėjėlę (Lk 7,36-50). Žmonių pasmerkta nusidėjėlė ateina pas Jėzų, kuris priima atstumtuosius. Jis jos nesmerkia, o atleidžia jai nuodėmes ir dar užtikrina: "Tavo tikėjimas išgelbėjo tave. Eik sau rami!" (Lk 7,48-50). Lukas visiškai neužsimena apie Jėzaus patepimą laidotuvėms. Pasakojimo centre yra nuodėmių atleidimas, teikiamas, žydų nuomone, *atmestinam* asmeniui. Pasakojimo aplinkybės tai dar labiau išryškina, nes ir pats Jėzus laikomas atmestinu! Prieš pat šios atgailojančios nusidėjėlės istoriją, Jėzus save lygina su Jonu Krikštytoju. Jonas "nevalgė duonos, negėrė vyno", ir žmonės sakė, kad "jis demono apsėstas" (Lk 7,33). Jėzus "valgo ir geria" — tad žmonės jį "rijūnu ir vyno gėrėju, muitininkų ir nusidėjėlių bičiuliu" vadina (Lk 7,34).

Ta pati tema ryški ir Lukui savitame pasakojime apie muitininką Zachiejų (Lk 19,1-10). Ir čia Jėzus neima į galvą žydų apeiginės švaros nuostatų, pats pasisiūlydamas ateiti pietų į muitininko Zachiejaus namus (Lk 19,5). Ir jam Jėzus užtikrina: "Į šiuos namus šiandien atėjo išganymas" (Lk 19,9). Lukas baigia pasakojimą Jėzaus žodžiais, išreiškiančiais jo veiklos tikslą: "Žmogaus Sūnus atėjo ieškoti ir gelbėti, kas buvo pražuvę" (Lk 19, 10).

Dievo rūpestis atstumtaisiais. Evangelijoje pagal Luką Dievas ne tik priima pas jį grįžtančius ir jiems atleidžia, bet ir eina ieškoti to, "kas buvo pražuvę". Dievui nesvarbu, ar tai būtų žydai, atsiskyrę nuo Sandoros Tautos, ar pagonys, kurie niekuomet jai nepriklausė. Lukas išreiškia šį visuotinį Dievo gailestingumą Jėzaus žodžiais ir darbais. Pavyzdžiui, evangelistas surikiuoja tris Jėzaus palyginimus, kurie nupiešia Dievo rūpestį į bėdą patekusiu žmogumi. Dievo gerumas sužėri palyginime apie paklydusią avį (Lk 15,1-7), apie pamestą drachmą (Lk 15,8-10) ir, galop, apie sūnų palaidūną (Lk 15,11-32). Du iš šių palyginimų — apie drachmą ir sūnų — yra Lukui saviti. Kiti evangelistai jų nemini. Paklydusios avies palyginimas yra ir Mato evangelijoj (Mt 18,12-14). Tikriausiai Lukas ir Matas abu pasinaudojo *Q* medžiaga, bet Lukas ją praturtino, dar labiau išryškindamas Dievo gailestingumo temą.

Luko evangelijoje visi trys palyginimai žėri vienu savitu bruožu: *radėjo džiaugsmu.* Piemuo su džiaugsmu parsineša atrastą avį; moteris džiaugsmingai pasakojasi kaimynėm, kad rado pinigą; o tėvas, sulaukęs sūnaus, kelia džiaugsmo puotą. Šiuo dėmesio perkėlimu nuo radinio į radėją, Lukas palyginimams duoda naują centrą. Dievas negali neieškoti to, kas jam priklauso, nė nesi-

džiaugti radęs. Palyginimas apie džiūgaujantį tėvą[214] yra sudėtingesnis tuo, kad antroje dalyje irzlus vyresnysis palaidūno brolis iš pavydo "supyko ir nenorėjo eiti namo" (Lk 15,28). Jis paklydėlio net broliu nenori vadinti! Apie jį kalba taip: "šitas tavo sūnus, prarijęs tavo turtą su kekšėmis. . ." (Lk 15,30). Šiuo nepatenkintu vyresniuoju sūnumi įvaizdinami Dievo gerumo bei atlaidumo kritikai. Jie nejautrūs, neatlaidūs, sukiautėję ir tik savimi susirūpinę. Ta pati mintis jau buvo išreikšta pasakojime apie atgailojančią nusidėjėlę (Lk 7,36-50). Čia fariziejai piktinosi, kad Jėzus net prisileidžia tokią moterį prie savęs! Luko Evangelijoje Jėzus apreiškia Dievo gerumą, kuris ieško benamių ir atstumtųjų. Dievo gerumas prieinamas kiekvienam, kuris žino esąs bėdoje ir atliepia Dievo gerumui tikėjimu.

Atstumtieji imlūs Dievo malonei. Pagonių imlumas Dievo gerumui išryškinamas dviem pavyzdžiais. Abu jie užbaigia programinę Jėzaus kalbą Nazareto sinagogoje (Lk 4,25-27). Izraelyje pranašo Elijo dienomis, kai dangus trejus metus ir šešis mėnesius buvo uždarytas ir baisus badas ištiko visą kraštą, tik pagonė sidonietė buvo stebuklingai pamaitinta. Panašiai pranašo Eliziejaus laikais iš daugelio raupsuotųjų tik siras Naamanas tebuvo pagydytas. Lukui svarbu pabrėžti, kad tik pagonė sidonietė ir pagonis siras tebuvo imlūs Dievo malonei ir gerumui. O tuo tarpu Izraelyje Dievo malonė ir gerumas nepažadino tikėjimo atsako. Todėl Dievas ir kreipėsi į atstumtuosius pagonis.

Lukas, aprašydamas septyniasdešimt dviejų mokinių pasiuntinybę, numato ir Bendrijos misiją pagonims (Lk

---

[214] Žr. autoriaus straipsnį "The Parable of the Forgiving Father" C. Luke Salm knygoje: *Readings in Biblical Morality* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1967), p. 104-108.

10,1-15). Šios misijos aprašymas yra Lukui savitas. Morkus, vienas iš Luko šaltinių, tekalba tik apie Dvylikos siuntimą į Izraelio (apylinkės) kaimus (Mk 6,7-13). Matas, irgi naudodamasis Morkumi, tik Dvylikos misiją Izraeliui plačiau teaprašo (Mt 9,35-10,16). Lukas gi Dvylikos siuntimu įvaizdina įžanginę Evangelijos — Gerosios Naujienos pasiuntinybę Izraeliui, o septyniasdešimt dviejų mokinių siuntimu — Evangelijos pasiuntinybę visoms tautoms. Ši skelbimo eiga ryškiau aprašoma *Apaštalų darbų* knygoje. Paulius ir Barnabas Pizidijos Antiochijoje susidūrė su žydų bendrijos priešiškumu Evangelijai — Gerajai Naujienai. Priešiškumas neužilgo virto persekiojimu. Apaštalų atoveikis į persekiojimą padeda Lukui parodyti Evangelijos skelbimo eigą:

> *Tuomet Paulius ir Barnabas ryžtingai pasakė: "Pirmiausia* jums [*žydams*] *turėjo būti skelbiamas Dievo žodis* [*Evangelija*], *bet kadangi* jūs *jį atmetate ir patys laikote save nevertais amžinojo gyvenimo, tai mes kreipiamės į pagonis. Taip mums liepė Viešpats: 'Paskyriau tave, kad būtum šviesa pagonims, kad gelbėtum juos iki pat žemės pakraščių'" (Apd 13, 46-47).*

Supratimas, kad Geroji Naujiena pirmoje eilėje turėjo prašnekinti žydus ir tik po to pagonis, nėra savita Lukui. Šia įžvalga vadovavosi Tautų apaštalas Paulius: "Aš nesigėdiju Evangelijos, nes ji yra Dievo galybė išgelbėti kiekvienam tikinčiajam, *pirma žydui, paskui graikui* [t.y. pagoniui]" (Rom 1,16). Tačiau Lukui būdinga šio dėsnio aiškus išreiškimas.

Eikite į visas tautas (Apd 1,8). Kaip jau buvo minėta, Lukas pradeda Jėzaus tarnybos aprašymą jo programine kalba Nazarete (Lk 4,16-30). Ir *Apaštalų darbų* knygoje randame kalbą, kuria prisikėlęs Kristus savo moki-

niams apreiškia veiklos programą, vykdytiną Šventosios Dvasios pagalba (Apd 1,4-8). Gavę Šventąją Dvasią, mokiniai, vadinami *apaštalais*, tampa *siųstaisiais* liudyti Jėzaus Kristaus Evangeliją pirma Jeruzalėje, paskui Judėjoje bei visoje Samarijoje ir pagaliau lig pat žemės pakraščių (Apd 1,8). Ir *Apaštalų darbuose* Jeruzalė Lukui yra esminės svarbos vieta Apreiškimo ir Išganymo istorijoje. Iš čia Evangelijos liudijimas pradeda spinduliuoti. Sekant Jėzaus nurodymu, apaštalai pirmiausia prašnekina Judėjos žydus. Paskui jie kreipiasi į samariečius,[215] kurie, nors atskilę nuo Dievo Tautos, bet dalinosi su ja tuo pačiu tikėjimo kraičiu. Galop, Evangelijos skelbimas išsiveržė iš Palestinos ribų ir nubangavo "lig pat žemės pakraščių" (Apd 1,8).

Lukas nesitenkina vien nurodyti apaštalų veiklos programines gaires. Jis nori parodyti Evangelijos kelią į platųjį pasaulį. Pirmieji *Apaštalų darbų* skyriai vaizdžiai atpasakoja, kaip apaštalai skelbia Gerąją Naujieną Jeruzalėje. Pradžioje jų skelbimas labai sėkmingas: "...ir tą [Sekminių] dieną prisidėjo prie jų apie trys tūkstančiai" (Apd 2,41). Bet netrukus pasirodo stiprus pasipriešinimas. Apaštalai kalinami, tardomi, grasinami *nemokyti* Jėzaus vardu (Apd 4,17-22); jie nuplakdinami ir draudžiami *kalbėti* Jėzaus vardu. (Apd 5,40). Tačiau jie nesiliauja skelbę Evangelijos Jeruzalėje. Po Stepono mirties (Apd 7,1-53) žydijos vadai jau nebepakenčia žydų krikš-

---

[215] Samariečiai buvo semitų grupė, kuri drauge su žydais gerbė Mozės Įstatymą (Torą) kaip Dievo žodį. Būdami mišrios kilmės, jie buvo nepriimtini žydams. Jų Pentateuchas yra šiek tiek skirtingas nuo žydiškojo. Jėzaus laikais svarbiausias skirtumas tarp samariečių ir žydų buvo Šventyklos vieta. Samariečiai garbino Garizimo kalne, ne Jeruzalėje. Garizimo kalne jie buvo pasistatę šventyklą ir turėjo savo kunigiją. Samarija buvo lyg sala žydų krašte. Nūdien samariečiai yra išlikę dviejose vietose: Nablus miesto pakraštyje Garizimo kalno pašlaitėje ir Holon mieste. Abu telkiniai turi apie 400 asmenų.

čionių bendrijos savo pašonėje. Savo kalboje Steponas kaltino savo tautiečius niekuomet nenorėjus priimti Dievo pasiuntinių:

> *"Argi buvo pranašas, kurio nebūtų persekioję jūsų tėvai? Deja, jie žudydavo pranašaujančius Teisiojo atėjimą. Ir jūs dabar esate jo [Jėzaus Kristaus] išdavėjai ir žudikai" (Apd 7,51-52).*

Pagal Luko *Apaštalų darbus* žydų vadai į Stepono kaltinimą atsakė persekiojimu. Todėl "visi [Stepono bendradarbiai], išskyrus apaštalus, išsisklaidė Judėjos ir Samarijos apylinkėse" (Apd 8,1).

Luko teologinėje istorijos perspektyvoje mokinių išsisklaidymas kaip tik buvo Evangelijos plitimo naudai: iš Jeruzalės, Apreiškimo ir Išganymo centro, ji paplito po pasaulį. Bet nors mokiniai ir buvo išsklaidyti, Lukas pasakoja apie apaštalų veiklą Jeruzalėje iki pat Pauliaus suėmimo (Apd 21,17-27). Atrodo, kad Jeruzalė ir toliau liko krikščionių centru, net ir išsklaidytiems mokiniams (Apd 8,14.25). Persekiojimo ir išsklaidymo tiesiogiai paliesti buvo ne Dvylika, o mokiniai, kuriuos Lukas vadina helenistais.[216] Jie visi turi graikiškus vardus: Steponas, Pilypas, Prochoras, Nikanoras, Timonas, Parmenas ir Nikalojus.[217] Pirminėje Bendrijoje jie turėjo *diakono* —

---

[216] *Helenistai*, bendra prasme, buvo graikiškai kalbantieji žydai. Lukas šiuo vardu vadina graikų kalbą vartojančius žydus krikščionis. Žr. Apd 6,1: "Tomis dienomis, mokinių skaičiui augant, *graikiškai kalbančiųjų* tarpe kilo nepasitenkinimas vietiniais žydais, esą, kasdieniame aptarnavime būdavo aplenkiamos jų našlės".

[217] Lietuviškajame NT jis vadinamas "Mikalojumi". Šiuo vardu Senasis Testamentas vadina vieną iš arkangelų: "Mi-ha-El" — "Kas (yra) kaip Dievas?" Nikalojus yra graikiškas vardas ir reiškia "Tautos pergalė". Šiuo vardu Lukas vadina vieną iš pirmųjų diakonų Jeruzalės krikščionių bendrijoje. Žr. *Naujasis Testamentas* (London: The British & Foreign Bible Society, 1961), Apd 6,5. Liet. Mikalojus kilęs iš gr. Nicolaos (lot. Nicolaus, rus. Nicolaj, Mikolaj).

tarno arba *padėjėjo* vaidmenį (Apd 6,2-3). Pagal Luką, diakonų uždavinys buvo "tarnauti prie stalų" (Apd 6,2), t.y. rūpintis buitiniais Bendrijos poreikiais. Tas pats Lukas rašo ir apie diakonų dalyvavimą Dievo žodžio skelbime. Tai itin ryšku Stepono (Apd 6,8-7,54) ir Pilypo veikloje (Apd 8).

Lukas, pasinaudodamas medžiaga apie Bendrijos pradžią iš tikėjimo kraičio, įamžino keletą gilių pirminės Bendrijos išgyvenimų:

1. Bendrijos pasidalinimas į žydų krikščionių ir pagonių krikščionių grupes nekilo iš kivirčo, bet buvo Dievo užmojo ir pačių krikščionių susitarimo padarinys.

2. Evangelijos — Gerosios Naujienos skelbimas samariečiams ir pagonims vyko su visišku Jeruzalės žydiškosios krikščionių bendrijos pritarimu.

3. Stepono nukankinimas Dievo Apvaizdos plane suvedė Saulių (Paulių)[218] su Evangelija ir paruošė jį Tautų apaštalo uždaviniui (Apd 7,58; 8,1).

Apaštalas Paulius pats save apibūdino buvęs Dievo Bendrijos persekiotojas (Gal 1,13). *Apaštalų darbuose* Paulius yra Dievo gerumo ir malonės jėgos simbolis. Persekiotojas Saulius, Bendrijos naikintojas, tampa uolus Evangelijos skelbėjas ir net Tautų apaštalas! "Saulius stengėsi išnaikinti Bendriją, naršydamas po namus, suiminėdamas vyrus ir moteris ir siųsdamas juos į kalėjimą. Tuo tarpu išblaškytieji keliaudami skelbė džiaugsmingąją naujieną" (Apd 8,3-4). Pasakojimas žėri nuostaba: net istorinis žmonių priešiškumas pasitarnauja Dievo užmojui ir veiklai per Kristų! (Apd 8,4).

---

[218] "Paulius" buvo antrasis — romėniškas — vardas, kuris reiškia "Mažasis", o "Saulius" — hebrajiškasis vardas, kuris reiškia "Išprašytasis" (?). Taigi Apaštalas buvo dvivardis: Saulius Paulius.

Evangelijos plitimas. Aprašydamas Pirmąsias Sekmines, Lukas jau žvelgia į ateitį, kada Evangelijos skelbimas banguote nubanguos lig pat žemės pakraščių. Tai ryšku iš jo naudojamų įvaizdžių: ugnies liežuviai ir minia įvairių tautų žmonių (Apd 2,3.9-11). Dievo Dvasia vaizduojama ugnimi, kuri uždega istoriją Dievo užmoju ir veikla. Šis Dievo užmojis apima visą žmoniją. Lukas visuotinumą įvaizdina sąrašu kraštų, iš kurių buvo atvykę maldininkai Sekminių šventės švęsti. Graikiškasis Apd 2, 5 tekstas yra turtingesnis už lietuviškąjį vertimą. Jame skaitome: "Jeruzalėje gi buvojo žydai [bei] maldingi žmonės *iš kiekvienos tautos po dangumi.*"[219] Pasak Luko, šie įvairių tautų žmonės priklauso trim paskirom grupėm:

1. Žydai, kurie buvo išsiblaškę svetur ir dabar grįžę Sekminių švęsti.
2. Pagonys, kurie priimdami apipiaustymą, buvo tapę *prozelitais*[220] — Sandoros Tautos nariais.
3. Maldingi pagonys, kurie, būdami palankūs žydų religijai, buvo atvykę dalyvauti žydų šventėje.

Šių trijų grupių dėka, Lukas išryškina Evangelijos — Gerosios Naujienos visuotinumą. Netrukus ir visa žmonija turės progos ją išgirsti, nes visos žmonijos atstovai *jau* patyrė jos jėgą. Kalbų stebuklas ne tik pripildė juos nuostaba, bet ir apreiškė jiems Evangelijos galią prašnekinti visas tautas:

> "*Mes [žydai, prozelitai, maldingi pagonys] visi girdime juos [apaštalus ir Jėzaus mokinius] skelbiant*

---

219 Tuo tarpu lietuviškasis vertimas tesako: "Jeruzalėje gyveno maldingų žmonių iš įvairių tautų".

220 "Prozelitai" — ne žydų kilmės tikintieji, priėmę žydų religiją. Jų tarpe buvo ir tikri prozelitai — "teisumo prozelitai" — ir "žydų bičiuliai". Tikrieji prozelitai įsiliedavo į žydų tautą, priimdami apipiaustymą. Tuo tarpu žydų bičiuliai likdavo neįsilieję į žydų tautą.

įstabius Dievo darbus mūsų kalbomis." Visi be galo stebėjosi ir, nieko nesuprasdami, klausinėjo: "Ką tai reiškia?" (Apd 2,11-12).

Luko teologinėje istorijos sampratoje dviem dalykam skiriama daug dėmesio: visuotinei Bendrijos misijai ir nuostabiai šios misijos pažangai. Evangelija—Geroji Naujiena apie *Dievo gerumą* (Lk 2,14) istorijoje—pirmiausia paskelbiama minioms (Apd 2,4-41) Jeruzalėje, ypač Šventykloje, pačiame žydų religijos centre (Apd 3,11-26), ir prieš Sinedriją, aukščiausiąjį žydų teismą (Apd 5,27-32). Pirmasis Bendrijos persekiojimas ir krikščionių helenistų išsklaidymas duoda progos diakonui Pilypui skelbti Evangeliją Samarijoje. "Minios vieningai klausėsi Pilypo žodžių..., didelis džiaugsmas pasklido po tą miestą" (Apd 8,4-8). Pirminė Bendrija Jeruzalėje buvo vien žydiška. Savo elgesiu samariečių atžvilgiu ji iš esmės skyrėsi nuo kitų žydų. Užuot stačiusi aplink save sienas bei tvėrusi tvoras, ji ėmė statyti tiltus tarp savęs ir samariečių bei kitataučių. Šis pirminei Bendrijai (ir aplamai krikščionybei) būdingas bruožas dar labiau išryškėja Luko pasakojime apie etiopiečio eunucho atsivertimą (Apd 8,26-40). Evangelija pradeda veržtis ateitin, prašnekindama Dievo gerumu pagonijos pasaulį.

Apaštalų darbai eunuchą vadina Etiopijos karalienės, arba Kandakės,[221] dvariškiu, viso jos iždo valdytoju (Apd 8,27). *Eunucho* titulu tais laikais buvo paženklinami ne tik eunuchai fizine prasme, bet ir karalių dvaro didžiūnai bei tarnautojai. Etiopietis eunuchas ir bus buvęs vienas iš Kandakės dvaro didžiūnų. Pagal Mozės Įstatymą joks fizinis eunuchas neturėjo teisės dalyvauti Izraelio Dievo garbinimo apeigose (Įst 23,1). Matyt, šis Etiopijos di-

---

221 "Kandakė" buvo Etiopijos valdovių titulas, kaip "faraonas" — Egipto valdovų, "kaizeris" — Vokietijos, o "caras" — Rusijos.

džiūnas jau buvo susipažinęs su Raštais, nes "buvo atvykęs į Jeruzalę pasimelsti, o dabar keliavo namo ir, sėdėdamas savo vežime, skaitė pranašą Izaiją" (Apd 8,27-28). Knygos skyrius buvo apie Kenčiantį Tarną (Iz 52,13-53, 12). Pilypas, paprašytas lipti į vežimą, pradėjo nuo to skyriaus ir paskelbė jam Jėzų, kuriame išsipildė Izaijo pranašystė apie Kenčiantį Tarną (Apd 8,33-35). Luko pasakojimas apie Etiopijos didžiūną sklidinas nuostabą keliančiais sutapimais. Nėra abejonės, kad jis gimė helenistų (graikiškai kalbančių žydų) krikščionių tarpe. Pasakojimas ne tik meistriškai atliekamas, bet drauge reikšmingas Luko teologijai. Juo skaitytojas paruošiamas Evangelijos žygiui į pagonių tarpą. Misija pagonims prasideda šimtininko Kornelijaus krikštu (Apd 10,1-48).

Pasakojimas apie romėnų karininką Kornelijų ir jo gimines bei artimuosius bičiulius Lukui itin svarbus. Jis užima *Apaštalų darbų* knygos du skyrius (Apd 10-11). Jo reikšmė didelė ne vien dėl to, kad Evangelija prašnekina *gryną pagonį* ir randa jame tikėjimo atsaką, bet ir dėl to, kad *ypatingu Dievo nurodymu* pagonys yra priimami į Jėzaus sekėjų Bendriją be perėjimo į žydų tikėjimą. Kornelijui ir jo artimiesiems besiklausant apaštalo Petro kalbos, Dievo Dvasia nužengia ant visų (Apd 10, 44). Šios Pagonių Sekminės nustebino žydų kilmės krikščionis, nes "ir pagonims buvo išlietos Šventosios Dvasios dovanos" (Apd 10,45).

Kornelijaus krikštas buvo persilaužimo momentas pirminėje krikščionybėje. Iki tol Bendrijoje vyravo žydų kilmės tikintieji, kurie reikalavo laikytis Mozės Įstatymo. Atrodo, kad buvo labai ginčijamasi apie Evangelijos skelbimą pagonims. Lukas (per Apaštalą Petrą) atsako klausimu: "Argi kas galėtų neduoti šitiems krikšto vandens, jeigu jie, kaip ir mes, gavo Šventąją Dvasią!?" (Apd 10, 47). Jis dar ir prideda, kad "apaštalai ir broliai, kurie

buvo Judėjoje, sužinojo, kad ir *pagonys* priėmė Dievo žodį. Todėl, kai Petras atvyko į Jeruzalę, žydų kilmės tikintieji ėmė jam prikaišioti" (Apd 11,1-2). Tokiu būdu pagonių į Bendriją priėmimo klausimas iškilo ir pačioje Jeruzalėje. Žydų kilmės krikščionys buvo įsitikinę, kad pagonys pirma turi priimti Mozės Įstatymą ir tik po to gali priimti krikštą. Jiems buvo sunku suprasti, kad išganymas per Jėzų Kristų yra skirtas visoms tautoms, nepriklausomai nuo apipiaustymo (priklausomybės žydų bendrijai ženklo) ir Mozės Įstatymo. Ir čia Lukas (per Petrą) pakartoja anksčiau duotąjį atsakymą klausimu: "Jeigu tad Dievas suteikė jiems [pagonims] tokią pačią dovaną, kaip ir mums [žydams krikštą Šventąja Dvasia], ...tai kas gi aš būčiau, jeigu mėginčiau trukdyti Dievui?!" (Apd 11,7). Tik tada "apaštalai ir broliai, kurie buvo Judėjoje", nusiramino ir ėmė šlovinti Dievo gerumą: "Vadinasi, Dievas ir pagonims davė atgailos malonę, kad jie gyventų" (Apd 11,18).

Evangelijos skelbimas pagonims. Apaštalų darbuose Petras yra pagonių misijos pradininkas.[222] O Pauliaus *Laiškuose* apaštalas Paulius sakosi esąs pagonių evangelizacijos pirmūnas. *Apaštalų darbuose* Lukas aprašo Petro susitikimą su romėnų karininku Kornelijumi, kuris priimamas į krikščionių Bendriją be apipiaustymo ir be pareigos laikytis Mozės Įstatymo. Tai įvyksta Petro nuosprendžiu. O *Laiške galatams* Paulius nusiskundžia Petro elgesiu, kad šis pasitraukęs iš pagonimis buvusių krikščionių tarpo, bijodamas žydžiuojančiųjų papeikimo (Gal 2, 11-14). Bet tai nebūtinai prieštaravimas, nes ir Lukas ki-

---

[222] Šventosios Dvasios atėjimas pagonims (Apd 11,18) buvo labai panašus į Pirmųjų Sekminių stebuklą. Lukui tai tikros Pagonių Sekminės, ypatingas Dievo duotas ženklas ir parama jaunutei Bendrijai, kuri drąsinama atsiplėšti nuo savo žydiškojo lopšio ir išeiti į pasaulį.

tose *Apaštalų darbų* vietose pakartotinai pabrėžia Petro nenorą apsiprasti su pagonių priėmimu į Bendriją nepriklausomai nuo Mozės Įstatymo ir apipiaustymo. Aprašomas daugeriopas Dievo įsikišimas Petrą įtikinti, kad jis be baimės keliautų pas pagonį Kornelijų Cezarėjoje. Tokiu būdu Lukas dramatiškai parodo savo skaitytojams, kad nuosprendis skelbti Evangeliją pagonims, reikalaujant vien tikėjimo Kristumi, nebuvo nei Petro, nei Pauliaus darbas, o paties Dievo valia.[223]

Apd 12 skyriuje Lukas kalba apie naują krikščionių persekiojimą. Šį sykį Jeruzalės krikščionių bendriją kamavo civilinė valdžia — Erodas Agripa I (41-44 m. po Kr.).[224] Šis persekiojimas palietė ir pačius apaštalus: Jokūbas, Jono brolis, buvo nukirsdintas, o Petras suimtas. Po trumpo įkalinimo, Petras buvo stebuklingai išlaisvintas (Apd 12,17). Petras dar kartą pasirodo Luko pasakojime apie Apaštalų Susirinkimą Jeruzalėje (Apd 15). Po to jo daugiau nebesutinkame nei Jeruzalėje, nei *Apaštalų darbų* puslapiuose. Pasak Luko plano bei teologinės įžvalgos, Petras jau atliko savo uždavinį, atidarydamas pagonims duris į Bendriją ir į Dievo teikiamą išganymą visoms tautoms. Toliau Paulius tampa dėmesio centru.

Jeruzalės krikščionių bendrija siuntė Barnabą į Antiochiją Sirijoje pasirūpinti tenykščia neseniai įkurta bendrija (Apd 11,19-26). Antiochija buvo Sirijos provincijos sostinė ir rytinės Viduržemio jūros srities helenistinės kultūros centras. Miestas turėjo apie pusę milijono gyventojų ir buvo trečiasis didumu visoje Romos imperi-

---

223 Žr. M. Dibelius, *Studies in the Acts of the Apostles* (London: SCM Press, 1956), p. 122.

224 Erodas Agripa I buvo Erodo Didžiojo vaikaitis, Erodo Antipo seserėnas ir Erodiados brolis. 37 m. po Kr. imperatorius Kaligula suteikė jam karaliaus titulą ir paskyrė valdyti pietinę Sirijos dalį (Pilypo ir Lizanijaus tetrarchijas). 41 m. Kaligula jam pavedė ir Palestinos Judėją.

joje, po Romos ir Egipto Aleksandrijos. Po persekiojimo kilusio dėl Stepono Evangelijos skelbimo (Apd 8,1), helenistai (graikiškai kalbantys žydai) krikščionys, atvykę į Antiochiją kreipėsi ne vien tik į žydus, bet ir į graikus, skelbdami Kristų (Apd 11,19-21). *Apaštalų darbuose* rašoma, kad jiems sekėsi: "Viešpaties ranka buvo su jais: gausus žmonių būrys įtikėjo ir atsivertė į Viešpatį" (Apd 11,21). Sužinojus apie tai, Jeruzalės bendrija pasiuntė Barnabą į Antiochiją, o šis pasirinko Saulių (Paulių) savo bendradarbiu. Sauliaus iš Tarso miesto Kilikijoje staigus atsivertimas Jeruzalės bendrijai atrodė įtartinas. Mat, neseniai smarkiai persekiojo Dievo Bendriją. O Barnabas buvo patikimas ir labai vertinamas Evangelijos skelbėjas. *Apaštalų darbuose* jis laikomas vienas iš pažangiausių darbuotojų pagonių tarpe, ir jo nuopelnu Saulius išvedamas į viešumą. Barnabas su Sauliumi ištisus metus sėkmingai darbavosi mišrioje Antiochijos bendrijoje (Apd 11,26). Čia Lukas prideda labai įdomią ir vertingą pastabą: "Antiochijoje pirmą kartą imta vadinti mokinius 'krikščionimis'" (Apd 11,26). Graikų kalba *christianos* reiškia Kristaus sekėją, arba "krikščionį". Žydai Kristaus sekėjus dažniausiai vadindavo "nazariečiais", o patys krikščionys save vadindavo "mokiniais", "broliais", "šventaisiais".

Antiochijos krikščionių bendrija Luko *Apaštalų darbuose* turi didelę svarbą, nes ji tapo Bendrijos misijų pagonims centru. Ypatingu Šventosios Dvasios pašaukimu, Barnabas ir Saulius (Paulius) skiriami pagonių misijoms (Apd 13-14). Pirmosios misijų kelionės metu jiedu pasiekė Kiprą ir pietinę bei centrinę Mažosios Azijos dalį. Kiekviename mieste jie pirma kreipdavosi į žydus ir tik po to, patyrę iš jų daug pikto priešiškumo, į pagonis (Apd 13,5.14-15.44-51).

Net ir Antiochijos bendrijoje atsirado balsų, kurie

reiškė nepasitenkinimą Pauliaus veikla.[225] Lukas sako: "Iš Judėjos atvyko žmonių [Jeruzalės bendrijos siųsti ar savo ryžtu?], kurie įtikinėjo brolius [krikščionis iš pagonijos Antiochijoje]: 'Jei nesiduosite apipiaustomi pagal Mozės paprotį, negalėsite būti išgelbėti'" (Apd 15,1). Tokiu būdu iškilo klausimas, ar krikščionis tebesaisto Mozės Įstatymas ir žydų papročiai. Mozės šalininkai norėjo, kad pagonys, tapdami krikščionimis, būtų *su-žydinti* ir krikščionybė liktų tik žydijos atskala. Todėl kilo "nesutarimų ir didelių ginčų tarp jų ir Pauliaus bei Barnabo". Buvo nutarta, kad "Paulius, Barnabas ir kai kurie antiochiečiai nuvyks dėl šio ginčo į Jeruzalę pas apaštalus ir vyresniuosius" (Apd 15,2).

Padėtis, kuri aprašoma Apd 15, paviršutiniškai skaitant, atrodo labai panaši į Pauliaus *Laiške galatams* (Gal 1-2) aprašomas aplinkybes. Pagal Apd 15 ir Gal 1-2 buvo nutarta siųsti Paulių ir Barnabą į Jeruzalę išspręsti ginčų apie pagonių priėmimą į Bendriją. Tačiau atidžiau skaitant, susidaro įspūdis, kad Luko ir Pauliaus aprašomas pasitarimas vargu ar galėjo būti tas pats. *Apaštalų darbuose* minimas Susirinkimas Jeruzalėje buvo viešas ir atviras visiems Bendrijos nariams (Apd 15,12.22). Paulius *Laiške galatams* sakosi išdėstęs savo skelbiamą Evangeliją Jeruzalėje ir "atskirai išsiaiškinęs *su įžymesniais asmenimis*" (Gal 2,2). Titas, pagonis tapęs krikščioniu ir dalyvavęs šiame pasitarime drauge su Pauliumi (Gal 2,1.3), visai neminimas *Apaštalų darbuose* sąryšy su Jeruzalės Susirinkimu. Bet labiausiai dėmesin krinta skirtumas tarp nuosprendžio, kurį aprašo Lukas (Apd 15,22-29) ir to, kurį aprašo Paulius (Gal 2,7-10). Pagal Paulių apaštalai "Jokūbas, Kefas [Petras] ir Jonas, kurie laikomi šulais",

---

[225] Nuo šios vietos (Apd 13,9) Lukas pastoviai naudoja romėniškąjį apaštalo vardą — Paulius, vietoje hebrajiškojo — Saulius.

įsitikino, kad jam tikrai paties Dievo patikėta skelbti Evangeliją pagonims ir "padavė man ir Barnabui dešines draugystės ženklan, kad *eitume pas pagonis*, o jie — pas žydus" (Gal 2,9). Paulius mini vienų vieną reikalavimą, kurį jam uždėjo "įžymesnieji asmenys", būtent: kad jo įkurtose bendrijose būtų prisimenami Jeruzalės vargšai (Gal 2,10). Šį reikalavimą Paulius kruopščiai išpildė (2 Kor 8-9; Rom 15,25-27).

Apaštalų nuosprendžio raštas. Lukas rašo, kad Jeruzalės Susirinkime Paulius įsipareigojo perduoti iš pagonių kilusioms krikščionių bendrijoms raštą su ketverta potvarkių, kurių jos turi laikytis:

1. Susilaikyti nuo aukų stabams.
2. Susilaikyti nuo kraujo, t.y. nevalgyti maisto su krauju.
3. Susilaikyti nuo pasmaugto gyvulio mėsos, t.y. nevalgyti mėsos tokio gyvulio, iš kurio skerdžiant nebuvo išleistas kraujas.
4. Susilaikyti nuo ištvirkavimo (Apd 15,29).

Potvarkiai apie susilaikymą nuo kraujo ir nuo netinkamai paskersto gyvulio mėsos rėmėsi Mozės Įstatymo reikalavimais ir buvo labai svarbūs žydams. Jų supratimu kraujas reiškia gyvybę. Gyvybė gi priklauso Dievui. Valgyti kraują yra Dievo teisių pažeidimas. Pagal Luko pasakojimą *Apaštalų darbuose* Pauliaus priėmimas šių potvarkių buvo praktiškas kompromisas, būtinas mišrioms krikščionių bendrijoms.

Taigi Luko ir Pauliaus aprašomų pasitarimų išdavos labai skirtingos. *Apaštalų darbuose* nieko neminima apie vargšų šelpimą. Kaip, tad, suderinti abu pasakojimus?

Apaštalų darbų tyrinėtojai yra pastebėję, kad Susirinkimo potvarkiai turi daug panašumo su Dievo sandoros

su Nojum potvarkiais (Pr 9,1ss.). Pirmojo amžiaus žydija tikėjo, kad Dievo duoti reikalavimai Nojui saisto ne tik žydus, bet ir visus žmones. Luko minimi potvarkiai atspindi šią žydijos sampratą. Panašių "raštų" likučiai tyrinėtojų atrandami ir *Apreiškime Jonui* (Apr 2,20-23). Daroma išvada, kad Lukas šį potvarkių sąrašą įterpė į savo pasakojimą, o Paulius perdavė tik patį sprendimą.[226]

Apaštalų darbų knygos centras. Kornelijaus atsivertimas arba Pagonių Sekminės yra *Apaštalų darbų* knygos centras. Šis Luko pasakojimas, užimąs net du ištisus skyrius, susumuoja visos knygos tikslą. Po šio įvykio Lukas parodo, kaip Evangelija plinta vis tolyn į naujus kraštus — pirma Mažojoje Azijoje, paskui Europos žemyne (Apd 16). Geroji Naujiena keliauja iš Jeruzalės į Romą, nuo Jordano iki Tiberio upės pakrančių. Šventoji Dvasia neleidžia "skelbti žodį Azijoje" (Apd 16,6-7), bet regėjimu Troadoje Paulius padrąsinamas skubėti pas makedoniečius. "Ateik į Makedoniją ir padėk mums!" (Apd 16,9), sako žmogus regėjime. Lukas, būdamas graikų kultūros žmogus, gerai žinojo, kad prieš ketvertą šimtų metų jaunasis Makedonijos princas Aleksandras (356-323 m. pr. Kr.) Rytams buvo atnešęs Vakarų dvasios turtus. Helenizmas — *su-graikinimas* — prašnekino rytiečius ir juose pažadino asmeninės savimonės jausmą. Tačiau drąsos ir jėgų gyventi ateities viltimi helenizmas žmogui nedavė. Dabar Paulius iš Tarso nešė Vakarų žmogui dovaną iš Rytų — Kristaus Evangeliją, kuri, prašnekindama jį Dievo vardu, suteiks drąsos ir vilties įžengti į Dievo kuriamą ateitį.

Evangelija išlaisvina žmogų nuo kitų išnaudojimo dėl pelno, kaip aprašoma Apd 16,19-21. Tačiau išnaudo-

---

[226] Daugiau šiuo klausimu pasigilinti galima E. Hänchen knygoje *The Acts of the Apostles* (Philadelphia: Westminster, 1971), p. 440-472.

tojai lengvai nepasiduoda. Paulius ir jo bendradarbiai tempiami į civilinės valdžios įstaigas. Jie baudžiami, nors nenusikalto jokiems įstatymams (Apd 16,22-24). Lukas tuo nori pabrėžti, kad Gerosios Naujienos skelbimas yra Dievo darbas, kuris nieku neprieštarauja tiesingiems žmonių įstatymams. Evangelijai priešinasi tik nedori ir savanaudžiai žmonės. Ar Filipų kalėjime (Apd 16,24-37), ar Areopage (Apd 17,22-31),[227] ar prieš Romos prokonsulą Korinte (Apd 18,12-16), Dievas suteikia Pauliui tinkamą žodį. Geroji Naujiena kiekvienam byloja apie nuostabų Dievo gerumą. Nei rasė, nei tauta, nei socialinė padėtis, nei lytiniai skirtumai nėra kliūtis tikėjimui. Gerajai Naujienai atliepti gali kiekvienas: kalėjimo viršininkas Filipuose (Apd 16,25-34), Areopago narys Atėnuose (Apd 17,34), sinagogos vyresnysis Krispas su šeima Korinte (Apd 18,8).

Pauliaus Evangelijos skelbimas gerokai įvairuoja pagal aplinkybes. Jis nevengė pasinaudoti kalėjimo viršininko išgąsčiu (Apd 16,29-32), nė pacituoti graikų poetų žodžius Areopage (Apd 17,28). Būdamas visiškai pasišventęs savo uždaviniui, Paulius skelbė Gerąją Naujieną visur: ir Graikijos miestų valdytojams, ir žydų valdžios atstovams Palestinoje, ir, pagaliau, pačioje imperijos sostinėje — Romoje. Duodamas Pauliaus ir jo bendradarbių kelionių santrauką, Lukas nurodo Bendrijos misiją pasaulyje. Pauliaus buvojimas Romoje Lukui yra šios misijos kulminacinis taškas. Geroji Naujiena, prasidėjusi Jeruzalėje, Apreiškimo ir Išganymo centre, atbangavo į Romą, pasaulinės imperijos centrą. Nuostaba ir džiaugsmu sklidinu pareiškimu Lukas užbaigia savo pasakojimą: "[Pau-

---

[227] *Areopagas* reiškia "dievo Ares kalva". Ant šios kalvos šalia Akropolio ir agoros, retkarčiais posėdžiaudavo aukštoji Atėnų miesto taryba. Todėl ir pačią tarybą imta Areopagu vadinti.

lius] skelbė Dievo karalystę ir visiškai laisvai, netrukdomas, mokė apie Jėzų Kristų" (Apd 28,31).

PIRMINIS EVANGELIJOS TURINYS APAŠTALŲ DARBUOSE

Apaštalų darbuose yra keletas pamokslų. Pirmųjų Sekminių dieną apaštalas Petras skelbė Kristų susirinkusiai maldininkų miniai Jeruzalėje (Apd 2,14-36), paskui Saliamono stoginėje po luošo elgetos išgydymo (Apd 3, 11-36), Sinedrijoje (Apd 4,1-12; 5,27-32) ir šimtininko Kornelijaus namuose (Apd 10,34-43). Pauliaus pamokslai yra trys: žydams Pizidijos Antiochijoje (Apd 13,16-41), pagonims Lystroje (Apd 14,15-18) ir Atėnuose (Apd 17,22-31). Diakonas Steponas sako ilgą kalbą žydų tarybai, kurioje apžvelgiama visa žydų tautos istorija Kristaus įvykio (kančios-mirties-Prisikėlimo) šviesoje (Apd 7,1-56). Šiuose pamoksluose susiduriame su pirminio krikščionių *skelbimo* (*kerygmos*) pavyzdžiais. Atidžiau į juos pasižiūrėjus, du bruožai tuojau krinta į akis. Pirmiausia pastebime jų turinio ir išraiškos tarpusavio panašumą. Antra, jų teologinė savimonė skiriasi nuo Pauliaus skelbimo, atpasakojamo jo *Laiškuose*. Nagrinėdami *Evangeliją pagal Morkų*, pastebėjome ryšį tarp Morkaus ir Pauliaus teologinės sampratos. Abu, skelbdami Evangeliją, pabrėžė Jėzaus mirties svarbą. Pauliui Jėzaus mirtis ant kryžiaus buvo centrinė skelbimo tema. Tačiau jis skyrėsi nuo Morkaus tuo, kad Jėzaus mirtį visuomet rišo su Prisikėlimu. Tai akivaizdžiai liudija jo Evangelijos skelbimo santraukos (1 Kor 15,3-8 ir Fil 2,6-11). Petro ir Pauliaus skelbimo turinio bei išraiškos panašumas *Apaštalų darbuose* ir skirtumas nuo Pauliaus *Laiškų* kelia du klausimus:

1. Kodėl šie pamokslai yra panašūs?
2. Kur ieškoti šio panašumo šaltinio?

Apaštalų darbuose perduodamo skelbimo (*kerygmos*) turinyje vyrauja keletas temų:

1. Jėzus yra Dovydo palikuonis.

2. Jėzaus viešoji tarnyba buvo Dievo užmojo ir veiklos išraiška. Dievas patepė Jėzų Šventąja Dvasia ir galybe. Dievas buvo su Jėzumi, jam darant nuostabą keliančius darbus.

3. Žydai, nežinodami ką daro, nužudė Jėzų ir tuo būdu įvykdė tai, ką iš anksto skelbė Raštai, būtent, kad Mesijas (Kristus) turėjo kentėti.

4. Pagonys turi atpažinti Dievo rūpestį jais, nes gyvasis Dievas akivaizdžiai parodė, kad jų kasdieniai reikalai jam nėra svetimi.

5. Dievas patvirtino Jėzų esant Mesiju (Kristumi), trečiąją dieną prikeldamas jį iš numirusių, išaukštindamas jį ir išliedamas per jį Šventąją Dvasią.

6. Visi žmonės yra kviečiami atsiversti ir priimti išganymą Jėzaus Kristaus vardu. Jėzus Mesijas (Kristus) yra paskirtas būti pasaulio Teisėju.

Ne visos šios temos panaudojamos kartu kiekviename apaštalų pamoksle. Be to, temų sąrašas nėra nei pilnas, nei galutinis. Taigi susiduriame tik su dažnai pasikartojančiais pirminio krikščionų Evangelijos skelbimo (*kerygmos*) bruožais, kuriuos Lukas laikė svarbiais savo pasakojime apie Bendrijos pradžią.

Vienos, itin svarbios, temos pasigendame Luko *Apaštalų darbuose*: tai ryšio tarp Jėzaus mirties ir nuodėmių atleidimo. Nei Petras, nei pats Paulius (kuriam ši tema buvo esminė!) *Apaštalų darbuose* perduodamuose pamoksluose jos nemini. Betgi tai, kad *Jėzus Kristus mirė už mūsų nuodėmes*, yra Pauliaus teologijos širdis! Naujojo Testamento tyrinėtojai bando atpažinti *Apaštalų dar-*

bų kerygmatinių pamokslų ir Pauliaus Evangelijos skelbimo bendrą turinį ir išraišką.[228] Abiem atvejais pabrėžiama Pri(si)kėlimo svarba. Ir *Apaštalų darbuose*, ir Pauliaus *Laiškuose*, Dievas, prikeldamas nukryžiuotą ir paniekintą Jėzų, patvirtino jį esant Mesiju (Kristumi). Tačiau tolimesnio tapatumo tarp kerygmatinių pamokslų ir Pauliaus skelbimo nėra. Net ir Pri(si)kėlimo samprata yra skirtinga. Pauliui Jėzaus Pri(si)kėlimas yra žmogaus nuteisinimo pagrindas ir Atbaigos Amžiaus dalininko vilties inkaras (Rom 4,25; 1 Kor 15,20-22). Tuo tarpu Lukui *Apaštalų darbuose* Jėzaus Pri(si)kėlimas yra atmestojo Mesijo išaukštinimas, kurio dėka jis dabar sėdi Dievo dešinėje, kol ateis laikas būti visos žmonijos Teisėju.

Reikia daryti išvadą, kad kerygmatiniai pamokslai *Apaštalų darbuose* nėra suprastini, kaip tiksliai perduotas pirminis Bendrijos skelbimas. Be abejo, juose galima atpažinti pirminių skelbimo, arba kerygmos, duomenų, nes jie atspindi bendrą turinį ir poreikius. Tačiau kerygmatiniai pamokslai, dabar mūsų skaitomi *Apaštalų darbuose*, yra laikytini Luko kūriniais. Jis, sekdamas savo amžiaus istorikų pavyzdžiu, juos ir suredagavo iš turimo pirminio Bendrijos skelbimo (*kerygmos*) ir įdėjo į savo teologinės istorijos veikėjų lūpas. Taip Luko laikais buvo rašoma istorija.[229] Luko amžiaus istorikai, rašydami tiek apie savo amžininkus, tiek apie žilos senovės įvykius, savo uždavinį jautėsi atlikę sukurtų kalbų pagalba. Dėdami savo sukurtas kalbas į istorinių veikėjų lūpas, istorikai davė aprašomiems įvykiams prasmę ir tikslą. Jie jautė reikalą leisti patiems įvykio dalyviams prašnekti aplin-

---

228 Svarbiausias yra C. H. Dodd, *The Apostolic Preaching and its Development in the New Testament* (New York: Harper & Row, 1951).

229 Kaip jau anksčiau minėta, geras šio istorinio metodo pavyzdys yra žymus graikų istorikas Tucididas, gyvenęs maždaug 471-400 m. pr. Kr.

kybėms tinkamu žodžiu.[230] Nūdienos istorikui labiau rūpi patys faktai, o senovės istorikams labiau rūpėjo jų prasmė. Įžvalgus Naujojo Testamento skaitytojas gali nerimti ir, purtydamas galvą, klausti: negi Lukas nebuvo Pauliaus kelionių palydovas ir Evangelijos skelbimo bendradarbis? Negi Lukui nebuvo žinomi Pauliaus *Laiškai*? Kodėl Pauliaus pamokslai *Apaštalų darbuose* nesuderinti su Lukui gerai žinoma Pauliaus galvosena? Lukas tikrai buvo Pauliaus bendrakeleivis ir bendradarbis (Kol 4,14). Nesvetimi jam buvo nė Pauliaus *Laiškai*. Tačiau jis nematė reikalo juos cituoti *Apaštalo darbuose*, manydamas, kad patraukliau išryškinsiąs Dievo išganymo planą, į Pauliaus lūpas įdėdamas savo sukurtus pamokslus. Jam nerūpėjo smulkmeniškai išdėstyti Pauliaus skelbiamos Evangelijos turinio, bet duoti bendrą Evangelijos plitimo vaizdą, nurodant, kaip Dievas paruošė jai kelius. Todėl *Apaštalų darbų* kerygmatiniai pamokslai, nors priskiriami įvairiems asmenims, yra panašūs savo turiniu ir išraiška. Jie atspindi Luko teologinę istorijos sampratą. Be to, abejotina, ar pirminis Evangelijos skelbimas (*kerygma*) buvo visais atvejais, tiek turiniu, tiek išraiška, tapatus. Lukas mums perduoda tai, ką jis, Dvasios įkvėptas ir vedamas, suprato apaštalus norėjus skelbti.

APAŠTALŲ DARBAI IR PAULIAUS GYVENIMAS

Kaip matome, Lukas, rašydamas savo istorijos teologiją, buvo labai kūrybingas ir sumanus autorius. Nepasitenkindamas esama medžiaga apie pirmųjų apaštalų veiklą ir Evangelijos skelbimą, jis pats tą medžiagą perdirbo ir praplėtė, vienur išryškindamas, kitur kai ką įterpdamas. Ar galima Luko perduodamomis žiniomis pasitikėti?

---

[230] Apie šį metodą, naudojamą graikų ir romėnų istorikų, žr. H. J. Cadbury, *The Making of Luke-Acts* (London: S.P.C.K., 1961), p. 184ss. Taip pat M. Dibelius, *ten pat*, p. 138-185.

Kokią istorinę vertę turi *Apaštalų darbų* knyga? Lukas neatsako daugelio klausimų, kurie mus domina. Jam tai nerūpėjo. Tačiau, būdamas ištikimas savo amžiaus istoriko uždaviniui, jis savo evangelijoje ir *Apaštalų darbuose* krikščionybės pradžios įvykius surišo su pasaulinės istorijos raida bei asmenimis. Luko istorinių užuominų dėka, galime matyti Jėzų ir Paulių konkrečiuose istoriniuose rėmuose. Tai ryšku ypač Lk 3,1-2. Čia Lukas nurodo aprašomųjų išganymo istorijos įvykių datą, sugretindamas savo teologinę istoriją su pasauline istorija. Jono Krikštytojo veiklos data sugretinama su keletos rytinės Romos imperijos istorinių asmenų valdymo metais. Pagal šią chronologiją Jėzus pradėjo savo viešąją veiklą 27 m. po Kr.[231] Lukas rašo, kad "Jėzui buvo *apie* trisdešimt metų, kai jis pradėjo veikti" (Lk 3,23). Panašiai ir *Apaštalų darbų* knygoje duodama pakankamai duomenų atkurti Pauliaus misijinės veiklos chronologiją. Viena Luko užuomina ypatingai svarbi. Tai Pauliaus susitikimas su Galijonu, Achajos prokonsulu, Korinto teisme (Apd 18,12-16). Galijonas, Senekos brolis, pradėjo eiti prokonsulo pareigas 51 metų pirmoje pusėje.

Pauliaus kelionių aprašymas. Aprašydamas Pauliaus misijines keliones, Lukas naudojosi kokiu nors ankstyvesniu keliaraščiu ar kelionės dienoraščiu. Ši išvada peršasi dėl to, kad Luko pasakojime staigiai ir neišaiškinamai keičiasi asmenys. Pavyzdžiui, Apd 16,10 autorius rašo be jokio paaiškinimo: "*Mes* nedelsdami nutarėme keliauti į Makedoniją". Prieš tai, kalbėdamas apie Paulių ir jo bendradarbius, jis sakė: "...*jie* nuėjo į Troadą" (Apd 16,8). Šis asmenų kaitaliojimas visai suprantamas, jei

---

[231] C. Stuhlmueller, "The Gospel According to Luke", *JBC* 44:46; H. J. Cadbury, *ten pat*, p. 204-209; žr. taip pat: A. Rubšys, "Istorinis Jėzus ir Tikėjimo Kristus", *Aidai* (6-7:1977), 241-248; 304-311.

Lukas sekė savo paties kelionės užrašus (Apd 16,10-28, 31), jais papildydamas savo pasakojimą. Kai kurie Naujojo Testamento tyrinėtojai mano, kad Lukas prie Pauliaus palydos prisijungė tik Troados uoste. Aplamai paėmus, nėra nei stiliaus, nei žodyno skirtumo tarp tų *Apaštalų darbų* dalių, kur naudojama "mes", ir likusiųjų (Apd 1,1-16, 9). Todėl pirmoji išvada priimtinesnė. Greičiausiai Lukas bus visą savo medžiagą taip apipavidalinęs, kad ji atitiktų jo bendrą teologinį planą. "Mes" dalys yra ypatingai vaizdingos ir sudaro įspūdį, kad autorius pats buvęs pasakojamųjų įvykių dalyvis.[232]

Lukas baigia *Apaštalų darbus*, nurodydamas, kad Evangelija pagaliau pasiekė Romą, pagonių sostinę ir ten laisvai ir netrukdomai skelbiama. Nuostabiais Dievo keliais, žinia apie Jėzų Kristų, pasaulio Išganytoją, pasiekia visas tautas. Toks ir buvo autoriaus rašymo tikslas.

Lukas nepalieka savo skaitytojų nežinioje apie Pauliaus, Tautų apaštalo, likimą. Aprašydamas jautrų atsisveikinimą su Efezo bendrijos vadovais, Lukas nurodo, kad Paulius turės mirti kaip liudytojas tikėjimo Kristumi (Apd 20,17-38). Tačiau Pauliaus atsisveikinimo kalboje naudojami išsireiškimai bei užuominos atspindi vėlesnę Bendrijos padėtį. Šios aplinkybės mums žinomos iš *Ganytojiškųjų* (Pastoracinių) *laiškų* (1 Tim, 2 Tim, Tit). Tai ypač ryšku iš įspėjimo rūpintis *sveiku mokslu* ir *sveika dora*:

> *Būkite rūpestingi sau ir visai kaimenei, kuriai Šventoji Dvasia jus paskyrė vyskupais, kad ganytumėte Dievo Bažnyčią, kurią jis yra įsigijęs savo krauju. Aš žinau, kad, man pasitraukus, įsibraus pas jus žiaurių vilkų, kurie nepagailės kaimenės. Netgi iš*

---

232 M. Dibelius, *ten pat*, p. 104.

jūsų tarpo atsiras tokių, kurie klastingomis kalbomis stengsis patraukti paskui save mokinius (Apd 20,28-30).

Reikia daryti išvadą, kad Lukas rašė savo teologinę istoriją pirmajam amžiui baigiantis (85-100 m. po Kr.). Pakitusi šio laikotarpio krikščionių Bendrijos padėtis ne tik atsispindi jo raštuose, bet ir duoda jam progos vertinti praeities įvykius įžvalgiu supratimu. Būdinga ir tai, kad, rašydamas poapaštaliniame laikotarpyje, Lukas nebekelia ano veržlaus eschatologinio laukimo, kuris taip stiprus Pauliaus *Laiškuose*.

Lukas neiškraipė istorinių duomenų nei apie Paulių, nei apie krikščionių Bendrijos pradžią. Abiem davė vietą visą žmoniją išganančiame Dievo gerumo plane, kuris atsiskleidė pasaulinės istorijos rėmuose.

LUKO VEIKALO SVARBA KRIKŠČIONYBEI

Lukas mums perdavė beveik visa, ką žinome apie istorinę Bendrijos pradžią. Tiesa, jis nerašė kaip mūsų laikų istorikas. Mūsų amžiaus istoriko akimis žiūrint, Luko veikale trūksta atidos geografijai ir chronologijai. Nežiūrint to, Luko duomenys yra labai naudingi. *Apaštalų darbuose* Lukas papildo mūsų žinias apie Tautų apaštalą Paulių: jis kilęs iš Tarso, Kilikijoje (Apd 21,39), mokslus ėjęs prie Gamalielio kojų (Apd 22,3), persekiojęs krikščionis (Apd 7,58-8,1), ir t.t. Bet Luko veikalo svarba Naujajame Testamente nėra vien ta, kad jis įamžino istorinę krikščionybės pradžią. Pagrindinis ir visais amžiais reikšmingas Luko nuopelnas yra *teologinis*. Luko įžvalgos dėka, krikščionija gali suprasti save ir savo istorinę misiją žūtbūtinėje laiko kryžkelėje. Pirmieji krikščionys, kaip matėme, gyveno eschatologinio laukimo viltimi: Viešpats Jėzus *tuojau* ateis, ir Dievas atbaigs savo išganymo planą visatoje. Tačiau laikas buvo negailestingas krikščionių

lūkesčiams. *Tikėjimu* buvo žinoma, kad Išganymas *jau buvo įvykęs* Jėzaus Kristaus mirtimi ir Prisikėlimu, tačiau gyvenimiška patirtis rodė, kad Dievo planas dar neatbaigtas, nes Viešpats Jėzus *dar neatėjo*. Kristaus *Atėjimo* (*Parousia*) viltis atsidūrė krizėje. *Evangelija pagal Luką* ir *Apaštalų darbų* knyga perduoda eschatologinės *jau* ir *dar ne* įtampos teologiją. Atėjimo (*Parousia*) nudelsimas yra prasmingas, nes krikščionių Bendrija turi liudyti Dievo užmojį ir veiklą per Kristų "lig pat žemės pakraščių" (Apd 1,8).

Ir Paulius turėjo vargo, aiškindamas, kodėl Atėjimas nudelsiamas (Fil 1,23-26; 2 Tes 2,3-12). *Evangelija pagal Matą* jau buvo davusi nurodymų, kaip gyventi, Viešpaties Atėjimo belaukiant (Mt 5-7; 18). Tačiau krikščionys dar neturėjo įžvalgumo suprasti savo vaidmens istorinėse Dievo veiklos gijose. Luko dvitomis veikalas kaip tik praturtina krikščionišką mąstyseną bei savimonę. Lukas Bendrijai parodė jos vaidmenį *jau* ir *dar ne* įtampos laikotarpyje. Tiesa, kad Viešpaties Atėjimas tebėra ateities viltis ir visuotinis Teismas dar neįvykęs. Tačiau Atpirkimas *jau* įvykdytas per Kristų, kuris sėdi Tėvo dešinėje ir Atpirkimo, Gerosios Naujienos, skelbimas *jau dabar* patikėtas Bendrijai. Jau *dabar*, sako Lukas, Dievo Dvasia veikia Bendrijoje, įgalindama nešti Atpirkimo žinią visam pasauliui.

Apaštalų darbų knygai nėra svetimos ir kitos to laiko Bendrijos problemos. Būta įtampos tarp jaunutės krikščionių Bendrijos ir Romos imperijos, nors apie tai tiesiogiai nekalbama. Lukas vieną dalyką labai stengiasi pabrėžti: kad imperijos valdžia negalėjo apkaltinti Jėzaus ar jo mokinių jokiais prasižengimais civiliniams įstatymams. Nors vėliau tokie kaltinimai ir kilo, Lukas lyg nori rūpestingai užbėgti už akių ir įrodyti, kad jiems niekuo-

met nebuvę jokio pagrindo. Būta įtampos ir tarp krikščionybės ir žydijos. Ji ryški ypač vėlesnėje Bendrijos ir žydų raštijoje. Lukas tik netiesiogiai apie tai užsimena, nes jam svarbiausia parodyti, kad Evangelija, žydams ją atmetus, turėjo pereiti iš žydijos į pagonių pasaulį. Didžiausia Luko amžiaus Bendrijos problema buvo išgyvenama vidinė įtampa, pereinant iš sąjūdžio į organizaciją. Luko teologinė istorijos samprata ir čia gelbėjo padėtį, duodama Bendrijai visuotinumo (katalikiškumo) savimonę. Pagal jį Bendrijai patikėta skelbti ir įgyvendinti Dievo užmojį pasaulyje. Jos vienybė remiasi viena ir visiems bendra Evangelija.

METMENYS EVANGELIJOS PAGAL LUKĄ

PROLOGAS (1,1-4)

I. JONO KRIKŠTYTOJO IR JĖZAUS GIMIMAS, JŲ JAUNYSTĖ (1,5-2,52):
- Apreiškimas Zacharijui (1,5-25)
- Apreiškimas Marijai (1,26-38)
- Marijos apsilankymas pas Elzbietą (1,39-56)
- Jono Krikštytojo gimimas (1,57-80)
- Jėzaus gimimas (2,1-40)
- Berniukas Jėzus Šventykloje (2,41-52)

II. PASIRENGIMAS VIEŠAJAI VEIKLAI (3,1-4,13):
- Jono Krikštytojo veikla (3,1-20)
- Jėzaus krikštas (3,21-22)
- Jėzaus kilmės knyga (3,23-38)
- Gundymas dykumoje (4,1-13)

III. TARNYBA GALILĖJOJE (4,14-9,50):
- Jėzus pradeda mokyti Nazarete (4,14-30)
- Jėzaus veikla Kafarnaume (4,31-44)
- Nuo Petro pašaukimo iki Dvylikos paskyrimo (5,1-6,16)
- Tarnybos darbymetis (6,17-9,9):
  - Minios ieško Jėzaus (6,17-19)
  - Pamokslas "lygioje vietoje" (6,20-49):

V. JĖZAUS VEIKLA JERUZALĖJE (19,29-21,38):

Mesijinis įžengimas (19,29-40)
Jėzus verkia dėl Jeruzalės (19,41-44)
Jėzus Šventykloje (19,45-48)
Mesijo įgaliojimai (20,1-8)
Vynininkai žmogžudžiai (20,9-19)
Apie mokesčius (20,20-26)
Apie prisikėlimą iš numirusių (20,27-40)
Dovydo sūnus ir Viešpats (20,41-47)
Našlės skatikas (21,1-4)
Kalba apie Jeruzalės sunaikinimą (21,5-28)
Atėjimo laikas: raginimas budėti (21,29-36)
Artėja kančia (21,37-38)

VI. JĖZAUS KANČIA IR PRISIKĖLIMAS (22,1-23,56):

Jėzaus kančia ir mirtis (22,1-23,56):
- Judas ir Jėzaus priešai (22,1-6)
- Pasiruošimas Išėjimo (Velykų) šventei (22,7-13)
- Išėjimo (Velykų) šventės vakarienė (22,14-18)
- Eucharistijos įsteigimas (22,19-20)
- Įspėjimas išdavikui (22,21-23)
- Apaštalų tarnyba (22,24-30)
- Įspėjimas Petrui (22,31-34)
- Lemiamos valandos (22,35-38)
- Alyvų kalne (22,39-46)
- Jėzaus suėmimas (22,47-53)
- Petras išsigina (22,54-62)
- Jėzų išjuokia (22,63-65)
- Prieš Sinedriją (22,66-71)
- Jėzus pas Pilotą (23,1-7)
- Pas Erodą (23,8-12)
- Vėl pas Pilotą (23,13-25)
- Kryžiaus kelias (23,26-31)
- Nukryžiavimas ir patyčios (23,32-38)
- Gerasis latras (23,39-43)
- Jėzaus mirtis (23,44-49)
- Jėzaus laidotuvės (23,50-56)

Jėzaus Prisikėlimas (24,1-53):
- Tuščias kapas (24,1-12)
- Mokiniai iš Emauso (24,13-35)
- Jėzus pasirodo Apaštalams (24,36-43)
- Nurodymai Apaštalams (24,44-49)
- Įžengimas į dangų (24,50-53)

METMENYS APAŠTALŲ DARBŲ

I. BENDRIJOS MISIJA PALESTINOJE (1,1-9,43):
  Įžanga (1,1-8)
  Žengimas į dangų (1,9-12)
  Motiejus išrenkamas apaštalu (1,13-26)
  Pirmosios Sekminės (2,1-13)
  Misija Jeruzalėje (2,14-8,3):
    Kerygma — Skelbimas (2,14-41)
    Pirmoji krikščionių bendrija (2,42-47)
    Pirmasis persekiojimas (3,1-4,31)
    Ideali bendrija (4,32-5,16)
    Antrasis persekiojimas (5,17-42)
    Steponas ir graikiškai kalbantieji žydai krikščionys (6,1-8,1a)
    Trečiasis persekiojimas ir išblaškymas (8,1b-3)
  Misija Judėjoje ir Samarijoje (8,4-9,43):
    Diakono Pilypo veikla (8,4-40)
    Sauliaus pašaukimas (9,1-19a)
    Saulius Damaske (9,19b-22)
    Sauliaus kelionė į Jeruzalę (9,23-30)
    Ramybės laikotarpis (9,31)
    Petro misija Palestinoje (9,32-43)

II. BENDRIJOS MISIJA LIG PAT ŽEMĖS PAKRAŠČIŲ (10,1-28,31):
  Pagonių misijos pradžia (10,1-15,35):
    Šimtininko Kornelijaus atsivertimas (10,1-11,18)
    Misija Antiochijoje (11,19-30)
    Erodo persekiojimas ir mirtis (12,1-23)
    Santrauka (12,24-25)
    Pirmoji Pauliaus misijinė kelionė (13,1-14,28)
    Apaštalų Susirinkimas Jeruzalėje (15,1-35)
  Visuotinė Pauliaus misija (15,36-21,14):
    Paulius ir Barnabas atsiskiria (15,36-39)
    Antroji Pauliaus misijinė kelionė (15,40-18,22)
    Trečioji Pauliaus misijinė kelionė (18,23-21,14)
  Paulius Jeruzalėje (21,15-23,11)
  Paulius Cezarėjoje (23,12-26,32)
  Paulius gabenamas į Romą (27,1-28,16)
  Paulius namų arešte ir skelbia Dievo Karalystę nekliudomai (28,17-31)

X SKYRIUS

BENDRIJA IR AMŽIAUS PABAIGA

Aš regėjau naują dangų ir naują žemę,
nes pirmasis dangus ir pirmoji žemė išnyko
ir jūros taip pat nebeliko. . . .
Ir išgirdau galingą balsą. . . : "Štai Dievo
padangtė tarp žmonių. Jis apsigyvens pas juos,
ir jie bus jo tauta, o pats Dievas bus su jais.
Jis nušluostys kiekvieną ašarą nuo jų akių;
ir nebebus mirties, nebebus liūdesio, nei
aimanos, nei sielvarto, nes kas buvo anksčiau,
tas praėjo" (Apr 21,1.3-4).

Nuo pat pradžios krikščionybė su veržliu ilgesiu laukė, kad Dievas, galutinai nugalėdamas blogį, atbaigtų išganymo darbą žmonijos istorijoje. Senojo Testamento pranašai jau pasižymėjo viltimi ir ilgesiu alsuojančia nuotaika. Krikščionybė iš jų labai daug paveldėjo.

Jėzus pradėjo savo viešąją veiklą su gerąja Dievo naujiena: "Prisiartino Dievo karalystė" (Mk 1,14-15). Žodžiu ir darbu jis skelbė, kad Dievo karalystė veržte veržiasi į žmogaus gyvenimą.

Apaštalai kartu su aramajiškai kalbančia pirmąja krikščionių karta maldavo: "Maranatha!" (Apr 22,20; 1 Kor 16,22).[233] Pirminė krikščionybė alsavo viltimi ir laukimu, kad Dievas atkurtų darną, nugalėdamas nedarnos šaltinį — nuodėmę.

233 "Maranatha" senovės aramajų kalba reiškia: "Mūsų Viešpatie, ateik!" arba "Mūsų Viešpats ateina".

Visi Naujojo Testamento autoriai sutaria, *kad Dievas atbaigs* Naująjį Amžių istorijoje. Tačiau jie gana skirtingai galvoja, rašydami apie *kada*, *kur* ir *kaip* Dievas atbaigs Naująjį Amžių. Kai kurie jų savo galvojimą apie Amžiaus Pabaigą keitė, kintant jų istorinėms aplinkybėms. Apaštalas Paulius gali būti geru pavyzdžiu. *1 laiške tesalonikiečiams* Paulius rašė, kad Kristaus Atėjimas (*Parousia*) ir Amžiaus Pabaiga jau čia pat, dar jų gyvenime įvyksią:

> ... *pirmiausia prisikels tie, kurie mirė susivieniję su Kristumi, paskui* mes, gyvieji, išlikusieji, *kartu su jais būsime pagauti oran, debesysna, pasitikti Viešpaties ir taip visuomet pasiliksime su Viešpačiu (4,13-18).*

O *2 laiške tesalonikiečiams*, Paulius kalbėjo apie būsimo Viešpaties Atėjimo ženklus (2,1-12). *Laiške filipiečiams* jis sakosi, kad Kristaus Atėjimo prieš savo mirtį jau nebesulauks (1,19-25). Pauliaus Amžiaus Pabaigos viltis ir laukimas nesiribojo vien jo asmenine ateitimi, bet apėmė ir visą kūriniją, kuri su "ilgesiu laukia" atpirkimo (Rom 8,18-25).[234]

Evangelistai Jėzaus Dievo karalystės sampratą pritaikė savo meto aplinkybėms. Nors Jėzaus karalystės skelbimas savo esme ir buvo apokaliptinis, jis nesileido į spalvingą pasakojimą arba įmantrias pranašystes apie Amžiaus Pabaigą. Jėzui buvo svetimi gąsdinantys Danieliaus arba Enocho knygų apokaliptiniai pasakojimai. Jo kalbose nėra nepažaboto vaizduotės žaismo, pasakiškų siužetų,

---

[234] Apaštalo Pauliaus *Laiškuose* galima apčiuopti jo *augimą* Dievo užmojo ir veiklos Jėzuje Kristuje supratime. Pirmieji jo laiškai — 1 ir 2 Tes — pabrėžia Pauliaus dėmesį eschatologiniam Išganytojui; didieji laiškai — Gal, 1 ir 2 Kor, Rom — Jėzų Kristų, dabarties dovaną; kalėjimo laiškai — Fil, Kol, Fm, [Ef] — Jėzų Kristų — paslaptį. Žr. L. Cerfaux, *Christ in the Theology of St. Paul* (New York: Herder & Herder, 1959).

būdingų spalvingai žydijos apokaliptinei raštijai. Tačiau Sinoptikų *apokalipsė* (apreiškimas), tiek Morkaus senesne forma (13,1-37), tiek Mato vėlesne ir išplėsta forma (24,1-25,46), praturtina spalvingumu Amžiaus Pabaigos ženklus, padažydama juos galutinio sunaikinimo laukimu. Jau anksčiau matėme, kad *Evangelija pagal Matą* Jėzaus eschatologinį mokymą apie Dievo karalystę pritaikė savo laikams, darydama skirtumą tarp Žmogaus Sūnaus karalystės (dabartinės Bendrijos, kurioje yra gerų ir blogų žmonių) ir Tėvo karalystės (baigminės Bendrijos, kurioje blogųjų jau nebėra).[235] *Evangelija pagal Luką* Kristaus Atėjimo (*Parousia*) veržlų laukimą sušvelnino, parodydama, kad Kristus *jau* viešpatauja Dievo dešinėje, o Bendrija *jau* tęsia jo atliktą Atpirkimo darbą.[236]

Evangelijoje pagal Joną dėmesio centras perkeliamas nuo galutinio Atpirkimo ateityje, Kristui vėl atėjus, į gyvenimą Pabaigos palaima *dabar*. Šis perkėlimas vedė krikščionis nuo Atpirkimo visumos laukimo ateityje, į Atpirkimą, išgyvenamą dabar. Jono evangelija, kaip matėme, Atpirkimo vaisių — amžinąjį gyvenimą — su-*dabar*-tina. "Dievas taip pamilo pasaulį, jog atidavė savo vienatinį Sūnų, kad kiekvienas, kuris jį tiki, nepražūtų, bet turėtų [*jau dabar*] amžinąjį gyvenimą" (Jn 3,16).

Kai kuriose vėlesnėse Naujojo Testamento knygose, Atpirkimo viltis ir laukimas buvo perdirbti dar ir kitais būdais. Imkime, pavyzdžiui, *Ganytojiškuosius* (Pastoracinius) *laiškus* (1 Tim - 2 Tim - Tit). Atpirkimo viltis ir laukimas ryškiausiai atpažįstami įsisenėjusiuose tikėjimo kraičio išsireiškimuose, kaip antai, "aną Dieną" (2 Tim 4,8), kuri ir čia tebereiškia baigminį Teismą. *2 Petro laiš-*

---

[235] Žr. skyrių apie *Evangeliją pagal Matą*, p. 179-224.

[236] Žr. skyrių apie "Bendriją pasaulinėje istorijoje: *Evangelija pagal Luką* ir *Apaštalų darbai*", p. 299-359.

kas bando palengvinti Viešpaties nudelsimo ateiti problemą mintimi, kad "viena diena pas Viešpatį yra kaip tūkstantis metų, ir tūkstantis metų — kaip viena diena. Viešpats negaišta ištęsėti pažado, kaip kai kurie mano, bet kantriai elgiasi su jumis, nenorėdamas, kad kuris pražūtų, bet kad visi atsiverstų. O Viešpaties diena ateis kaip vagis" (3,8-10). Pagal *2 Petro laiško* autorių, Dievui nereikia laikytis žmonių kalendoriaus.

APREIŠKIAMA NAUJOJI JERUZALĖ

Pirmojo krikščionybės amžiaus antroje pusėje Bendrijoje buvo grupė Jėzaus sekėjų, kurie labai sielojosi, nes numatė augančios įtampos tarp Žmogaus miesto (Romos imperijos) ir Dievo miesto (krikščionių Bendrijos) skaudžius padarinius. Ši krikščionių grupė gyveno Mažojoje Azijoje. Joje reiškėsi pranašas, vardu Jonas, *Apreiškimo Jonui* (*Apokalipsės*) knygos autorius. Įprasta šį pranašą Joną sutapatinti su Apaštalu Jonu, Zebediejaus sūnumi, ir jam priskirti penkias Naujojo Testamento knygas:

1. *Evangeliją pagal Joną,*
2. *1 Jono laišką,*
3. *2 Jono laišką,*
4. *3 Jono laišką,* ir
5. *Apreiškimą Jonui,* arba *Apokalipsės* knygą.

Turime reikalo su gana plačia pirminės Bendrijos raštija, kuri mus pasiekė vieno iš artimiausių Jėzaus apaštalų dėka.

Mūsų laikų Naujojo Testamento tyrinėtojai pripažįsta keletą keblių sunkumų dėl pranašo Jono tapatinimo su apaštalu Jonu. Anot jų, apaštalas Jonas, žvejys iš Galilėjos, buvęs bemokslis ir beraštis žmogus (Apd 4,13). Sunku net prileisti, kad jis būtų galėjęs parašyti — ir tai graikų kalba! — reto teologinio gilumo *Evangeliją pagal*

Joną. Buvo bandyta įrodyti, kad ši evangelija buvo pirma parašyta aramajiškai, o po to išversta į graikų kalbą. Tačiau daugumas Naujojo Testamento tyrinėtojų neranda tam pagrindo.[237] Apologetinis *Jono evangelijos* įmantrumas rodyte rodo į autorių, kuris buvo ne tik apsipratęs, bet ir jautėsi visiškai savas graikų kultūroje. *Evangelijos pagal Joną* autoriaus klausimas, jos turinio apie Jėzaus viešąją veiklą svarba bei savita išraiška yra išnagrinėta VIII skyriuje: "Naujojo gyvenimo Bendrija: *Evangelija pagal Joną*".

Apreiškimo Jonui, arba *Apokalipsės*, knyga yra vienintelė, kuri vadina Joną savo autoriumi (Apr 1,1-2.9).[238] Stiliumi ir temomis ji skiriasi nuo *Jono evangelijos* ir *Laiškų*. Evangelijoje visas dėmesys sutelkiamas į krikščionių Bendriją, kuri gyvena Dievo malonės gyvenimu *dabartyje*. O *Apreiškimo Jonui* (*Apokalipsės*) knygoje autorius sielojasi dėl jau tarpduryje stovinčios grasios pervartos arba krizės. Nėra čia jokio laiko tarpsnio tarp dabarties ir pervartos. Ji čia pat — tarpduryje. *Apreiškimo Jonui* (*Apokalipsės*) knyga alsuoja įsitikinimu, kad sankirtis tarp blogio jėgų ir Dievo bei jo Bendrijos tuojau pat pasieks Pabaigą. Ši savimonė rodytų, kad *Apreiškimo Jonui* (*Apokalipsės*) knyga buvo parašyta tiesiogio Jėzaus mokinio, nes ši Dievo užmojo ir veiklos samprata kaip tik vyravo Jėzaus mokinių tarpe (Mk 13). Iš kitos pusės, pranašas Jonas jau gali žvelgti į praeitį su nuostaba ir pagarba bei rašyti apie "dvylikos Avinėlio apaštalų vardus" ant mesijinės Jeruzalės pamatų (Apr 21,14). Tokia

---

[237] R. E. Brown, *The Gospel*...,I, p. LXXXVII-CIV.

[238] Iš senovės yra įprasta teigti, kad apaštalas ir evangelistas Jonas parašė *Apreiškimo Jonui* (*Apokalipsės*) knygą, būdamas ištrėmime ant Patmo salos Viduržemio jūroje imperatoriaus Domicijono (81-96 m. po Kr.) valdymo pabaigoje.

galvosena labiau tinka asmeniui, kuris žino apie apaštalus iš kitų, negu asmeniui, kuris yra vienas iš Dvylikos.

Apreiškimo Jonui (*Apokalipsės*) knygos parašymo nuopelnus galima priskirti dviem autoriam: Jėzaus mokiniui apaštalui Jonui ir bevardžiui Jono mokiniui. Apaštalas Jonas buvo Efezo bendrijos Mažojoje Azijoje galva ir čia paliko daug savo veiklos pėdsakų. Galimas dalykas, kad savo mokymu jis įkvėpė mums nepažįstamą mokinį rašyti. Tokiu būdu *Apreiškimas Jonui* liudija ir Jėzui artimo apaštalo savimonę, ir drauge pirmojo krikščionybės amžiaus pabaigos Bendrijos rūpesčius.[239]

APREIŠKIMO JONUI KNYGOS TIKSLAS

Apreiškimas Jonui, arba *Apokalipsė*, gimė Bendrijai išgyvenant sukrečiančią krizę dėl Romos imperijoje tuo metu privalomo imperatoriaus garbinimo. Matyt, kad krikščionys nebuvo tam pasiruošę. Bandydami išvengti tiesioginio susirėmimo su valdžia, jie atšalo tikėjime. Todėl Jonas, perduodamas Kristaus žodžius Laodikėjos bendrijai, ją kaltina drungnumu ir rašo:

> *Žinau tavo darbus, jog nesi nei šaltas, nei karštas! O kad būtum arba šaltas, arba karštas! Kadangi esi drungnas ir nei karštas, nei šaltas, aš išspiausiu tave iš savo burnos (Apr 3,15-16).*

Jonas vadovavosi ne vien tik toli pramatančia sveika nuovoka, bet ir giliu šios krizės supratimu. Krizėje atpažino aiškaus apsisprendimo reikalą ir jo pasekmes. Jonas numatė, kad krikščionys, likdami ištikimi savo tikėjimui, neišvengs susirėmimo su valdžia, jai reikalaujant imperatoriui teikti Dievui skiriamą garbinimą. Tačiau jo tikslas, rašant *Apreiškimo* knygą, nebuvo vien tik duoti gaires

---

[239] J.-L. d'Aragon, "The Apocalypse", *JBC* 64:10-14.

kaip elgtis šiuo kritišku metu, bet aprašyti baigminį Dievo ir blogio sankirtį istorijos arenoje. Įžūlus valdžios reikalavimas jam buvo tik viena pakopa iš daugelio istorinių Dievo ir blogio karalysčių susikirtimų. Jo įsitikinimu, tokiais atvejais visuomet svarbu nesvyruoti ir būti ištikimam. Nesvyruojanti ištikimybė yra vienintelis kelias į pergalę, kuria Dievas atbaigs savo istorinį užmojį bei išganingą veiklą. Norint suprasti tuometinę padėtį bei Jono galvoseną, reikia bendru žvilgsniu perbėgti *Apreiškimo* knygą.

PAŽADAI IR PRANAŠYSTĖS

Po trumpos ir įspūdingos įžangos (Apr 1,1-8), Jonas laiškais kreipiasi į septynias Mažosios Azijos bendrijas (Apr 1,4-3,22). Kiekvienas laiškas parodo blogąsias ir gerąsias bendrijos puses bei ateities galimybes. Kai kurios bendrijos yra apsnūdusios — reikia jas pažadinti; kai kurios drįsta flirtuoti su pagonių stabais — reikia jas įsakmiai įspėti dėl tokio elgesio tragiškų pasekmių. Pats Jonas už drąsą liudyti tikėjimą Jėzumi Kristumi yra ištremtas į Patmo salą.[240] Kiti ištikimi Mažosios Azijos bendrijų krikščionys neišvengsią panašaus ar net žiauresnio likimo.

Laiškai bendrijoms (Apr 2-3). Jonas parodo gilų Mažosios Azijos vietovių ir jose esančių krikščionių bendrijų pažinimą. Pergamo bendrija barama dėl "šėtono sosto" (Apr 2,13). Pergame imperatorius buvo garbinamas kaip Dievas kur kas anksčiau negu pačioje Romoje. Užtat Pergamas, rytinės imperijos dalies imperatoriaus garbinimo centras, yra "šėtono sostas". Sardų bendriją Jonas įspėja, kad Viešpats "ateis kaip vagis" (Apr 3,3). Šia

---

240 Patmas yra nedidelė saliukė Egėjo jūroje, netoli Efezo ir Mileto, Mažojoje Azijoje. Mūsų laikų Patmas turi apie 3200 gyventojų, kurie verčiasi žvejyba ir žemės ūkiu.

Sardai ir Laodikėja, minimos Apreiškime Jonui.

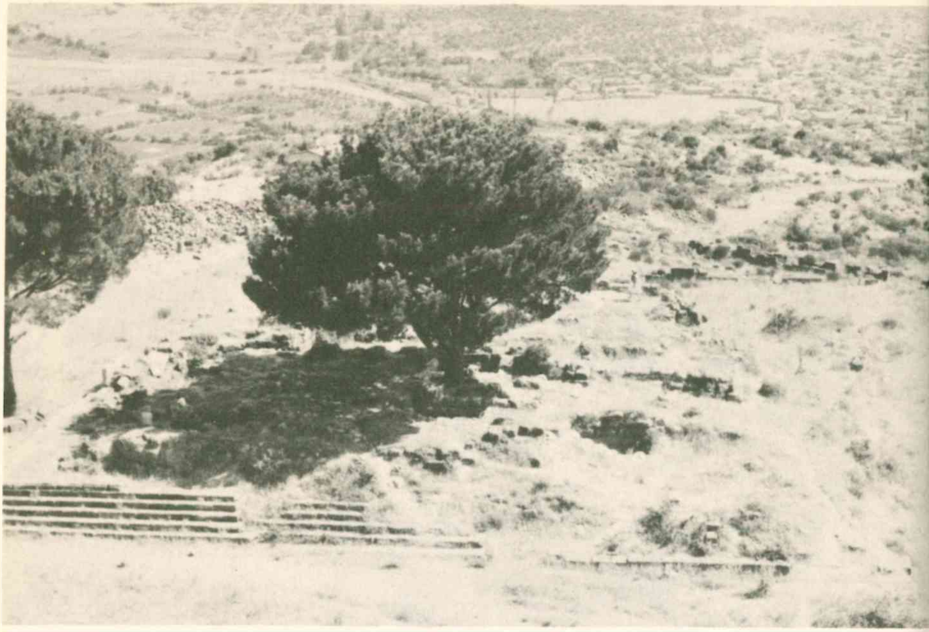
"Štai aš stoviu prie durų ir beldžiu: jei kas išgirs mano balsą ir atvers duris, aš pas jį ateisiu. . ." (Apr 3,20).

Agoros likučiai Smirnoje, kur buvo Apreiškime minima krikščionių Bendrija.
"Nebijok kentėjimų! . . . Būk ištikimas iki mirties ir aš tau duosiu gyvenimo vainiką" (Apr 2,10).

Pergamas, dar kita iš Apreiškime minimų krikščionių gyvenviečių. NT laikais tai buvo didelis ir žymus miestas.

Šėtono sostas Pergame.
Pergamas buvo Romos imperatoriaus garbinimo centras Rytuose.

Asklepijaus šventovė-gydykla Pergame.

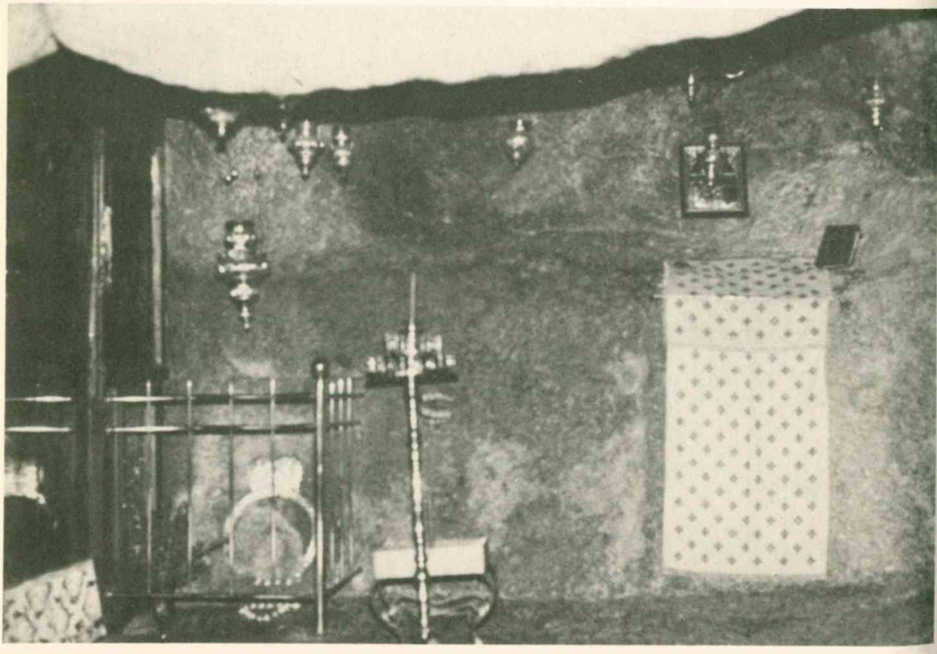
Patmo salos vaizdas.
Apreiškimo autoriaus Jono tremties vieta.
"Aš Jonas, jūsų brolis ir sielvarto, karalystės ir kantrybės bendrininkas Jėzuje, buvau saloje, vardu Patmas" (Apr 1,9).

Graikų ortodoksų šventovė ant uolos, kurioje gyveno tremtinys Jonas.

Uolos vidus, kur Jonas sakosi turėjęs regėjimus. "Aš turėjau dvasios pagavą Viešpaties dieną ir išgirdau sau už nugaros galingą galsą. . . : 'Ką matai, surašyki į knygą' " (Apr 1,10-11).

NT ISTORIJOS IR TEOLOGIJOS SAMPYNA

I. BENDRIJA — SĄJŪDIS (30-65 m. po Kristaus)

- Aprašytas Apd. Pati Apd knyga yra vėlesnė.
- Atsispindi Apaštalo Pauliaus Laiškuose
  - Šeši jų tikrų tikriausiai buvo parašyti tarp 51-60 m.: 1 ir 2 Tes, Gal, 1 ir 2 Kor, Rom
  - Trys jų yra įvairiai datuojami: Fil, Fm, Kol
  - Apaštalo vardu vėliau poapaštalinėje Bendrijoje parašyti: *Ef, *1 Tim, *Tit, *2 Tim
    - Žr. Bendrija — Organizacija

Nėra aišku:
- Kiek laiškų jis parašė
- Kai kada priežastis dėl kurios jis rašė

Tačiau jie:
- Įgalina pažinti jo Evangelijos sampratą
- Įgalina pažinti Bendrijos-Sąjūdžio savimonę ir poreikius
- Įgalina pažinti Bendrijos misijinį veržlumą

II. BENDRIJA — ORGANIZACIJA (65-150 m. po Kristaus)

- Apaštalų karta baigiasi: Mk
- Nuotaika
  - Įtampa ir sankirčiai
  - Reikia rikiuotis
  - *Ef
  - *1 Tim-*Tit-*2 Tim
  - 2 Pt - Jud
  - 1, 2, 3 Jn
  - Jok - 1 Pt
  - Žyd
  - Mt
  - Jn
  - Lk - Apd
  - Apr

užuomina bendrijai primenamas skaudus praeities įvykis. Senovėje Sardų miestas save laikė nepaimamu. Tačiau persų karo metu, karaliui Krezui linksminantis savo nuostabiuose rūmuose ir aklai pasitikint savo saugumu, persai vogčiomis įlindo į miestą per mažutį plyšį sienoje. Laodikėjos bendrijai primenamas jos dvasinis aklumas (Apr 3,18). Čia irgi būta daug ironijos. Mat, Laodikėja didžiavosi didžiule ligonine, pavesta Asklepijui, sveikatos dievui, ir garsia mostimi akims, kuri tariamai gydė nuo aklumo. Be to, Jonas primena Laodikėjai jos didžiavimąsi savo turtais. Sakoma, kad po žemės drebėjimo, kada visi nukentėję miestai prašė pagalbos iš imperijos iždo, Laodikėja išdidžiai pareiškusi, kad ji neisianti elgetauti.[241] Visos Mažosios Azijos krikščionių bendrijos įspėjamos apie ateinančią krizę. Visos raginamos pasitikėti Dievo meile ir pervartoje laukti Dievo užmojo atbaigimo. "Kas turi ausis, teklauso, ką Dvasia skelbia bendrijoms!" (Apr 2,7.11.17.29; 3,6.13.22). Amžiaus Pabaigos krizę reikia lyginti su gimdymo skausmu, o Dievo Bendrija, tai žinodama, turi gyventi su pasitikėjimu.

• *Regėjimai.* Regėjimai užima visą likusią knygos dalį (Apr 4,1-22,19). Savo apokaliptiniais regėjimais *Apreiškimo* knygos autorius sukelia daugiau dėmesio ir žingeidumo. Juose kalbama apie Bendrijos ir pasaulio ateitį, apie Amžiaus pabaigą ir naująją žemę bei naująjį dangų. Eschatologinė, t.y. baigminė istorijos ir kūrinijos drama vyksta tai dangaus aukštybėse, tai žemėje. Čia skaičius "septyni" yra labai prasmingas ir simboliškas: septyni antspaudai (Apr 6,1-8,1), septyni trimitai (Apr 8,2-11, 15), septyni slibino karalystės regėjimai (Apr 11,16-13, 18), septynios negandos (Apr 15,1-6), septyni aukso du-

---

[241] Tacitas, *Metraščiai* 14,27.

benys (Apr 15,7-16,14), septyni Babelės[242] sunaikinimo regėjimai (Apr 17,1-19,10) ir septyni Amžiaus Pabaigos regėjimai (Apr 19,11-21,4). Atrodo, kad pranašas Jonas sąmoningai sugretino visatos kūrimo per septynias dienas, aprašytą *Pradžios* knygoje (1,1-2,4a), su visatos atbaigimu Amžiaus Pabaigoje. Šventraštyje skaičius "septyni" yra tobulumo įvaizdis. Tai, kas nėra visai tobula, tėra "šeši". Apokaliptiniai Jono regėjimai įvaizdina Bendrijos ir visatos ateitį įvykiais, kurie grupuojami po *septynis*. Vienas iš mįslingiausių regėjimų supratimo ir aiškinimo bruožų yra jų chronologinė seka. Bandoma juos suprasti ir aiškinti dviem būdais:

1. kad regėjimai kalba apie *ateities* įvykius, t.y. įvyksiančius Amžiaus Pabaigoje;
2. kad regėjimai kalba apie įvykius *istorijos sampynoje* ir veikėjai yra istoriniai Bendrijos asmenys.

Šiuos du būdus galima pavadinti *futūristiniu* ir *istoriniu Apreiškimo* knygos aiškinimu. Futūristinis aiškinimas atsisako spėlioti apie istorines užuominas ir visą aiškinimo svorį sutelkia Amžiaus Pabaigos įvykiuose. O tuo tarpu istorinis aiškinimas nori atpažinti simboliškus asmenis bei įvykius istorijos raidoje. Istorinėms krizėms viena kitą besivejant, istoriniam aiškinimui reikia nuolatinių patikslinimų. Visi istoriniai "žvėrys" — nuo Nerono iki Stalino — yra buvę tapatinami su *Apreiškimo* minimu "žvėrimi":

> *Ir aš regėjau dar kitą žvėrį atslenkant... Jis verčia visus, mažus ir didelius, turtuolius ir vargdienius, laisvuosius ir vergus, pasidaryti ženklą ant dešinės rankos arba ant kaktos, kad niekas negalėtų nei pirk-*

---

[242] "Babele", arba "Babilonu" *Apreiškimo* knygoje paprastai vadinama Roma, o platesne prasme — visi Dievo priešai.

ti, nei parduoti, jei neturės to ženklo — žvėries vardo ar jo vardo skaičiaus. Čia slypi išmintis! Kas sugeba, teapskaičiuoja žvėries skaičių, nes tai žmogaus skaičius, ir jis yra šeši šimtai šešiasdešimt šeši[243] *(Apr 13,11.16-18).*

Atrodo, kad, bandant suprasti *Apreiškimo Jonui* (*Apokalipsės*) regėjimus, negalima išleisti iš akių dviejų dalykų:

1. Istorinė pervarta, arba krizė, davusi autoriui akstiną rašyti, jau yra pergyvenama ir dar numatoma ateityje.
2. Pakartojimai yra esminis knygos sąrangos bruožas.

Istorinė padėtis, davusi *Apreiškimo Jonui* (*Apokalipsės*) knygai pradžią, buvo Romos imperijos priešiškumas krikščionybei. Mažosios Azijos krikščionys, atsisakydami garbinti imperatorių, pasirodė įtartini. Mat, palei rytinę imperijos sieną gyveno karingi partai. Jie ne tik nuolat grasino imperijos sukurtai *Pax Romana* (Romos Taikai), bet ir padarė rytinę imperijos sieną nesaugiausia iš visų jos sienų. Nenuostabu, kad krikščionių atsisakymas dalyvauti imperatoriaus garbinimo apeigose buvo sutinkamas šnairomis. Krikščionių atokumas imperijos įstaigoms Mažosios Azijos provincijose atrodė esąs suokalbis su nemėgstamais ir baimę keliančiais partais.

Apreiškimo Jonui (*Apokalipsės*) autorius sudėtinga ir įvaizdi kalba turėjo du tikslus: *padrąsinti savuosius*

---

[243] Žydai ir graikai skaičius žymėjo raidėmis. Pvz. raidė "a" = 1, raidė "b"=2 ir t.t. Išvertus skaičių 666, arba 600+60+6, raidėmis, galima gauti vardą — "Cezarį Neroną". Kitų nuomone, skaičius 7 yra tobulumo ženklas, o 6 — tai, kas nevisai tobula. Žydai būdvardžių nelaipsniuodavo, bet juos reikšdavo arba dviem daiktavardžiais, naudojant kilmininko linksnį (kaip pvz. "Šventųjų šventoji" arba "Giesmių giesmė"), arba kartodavo tuos pačius būdvardžius (kaip pvz. "šventas, šventas, šventas" vietoj "švenčiausias"). Taip skaičius 666 išreikštų aukščiausią netobulybės laipsnį, — tai niekam tikęs!

ir *išvengti bėdos* su valdžios įstaigomis. Savieji jį pajėgė suprasti, nes gyveno tuo pačiu tikėjimu ir ta pačia viltimi. Be to, dalinosi tomis pačiomis sąvokomis ir savimone, perimta iš Senojo Testamento, dažniausiai iš Pranašų. Tuo tarpu valdžios įstaigos nepajėgė autoriaus suprasti ir neturėjo kuo jį apkaltinti. Panaši raštija buvo plačiai naudojama ir tuometinėje žydijoje. Krikščionims nereikėjo sukurti nei apokaliptinės raštijos formos, nei savitų apokaliptinių įvaizdžių. Užteko tik juos perdirbti savo išgyvenamos pervartos šviesoje.

Amžiaus Pabaigos regėjimai nėra surikiuoti pagal chronologinę eigą. Regėjimai ir pranašystės yra aprašomi apokalipsei būdingu *pakartojimo* stiliumi. Pabaigos poreikiai ir padariniai aiškiau apčiuopiami, juos pakartotinai įvaizdinant vis naujais ir naujais simboliais. Jonas lyg nori priminti savo skaitytojui: "Žiūrėk! Aprašiau Pabaigą trimitų pagalba. Kad dar aiškiau įsidėmėtum ir dėtum į širdį, tuos pačius Amžiaus Pabaigos įvykius aprašysiu ir slibino karalystės simboliu. . ."

Apokaliptinė *Apreiškimo Jonui* knygos dalis prasideda su nuostabą iššaukiančiu Dievo sosto regėjimu (Apr 4). Aprašomas tik sostas, o ne Sėdintysis (Dievas). Tai būdinga žydijai: Dievo negalima vaizduoti! (Apr 4,2). Sosto aprašymas žėri akinančia Dievo šlove ir visuotine galybe. Aiškėja, kad Dievo galybė nesiriboja tik dangumi, nes Jonas, po septynių laiškų Mažosios Azijos bendrijoms, kviečiamas pamatyti tai, "kas toliau turi įvykti" (Apr 4,1). Autorius yra tikras apokaliptikas, nes jam, kaip ir kitiems apokaliptikams, būdingas *būtinumo* bruožas: *šie dalykai turi įvykti.* Tačiau Jonas nėra fatalistas. Jo supratimu, pasaulio istorija yra Dievo valioje. Istorija — Dievo išminties ir malonės staklės, o ne aklo atsitiktinumo krosnis. Baigminis šios Dievo valios, besireiškiančios istorijoje, padarinys bus visos kūrinijos atpirkimas.

Tačiau Jono *Apreiškimas* skiriasi nuo Pauliaus *Laiškų*. Jonas nelaukia *visos* tikrovės arba kūrinijos atpirkimo. Jo įsitikinimu, blogosios dvasios ir slibinas, jų vadas, bus amžinai nubausti.

Dievo sosto aprašymui Jonas panaudoja daug Senojo Testamento šaltinių. Keturios būtybės yra panašios į cherubinus, Dievo sosto sargus, senojo Izraelio Šventykloje (Iš 25,18ss.; 1 Kar/3 Kar 6,23) ir pranašų regėjimuose (Ez 1,5ss.). Dvidešimt keturi vyresnieji atstovauja visų kartų Dievo Tautai, kuri garbina Dievą. Proza ir poezija lenktyniauja Dievui duodamos garbės aprašyme:

> *Vertas esi, mūsų Viešpatie ir Dieve, priimti šlovę, pagarbą ir valdžią, nes tu visa sutvėrei — tavo valia visa yra ir buvo sutverta (Apr 4,11).*

Nugalėtojas. Apr 5 aprašo asmenį, žėrintį šlove ir nuolankumu, pergale ir nusižeminimu. Šis asmuo pirmauja *Apreiškime Jonui* ir, autoriaus įsitikinimu, Dievo užmojo įgyvendinimui. Nors jis ir lieka be vardo, bet pirmieji skyriaus sakiniai jį sutapatina su Jėzumi Kristumi, kuris yra ir Liūtas (Apr 5,5), ir Avinėlis (Apr 5,6). Žėrįs nuolankumu ir nusižeminimu, jis yra *Tas, per Kurį* bus laimėta pergalė. Tik jis yra vertas atverti knygos ritinį, užantspauduotą septyniais antspaudais (Apr 5,2) — Dievo istorinio užmojo simbolį.

Sekanti *Apreiškimo* knygos dalis įvairiais būdais įvaizdina, kaip Dievas galutinai įveiks jo karalystei priešiškas jėgas. Žemėje susidarys baisi padėtis: karas (Apr 6,2; baltasis žirgas[244]), pilietinė nedarna (Apr 6,3-4; ugniaspalvis žirgas), badas (Apr 6,5-6; juodasis žirgas) ir maras (Apr 6,8; palšasis žirgas). Net ir danguje bus per-

---

[244] Šis baltasis žirgas su raiteliu yra skirtinas nuo baltojo žirgo ir raitelio, kurio vardas yra "Ištikimasis ir Teisusis" (Apr 19,11-16).

vartų (Apr 6,12-17). Žmogaus likimo atbaigime dalyvauja visa kūrinija: saulė, mėnulis, žvaigždės.

Šios baisios krizės ir bėdos metu Dievas surenka savo ištikimuosius liudininkus. Ištikimieji veržlia viltimi laukia baigminio kūrinijos išvadavimo iš blogio vergijos (Apr 6,9-11). Žodis "liudininkas" graikų kalba yra "martyr" (kankinys). Krikščionis, ištikimai liudijąs Evangelijos tiesą, anot pranašo Jono, neišvengs kankinio mirties. Liudininkai — kankiniai — yra apgaubti ypatingu Dievo rūpesčiu. Jie yra amžinai arti prie Dievo "po aukuru" (Apr 6,9). Jų džiaugsmui aprašyti prozos žodžių Jonui nebepakanka — reikia poezijos:

Todėl jie stovi prieš Dievo sostą
ir tarnauja jam dieną naktį jo šventovėje,
o Sėdintysis soste išskleis ant jų padangtę.
Jie nebealks, nebetrokš,
nebekepins jų saulė nei jokia kaitra.
Nes Avinėlis, kuris stovi prieš sostą,
juos ganys ir vedžios
prie gyvybės vandens šaltinių,
ir Dievas nušluostys kiekvieną ašarą nuo jų akių
(Apr 7,15-17).

Kai kurie Jono regėjimai, tiesa, kelia baimę. Tačiau *Apreiškimo* knygos tikslas nebuvo išgąsdinti, bet padrąsinti krikščionis, kuriems grėsė nuolatinis persekiojimas. Jie buvo skatinami pasitikėti Dievu ateisiančioje žūtbūtinėje pervartoje, likti ištikimi persekiojime ir, taip pasiekę ramybės, dalyvauti galutinėje Dievo pergalėje.

Nugalėtieji. Dievo grumtynių su blogio jėgomis aprašymai yra įvaizdinami septynių angelų su trimitais simboliu (Apr 8,1-2). Angelai paskelbia, kad baisios nelaimės tuojau pat nuniokos žemę, ir paleidžia pabaisas ant pasaulio stabų garbintojų. Būdamos gausingesnės už skė-

rius ir baisesnės už slibinus, jos gelia kaip skorpionai ir žudo siera, besiveržiančia iš jų nasrų (Apr 8-9). Trečdalis žmonių žūva nuo šių piktenybių, tačiau likusieji nesiliauja garbinę stabus ir toliau buria, ištvirkauja ir vagia (Apr 9,18-21). Net pats šventasis Miestas, Jeruzalė, neišvengs teismo, ir Dievo pranašai ištiks jo apylinkes neganda (Apr 11). Nedorėliai veltui bandys skriausti liudytojus (Apr 11,3-8). Slibinas (šėtonas) tykos praryti kūdikį, kuriam skirta ganyti visas tautas (Apr 12). Slibinas (šėtonas) atiduoda savo antgamtinę galybę, sostą ir valdžią "žvėriui" (Apr 13), kuris yra Romos imperatoriaus simbolis. Kaip jau anksčiau matėme, imperatorius reikalavo sau Dievui skirto pagarbinimo. Antgamtinės galios turi jam padėti suvedžioti žmoniją.

Pranašas Jonas apreiškia ir Žvėries tapatybę paslaptingu skaičiumi: *666*. Galime būti tikri, kad šis skaičius turėjo prasmę pirmiesiems *Apreiškimo* knygos skaitytojams. Mums jo prasmė nežinoma, galime tik spėlioti. Gal būt skaičius "666" buvo sukurtas iš imperatoriaus vardo raidžių. Mat, kaip jau minėjome, graikams ir žydams alfabeto raidės buvo ir skaičiai (alfa, arba 'alef — 1; beta, arba bet — 2 ir t.t.). Tokiu būdu *666* — Žvėries skaičius — būtų kriptograma. Vienas iš galimumų yra Neronas: "*Caesar Nero*" raidės hebrajų kalba sudaro 600+60+6. Anksčiau užsiminėme, kad, pranašui Jonui rašant, Romos imperiją valdė Domicijonas (81-96 m. po Kr.), Neronas gi buvo jau prieš pora dešimtmečių miręs paslaptinga mirtimi (54-68 m. po Kr.). Apokaliptinei raštijai buvo įprasta pasinaudoti ankstyvesne medžiaga net jos neperdirbant. Asmuo, vaizduojamas "666", lieka be tikslaus veido, tačiau "Žvėries" simbolio prasmė yra aiški. Turime reikalą su pridengta užuomina apie imperatorių, kuris sau reikalavo dieviško garbinimo. Istorinis *Apreiškimo*

knygos žvėris turbūt buvo imperatorius Domicijonas (81-96 m. po Kr.).

Demoniškų galybių priešprieša yra Jėzus Kristus. Per jį pergalės pažadas tampa tikrove. Jėzus Kristus pristatomas vaizdų pagalba: "Ir aš išvydau: štai *Avinėlis*, bestovįs ant Siono [Jeruzalės] kalno" (Apr 14,1-5); *Evangelijos* — Gerosios Naujienos — *skelbėjas* žemėje (Apr 14,6-7); *teismo skelbėjas* imperatoriaus garbintojams (Apr 14,8-12); *palaima* mirtyje (Apr 14,13); *Žmogaus Sūnus*, *skelbiąs* baigminę (eschatologinę) piūtį — *Teismą* (Apr 14,14); *Žmogaus Sūnus*, *piaunąs* baigminį (eschatologinį) derlių — *Piautuvas* (Apr 14,15-16). Jėzus Kristus — Žmogaus Sūnus Teismą ir paskelbia, ir įvykdo. Vaizdais, pasiskolintais iš Iz 63, autorius vaizduoja Žmogaus Sūnų, minantį vynuoges Dievo rūstybės spaustuve. Senovėje vynas buvo spaudžiamas kojomis minant ir traiškant vynuoges spaustuve. Darbininkas, mindamas ir traiškindamas vynuoges, apsitaškydavo vynuogių sunka. Žmogaus Sūnaus kojos ir rūbai apsitaško nugalėtųjų krauju (Apr 14,17-20; Iz 63,3-4).

Pranašas Jonas baigminės pergalės mintį pakartoja dviem septynių negandų serijom, kuriomis "išsibaigia Dievo rūstybė" (Apr 15,1). Negandas seka iškili giesmė, kuria pagarbinama Dievo galybė ir šlovė:

Didingi ir stebėtini tavo darbai,
Viešpatie, visagali Dieve!
Teisingi ir tikri tavieji keliai, tautų Valdove!
Kas gi nebijotų, Viešpatie, ir negerbtų tavojo vardo?!
Juk tu vienas šventas!
Visos tautos ateis ir šlovindamos puls veidu prieš [*tave,*
nes paaiškėjo tavo teisūs sprendimai (Apr 15,3-4).

Viena negandų serija — "Dievo rūstybės dubenys" išpilami ant žemės, nesant vilties ją atversti atgaila (Apr 16),

ant Babelės,[245] t.y. Romos, kankinusios Dievo Bendriją pranašo Jono laikais. Išdidi Romos garbė ir jos dorinis supuvimas *Apreiškime* aprašomas ištvirkėlės moters, arba kekšės, simboliu. Ši ištvirkėlė "sėdi" ant septynių kalvų. Krikščionybės gimimo amžiuje Roma viešpatavo visam tuomet žinomam pasauliui ir buvo savyje sutelkusi visų tautų stabus. Todėl *Apreiškime* Roma yra "Didžioji Babelė, ištvirkėlių ir žemės šlykštynių motina" (Apr 17,5). Jonui, kaip ir Senojo Testamento pranašams, stabų garbinimas buvo svetimavimas, neištikimybė tikrajam Dievui. Be to, Roma suvedžiojo pasaulį imperatoriaus sudievinimu (apoteoze) ir garbinimu.

Septynios žvėrių galvos yra septyni Romos imperatoriai (Apr 17,9-10). Tačiau nelengva juos vardais atpažinti. Mat, per vienerius metus Romą valdė net trys imperatoriai: Galba, Otonas ir Vitelijus (68-69 m. po Kr.). Ar jie visi trys yra septynių skaičiuje? Be to, "žvėris [imperatorius], kuris buvo ir kurio nebėra" (Apr 17,11), irgi paslaptingas. Kai kurių Naujojo Testamento tyrinėtojų jis yra sutapatinamas su tuo žvėriu — imperatoriumi, kuris buvo "mirtinai sužeistas, tačiau [jo] žaizda užgijo" (Apr 13,3). Atrodo, kad abi užuominos turi mintyje I a. prietarais pagrįstą įsitikinimą, jog Neronas vėl grįš ir partų, rytinių imperijos priešų, padedamas, užpuls Romą. Neronas buvo miręs paslaptingomis aplinkybėmis. Netrūko įmantriausių gandų apie jį ir jo likimą. Sutapatinant Neroną su anuo žvėriu — imperatoriumi, "kuris buvo ir kurio nebėra" (Apr 17,11), aiškėja, kad pranašui Jonui Romos krikščionių persekiojimas Nerono valdymo metu buvo tik pradžia didžiulio sankirčio, kuris turėjo vėliau

---

245 Graikų kalba "Babilon" (Babilonas) yra moteriškos giminės. Lietuviškasis vertimas, sekdamas senovės babiloniečių kalbos formą "Babilu", verčia "Babilon" — "Babele" ir išlaiko moterišką giminę.

įsiliepsnoti tarp Bendrijos ir Romos imperijos. Romos žlugimas pranašaujamas ir apverkiamas angelo rauda:

Krito, krito didžioji Babelė!
Ji pavirto demonų buveine,
visų netyrųjų dvasių pastoge,
visokių nešvarių ir nekenčiamų paukščių landyne.
Nuo jos ištvirkimo vyno buvo girtos visos tautos;
žemės karaliai su ja ištvirkavo,
o žemės pirkliai pralobo iš nežabotos jos prabangos
(Apr 18,2-3).

~ ~ ~

Vargas, vargas, didysis mieste!
Babele, galingasis mieste,
per valandą įvyko tavo teismas! (Apr 18,10).

~ ~ ~

Vargas, vargas didžiajam miestui,
vilkėjusiam ploniausia drobe, purpuru, škarlatu,
išsipuošusiam auksu, brangakmeniais ir perlais.
Per vieną valandą niekais virto šitokie lobiai
(Apr 18,16-17).

Amžiaus Pabaigos pergalė. Paskutiniai *Apreiškimo Jonui* knygos skyriai iškiliu stiliumi nupiešia Amžiaus Pabaigą ir Dievo istorinio užmojo kūrinijoje atbaigimą. Didysis susirėmimas ir Teismas jau prie galo. Priešininkas ir jo demoniški sėbrai amžinai išvaryti ir surakinti. Priešiškos tautos sunaikintos baigminiame (eschatologiniame) Armagedono mūšyje (Apr 19). Po šio mūšio prasideda tūkstančio metų viešpatija (Apr 20), kuri nėra suprastina raidiškai, bet kaip Dievo plano įgyvendinimas kūrinijoje. Paskutinis Teismas užbaigia tūkstančio metų viešpatiją mirties sunaikinimu ir visatos atnaujinimu (Apr 21). *Apreiškimo* knyga baigiama aprašymu pergalės ir

visuotinės gerovės, kuri įmanoma tik tada, kai visa kūrinija gyvena pagal Dievo valią:

Aš regėjau naują dangų ir naują žemę,
nes pirmasis dangus ir pirmoji žemė išnyko...
Aš išgirdau galingą balsą, skambantį nuo sosto:
Štai Dievo padangtė tarp žmonių.
Jis apsigyvens pas juos,
ir jie bus jo tauta (Apr 21,1-3).

~ ~ ~

Angelas parodė man gyvybės vandens upę,
tvaskančią tarsi krištolas, ištekančią
nuo Dievo ir Avinėlio sosto.
Aikštės viduryje iš abipus upės augo gyvybės [medžiai,
vedantys dvylika vaisių,
kiekvieną mėnesį duodantys savo vaisių,
o tų medžių lapai tiko tautoms gydyti.

~ ~ ~

Nakties nebebus;
jiems nereikės nei žiburio, nei saulės šviesos,
nes Viešpats Dievas jiems švies
ir jie viešpataus per amžius (Apr 22,1-2.5).

METMENYS APREIŠKIMO (Apokalipsės) JONUI

ĮŽANGA (1,1-20):

- Kreipimasis (1,1-3)
- Sveikinimai (1,4-8)
- Įžanginis regėjimas (1,9-20)

I. LAIŠKAI SEPTYNIOMS MAŽOSIOS AZIJOS BENDRIJOMS (2,1-3,22):

- Efezo bendrijai (2,1-7)
- Smirnos bendrijai (2,8-11)
- Pergamo bendrijai (2,12-17)
- Tiatyrų bendrijai (2,18-19)
- Sardų bendrijai (3,1-6)
- Filadelfijos bendrijai (3,7-13)
- Laodikėjos bendrijai (3,14-22)

II. ESCHATOLOGINĖ ATEITIS: PRANAŠINGIEJI REGĖJIMAI (4,1-22,5):

- Septyni antspaudai (4,1-8,1)
- Septyni trimitai (8,2-11,19)
- Slibinas ir Avinėlis (12,1-14,20)
- Septyni dubeniai (15,1-16,21)
- Babelės teismas ir žlugimas (17,1-19,10)
- Kristaus Atėjimas ir istorijos Pilnatvė (19,11-22,5)

PABAIGA (22,6-21)

- Angelo liudijimas (22,6-9)
- Laikas trumpas prieš atlygio metą (22,10-15)
- Jėzaus liudijimas (22,16-20)
- Sveikinimas (22,21)

ŽEMĖLAPIŲ IR BRAIŽINIŲ SĄRAŠAS abiejuose RAKTO tomuose

ŽEMĖLAPIAI

BRAIŽINIAI

SVARBESNĖ LITERATŪRA

I. BENDRIJA IŠEINA Į PASAULĮ

J. C. Beker, *The Church Faces the World*: Late New Testament Writings. Philadelphia: Westminster Press, 1960.

C. H. Dodd, *The Apostolic Preaching and Developments.* New York: Harper & Row, 1951.

T. Dowley *et al.* (red.), *The History of Christianity*: Eerdman's Handbook. Grand Rapids, MI: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1977.

J. Knox, *The Early Church and the Coming Great Church.* New York: Abingdon, 1955.

S. Neill, *The Interpretation of the New Testament 1861 - 1961.* New York: Oxford University Press, 1966.

N. Perrin, *The New Testament*: An Introduction. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1974.

A. Robert & Feuillet (red.), *Introduction a la Bible.* II: Nouveau Testament. Tournai (Belgium): Desclee & Cie., 1959.

R. Schnackenburg, *God's Rule and Kingdom.* New York: Herder & Herder, 1963. Vokiečių kalba *Gottes Herrschaft und Reich*: Freiburg i. Br.: Herder, [4]1965.

R. Schnackenburg, *The Church in the New Testament.* New York: Herder & Herder, 1965.

E. Schweizer, *Church Order in the New Testament.* Studies in Biblical Theology No. 32. Naperville, IL: Allenson, 1961.

II. BENDRIJA ORGANIZUOJASI

Dogminė konstitucija *Bendrija*
Konstitucija *Šventoji liturgija*

Pastoracinė konstitucija *Bendrija dabrtiniame pasaulyje.* Žr. V. Balčiūnas ir A. Tamošaitis, *II Vatikano Susi-*

rinkimo Dokumentai. Putnam, CT: Krikščionis Gyvenime, 1967. P. 15-100; 123-166.

III. BENDRIJOS HIERARCHINĖ SANTVARKA

M. Barth, *Ephesians 1-3*. The Anchor Bible tomas 34. Garden City, NY: Doubleday & Co., 1974.

M. Barth, *Ephesians 4-6*. The Anchor Bible tomas 34A. Garden City, NY: Doubleday & Co., 1974.

F. W. Beare, *Ephesians*. Interpreter's Bible. Tomas 10. New York & Nashville: Abingdon, 1953.

O. Cullmann, *Salvation in History*. New York & Evanston: Harper & Row, 1967. Vokiečių kalba *Heil als Geschichte*: Heilsgeschichtliche Existenz im Neuen Testament. Tubingen: J.C.B. Mohr, 1965.

G. A. Denzer, "The Pastoral Letters", *JBC* 57:1-57.

J. A. Grassi, "The Letter to the Ephesians", *JBC* 56:1-41.

A. Richardson, *Theology of the New Testament*. An Introduction. New York: Harper & Row, 1958.

H. Schlier, *The Relevance of the New Testament*. New York: Herder & Herder, 1968. Vokiečių kalba *Besinnung auf das Neue Testament*. Freiburg i. Br.: Herder, 1964.

E. Schweizer, *Church Order in the New Testament*. Studies in Biblical Theology No. 32. Naperville, IL: Allenson, 1961.

A. Wikenhauser, *New Testament Introduction*. New York: Herder & Herder, 1963. P. 421-430; 439-452. Vokiečių kalba *Einleitung in das Neue Testament*. Freiburg i. Br.: Herder, 1958.

IV. BENDRIJA KOVOS LAUKE

C. K. Barrett, *The New Testament Background*. New York: Harper & Row, 1956.

P. Bonnard, *La premiere Epitre de saint Jean*. Nouvelle

traduction, introduction et notes. Serie biblique. Neuchatel & Paris: Delachaux & Niestle, 1961.

J. Bonsirven, *Palestinian Judaism in the Time of Jesus*. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1964.

R. Bultmann, *The Johannine Epistles*. Philadelphia: Fortress Press, 1973. Vokiečių kalba *Die Drei Johannesbriefe*. Gottingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1967.

J. Chaine, *Les Epitres Catholiques*. La seconde epitre de saint Pierre, les epitres de saint Jean, l'epitre de saint Jude. Etudes bibliques. Paris: Gabalda, 1939.

R.M. Grant, *Gnosticism and Early Christianity*. New York: Harper & Row, 1959.

H. Jonas, *The Gnostic Religion*. Boston: Boston Press, 1958.

H. C. Kee, *The Origins of Christianity*. Sources and Documents. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1973.

T. W. Leahy, "The Epistle of Jude" *JBC* 60:1-15; "The Second Epistle of Peter" *JBC* 65:1-23.

R. H. Pfeiffer, *History of New Testament Times*. New York: Harper & Row, 1949.

B. Reicke, *The Epistles of James, Peter and Jude*. The Anchor Bible tomas 37. Garden City, NY: Doubleday & Co., 1964.

R. R. Williams, *The Letters of John and James*. The Cambridge Commentary on the New English Bible. Cambridge: At the University Press, 1965.

V. BENDRIJOS MALDA IR DORA

F.W. Beare, *The First Epistle of Peter*. Oxford: B. Blackwell, 1947.

E. Caillet, *The Christian Approach to Culture*. New York: Harper & Row, 1953.

J. Chaine, *L'Epitre de Saint Jacques.* Etudes bibliques. Paris: Gabalda, ²1927.

W. D. Davies, "Ethics in the New Testament" veikale *Interpreter's Dictionary of the Bible.* New York & Nashville: Abingdon, 1962. E-J tomas, p. 167-176.

J. A. Fitzmyer, "The First Epistle of Peter" *JBC* 58:1-27.

R. H. Niebuhr, *Christ and Culture.* New York: Harper & Row, 1951.

H. R. Niebuhr, *Christian Ethics.* New York: Ronald Press, 1955. P. 46-57.

M. McCrum & A. S. Woodhead, *Select Documents of the Principates of the Flavian Emperors* (including the Year of Revolution) *A.D.* 68-96. Cambridge: The University Press, 1961.

B. Reicke, *The Epistles of James, Peter and Jude.* The Anchor Bible tomas 37. Garden City, NY: Doubleday & Co., 1964.

E. G. Selwyn, *The First Epistle of St. Peter.* London: Macmillan & Co., 1946.

VI. TIKRASIS DIEVO GARBINIMAS

J. Bonsirven, *Saint Paul: Epitre aux Hebreux.* Verbum Salutis serija. Paris: Beauchesne, 1943.

M.M. Bourke, "The Epistle to the Hebrews", *JBC* 61:1-69.

F. F. Bruce, *The Epistle to the Hebrews.* Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1964.

G. W. Buchanan, *To the Hebrews.* A New Translation with Introduction and Commentary. The Anchor Bible tomas 36. Garden City, NY: Doubleday & Co., 1972.

G. Delling, *Worship in the New Testament.* Philadelphia: Westminster Press, 1962.

J. Hering, *The Epistle to the Hebrews.* London: Epworth Press, 1970. Prancūzų k. *L'Epitre aux Hebreux* (1954).

A.J.B. Higgins, *The Lord's Supper in the New Testament.* Studies in Biblical Theology No. 6. Naperville, IL: Allenson, 1952.

J. Jeremias, *The Eucharistic Words.* Oxford: B. Blackwell, 1966.

C.F.D. Moule, *Worship in the New Testament.* Richmond, VA: J. Knox Press, 1961.

W. Neil, *The Epistle to the Hebrews.* London: SCM Press, 1955.

C. Spicq, *L'Epitre aux Hebreux.* Du tomai. Paris: Gabalda, 1953.

VII. TIKROJI DIEVO TAUTA: EVANGELIJA PAGAL MATĄ

G. Bornkamm, *Jesus of Nazareth.* New York: Harper & Row, 1960.

G. Bornhamm, G. Barth, H. J. Held, *Tradition and Interpretation in Matthew.* Philadelphia: Westminster Press, 1963. Vokiečių kalba *Uberlieferung und Auslegung im Matthausevangelium.*

R. E. Brown, *The Birth of the Messiah.* Garden City, NY: Doubleday & Co., 1977.

O. Cullmann, *The Christology of the New Testament.* Philadelphia: Westminster Press, 1959.

C. H. Dodd, *The Parables of the Kingdom.* New York: Charles Scribner's & Sons, 1937.

R. H. Fuller, *The Mission and Achievement of Jesus.* Naperville, IL: Allenson, 1954.

R. H. Fuller, *The Foundations of the New Testament Christology.* New York: Charles Scribner's & Sons, 1965.

A. M. Hunter, *The Work and Words of Jesus.* Philadelphia: Westminster Press, 1950.

J. Jeremias, *The Parables of Jesus.* London: SCM Press, 1963.

G. D. Kilpatrick, *The Origins of the Gospel according to Saint Matthew*. Oxford: Clarendon Press, 1946.

T. W. Manson, *The Teaching of Jesus*. Cambridge: At the University Press, 1963.

J. L. McKenzie, "The Gospel According to Matthew", *JBC* 43:1-206.

N. Perrin, *Rediscovering the Teaching of Jesus*. London: SCM Press, 1967.

A. Richardson, *The Miracle Stories of the Gospels*. London: Student Christian Movement Press, 1941.

K. Stendahl, *The School of St. Matthew*. Philadelphia: Fortress Press, 1968.

H. E. Todt, *The Son of Man Sayings in the Synoptic Tradition*. London: SCM Press, 1965.

W. Trilling, *Das wahre Israel*. Leipzig: St. Benno-Verlag, 1959.

VIII. NAUJASIS GYVENIMAS: EVANGELIJA PAGAL JONĄ

D. O. Via, *The Parables: Their Literary and Existential Dimension*. Philadelphia: Fortress Press, 1967.

C. K. Barrett, *The Gospel According to St. John*. London: C.P.C.K., [2]1978.

R. E. Brown, *The Gospel According to John I-XII*. The Anchor Bible tomas 29. Garden City, NY: Doubleday & Co., 1966.

R. E. Brown, *The Gospel According to John XIII-XXI*. The Anchor Bible tomas 29A. Garden City, NY: Doubleday & Co., 1970.

R. E. Brown, *The Community of the Beloved Disciple*. Ramsey, NJ: Paulist Press, 1978.

R. Bultmann, *The Gospel of John*. Philadelphia: Westminster Press, 1971. Vokiečių kalba *Das Johannesevangelium* (16 laidų!).

C. H. Dodd, *The Interpretation of the Fourth Gospel.* Cambridge: Cambridge University Press, 1953.

C. H. Dodd, *Historical Tradition in the Fourth Gospel.* Cambridge: Cambridge University Press, 1963.

R. H. Lightfoot, *Saint John's Gospel*: A Commentary. Oxford: Evans, 1956.

J. L. Martyn, *History and Theology in the Fourth Gospel.* New York: Harper & Row, 1968.

R. Schnackenburg, *Das Johannesevangelium.* Freiburg i. Br.: Herder, 1965.

M. Taylor (red.), *A Companion to John.* Staten Island, NY: Alba House, 1977.

IX. BENDRIJA PASAULINĖJE ISTORIJOJE: LUKO RAŠTAI

H. C. Cadbury, *The Making of Luke-Acts.* London: C.P.C.K., 1961.

H. Conzelmann, *The Theology of St. Luke.* New York: Harper & Row, 1960. Vokiečių kalba *Die Mitte der Zeit.* Tubingen: J.C.B. Mohr, ²1957.

R. J. Dillon & J. F. Fitzmyer, "Acts of the Apostles", *JBC* 45:1-119.

H. Flender, *St. Luke: Theologian of Redemptive History.* Philadelphia: Fortress Press, 1967. Vokiečių kalba *Heil und Geschichte in der Theologie des Lukas* (1965).

F. J. Foakes-Jackson & K. Lake, *The Beginnings of Christianity.* Penki tomai. Grand Rapids, MI: Baker, 1965-1966.

E. Haenchen, *The Acts of the Apostles.* Philadelphia: Westminster Press, 1971.

L. E. Kech & J. L. Martyn (red.), *Studies in Luke-Acts.* New York & Nashville: Abingdon, 1966.

J. Schmid, *Das Evangelium nach Lukas*. Regensburg: Pustet, 1960.

C. Stuhlmueller, "The Gospel According to Luke", *JBC* 44:1-180.

A. Wikenhauser, *Die Apostelgeschichte*. Regensburg: Pustet, [3]1956.

X. BENDRIJA IR AMŽIAUS PABAIGA

W. Bowman, *The Drama of the Book of Revelation*. Philadelphia: Westminster Press, 1955.

R. Bultmann, *Presence of Eternity*. New York: Harper & Row, 1957.

R. H. Charles, *The Revelation of St. John*. New York: Scribner's, 1920.

M. Kiddle, *The Revelation of St. John*. New York: Harper & Row, 1940.

H. Lilje, *The Last Book of the Bible*. Philadelphia: Muhlenberg Press, 1957.

J. Massyngberde-Ford, *Revelation*. The Anchor Bible tomas 38. Garden City, NY: Doubleday & Co., 1975.

W. Ramsey, *The Letters to the Seven Churches*. New York: Armstrong, 1905.

D. S. Russell, *The Method and the Message of the Jewish Apocalyptic*. Philadelphia: Westminster Press, 1964.

E. Stauffer, *Christ and the Caesars*. Philadelphia: Westminster Press, 1955.

A. N. Wilder, *Eschatology and Ethics in the Teaching of Jesus*. New York: Harper & Row, 1950.

NAUDOTŲ ŠVENTRAŠČIO CITATŲ SĄRAŠAS

Evangelija pagal Morkų:
Mk

Evangelija pagal Luką: Lk

VARDYNAS